

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SBE-YL-2007-0005**

**CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE İLKÖĞRETİM
I. KADEME SOSYAL BİLGİLER PROGRAMLARININ
ATATÜRK İLKELERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ**

**HAZIRLAYAN
Dilek AKALIN YALNIZ**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Muharrem ŞEN**

AYDIN-2007

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SBE-YL-2007-0005**

**CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE İLKÖĞRETİM
I. KADEME SOSYAL BİLGİLER PROGRAMLARININ
ATATÜRK İLKELERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ**

**HAZIRLAYAN
Dilek AKALIN YALNIZ**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Muharrem ŞEN**

AYDIN-2007

TC
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

İlköğretim Ana Bilim Dalı İlköğretim Sosyal Bilgiler Eğitimi Programı öğrencisi Dilek AKALIN tarafından hazırlanan “Cumhuriyetten Günümüze İlköğretim I. Kademe Sosyal Bilgiler Programının Atatürk İlkelerine Göre Değerlendirilmesi” başlıklı tez, **3 Ağustos 2007** tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

<u>Unvanı, Adı ve Soyadı</u> :	<u>Kurumu</u> :	<u>İmzası:</u>
Prof. Dr. Muharrem ŞEN....	Adnan Menderes Üni.	
Yrd.Doç.Dr. Adnan ÖZTÜRK	Adnan Menderes Üni.	
Yrd.Doç.Dr. Sultan BAYSAN	Adnan Menderes Üni.	
.....		
.....		

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu yüksek lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun sayılı kararıyla (tarih) tarihinde onaylanmıştır.

Unvanı, Adı, Soyadı
Enstitü Müdürü

İNTİAL (AŞIRMA) BEYAN SAYFASI

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Adı Soyadı : Dilek AKALIN YALNIZ

İmza :

ADI- SOYADI: Dilek AKALIN YALNIZ

BAŞLIK: Cumhuriyetten Günümüze İlköğretim I. Kademe Sosyal Bilgiler Programlarının Atatürk İlkelerine Göre Değerlendirilmesi

ÖZET

Ulusal Bağımsızlık Savaşı sonrası kurulan Cumhuriyetle birlikte kişi egemenliğinden ulus egemenliğine, dini eğitimden Milli Eğitime geçilmiştir. Nitekim, Osmanlı Devleti’nde eğitimde dini temeller ağır basıyordu. Cumhuriyetin ilanından kısa bir süre sonra yapılan çalışmalarla; çağdaş, laik, bilimsel, eşitlikçi, işlevsel ve milli bir eğitim sistemine doğru gidilmeye çalışılmıştır. Nitekim bu alanda bir dizi kanuni düzenlemeler de yapılmıştır. (Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Latin Alfabesinin Kabulü, Millet Mektepleri vb.)

Diğer yandan, ilköğretimde yeni düzenlemelere gidilmiş ve yurt dışından yabancı uzmanlar çağırılarak onların da katkılarıyla yeni ilköğretim programları oluşturulmuştur. Bunlar; 1924, 1926, 1930, 1936, 1948, 1962, 1968 programlarıdır. Bu programlarda zamanla değişiklik yapılmıştır. Mevcut program öncesi köklü değişiklikler 1998’de yapılmış ve 2004–2005 öğretim yılına kadar sürmüştür. Daha sonra 2004–2005 öğretim yılında bir taslak program oluşturulmuş ve bu program 2005–2006 öğretim yılında uygulanmaya konmuştur.

1924’ten 2004–2005 öğretim yılına kadar yürürlükte olan İlköğretim Programının eğitim felsefesinin temelini Atatürk İlkeleri çerçevesinde, cumhuriyetçilik, millilik oluştururken, mevcut programın felsefesini yerelleşme ve küreselleşme oluşturmaktadır.

Nitekim 1998’den 2004’e kadar okutulan İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının genel amaçlarında Atatürk, Türk, Vatan, Millet, Cumhuriyet ve Milli kavramlar 43 kez işlenmiş iken, mevcut programda 10 kez geçmektedir.

1998’de 5. sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan ulusal kavramların toplam sayısı 1139’dur. Bu kavramların 1074’ü mevcut programda yer verilmeyen “*Vatan ve Millet*” ve “*Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk*” ünitelerinde yer alıyordu. Mevcut program tüm dünyada bireysel, toplumsal ve ekonomik alanda yaşanmakta olan değişimleri ve gelişmeleri göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Ancak,

Türkiye Cumhuriyetinin ve Türk Eğitim felsefesinin temelini teşkil eden millilikten uzak olduğu gibi Atatürk İlkelerini ise tamamen kapsamamaktadır. Atatürk İlkelerinin ve Atatürkçülüğün öğrencilere kavratılması konusunda eksiklikler içermektedir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Atatürkçülük, Atatürk İlkeleri, Milli Eğitim, Program, İlköğretim, Kazanım.

NAME-SURNAME: Dilek AKALIN YALNIZ

TITLE: The Evaluation of First Degree Social Studies Programs in Primary School Education from Republic to the present day according to the Principles of Atatürk

ABSTRACT

With the Republic founded after the National Independence War, individual dominance changed into national dominance and religious education changed into National Education. Indeed, in the education of the Ottoman Empire, religious bases were dominant.

With the practices made a little while after the declaration of the Republic, it was struggled to go towards an education system which is contemporary, secular, scientific, egalitarian, functional and national. In fact, a number of legitimate arrangements were done on this area. (Tevhid-i Tedrisat Law, the acceptance of Latin alphabet, Nation schools, and so fort.)

On the other hand, new arrangements were done in the primary school education and new education programs were developed with the contributions of the foreign experts invited from abroad. These are the 1924, 1926, 1930, 1936, 1948, 1962, 1968 programs. Some alterations were done on these programs by time. The radical changes before the existing program were done in 1998 and continued until the 2004-2005 education year. Later on, in the 2004-2005 education year, a draft was designed and this was put into practice in the 2005-2006 academic year.

The education philosophy of primary school programs in validity from 1924 to 2004-2005 academic year is based on republicanism and nationalism in the framework of Atatürk's principles. As for the existing program, the philosophy is based on regionalism and globalization.

In fact, Atatürk, Turk, homeland, nation, and national concepts were repeated 43 times in the general objectives of the primary school Social Studies curriculum but these concepts were repeated only 10 times in the existing program.

In 1998, the total number of national concepts in the Social Studies coursebooks of the 5th grades was 1139. and 1074 of these concepts were in the units named

‘Homeland and Nation’ and ‘How we reached Republic’ which are not in the current program.

The current program was prepared taking into consideration the alterations and developments on individual, social and economic areas. However, it is away from the nationalism which forms the basis of Turkish Republic and Turkish Education Philosophy and it does not usually completely cover the principles of Atatürk. There are some deficiencies in terms of gaining students the principles of Atatürk and Kemalism.

KEY WORDS: Kemalism, Principles of Atatürk, National Education, Program, Primary Education, Achievement

ÖNSÖZ

Eğitim, fertlerin yaşamlarını doğrudan etkilemesi ve sosyal yapının oluşmasındaki önemli etkisi nedeniyle toplumların gelişmesinde en önemli süreçtir. Bir ülkenin kalkınması ancak, o ülkede yaşayan insanların eğitilmesi, onlara ülkenin hedeflerine uygun beceri ve yeteneklerin kazandırılması ile sağlanabilir.

Eğitim kurumlarının en önemli işlevlerinden biri çocuğu iyi bir vatandaş olarak yetiştirmektir. Eğitim kurumları bu işlevi yerine getirerek hem bireyin mutlu ve üretken olmasını hem de toplumun sürekliliğini sağlar. Ülkemizde, öğrencilere tüm bu bilgi ve becerilerin önemli bir kısmı, ilköğretim kurumlarının birinci devresinde, ilk üç yıl Hayat Bilgisi, 4 ve 5. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersi yoluyla kazandırılmaya çalışılır.

Program geliştirmede eğitim olgusunun önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Cumhuriyetin kuruluşundan bugüne kadar öğretim programlarının hazırlanması ve geliştirilmesi ile ilgili genel politika ve stratejilerde, Atatürk ilkeleri ve Cumhuriyetin temel nitelikleri esas alınmıştır.

Yeni Sosyal Bilgiler Programının temel felsefesinde; *"Cumhuriyetimizin, laik ve sosyal hukuk devletini, hür ve demokratik toplum düzenini, devletin ülke ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü, sağlıklı işleyen bir demokrasiyi, demokratik hakları ve fırsat eşitliğini ön planda tutmak, öğrencilere 'Atatürk İlke ve İnkılâpları'nın ve bu ilke ve inkılâpların milli varlığımız ve toplumsal gelişmemiz için öneminin kavratılması için düzenlemeler yapmaktır"* olarak belirtilmektedir. Bu çalışmadaki amacımız, Cumhuriyetten günümüze İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Programlarının geçirdiği değişimi Atatürk İlkeleri çerçevesinde değerlendirmektir.

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde yardımlarını esirgemeyen, yapıcı eleştirileri ile araştırmaya katkıda bulunan Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanı hocam ve tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Muharrem ŞEN'e, araştırmanın her aşamasında bilgi ve deneyimleri ile bana yol gösteren, araştırma süresince manevi desteğini ve değerli zamanını esirgemeyen, Adnan Menderes Üniversitesi İlköğretim Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı Başkanı değerli hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Adil Adnan ÖZTÜRK'e, katkılarından dolayı Yrd. Doç. Dr. Sultan BAYSAN'a ve varlığıyla bana her zaman güç veren değerli eşim Hasan YALNIZ'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Dilek AKALIN YALNIZ

İÇİNDEKİLER	Sayfa No
Özet.....	i
Abstract	iii
Önsöz	v
İçindekiler	vi
Kısaltmalar	x
Tablolar	xi

BÖLÜM I

GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Araştırmanın Amacı	5
1.3. Araştırmanın Önemi	6
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	7
1.5. Tanımlar	7

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Açıklamalar	10
2.1.1. Atatürkçü ve Çağdaş Eğitimin Yerleşmesi İçin Yapılan Çalışmalar	12
2.1.1.1. Tevhid-i Tedrisat Kanunu	12
2.1.1.2. Harf İnkılâbı	15
2.1.1.3. Atatürkçü Eğitimin İlkeleri	18
2.1.1.3.1. Millilik İlkesi	18
2.1.1.3.2. Laiklik İlkesi	18
2.1.1.3.3. Bilimsellik İlkesi	19
2.1.1.3.4. Genellik ve Eşitlik İlkesi	19
2.1.1.3.5. İşlevsellik İlkesi	19
2.1.2. Atatürkçülük ve Atatürkçülüğün Temel İlkeleri	20
2.1.2.1. Laiklik	22
2.1.2.2. Milliyetçilik	24
2.1.2.3. Halkçılık	25
2.1.2.4. Devletçilik	25
2.1.2.5. İnkılapçılık	26

2.1.2.6. Cumhuriyetçilik	27
2.1.3. Anayasalarda İlköğretim	28
2.1.4. Heyet-i İlmiye ve Milli Eğitim Şuralarında İlköğretim.....	28
2.1.4.1. İcra Vekilleri Heyeti	28
2.1.4.2. Birinci Maarif Kongresi	29
2.1.4.3. Heyet-i İlmîyelerde İlköğretim	29
2.1.4.3.1. Birinci Heyet-i İlmiye	29
2.1.4.3.2. İkinci Heyet-i İlmiye	29
2.1.4.3.3. Üçüncü Heyet-i İlmiye	30
2.1.4.4. Milli Eğitim Şuralarında Eğitim	30
2.1.4.4.1. Birinci Milli Eğitim Şurası	30
2.1.4.4.2. İkinci Milli Eğitim Şurası	31
2.1.4.4.3. Dördüncü Milli Eğitim Şurası	31
2.1.4.4.4. Beşinci Milli Eğitim Şurası	31
2.1.4.4.5. Yedinci Milli Eğitim Şurası	32
2.1.4.4.6. Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası	32
2.1.4.4.7. Onuncu Milli Eğitim Şurası	33
2.1.4.4.8. On İkinci Milli Eğitim Şurası	33
2.1.4.4.9. On Beşinci Milli Eğitim Şurası	33
2.1.5. İlköğretimde Program Geliştirme Çalışmaları	34
2.2. İlgili Araştırmalar	36

BÖLÜM III

YÖNTEM	38
3.1. Araştırmanın Modeli	38
3.2. Verilerin Toplanması.....	38

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR	39
4.1. 1924 İlkokul Programı	39
4.2. 1926 İlkokul Programı	40
4.2.1. Amaçlar	40
4.2.2. İçerik	41

4.2.3. Öğretim Yöntem ve Teknikleri	41
4.3. 1930 İlkokul Programı	43
4.3.1. Amaçlar	43
4.3.2. İçerik	44
4.3.3. Öğretim Yöntem ve Teknikleri	48
4.4. 1936 İlkokul Programı	50
4.4.1. Amaçlar	52
4.4.2. İçerik	53
4.4.3. Öğretim Yöntem ve Teknikleri	54
4.5. 1948 İlkokul Programı	55
4.5.1. Amaçlar	57
4.5.2. İçerik.....	58
4.5.3. Öğretim Yöntem ve Teknikleri	65
4.6. 1962 İlkokul Programı	72
4.6.1. Amaçlar	73
4.6.2. İçerik	74
4.6.3. Öğretim Yöntem ve Teknikleri	77
4.7. 1968 İlkokul Programı	79
4.7.1. Amaçlar	80
4.7.2. İçerik	82
4.7.3. Öğretim Yöntem ve Teknikleri	88
4.8. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Programının Kabulü (1977).....	93
4.8.1. Amaçlar	95
4.8.2. İçerik.....	98
4.8.3. Öğretim Yöntem ve Teknikleri	102
4.9. İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının Kabulü (1990)	102
4.9.1. Amaçlar	102
4.9.2. İçerik	104
4.9.3. Öğretim Yöntem ve Teknikleri	115
4.10. İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının Kabulü (1998)	116
4.10.1. Amaçlar	116

4.10.2. İçerik	124
4.10.3. Öğretim Yöntem ve Teknikleri	132
4.10.4. Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Atatürkçülük Konuları	137
4.11. Yeni İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Programının Kabulü (2004)	151
4.11.1. Programın Vizyonu	152
4.11.2. Programın Temel Yaklaşımı	153
4.11.3. Programın Yapısı	155
4.11.3.1. Beceri Nedir?	155
4.11.3.2. Kavramlar	156
4.11.3.3. Değerler	158
4.11.4. Amaçlar	159
4.11.5. İçerik	160
4.11.6. Öğretim Yöntem ve Teknikleri	172
4.11.7. Sosyal Bilgiler Dersinde Atatürkçülük Konuları (2004)	173
4.12. Yorumlar	187
4.12.1. İlköğretim Programlarının Değerlendirilmesi (1924-1998)	187
4.12.2. İlköğretim Programlarının Değerlendirilmesi (1998-2004)	193

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER	218
KAYNAKÇA	224
ÖZGEÇMİŞ	229

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

AÜDTCF: Ankara Üniversitesi Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi

Bkz: Bakınız

c. Cilt

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

ss. Sayfa sayısı

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TC: Türkiye Cumhuriyeti

vb: ve benzerleri

vd: ve diğerleri

yy: Yüzyıl

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Erkek İlk Mekteplerinin Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi	40
Tablo 2: 1926 İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi	41
Tablo 3: 1930 İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi	48
Tablo 4: 1936 İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi	54
Tablo 5: 1948 İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi	64
Tablo 6: 1962 İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi	77
Tablo 7: 1968 İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi	87
Tablo 8: 1998 Sosyal Bilgiler Dersi 4. Sınıf Ünitelerinin Dağılımı	124
Tablo 9: 1998 Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Ünitelerinin Dağılımı	128
Tablo10: İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Atatürkçülük Konularıyla İlgili Kavramların Bazıları	158
Tablo 11: Sosyal Bilgiler Programının Değerleri	158
Tablo 12: 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanları, Üniteler ve Süreleri(2004)	195
Tablo 13: 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ünitelerinin Dağılışı (1998)	195
Tablo14: Eski Program 5. Sınıf Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk Ünitesinin Konu Başlıkları	200
Tablo 15: Yeni Program 4.Sınıf Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk Alt Başlığında Yer Alan Konular	201
Tablo 16: Adım Adım Türkiye Alt Başlığında Yer Alan Konular	201
Tablo 17: İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Programı Öğrenme Alanları, Üniteler ve Süreleri (2004)	208
Tablo 18: Sosyal Bilgiler Dersi 5.Sınıf Ünitelerinin Dağılımı (1998)	208
Tablo 19: Eğitim Alanındaki Sayısal Gelişmeler	212

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem

Sosyal Bilgiler: Sosyal Bilgilerin tanımında tam bir görüş birliğine varılamamasına rağmen Barr, Bart ve Shermis (1987), tarafından yapılan üç tanımlama Sosyal Bilgiler öğretimine rehberlik etmektedirler. Bunlar:

1) *Vatandaşlık bilgisini aktarımı olarak Sosyal Bilgiler:* Bu yaklaşımda Sosyal bilgilerin temel amacı öğrencilere kültürel mirası aktararak, onların iyi bir vatandaş olmalarını sağlamaktır.

2) *Sosyal Bilimler olarak Sosyal Bilgiler:* Bu yaklaşıma göre, iyi vatandaş yetiştirmek için öğrencilere, Sosyal Bilimlerle ilgili disiplinlerdeki bilgi, beceri ve değerler kazandırılmalıdır.

3) *Yansıtıcı inceleme alanı olarak Sosyal Bilgiler:* Bu yaklaşıma göre amaç, öğrencinin toplumsal ve bireysel problemleri tanımlama, analiz etme ve karar verme süreçlerini geliştirmektir (Erden, 7).

Bu bilgiler ışığında "*Sosyal Bilgiler; ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı*" olarak tanımlanabilir (Erden, 8).

İlköğretim Programında Sosyal Bilgiler dersinin amaçları; yurttaşlık görevleri ve sorumlulukları; toplumda insanların birbirleriyle ilişkileri; çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yeteneklerini geliştirme, ekonomik yaşama fikri ve yeteneklerini geliştirme olmak üzere dört başlık altında yer alan amaçlar aşağıdaki gibi ifade edilmiştir.

Öğrencilere bu derste;

1) *Vatandaşlık Görevleri ve Sorumlulukları Yönünden*

a) Ailesine, milletine, vatanına, Atatürk inkılâp ve ilkelerine bağlı çalışkan, araştırmacı, inceleyici, fedakâr ve fazilet sahibi iyi bir vatandaş, mükemmel bir insan olarak yetişirler.

b) Şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evlatları olduklarını anlar; milletin geleceğine olan güvenlerini artırır ve Türk Milletinin ülkülerini gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakter kazanırlar.

c) Her yönde görev ve sorumluluk alabilecek hale gelir, aile bütünlüğüne bağlılık

kazanır, ailenin refah ve mutluluğu için sorumluluk ve görev duyguları geliştirirler.

d) Topluluk halinde yaşamının bir zaruret olduğunu, millet kavramını ve Türk Milletinin karakterini kavrar; Türk Milletine, Bayrağına, Türk askerine ve Türk ordusuna karşı sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirirler.

e) Millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutar, millet ve yurda karşı canla başla hizmet etmeyi alışkanlık ve ilke haline getirirler.

f) Türk inkılâbının anlamını, ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin refah ve mutluluğuna yaptığı ve ülkenin geleceğine yapacağı etkileri kavrar. Türk inkılâbının değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır, fedakâr birer Türk evladı olarak yetişirler.

g) Kanun kavramını benimser, kanuna ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazanırlar.

h) Bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar, bu uygarlıkta Türk milletinin hizmetini ve payını anlarlar.

i) Tarihte milletimize ve insanlığa hizmet etmiş olan Türk büyüklerini tanır ve onlara karşı ilgi ve sevgi duyarlar.

j) Türkiye Cumhuriyetinin, insan haklarına dayanan milli demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu, cumhuriyet rejiminin özelliğini ve önemini kavrarlar.

k) İnsanların birbirine muhtaç olduklarını anlarlar, grup faaliyetlerine katılmanın başkalarına yardım etmenin önemini takdir eder ve bunu uygulayabilir hale gelirler.

l) Çevresindeki eski ve yeni sanat, kültür eserlerini, müze ve anıtlar gibi milli değerlerimizi tanıyarak onları korumak gerektiğini öğrenirler (Erden, 16).

2)Toplumda İnsanların Birbiriyle Olan İlişkileri Yönünden

a) Bütün çalışmalarını demokratik yaşayışın kurallarına göre düzenlemeyi öğrenirler.

b) İnsanların karşılıklı hak ve sorumluluklar taşıdıklarını ve birbirinin görüş ve inanışlarını, saygı ve hoşgörülükle karşılamaları gerektiğini benimserler.

c) Beraber çalışma, sorumluluk alma, yardımlaşma ve karar verme kurallarını uygulamayı öğrenirler.

d) Aile, okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri ve topluluk halinde yaşamının zorunluluğunu kavrarlar.

e) Kanun ve nizamla karşı saygı duymayı ve devlet teşkilatımızı seviyelerine göre öğrenirler.

3) Çevreyi, Yurdu ve Dünyayı Tanıma Yeteneklerini Geliştirmek Yönünden

- a) Çevrelerini ve yurdu tanır, Türkiye'nin yakın ve uzak komşu ülkeleriyle ve dünya milletleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanırlar.
- b) Gerekli plan, kroki ve harita bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilir hale gelirler.
- c) İnsanların birbiriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceleyerek yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer vatandaş haline gelirler.
- d) Bilimin ve teknik gelişmelerin insan hayatındaki etkilerini kavrar, kaşiflere ve bilim adamlarına karşı sevgi duyarlar (Erden, 16).
- e) Coğrafya olaylarının sebeplerini araştırmayı ve bu olaylar arasındaki bağıllık ve ilişkileri bulup çıkarmayı öğrenirler.
- f) Çevre korunmasının günümüz ve gelecek yıllar için önemini kavrarlar.

4) Ekonomik Yaşama Fikrini ve Yeteneklerini Geliştirmek Yönünden

- a) Kendi eşyasını, okulunu, okul eşya ve araçlarını dikkatli kullanma ve koruma alışkanlığını kazanırlar.
- b) Tutumlu olma ve planlı çalışma alışkanlığı elde ederler.
- c) Üretim, tüketim ve dağıtımla ilgili temel bilgileri öğrenirler.
- d) Yakın çevrenin ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızı tanır ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrarlar.
- e) İnsan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yolları ile bunlar arasındaki ekonomik bağıllıkları inceleyebilirler.
- f) Turizmin anlamını, özellikle bizim yurdumuz için önemini kavrarlar.

Yukarıda yer alan amaçlar incelendiğinde, Sosyal Bilgiler dersinin öğrenciyi toplumsal yaşama hazırlamayı amaçladığı ve sosyal bilgiler alanındaki hemen hemen tüm disiplinler ile ilişkili olduğu kolayca görülmektedir (Erden, 17).

Eğitim, fertlerin yaşamlarını doğrudan etkilemesi ve sosyal yapının oluşmasındaki önemli etkisi nedeniyle toplumların gelişmesinde en önemli süreçtir. Bir ülkenin kalkınması ancak, o ülkede yaşayan insanların eğitilmesi, onlara ülkenin hedeflerine uygun beceri ve yeteneklerin kazandırılması ile sağlanabilir (Türk, 1999: 2). Nitekim Türk Milli Eğitiminin amaçlarında da bu nokta üzerinde durulmaktadır. Türk Milli Eğitiminin Genel Amacı, Türk milletinin bütün fertlerini;

- 1) Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk

milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin milli, ahlaki, insani manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek.

2) Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek.

3) İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak.

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır (Gülcan , 2003: 159).

Türk Milli Eğitiminin amaçlarında geçen bu bilgi ve becerilerin önemli bir kısmı, ilköğretim kurumlarında Sosyal Bilgiler dersi yoluyla kazandırılmaya çalışılır. Bu nedenle Sosyal Bilgiler Dersi İlköğretim Okullarının I. Devresinde yer alan en önemli derslerden biridir (Erden, 5).

Toplumların kalkınmasında eğitimin yeri ve önemi kabul gören bir gerçektir. Program geliştirme de eğitim olgusunun önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Eğitimde program geliştirme, bir ulusun geleceğini şekillendirmesinde yaşamsal öneme sahiptir. Eğitim programlarında, zamanında ve yerinde gereken değişiklikleri gerçekleştiremeyen toplumlar, uygarlık yarışında geri kalırlar. Bu yüzden, uygarlık yarışında var olmak isteyen toplumların ve onların örgütlü gücü olan devletlerin, eğitimde program geliştirme işini savsaklamamaları gerekir (Aykaç, 2005: 343).

Yeni Sosyal Bilgiler Programının temel felsefesi; *"Cumhuriyetimizi, laik ve sosyal hukuk devletini, hür ve demokratik toplum düzenini, devletin ülke ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü, sağlıklı işleyen bir demokrasiyi, demokratik hakları ve fırsat eşitliğini ön planda tutmak, öğrencilere 'Atatürk İlke ve İnkılâpları' nın ve bu ilke ve inkılâpların milli varlığımız ve toplumsal gelişmemiz için öneminin kavratılması için*

düzenlemeler yapmaktır". Bu çalışmamızın amacı Cumhuriyetten günümüze İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Programlarının değişimini Atatürk İlkeleri çerçevesinde değerlendirmektir.

Sosyal Bilgiler öğretiminin en önemli özelliklerinden birisi, daha önce belirttiğimiz gibi öğrenciye vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden, ailesine, milletine, vatanına, Atatürk İlkelerine bağlı araştırmacı insan yetiştirmektir. Bu doğrultuda Cumhuriyetten Günümüze İlköğretim programlarının uygulanması sonucu istenen insan tipi ortaya çıkmamıştır.

Özellikle Sosyal Bilgiler programında yer alan üniteler ve içerikleri bugüne kadar yeterince incelenmemiştir. Bu çalışmada mevcut İlköğretim 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler programı ile daha önce uygulanan program ağırlıklı olmak üzere Atatürk İlkeleri doğrultusunda incelenmeye çalışılmıştır.

1. 2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, Türk Eğitim Tarihinde Cumhuriyetin ilanından günümüze İlköğretim I. Kademe Sosyal Bilgiler programlarındaki değişimlerin Atatürk İlkeleri doğrultusunda değerlendirilmesini yapmaktır.

Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1) Sosyal Bilgiler programının amaçlarında tanımlanan temel becerileri kazandırmak için nasıl bir içerik düzenlenmiştir?
- 2) Sosyal Bilgiler programlarının vizyonu, eğitim programında belirtilmiş midir?
- 3) Cumhuriyet Döneminden günümüze kadar olan Sosyal Bilgiler programları içeriğinde ne tür değişimler olmuştur?
- 4) Sosyal Bilgiler programlarının yeniden düzenlenmesinde Atatürk ilkeleri dikkate alınmış mıdır?
- 5) Sosyal Bilgiler programlarının amaç, içerik, öğrenme-öğretme süreci aşamaları Atatürk ilkelerine uygunluğu açısından nasıl bir gelişim izlemiştir?
- 6) Cumhuriyetten günümüze Sosyal Bilgiler programlarının amaçları ile Atatürk ilkelerinin amaçları arasında bir tutarlılık var mıdır?
- 7) Cumhuriyet rejiminin laik çizgisi ve Atatürkçü özü aşındırılıyor mu?
- 8) Sosyal Bilgiler programında Cumhuriyete ve Atatürkçü düşünceye bağlılık duygusu pekiştirilmekte midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

İnsanlar biyolojik bir varlık olarak dünyaya gelirler. Yeni doğan bir bebeğin ağlama, kavrama, emme gibi çok basit davranışları vardır. Bebek sahip olduğu bu davranışlarla ve çevresindekilerin yardımıyla beslenme, korunma gibi en temel ihtiyaçlarını karşılar. Temel ihtiyacını belirtmek için tek yapabileceği ağlamak olan bebek, duyu organlarının ve sinir sisteminin gelişmesiyle birlikte hızla çevresi ile etkileşim kurmaya başlar. Önce aile bireylerini, sonra akrabalarını, arkadaşlarını tanır. Onlarla iletişim kurmaya çalışır. Çevresindekileri sevmek, onlar tarafından sevilme bir gruba ait olmak ister. Bunları elde etmek için yaşadığı toplumun bazı kuralları vardır ve bunlara uymak zorundadır (Erden, 4–5).

Toplumsal kurumların ve ilişkilerin basit olduğu toplumlarda birey toplumsal davranışları yaşayarak, ailesinden ve çevresinden öğrenebilir. Ancak toplumsal kurum ve ilişkilerin geliştiği ve çeşitlendiği günümüzde toplumlarda, çocuğun insan ilişkilerini; insanların birbirinden farklı olduğunu; toplumdaki formal ve informal gruplar ile bu grupların işlevlerini; aile ile başlayan ve hükümet devlet gibi geniş örgütlere kadar uzanan toplumsal kurumları ve işlevlerini öğrenmesi gerekir. Çocuğun bu davranışların tümünü ailesinden öğrenmesi mümkün değildir. Bu nedenle çocuğun toplumsallaşması işlevini artık eğitim kurumları üstlenmiştir (Erden, 4–5).

Eğitim kurumlarının en önemli işlevlerinden biri çocuğu iyi bir vatandaş olarak yetiştirmektir. Eğitim kurumları bu işlevi, çocuğun toplumsallaşması, içinde yaşadığı toplumun kültürünü, tarihini, kurumları tanımasını sağlayarak; toplumdaki rollerinin gerektirdiği davranışları toplumun kendisine sağladığı olanakları ve bunlardan yararlanma yollarını kazandırarak yerine getirir. Eğitim kurumları bu işlevi yerine getirerek hem bireyin mutlu ve üretken olmasını hem de toplumun sürekliliğini sağlar. Ülkemizde, öğrencilere tüm bu bilgi ve becerilerin önemli bir kısmı, ilköğretim kurumlarının birinci devresinde, ilk üç yıl hayat bilgisi, 4 ve 5. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersi yoluyla kazandırılmaya çalışılır (Erden, 4–5). Nitekim Sosyal Bilimlerde yer verilen konuların toplum hayatında ne denli önemli olduğu tartışmasız kabul edilmektedir. Burada yer verilen bilgilerin toplumsal devamlılığı sağlama ile doğrudan ilişkisi olduğu için Sosyal Bilgiler Programlarında görülen değişim ve gelişmeler Atatürkçülük doğrultusunda değerlendirilmiştir. Sosyal Bilimler programının bu yönü üzerinde yeterince çalışma yapılmamıştır. Bu bakımdan bu araştırma önem arz etmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma ilköğretim 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler programlarının amaç, içerik, öğrenme-öğretme süreçleri boyutlarının Atatürk İlkeleri ve Atatürkçülük doğrultusunda değerlendirilmesi ile sınırlıdır.
2. Araştırma konu ile ilgili literatür taraması ile sınırlıdır.
3. İlköğretim II. Kademe araştırmanın dışında bırakılmıştır.
4. Birleştirilmiş sınıflar araştırmanın dışında bırakılmıştır.
5. İlköğretim 1, 2, 3. Sınıf Hayat Bilgisi konuları araştırma konusu dışında bırakılmıştır.
6. Bu çalışmada mevcut İlköğretim 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler programı ile daha önce uygulanan program ağırlıklı olmak üzere Atatürk İlkeleri doğrultusunda incelenmeye çalışılmıştır.

1.5. Tanımlar

- **Eğitim:** Bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir (Ertürk, 1998: 12).

Eğitim, kişinin zihni, bedeni, duygusal, toplumsal yeteneklerinin, davranışlarının istenilen doğrultuda geliştirilmesi, ya da ona bir takım amaçlara dönük yeni yetenekler, davranışlar, bilgiler kazandırılması yolundaki çalışmaların tümüdür. Eğitim, hayat boyu sürer; planlı ya da tesadüfi olabilir. Okul, okuma- yazma, ders araç gereçleri ile ve bunların dışında aile veya bir çevre içinde, kişisel yetiştirme vs. yollarıyla yapılan öğretme, öğrenme, bilgi aktarma, beceri kazandırma çalışmalarının tümünü kapsayan bu çabalara da yaygın eğitim de denmektedir. Kısaca eğitim, öğretimi de içine alan çok geniş bir terimdir (Akyüz, 2004: 2).

- **İlköğretim:** Zorunlu eğitim çağındaki (6-14 yaş grubu) öğrencilere temel bilgi ve beceri kazandırarak onları hayata ve bir sonraki eğitim kurumlarına hazırlayan bir eğitim devresidir (Erden, 1998: 174).

- **Program:** Bir okulda ya da okullarda ne üretilmesi gereğine ilişkin organize kararları içeren bir dokümandır (Varış, 1996: 18).

- **Müfredat Programı:** Derslerin adlarını, haftalık ders saatlerini, konularını ve bazı açıklamaları kapsar (Gülcan vd., 2003: 122).

- **Eğitim Programı:** Bir eğitim kurumunun, çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı milli eğitimin ve kurumun amaçlarının gerçekleştirilmesine

dönük tüm faaliyetleri kapsar. Öğretim, ders dışı kol faaliyetleri, özel günlerin kutlanması, geziler, rehberlik, sağlık vb. hizmetler ve fonksiyonlar bu çerçeve içine girer (Varış, 1996: 14).

- **Öğretim Programı:** Eğitim programı içinde ağırlık taşıyan bu kesim, genellikle, belli bilgi kategorilerinden oluşan ve bir kısım okullarda beceriye ve uygulamaya ağırlık tanıyan, bilgi ve becerinin eğitim programının amaçları doğrultusunda ve planlı bir biçimde kazandırılmasına dönük bir programdır (Varış, 1996: 14).

Öğretim programı, öğrencilerden beklenen öğrenmeyi gerçekleştirmek için yapılan etkinliklerin bir bütünü olarak görülebilir. Öğretim programını bu biçimiyle bir dersle ilgili öğretme-öğrenme sürecinde nelerin, niçin ve nasıl yer alacağını gösteren bir kılavuz olarak kabul edilebilir. Planlama çalışmaları sonucunda, kaynak kitap ya da basılı kılavuz durumuna getirilen program tasarısı, ancak uygulama içinde ve sonrasında program niteliği kazanabilir (Aykaç, 2005: 344).

- **Ders Programı:** Öğretim programlarında yer alan "bilgi kategorilerinin disiplinlerinin" ve faaliyet alanlarının, eğitim amaçlarını gerçekleştirmeleri için öğretim ilkelerini konuların alt kategorilerini ve değerlendirme esaslarını içeren ve eğitim öğretim programındaki esasları öğrenci davranışlarına dönüştüren programdır (Varış, 1996: 14).

- **Program Geliştirme:** Gerek okul içinde gerek okul dışında, milli eğitimi ve okulun amaçlarını etkinlikle gerçekleştirmek üzere düzenlenen içerik ve etkinliklerin uygun yöntem ve tekniklerle geliştirilmesine yönelik koordine çabaların tümüdür (Varış, 1996: 17).

- **Program Değerlendirme:** Gözlem ve çeşitli ölçme araçlarıyla eğitim programlarının etkinliği hakkında veri toplama, elde edilen verileri programın etkinliğinin işaretleri olan ölçütlerle karşılaştırıp yorumlama ve programın etkinliği hakkında karar verme sürecidir (Nalçacı, 2001; 21).

- **Sosyal Bilimler:** İnsan tarafından üretilen gerçekle kanıtlanmaya dayalı bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgiler olarak tanımlanabilir (Sönmez, 1997: 2).

- **Sosyal Bilgiler:** Sosyal Bilgiler terimi eğitim tarihinde ilk defa resmen 1916 yılında Amerika'da bir eğitim komitesi tarafından kullanılmıştır. Orta dereceli okulların programlarını yeniden düzenlemekle görevli olan bu komite Sosyal Bilgileri "Konusu doğrudan doğruya insan toplumlarının organizasyonuna gelişimine ait ve bu

sosyal grupların bireyi olması dolayısıyla insan hakkında tüm bilgiler” diye tanımlamışlardır (Karagözoğlu, 1966: 7).

Ülkemizde sosyal bilgiler öğretimi üzerinde çalışan Erden (tarihsiz), Sönmez (1997), Doğanay (2005) da alanı farklı şekillerde tanımlamışlardır. Gerek yabancı, gerekse Türk bilim adamlarının yaptıkları tanımlar göz önünde bulundurularak sosyal bilgileri şöyle tanımlayabiliriz:

“Sosyal Bilgiler, hemen her bakımdan değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir öğretim programıdır” (Öztürk, 2006: 24).

- **Eğitim Şurası:** Milli Eğitim Bakanlığının eğitim ve öğretimle ilgili konuları incelemek ve öneri niteliğinde kararlar almakla görevli en yüksek danışma kurulu. Talim ve Terbiye Kurulunca hazırlanan tüzük, yönetmelik, program ve ilkeleri inceleyerek karara bağlar. Bu kararlar Milli Eğitim Bakanlığının onayıyla kesinlik kazanır (turkcebilgi.com, 3/7/ 2007).

- **İçerik:** İçerik, hedef davranışları kazandıracak biçimde ünite ve konuların düzenlenmesi biçiminde ele alınabilir. İçerik hedef davranışlar için bir araçtır; çünkü önce hedef ve davranışlar belirlenir; sonra bu hedef, davranışların kazandırılmasına yardımcı olacak biçimde içerik düzenlenir.

İçerik; hedef davranışlarla tutarlı, çağdaş, bilimsel, sanatsal ve felsefi bilgiyle donanık, öğrencinin hazır bulunuşluk düzeyine uygun, somuttan soyuta, basitten karmaşığa, kolaydan zora ve birbirinin ön koşulu, bilinenden bilinmeyene, kendi içinde mantıklı bir tutarlılığı olacak şekilde düzenlenmelidir (Sönmez, 1997: 75).

- **Kültür:** Kültür ya da uygarlık, insanın bir toplumun üyesi olarak edindiği bilgi, inanç, sanat, ahlak, gelenek ve göreneklerle her türlü beceri ve alışkanlıklarını içeren karmaşık bir bütündür (Turan, 2000: 16).

- **Kazanım:** Öğrenme süreci içerisinde, planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar yoluyla öğrencide görülmesi beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerlerdir (Ata, 2006: 75).

- **Beceri:** Şimdiye kadar bilgi edinimi, yaşam ve okulun temel amacı olarak görülmüştür. Günümüzde ise bilgiye bakış değişmiştir. Beceri öğrencilerde, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetlerdir.(MEB, 2005: 51-52).

BÖLÜM II

2.1. KURAMSAL AÇIKLAMALAR

Eğitim, fertlerin yaşamlarını doğrudan etkilemesi ve sosyal yapının oluşmasındaki önemli etkisi nedeniyle toplumların gelişmesinde en önemli süreçtir. Bir ülkenin kalkınması ancak, o ülkede yaşayan insanların eğitilmesi, onlara ülkenin hedeflerine uygun beceri ve yeteneklerin kazandırılması ile sağlanabilir (Türk, 1999: 2).

Milletlerin kaderine hükmedecek kadar önemli olan eğitim, *"Yeni kuşakların toplum hayatında yerlerini almak için hazırlanırken gereken bilgi, beceri ve anlayışlar elde etmelerine ve kişiliklerini geliştirmelerine yardım etmek faaliyetidir"* (Ülker, 1994: 85). Bununla birlikte eğitim Milli Eğitim Temel Kanununda belirtildiği gibi: *"Vatandaşların ve toplumun refahını ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve milletimizi çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmak için gerekli olan davranışların kazandırılması sürecidir"* (Taşdemir, Baloğlu ve Topcan, 1997: 28).

İnsan davranışlarının öğrenme yoluyla kazanılmış olması ve öğrenmenin de eğitimin ürünü bulunması hakikatleri eğitimin çok müthiş bir kuvvet olduğunun en açık işaretidir. Bu kuvvet iyi kullanıldığı takdirde, sağlıklı bir toplum oluşur (Özoğlu, 1974: 52). Bu nedenle sağlıklı bir toplum olabilmek için eğitim işe koşulmalıdır. Ancak, bu eğitim gelişigüzel değil, belli bir maksada hizmet edecek şekilde planlanmış ve programlanmış olmalıdır. Öğrenciden beklenen davranışların programlarla belirlendiği düşünülürse *"program geliştirmenin"* eğitimdeki yeri ve önemi anlaşılabilir. Geliştirilmek istenen program ve program tasarısının ne olduğuna gelince; program tasarısı, istenen hedefleri gerçekleştirmek üzere belirli esaslara göre tertiplenip örgütlenen *"öğrenme yaşantıları sistemi"* program da bu yaşantıların eğitim ortamlarında gerçekleşmiş görünümüdür (Turgut, 1992: 3).

Bir ülkenin eğitim sistemi, öğrenci, öğretmen, öğretim programı ve eğitim ortamı olmak üzere dört temel değişken ile bunların her biriyle ilgili sayılamayacak kadar çok alt değişkenin karşılıklı ilişkilerini yansıtır. Bu temel değişkenlerden herhangi birine yeterince önem verilmemesi, sistemin tümünde ciddi sorunlara yol açabilir.

Eğitim sisteminin temel değişkenlerinden biri olan ve “insan yetiştirme projesi” diye de nitelendirilen eğitim ya da öğretim programı, şu dört soruya verilen yanıtları kapsar:

1. Yetiştireceğimiz bireylerin sahip olmaları gereken istendik özellikler nelerdir?
2. Bu özellikler, hangi yaşam bilgilerini, becerilerini, kısaca hangi konuları kapsar?
3. Bu özellikler, bireylere nasıl kazandırılabilir?

4. İstendik özelliklerin bireylerde oluşup oluşmadığı nasıl anlaşılabilir?

Bu sorulardan ilkin verilen yanıt, eğitim ya da öğretim programlarının amaçlarını, ikincisi içeriğini, üçüncüsü öğrenme-öğretme sürecini, dördüncüsü ise ölçme ve değerlendirme biçimini belirler. Bu nedenle, bir eğitim ya da öğretim programında, anılan sorulara, bireyin ve toplumun gereksinimlerini dikkate alarak, işlevsel, doğru ve tutarlı yanıtların verilmesi büyük önem taşır. Bu yanıtları verme çabasına “eğitimde program geliştirme ” denilir. Eğitimde program geliştirme, bir ulusun geleceğini şekillendirmesinde yaşamsal öneme sahiptir. Bu nedenle eğitim programlarının, toplumsal ve düşünsel evrime koşut bir biçimde uygulamada karşılaşılan sorunlar da dikkate alınarak sürekli geliştirilmesi gerekir. Eğitim programlarında, zamanında ve yerinde gereken değişiklikleri gerçekleştiremeyen toplumlar, uygarlık yarışında geri kalırlar. Bu yüzden, uygarlık yarışında var olmak isteyen ve daha iyi bir yaşam beklentisi içinde olan toplumların ve onların örgütlü gücü olan devletlerin, eğitimde program geliştirme işini savsaklamamaları gerekir (Aykaç, 2005: 343).

Türkiye coğrafi, siyasi ve ekonomik özellikleri nedeniyle dünya üzerinde önemi giderek artan bir ülke olma özelliğine sahiptir. 72 milyon nüfusu ve yılda % 6.3 (<http://www.die.gov.tr>. 5/8/2007) oranındaki nüfus artış hızıyla oldukça genç bir nüfusa sahip olan ülkenin bilim ve teknolojiadaki hızlı değişme ve gelişmeleri de dikkate alındığında eğitim sisteminin devamlı olarak sorgulanması ve yeniden düzenlenmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Bireylerin giderek daha fazla eğitim talep etmeleri, öğretim süresinin uzaması olgusunun yanı sıra çok daha erken yaşlarda öğretim sürecine katılma olgusunu da gündeme getirmiştir. Bir ülkenin kalkınması büyük ölçüde o ülkede bireylere sunulan eğitim süresine ve niteliğine bağlıdır. İlköğretim eğitim süreci içinde en önemli öğretim kademesi olma özelliği taşımaktadır (Gürkan ve Gökçe, 1999: 3). Eğitim sistemimizin ilk basamağını oluşturan, çocuklarımızı hayata ve üst öğretim kurumlarına hazırlayan, okullaşma oranı diğer öğretim basamaklarından daha fazla olan ve toplumun büyük kesimine ulaşmış olması nedeniyle ilköğretim ülkemizdeki ihtiyaçlar bakımından

çok önemli bir yer tutmaktadır (Nalçacı, 2001; 3) Bu nedenle, toplumda meydana gelen değişme ve gelişmeler ilköğretimi de etkilemekte ve bu kademede hizmet veren okulların da bu değişme ve gelişmelere kendini adapte etmesi zorunlu olmaktadır.

Okulların bu adaptasyonu, genelde uyguladığı programlarla ilgilidir. Zira, Nalçacı'nın belirttiği gibi ulusal ve uluslararası ilişkiler çok hızlı değişmekte olduğundan programların da buna göre değiştirilmesi gerekir (Nalçacı, 2001: 3).

Program geliştirme çalışmalarında ulusal eğitim politikaları gözardı edilemez. Aşağıda Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar geçen sürede genelde eğitim politikamızı ve özelde ise eğitim-öğretim kurumları ve programlara yön verecek Devrim yasaları, Anayasalar, Eğitimle ilgili yasalar, Heyet- i İlmiye ve Milli Eğitim Şuralarında alınan kararlarla ilgili bir özet sunulmuştur.

2.1.1 ATATÜRKÇÜ VE ÇAĞDAŞ EĞİTİMİN YERLEŞMESİ İÇİN YAPILAN ÇALIŞMALAR

2.1.1.1. Tevhid-i Tedrisat Kanunu

Osmanlı İmparatorluğunda Selçuklu İmparatorluğunda olduğu gibi eğitim işi devlet hizmetlerinden ayrı vakıflara bağlı bir hizmet olarak yürütülmüştür. Enderun Mektebi hariç, diğer okullar vakıflara bağlı olarak kurulmuşlardır. Devlet eğitim dışında savunma, yönetim ve siyasal alanlardaki hizmetleri yüklenmiştir. Osmanlı Devleti'nde eğitim bir kamu hizmeti niteliğinde bir devlet görevi olmadığı için, okul eğitimi toplumun bütününe hiçbir zaman yayılamamıştır (Öztürk, 1999a: 1).

XVIII. yy. boyunca Avrupa'nın düşün ve teknik alanda gösterdiği gelişme, Osmanlı Devleti tarafından takip edilememiş ve bunun sonucu Batı ile aradaki fark gün geçtikçe büyümüştür (Eroğlu, 1990: 261). XVIII. yy. ilk yarısından itibaren artan reform istekleri batı tarzında yeni eğitim öğretim kurumlarının açılmasını zorlamıştır (Öztürk, 1999a: 2).

Osmanlı Devleti'nde eğitim öğretim alanındaki ilk Batılı anlamda modern gelişmeler askeri okulların açılması şeklinde görülür. Bunun sebebi;

1. Osmanlılar savaşlarda yenilgileri çoğaldıkça, bunu öncelikle Avrupa subay ve askerlerin iyi yetişmiş olmalarına kendilerinin bu alanda geri kalmalarına bağlamışlar, önce Avrupa tarzında bazı askeri yenileşmelere girişmeyi gerekli görmüşlerdir.

2. XVIII. yy. da Osmanlılara gelen yabancı uzmanlar da öncelikle askeri yenileşmeyi tavsiye etmişlerdir.

3. Yenilgiler nedeniyle askeri eğitim- öğretimde yenileşmeye gidilmesine medreseliler karşı çıkmamışlardı (Akyüz, 2004: 132).

Batılılaşma çabalarının ilk askeri okulu 1773'te İstanbul'da açılan Mühendishane-i Bahri-i Hümayun olmuştur. Okulun Türk eğitim tarihindeki yeri, ilk kez yabancı uzman ve öğretmenlerin derslerini yabancı dilde vermeleri, öğretim programlarında ise din derslerinin bulunmamasıdır (Öztürk, 1999a: 2).

Sultan II. Mahmut, medreselerin çağın gerisi ve ıslah edilemez olduğunu görerek Batılı bilgi ve yöntemle eğitim yapan mektepler açmaya başladı. 1827'de Askeri Tıp Merkezi, 1833'te Harp Okulu açıldı. Türk aydınlanmasının başlangıcı olan bu gelişmeler siyasal, sosyal, ekonomik alanda büyük değişiklikler getirirken, genelde kültür yaşamında ve eğitimde iki farklı insan modeli oluşturdu. "Mektepli- Medreseli", askeri kurumlarda ise "Mektepli- Alaylı" biçiminde isimlendirilen, farklı dünya görüşünü yansıtan bu ikilik, sosyal- siyasal yaşantımızı da derinden etkiledi (Aybars, 2000: 317).

Tanzimat döneminde bu ikilik daha da belirgin bir hal aldı. Eski müesseselerin olduğu gibi bırakılıp olanlarının yanı başında Batı'dan örnek alınarak yenilerinin kurulduğu Tanzimat Türkiye'sinde Rüştîye, İdadi, Sultani adını taşıyan yeni okullar açıldı ve bunları mesleki öğretim kurumları ile üniversiteler takip etti (Turan, 1972: 80). Bunun yanı sıra azınlıkların, yabancı devletlerin ve misyonerlerin giderek artan okulları da farklı dünya görüşlerine sahip insanların yetişmesine neden oluyordu (Akça, 1996: 307).

En kalın çizgilerle 3 Mart 1924 tarihinden önce Türk Eğitim dizgesinde eğitim öğretim işleri üç kanallı olarak yürütülmekte idi. Birinci kanal: Programlarını daha çok Kur'an ve Arapça öğretimi oluşturan bu okullar medreseleri de içermektedir. İkinci kanal: Tanzimat okulları. Üçüncü kanal: Bu kümede yabancı dilde eğitim- öğretim yapan (misyoner okulları, yabancı kolejler, azınlık okulları) sayılabilir (Adem, 2000: 28).

Atatürk, Osmanlılardaki eğitimin nasıl kurumlar ve amaçlar açısından bölük pörçük ve ulusallıktan uzak bir yapıda olduğunu görmüştü. Osmanlı eğitim sistemi, geleneksel eğitim kurumları, yabancı azınlık okulları ve modern, kısmen laik eğitim veren okullar olmak üzere üçe bölünmüştü ve üç değişik tipte insan yetiştiriyordu. Bu

durum ulusal, laik ve bağımsız bir devlet olmanın en büyük engeliydi. Eğitimde birlik ilkesi, yalnızca eğitim kurumlarının birleştirilmesi anlamına gelmez. Onun ötesinde ulusal, laik, bilimsel eğitimin de temellerini oluşturur. Bu açıdan bu ilke, etkisi en güçlü olarak eğitim düzeltimidir ve Atatürk'ün eğitim politikasının bel kemiğidir (Sarpkaya, 1998: 36-39).

Osmanlı Devleti'nde eğitim dini temellere dayanmakta idi. Türkiye'de Cumhuriyetle tam laik, milli öğretim ve eğitim sistemine gidilmek istenmiştir. Türk kültürünün laikleştirilmesiyle, hurafelerden, batıl itikatlardan uzak hür bir zekâ disiplini kurma amacı güdülmüştür. Medrese zihniyetinden ve skolâstik düşüncenin dar kalıplarından uzak, gerçekçi, tecrübeye ve ilmi görüşe dayanan bir öğretim ve eğitim sistemi Cumhuriyet Maarifimizin temel amacı olmuştur (Eroğlu, 1990: 263).

Daha Kurtuluş Savaşı sırasında Atatürk; kurulacak yeni Türk Devletinin bağımsız, ulusal ve çağdaş olmasını istiyordu. Bu nedenle eğitimde ilk hedef millilik olarak benimsenmiştir. Çağdaş ulus; ancak özgür düşünceli bireylerden oluşan ulustur. Bu da yalnızca ulusal ve laik eğitim düzeni ile gerçekleştirilebilirdi (Adem, 1993: 6).

1 Mart 1923'de Mustafa Kemal TBMM'nde yaptığı açış konuşması ile bu önemli kanunun temellerini atıyor gerekli ortamın hazırlanmasını önererek diyordu ki: *“Memleket evlatlarının ortaklaşa ve eşitlikle edinmeye zorunlu oldukları bilimler ve fenler vardır. Yüksek mektep sahipleri ve uzman olacakların ayrılacakları öğrenim derecelerine kadar, eğitim ve öğretimde birlik, toplumumuzun ilerlemesi ve yükselmesi bakımından önemlidir. Bu nedenle Şer’iye Vekâletiyle Milli Eğitim Bakanlığı’nın bu konuda düşünce ve çalışma birliği yapmaları temenniye şayandır ”* (Baydar, 1973: 192).

Bundan sonra 1923'de öğretimin birleştirilmesi konusu tartışılmaya, Muallime ve Muallimler Derneği'nin düzenlediği eğitim konferanslarında işlenmeye başlandı (Ergün, 1982: 46).

Saruhan Mebusu Vasıf Bey ve 57 arkadaşının önerdiği ve 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile ümmetçiliğe dayalı ikili eğitim dizgesine son verilmiştir. Medreseler kapatılmış tüm okullar Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır (Adem, 1993: 9).

Kapandıkları 1924 yılında ülkede 479 medrese ve bunlara kayıtlı 18.000 öğrenci bulunduğu; ancak gerçekte, medreselere devam edenlerin 6000 kadar olduğu; geriye kalanların, askerlikten geri bırakılma hakkından yararlanarak dükkânında, tezgâhında çalışan kimseleri kapsadığı; öğretim elemanı ve bina durumu ile medreselerin bir çöküntü içinde bulunduğu kaynaklarda yer almaktadır (Oğuzkan, 2001: 9).

Hazırlık sınıfları kapatılan Darülhilafe Medreseleri yerine, yalnız İmam Hatip yetiştirmek üzere İmam- Hatip Okulları kuruldu. Başlangıçta 29 tane olan bu İmam- Hatip Okullarının programlarını bakanlık hazırladı. Giderek her ders yılında sayıları biraz daha azalan bu okullar, 1929–30 öğretim yılında tamamen kapatıldı (Ergün, 1982: 51).

Dini bilgiler konusunda yüksek uzmanlar yetiştirmek üzere İstanbul Darülfünununda bir İlahiyat Fakültesi kuruldu. Bu yeni İlahiyat Fakültesi, laik ve batılı bir Cumhuriyete daha uygun, yeni, modernleştirilmiş ve bilimsel bir dini eğitim merkezi olarak hizmet görmek amacındaydı (Lewis, 2000: 409).

Öte yandan, T.C. kendi okullarını kapatırken ülkedeki yabancı okulları ihmal edemezdi. Geçmişte adeta bağımsız hareket eden, denetimden uzak, azınlıkları milliyetçiliğe yönlendiren, öğrencilerine ülke değerlerine ters telkinlerde bulunan bu okulların da devlet denetimine alınması buralarda Türklük aleyhine ve dini nitelikte öğretim ve faaliyetlerin engellenmesi gerekiyordu (Çaycı, 1995: 30). Bu nedenle, Türk okulları gibi azınlık okulları da Milli Eğitim Bakanlığına bağlandı. Dinsel ve siyasal amaçla eğitim yasaklandı (Adem, 2000: 32). Bu okullarda din derslerini müfredattan çıkarmak ve Türk Dili, Türk Tarihi, Türkiye Coğrafyası ve Yurt Bilgisi derslerini müfredatlarına almak zorunda bırakıldı. Bütün azınlık ve yabancı okullara devletin dili konuyor, derslerin Türkçe okutulması benimseniyordu (Kaplan, 1999: 160).

Öğretim Birliği Kanunundan sonra, birbiri ardınca yayınlanan muhtelif kanunlarla batıl itikatların, hurafelerin ve muzır fikirlerin kaynaklarının da kurutulması yönüne gidilmiş, bu suretle Türkiye’de yüzyıllardan beri bireylerin bilimsel zihniyetle düşünmelerine engel olan nedenler birer birer ortadan kaldırılarak Türkiye’nin manevi havası temizlenmek istenmiştir.

Fransa’da büyük devrim, 1789’da başladığı halde okullar ancak 1882’de yani devrimden 93 yıl sonra laikleşebilmiştir. Hâlbuki memleketimizde Cumhuriyetin ilanından dört ay gibi kısa bir süre sonra gerçekleşmiştir. Türk eğitimi ulusal ve laik bir nitelik kazanmıştır (Baydar, 1973: 197).

2.1.1.2. Harf İnkılâbı

Atatürk, kültür devriminin daha çok yayılması için okuma yazmanın tüm topluma yayılmasını istemiş ve bunu gerçekleştirebilmek için harf inkılâbına büyük önem vermiştir.

Arapça harfleri yüzyıllar boyunca Türkçenin ses değerlerini gerektiği gibi rahatça ve doğru olarak yansıtamamıştı. Devlet yazışmalarında, okullarda, sarayda, medreselerde, okumuş, yazmış sarayla ilişkisi olan kesimlerde kullanılan dil, hemen hemen tümüyle Arapça, Farsça sözcüklerle doluydu. Arapçanın Türk diline yerleşmesinde Arap harflerinin etkisi büyük olmuştur. Arapça ve Farsça karışımı yapay bir dil “Osmanlıca” ortaya çıkmıştır. Ancak halk arasında antlaşma dili olarak Türkçe kullanılmıştır (Öztürk, 1999a: 28).

Harf Devrimi gerektiren bir diğer neden de eski Arap alfabesiyle basımın güçlüğü idi. Eski Arap alfabesiyle bir şey basabilmek için baskı makinesinde en az 612 çeşit harfe ihtiyaç vardı ki, bu da bir eserin yayımlanmasını güçleştirmekteydi. Türkiye’de basım alanında pek ileri gidilememesinin nedeni buydu. Latinceye dayalı Türk alfabesi için ise bu ihtiyaç rakamlar, büyük harfler ve işaretler dâhil sadece 70 idi (Villalta, 2000: 451).

Türkler arasında Arap alfabesinin Türk diline ters düştüğünü ilk kez XVII. Yüzyılda Katip Çelebi’nin fark etmesine rağmen; gerçek uyanış Tanzimat döneminde başlamıştır (Öztürk, 1999a: 28). Tanzimat döneminde, yazının ıslahı, hatta Latin harflerinin alınması ve dilde sadeleşme meseleleri ilk kez tartışılmaya başlanmış, II. Meşrutiyet döneminde, gittikçe güçlenen Türkçülük akımının etkisiyle, dilde hızlı bir sadeleşme gerçekleşmiştir (Akyüz, 2004: 298).

Alfabe tartışmaları XIX. yüzyılın ortalarından başlayarak Cumhuriyete kadar süregelmiştir. Bir yandan Arap alfabesinin ıslah edilmesi ya da Latin alfabesinin kabul edilmesi gerektiği hususunda görüşler varken, diğer yandan da olaya dini açıdan bakan kişiler Arap alfabesinin değiştirilmesine şiddetle karşı çıkmışlardır.

Bu görüştekilerin öne sürmüş oldukları tez; Arap alfabesinin kullanılmaması durumunda diğer İslam ülkeleri ile Osmanlı Devleti’nin bağının gevşeyeceği, onlar üzerindeki otoritesinin sarsılacağı anlayışına dayanmaktaydı (Başar, 2004; 208).

Cumhuriyetin kurulduğu 1923-1924 öğretim yılında nüfusun %90’dan fazlası okuma yazma bilmiyordu. Toplam 4.894 ilkokulda 341.941 öğrenci öğrenim görüyordu. 72 ortaokulda 5.905, 28 lisede 331 'i kız 1.241 öğrenci öğrenim görüyordu. Nüfusun %90’nın yaşadığı 40.000 dolayındaki köyün %90’ında okul yoktu. Bilgisizlik halk tarafından adeta bir yazgı olarak görülüyordu (Adem, 1993: 9).

Her yönüyle Doğu kültürü yerine Batı kültürüne yönelmenin amaçlandığı

Atatürk Türkiye'sinde, Arap harflerinin bırakılıp Latin harflerinin alınması ve kullanılması demek olan Yazı Devriminin gerçekleştirilmesi gerekiyordu.

Laik ve ulusal eğitim için eğitimin birleştirilmesi yeterli olmamıştı. Yazı, laik kültürün önünde öncelikle aşılması gereken önemli bir engeli oluşturuyordu. Yazı değişimi ile, Türk toplumunu uzun süre Doğu ve İslam kültürüne bağlayan en kuvvetli bağın koparılacağı, gerçek Türk kültürünün özünü saran kabuğun kırılacağı ve Türk toplumu ile uygar dünya arasındaki duvarın yıkılacağı düşünülmüştür (Yamaner, 1999: 103-104).

Mustafa Kemal'den başlayarak kademe kademe bütün resmi ağızlarda Harf Devrimi'nin amacı olarak şu iki nedeni gösteriyorlardı:

- 1) Milleti cehaletten ümmilikten kurtarmak için kısa sürede tümünü okur- yazar hale getirmek
- 2) Güzel ve asil Türk dilini yabancı etkilerden kurtararak kendi benliğine kavuşturmak (Arar, 1991: 149).

01.10.1928 tarih ve 1353 sayılı Türk harflerinin kabul ve tatbiki hakkında 11 maddelik kanun ile bugünkü alfabe, Arap harflerinin yerini almıştır.

Atatürk devrim ve ilkeleri sürecinde “Yazı Devrimi” ya da “Harf Devrimi” salt yeni bir Türk alfabesinin kabul edilmesi olarak görülmemelidir. Atatürk önderliğindeki bu devrim, tüm kurum ve kurallarıyla laik bir toplum düzenini kurumsallaştırılması olarak algılanmalıdır. Öğrenmenin ve düşünmenin temel aracı olan dilin, bu işlevinden yararlanarak insan ve toplumu sıkboğaz eden bilgisizlik çemberini kırmak; akli bilimin emrine vererek uygar dünyaya katılma devrimini olarak ifade edilmelidir (Dündar, 1995: 149)

Yazı devrimi her şeyden önce, dine ve geleneğe bağlı bir toplumda, siyasal ve kültürel açıdan Türk ulusçuluğu düşüncesinin ve ülküsünün gelişmesine de uygun bir ortam yaratmıştır (Yamaner, 1999: 104).

Harf devriminden sonra açılan Millet Mekteplerinde okuma yazma bilmeyen geniş yığınların en kısa sürede eğitilmesi için çaba harcandı. 1928 yılında yeni yazıyı, bilen nüfusun oranı % 0 iken 1935 yılında bu oran %25'e yükselmiştir (Adem, 1993: 11).

Eğitim öğretimin birleştirilmesi hakkında kanun ve Harf inkılâbı ile bireylerin eğitimi için oluşturulan temel dayanak yapılacak eğitim faaliyetlerinde dikkate alınması gereken bir takım eğitim ilkelerinin de belirlenmesini gerektirmiştir. Bu ilkeler değişen

ve gelişen şartlara bağlı olarak yeniden düzenlenip Türk Milli Eğitiminin ilkelerini oluşturmuştur.

2.1.1.3. Atatürkçü Eğitimin İlkeleri

Cumhuriyet dönemi ilköğretimde program geliştirme çabalarının dayandığı temelleri anlayabilmek için bu döneme damgasını vuran Atatürkçü eğitim anlayışını bilmek ve anlamak gerekir. Atatürkçü eğitim anlayışını temel alan Cumhuriyet dönemi eğitim ilkeleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

2.1.1.3.1. Millilik İlkesi

Atatürk, her başarının altında kendisinin değil, ulusun olduğunu özellikle vurgular. Teknik yanı ağır basan askeri zaferleri bile doğrudan doğruya ulusa mal etmiştir. Ayrıca, Atatürk, en umutsuz, en zor zamanlarda bile sürekli olarak verdiği söylevlerde ve özel konuşmalarında hep tek dayanağının Türk ulusu olduğunu vurgulamıştır. İlk bakışta bir alçakgönüllülük gibi görünen bu davranışın altında, aslında bir ulus yaratma çabası vardır. Çünkü Osmanlı İmparatorluğunda bir ümmet anlayışı egemendi. Atatürk, ümmet kavramına karşı millet kavramını ön plana çıkarmak istiyordu (Sarpkaya, 1998: 27). Atatürk, Yurttaşlık Bilgileri kitabında *“Türkler, İslam dinini benimsemeden önce de büyük bir ulus idi. Bu dini benimsedikten sonra, bu din, ne Arapların ne aynı dinde bulunan İranlıların, Musevilerin, ne de Mısırlıların ve başkalarının Türklerle birleşip bir ulus olmalarına yol açtı. Tersine ulusunun ulusal bağlarını gevşetti, ulusal duygularını, ulusal coşkusunu uyuşturdu”* diyordu. İşte, Atatürk’ün ulusçuluğunun temelinde bu düşünceler yatar (Atatürk’ten aktaran Yeni Gün Haber Ajansı, 1997: 18).

2.1.1.3.2 Laiklik İlkesi

3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen "Tevhid-i Tedrisat Kanunu" ile eğitimdeki ikiliğe son verilerek, Milli Eğitim Bakanlığının sorumluluğu altında laik bir eğitim sistemi kurulmuştur.

Laik eğitim yoluyla "fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür" kişilerden oluşan bir toplum düzeninin kurulması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda, eğitim yoluyla, milli

idealleri beslemek, hür ve milli bir devlet yaratmak, yeni Türk liderlerini yetiştirmek, dinamik ve çağdaş bir toplum kurmak amaçlanmıştır (Çelenk vd., 2000: s. 28).

2.1.1.3.3. Bilimsellik İlkesi

Atatürk, bilimin her alanda olduğu gibi eğitimde de bize tek rehber olması gerektiğini söylemiştir.

Bilim ve bilimsellik ile ilgili değişik mekan ve zamanlarda dile getirdiği görüşlerinin özünü "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir" veciz sözü açıkça ortaya koymaktadır. Bu sözün gereği olarak da eğitim faaliyetlerinde dikkate alınmasını istemekte ve önermektedir (Çelenk, Tertemiz ve Kalaycı, 2000: s. 28).

Atatürk 22 Eylül 1924'te Samsun'da öğretmenlere hitaben yaptığı konuşmasında şunları söyler:

“Dünya’da her şey için, maddiyat için, maneviyat için, muvaffakiyet için en hakiki mürşit ilimdir, fendir. İlim ve fennin haricinde mürşit aramak gaflettir, cehalettir, delalettir”(Cumhurbaşkanları, 1946: 42).

Cumhuriyetçi eğitim anlayışı, ülkemizi çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkarmayı amaçlamıştır. Çağdaşlaşmaya, çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkma ise, akılcılığa, denemeye, araştırmaya dayanan, düşünce biçiminde geçer. Çağdaşlaşma bilimsel davranışla kazanılabilir (Çelenk vd., 2000: s. 28).

2.1.1.3.4. Genellik ve Eşitlik İlkesi

Bu ilke ile ilgili olarak Atatürk'ün eğitim kurumlarının yaygınlaştırılmasını diğer konulardan daha çok önem verildiği görülmektedir.

Bu kapsamda kadınların da erkekler kadar eğitim hakkından yararlanmasını ve aynı zamanda eğitim kurum, kuruluşlarının ve faaliyetlerinin yurdun dört bir yanına yaygınlaştırılması ön görülmektedir.

2.1.1.3.5. İşlevsellik İlkesi

Bu ilke ile ilgili olarak eğitimde kazandırılacak bilgilerin gerçek hayatta yeri ve anlamı olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu yönüyle milli eğitim, bir yandan toplumsal ihtiyaçların karşılanması yönünde programlanmalı, diğer yandan da kişiye, çağdaş yaşamında kullanabileceği bilgiler kazandırmalıdır. Eski okul bir okuma okuluydu, yeni okul anlama ve aydınlanma okulu olmalıdır

Nitekim Atatürk de bu ilke ile ilgili yaptığı konuşmalarda Cumhuriyet eğitiminin mutlak suretle bir işlevsel değer kazanacağını, böylece üreten toplumun gelişmesine katkıda bulunan insanlar yetiştirileceğine işaret etmiştir (Çelenk vd., 2000: 30).

2.1.2. Atatürkçülük ve Atatürkçülüğün Temel İlkeleri

Atatürkçü düşünceye kafa yoran kimi düşünür, araştırmacı ve yazarlar, “Atatürkçülük” kavramını, Kemalizm’le eş anlamda tutarlarken; kimileri Atatürkçülük sözcüğünü kullanmayı yeğlemektedirler. Kemalizm tanımı, Mustafa Kemal’in “Atatürk” soyadını almadan önceki dönemi içermesi konumunda ele alınarak kullanılırsa, uygun bir seçim yapıldığı düşünülebilir. Nitekim Atatürk’ün sağlığında Kemalizm sözcüğünün çokça kullanıldığı gözden kaçmamaktadır. Ne var ki günümüze doğru gelindikçe, Atatürkçülük teriminin yaygınlık kazandığı görülmektedir (Özgen, 1997: 179). Diğer yandan bazı aydınlarımız, Kemalizm’in uluslar arası literatürde daha çok yer alması ve çeşitli şekillerde Atatürkçülüğün yıpratıldığı düşüncesiyle, Kemalizm sözcüğünü Atatürkçülük sözcüğüne tercih etmektedirler (Öztürk, 1999b: 3).

Atatürkçülüğün ne olduğunun ya da olmadığının iyi anlaşılamamasının temel nedenlerinden birisinin, bu kavramın adının Kemalizm ve Atatürkçülük diye iki ayrı sözcükle ele alınıyor olması değildir. Bu kavramı tanımlarken, sözcük ya da terimlere yüklenen anlamlardır (Özgen, 1997: 180). Çeşitli yazar, gazeteci, bilim adamlarının Atatürkçülük tanımlarına bakıldığında bu gerçeğin belirli bir sorumluluk kazandığı görülmektedir. O halde “Atatürkçülük” veya başka bir söylemle “Kemalizm” bir ideoloji midir? Nitekim konunun daha iyi anlaşılabilmesi için ilk önce ideolojinin tanımını yapmakta yarar vardır. İdeoloji deyimi ilk kez Fransız İhtilali sırasında ortaya atılmış ve 1796’da Destutt de Tracy tarafından kullanılmıştır. İdeolojiler toplumların inanç gereksinmelerini karşılayan, o gereksinimleri duyan kesimlerce benimsenmiş, kendi içlerinde tutarlı inanç sistemleridir. Özleri aynı kalmakla birlikte, değişime koşut olarak yinelenen, bilime, deneye açık olan ideolojiler ölmezler. Katılaşan kalıplaşan ideolojiler ise günün birinde yok olup tarihin tozlu sayfaları arasında yerini alırlar. Böyle olunca; ulusal modernleşmenin inanç sistemini ve aksiyon programını oluşturan ve ilerici bir ideoloji olan Atatürkçülüğün bir “ulusal modernleşme ideolojisi” olarak kabul edilmesi olağan bir şeydir. Kısaca Atatürkçülük akla, bilime, insancıl değerlere dayanan ve Türk toplumunu bütün varlığıyla kökünden değiştirerek, çağdaş uygarlık

düzeyinin üstüne çıkarmayı amaçlayan ve ulusumuzla birlikte sonsuza kadar yaşayacak olan sürekli bir atılım ve ilerlemenin ideolojisidir (Öztürk, 1999 b: 4).

Atatürk'ün devrimlerine, bunları gerçekleştirirken uyguladığı yöntemlere temel oluşturan düşüncelerin sistemli bir biçimde tanımlanmasına *Atatürk İlkeleri* denir (Özden,1997: 29). Her ilke dönüşümlü olarak birbirini tamamlamış, sonuçta Atatürkçülüğün bütünlük kazanması sağlanmıştır (Özgen,1997: 29).

Atatürkçü düşünceyi oluşturan temel değişkenler, kuşkusuz ki, Türkiye Cumhuriyeti'nin yapıtaşları olan Atatürk ilke ve devrimleridir. Bunlar tarihi bir gelişim süreci içinde oluşmuştur. Kurtuluş Savaşı öncesinden oluşmaya başlamış, Cumhuriyetle yerleşmeye başlamış, zamanla biçimlenmiş, daha sonra da, Anayasalarda da son durumunu kazanmıştır (Özgen,1997: 29).

Günümüzde Atatürkçülüğün ilkelerinin sayısı konusunda değişik görüşler ileri sürülmektedir. Kimileri Atatürkçü düşüncenin omurgasını altı temel ilkenin oluşturduğunu söylerken kimileride toplam on sekiz ilkeden söz etmektedir (Özgen, 1997: 29).

1) Atatürkçülüğün Temel İlkeleri

- a) Cumhuriyetçilik
- b) Milliyetçilik
- c) Halkçılık
- d) Laiklik
- e) Devletçilik
- f) Devrimcilik

Atatürkçülüğün Evrensel İlkeleri

- a) Dinamizm ve Yaratıcılık
- b) İnsan Onuruna Duyulan Saygı
- c) Akılcılık ve Bilimsellik
- d) Gerçekçilik ve Yararcılık
- e) Yenilikçilik ve Gelişmecilik
- f) Barışçılık ve Erdemlilik
- g) Tam Bağımsızlıktan ve Özgürlükten Yararlanma
- h) Çalışkanlık, Dürüstlük ve Ülkücülük

Atatürkçülüğün Dayandığı Temel İlkeler

- a) Ulusal Tarih Bilinci

- b) Yurt ve Ulus Sevinci
- c) Kültürü ve Anadili Geliştirme İstenci
- d) Bağımsızlık ve Özgürlük Tutkusu
- e) Ulusa Duyulan Güven ve İnanç
- f) Ulusal Birlik ve Birliktelik Eğilimi
- g) Egemenliğin Ulusa Ait Olması İlkesi
- h) Çağdaş Uygarlık Düzeyine Ulaşma Kararlılığı
- i) Ordunun, Okulun ve Dinin Siyaset Dışı Bırakılması (Özgen, 1997: 7–8).

2.1.2.1 Laiklik

Laiklik en genel tanımıyla din ve devlet işlerinin ayrılmasıdır. Toplum ve devlet yaşamının akla ve bilime dayatılmasıdır. Toplumun din adına ve binlerce yıl önce konmuş, o günün sorunlarına çözüm getiren kurallara göre yönetilme zorunluluğunun kaldırılmasıdır. *“Aklın iman karşısında özgürleştirilmesidir”*. Laik toplum düzeni, bütün din ve inançtan insanların, eşit koşullarla aynı kurallara uymak durumunda bulundukları, hiç kimseye dinsel ayrıcalık ve üstünlük tanımayan bir toplum düzenidir (Kışlalı, 1994: 29).

Atatürk’ün laiklik anlayışına göre din artık toplumsal, siyasal, ekonomik, eğitsel, sanatsal kurum ve kuralları belirleyici bir konumda olamaz; toplumlar bu alanları bilimsel verilerin yardımıyla demokratik süreç içinde varacakları, değişmeye de açık uzlaşmalar yoluyla çözümleme gereğine inanmaktadırlar. Herhangi bir dinin bu alanları düzenleyen değişmez, kutsallık niteliği taşıyan hükümleri çerçevesinde ilerleme de, toplumsal uyuşma, toplumsal birlik ve dayanışma, toplumsal barış da sağlanamaz (Ozankaya, 1981:140).

Atatürk’ün kafasında yatan özgür düşünceye dayalı, bilimin önderliğini yaptığı, laik bir toplum yapısıdır. O, toplumu ileriye, çağdaş çizgiye, ancak laik bir düzende gelebileceğine inanmıştır. Halkın, kendi egemenlik haklarının bilincine varmadan, onu sahiplenmeden “kul” olmaktan kurtulamayacağını anlamıştır (Özgen, 1994: 69).

Atatürk’ün, Kemalizmin altı ilkesi içinde, niçin en çok “laiklik” konusunda duyarlı olduğunu anlamak zor değildir. Laiklik, “devletçilik ” dışındaki diğer ilkelerin hepsinin de ön koşulları içinde yer alır. Demokrasinin ön koşuludur; çünkü laiklik olmadan gerçek bir düşünce özgürlüğü de olamaz, gerçek bir özgür seçimde. Milliyetçiliğin ön koşuludur; çünkü laiklik olmayan yerde önem taşıyan öge ulus değil, inananların oluşturduğu “ümme” tir. Devrimciliğin ön koşuludur; çünkü laikliği kabul

etmemiş bir toplumda, bilimin ve çağın gereklerinin gerisinde kalmış kurumları değiştirmenin tartışması bile genellikle yapılamaz. Halkçılığın ön koşuludur; çünkü bir din devletinde halkın istekleri değil, dinsel “seçkin”lerin düşünceleri önemlidir (Kışlalı, 1994: 30).

Atatürkçü laikliğin niteliklerine baktığımızda

- 1) Dine karşı bir antitez olarak düşünülmemiştir.
- 2) Dindarlara karşı değil; yobazlara, bağnazlara ve din sömürücülerine karşıdır. Bu nedenle, dinin politikaya araç olarak kullanılmasını önlemeyi amaçlar.
- 3) Türk halkını ve T.C. Devletini, din softalarına karşı korumayı üstlenir.
- 4) İktidarı gökten yere indirir. Türk toplumunu ümmet yaşamında ulus yaşamına çeker. Bunu yaparken de, “İslamcılığı” terk eder, “Müslümanlığı” korur.
- 5) Toplum ve devlet yaşamını usa, bilime dayandırır. Çağdaş demokratik devlet anlayışını oturtmaya yönelir. Böylelikle, çağdaş uygarlığa uzanan yolun önünü açar.
- 6) İnsanlık tarihindeki kültürel gelişmenin temelinde din-bilim çatışmasının yattığının; çağdaş gelişmiş toplumların dini, bilimden; bilimi, dinden ayrı tuttuğunun bilincindedir.
- 7) Dünyanın her türlü değerinin üstüne insanı oturtur. Bireyin giderek bağımsızlaşmasına, özgür ve özgün kararlar üretebilmesine olanak hazırlar.
- 8) Ulusal ahlakın salt dine dayandırılmasına karşı çıkar.
- 9) Atatürkçü düşüncede laiklikle, akılcılık ve bilimsellik özdeştir (Özgen, 1997: 77–78).

Kemalist dünya görüşünün akılcılık ve ilimcilik niteliğinin Atatürk’ü, akla ve ilme dayanan batılı anlamda bir toplum ve devlet kurmaya götüreceği muhakkaktır. İşte laik Cumhuriyet bunun eseridir. Ancak laiklik hedefine çeşitli aşamalardan geçildiği unutulmamalıdır. Bu aşamaların birincisi teokratik devletin dayanağı olan saltanatın 1922’de ortadan kaldırılmasından ve onun yerine ulusal egemenlik temeline dayanan Cumhuriyet’imizin 29 Ekim 1923’te ilan edilmesinden sonra, 3 Mart 1924’te halifeliğin kaldırılması olmuştur (Giritli, 1985: 56).

Yine Anayasa’da devlet dini ile ilgili hükümlerin ayıklanması ve laiklik prensibinin açıklıkla kabul edilmesi bu gelişmenin normal sonuçlarıdır.

Devletin varlığını tehlikeye düşüren, akılcılık ve modernleşme hareketini köstekleyen gerici zihniyetin yuvaları olan tekke ve zaviyelerin kapatılması ve

tarikatların yasaklanması laiklik yönünden bir diğer önemli aşama olmuştur (Giritli, 1985: 56).

2.1.2.2 Milliyetçilik

Türk Milletinin, millet anlayışını dile getiren Atatürk, milleti aşağıdaki şekilde tarif etmektedir.

“Millet, dil, kültür ve mefkûre birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği bir siyasi ve içtimai heyettir” (İnan, 1988: 18). Bu tarif Türk Milletinin kültür hazinesini dile getirmekte, zengin bir hatıra mirasına sahip bulunan, beraber yaşamak konusunda ortak istek ve rızaları en içten bir şekilde açıklamaktadır.

Atatürk, Milliyet meselesini ferdi ve müşterek hürriyet meselesi olarak görmektedir. Atatürk, milletin yapıcı unsuru olarak Türk diline önem ve değer vermekte, Türk dilinin Türk Milleti için mukaddes bir hazine saymaktadır. Atatürk, Türk Milletinin oturduğu, yaşadığı toprak parçasını, derin ve şanlı geçmişin; büyük kudretli atalarının mukaddes miraslarının saklandığı, sınırları tarihte çizilmiş yer olarak belirtilmektedir. Atatürk’e göre, “vatan diye adlandırılan bu toprak parçası hiçbir kayıt ve şart altında ayrılık kabul etmez bir küldür” (İnan, 1988: 19).

Milliyetçilik, bir sosyal politika prensibi veya fikir akımı olarak, millet realitesinden hareket eder ve milli menfaati temin gayesi ile bir ülkü etrafında toplanmayı ifade eder (Eroğlu, 1990: 392). Ulusçuluk, ulusal bir devlet kurup, ulusal bir siyasa güderek; geleneksel toplumdan, çağdaş topluma geçme istenci ve ilkesidir (Özgen, 1997: 53).

Atatürkçü ulusçuluk, kaynağını bağımsızlık için verilen Kurtuluş Savaşından almaktadır. Dolayısıyla, yurt gerekçelerine ve bağımsızlık ilkesine dayanmaktadır. Atatürk’ün başlattığı Kurtuluş Savaşı aynı zamanda bir ulus olma savaşıdır. Osmanlı İmparatorluğu, çeşitli topluluklardan oluşmuştu. Devlet, din temellerine dayanmaktaydı. Bu nedenle, Osmanlı İmparatorluğunun çatısı altında toplanan bu karmaşık topluluğa “ulus” denemezdi (Özgen, 1997: 55).

Atatürkçü ulusçuluğun niteliklerine baktığımızda:

- Atatürkçü ulusçuluk, dini, mezhebi, soyu, rengi ve dili ne olursa olsun, kendini Türk bilen herkesi, Türk ulusundan sayar.
- Atatürkçü ulusçuluk, Türkiye Cumhuriyeti’nin bağımsızlığını korumayı ve Türk toplumunu çağdaşlaştırmayı amaç edinir.

- Atatürkçü ulusçuluk, Alevi-Sünni, Müslüman-Hıristiyan, Türk-Kürt ayrımı yapan her türlü dinciliğe ve ırkçılığa karşıdır.
- Atatürkçü ulusçuluk, öbür devletlerin bağımsızlığına saygı gösterir. Her türlü yayılmacılığa ve sömürgeciliğe karşı çıkar.
- Atatürkçü ulusçuluk, yurttan ve dünyada barıştan yanadır.
- Atatürkçü ulusçuluk aydınlıkçı, laik ve ileridir.
- Atatürkçü ulusçuluk, gerçekçi ve evrenseldir (Özgen, 1997: 57–59).

2.1.2.3. Halkçılık

Halkçılık, halkın egemenliğini, istencini temel alıp, yönetimde halka dayanıp, halktan güç alıp, halka hizmet etmektir. Halkı, yasalar gözünde eşit konuma getirerek, ülkeyi güçlendirmektir (Özgen, 1997: 60).

Halkçılık, hangi gereksinmeyi ya da gereksinimleri karşılamak için gündeme gelmiştir? Ulusçuluğun içerdiği “ulus egemenliği” düşüncesi niçin yeterli sayılmamıştır?

Bu sorunun yanıtını Fransız Devriminde bulabiliriz. Fransız Devrimi başlangıçta kişi egemenliğinin yerine ulus egemenliğini geçirmiş, ama bu, ulusu oluşturan tüm bireylerin o egemenliğin kullanımına katılması anlamına gelmemiştir. O hak, sadece belirli düzeyde vergi verenlere, yani varlıklılara tanınmıştı. Başka bir deyişle, ulus egemenliği “*halkın egemenliği*” anlamına gelmemiş, ulusun içindeki “ayrıcalıklı” bir kesimin egemenliği olmuştu.

Oysa Mustafa Kemal’in önderliğinde gelişen ideoloji, sadece uluslar arasında değil, ulusları oluşturan toplum kesimleri ve bireyler arasında da eşitliğe inanıyordu. Ayrıcalıklara karşıydı. “*Halkçılık*” ilkesi, işte bu gereksinimlerin ürünü olarak Atatürkçülük içindeki yerini almıştır. Ve zaman zaman da “*demokrasi*” ile eşanlamlı kullanılmıştır (Kışlalı, 1994: 40).

2.1.2.4. Devletçilik

“*Devletçilik*” adı verilen yeni ekonomi politikasının ilk tanımı, Atatürk’ün onayından geçen Afet İnan’ın 1930 tarihli “*Vatandaş İçin Medeni Bilgiler*” adlı yapıtında yer almıştır. Medeni Bilgiler kitabında devletçiliğin tanımı şöyle yapılmaktadır: “*Bizim izlediğimiz devletçilik, bireysel çalışma ve etkinliği temel almakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve ülkeyi bayındırlığa*

eriştirmek için, ulusun genel ve yüksek menfaatlerinin gerektirdiği işlerde –özellikle ekonomi alanında- devleti fiilen alakadar etmektir ” (İnan, 1988: 49).

Atatürkçülüğün diğerk ilkeleri gibi devletçilikte, 1920’lerin Anadolu’sundaki koşulların ürünüdür. Alt yapısı ve sanayisi neredeyse yok düzeyinde olan bir ülke söz konusudur. Buna karşın, 1923–1930 döneminde, kalkınma için gerekli yatırımların yapılması özel girişimlerden beklendi. Oysa bu işlevi yerine getirmeye özel kişilerin ne yeterli parası, ne yeterli deneyimi, ne de yeterli teknik bilgisi vardı. Dünyayı sarsan 1929 ekonomik bunalımı ise, liberal ekonomi politikalarının tam bir başarısızlığını vurguluyordu. Devletçilik ilkesi bu sürecin sonunda benimsenmiştir. Böylece hem altyapısı ve sanayi devlet eliyle kurulabilecek, hem de hakça bir paylaşım yapılacak ve ekonomik gücü kullanan bir sınıfın halkı ezmesine olanak verilmemiş olacaktı (Kışlalı, 1994: 44–45).

Türkiye’de uygulanan Atatürk’ün devletçilik anlayışı, dünyada uygulanan herhangi bir sistemle tanımlanamaz. Prensipleri Atatürk tarafından belirlenmiş, Türkiye’nin ihtiyaçlarına ve şartlarına uygun olarak geliştirilmiş Türkiye’ye özgü bir sistemdir (Yalçın vd., 2004: 288).

Atatürk’ün Devletçilik ilkesinde özel teşebbüs reddedilmez. Tüm üretim araçlarının devlet elinde toplanmasını öngörmez. Mülkiyet hakkına saygılıdır. Atatürk ‘ün devletçilik anlayışı şöyle özetlenebilir: Özel sektörün sermaye ve bilgi birikimin yönünden yetersiz olduğu ekonomik alanlara devletin girerek özel sektöre öncülük etmesi, daha sonra bu alanlardan çekilerek yerini yeterli duruma gelen özel sektöre devretmesidir (Alpargu, 2003: 265).

2.1.2.5. İnkılâpçılık

İnkılâp, kısa zaman sürecinde oluşan; hızlı, geniş, kapsamlı, ilerici, köklü ve kalıcı nitelik taşıyan; ekonomik ve toplumsal değişimdir (Özgen, 1997: 87). Atatürk’ün anlayışına göre inkılâp “Türk Milletini son asırlarda geri bırakmış müesseseleri yıkarak yerlerine, milletin en yüksek medeni icaplara göre ilerlemesini temin edecek yeni müesseseleri koymuş olmaktadır.” (Anonim, 1961: 365).

Atatürk devrimleri, kaynağını Ulusal Kurtuluş Savaşından alır. Bu savaş, hem Anadolu’yu ele geçirmek isteyen dış düşmana, hem de bu düşmanlarla işbirliği yapma aymazlığına düşen Padişahlık ve Halifelik düzenine karşı verilmiştir. Dışarıya karşı bağımsızlığı, içerde de ulusal egemenliği amaçlamıştır (Özgen, 1997: 88).

Atatürk'ün öncülüğünde 23 Nisan 1923'de TBMM'nin kurulmasıyla başlayan "Türk Devrimi"nin, iki temel amaca oturtulmak istendiği söylenebilir:

1. Türk Toplumunu Uluslaştırmak
2. Türk toplumunu, çağdaş uygarlık düzeyine çıkartmak.

Bu bağlamda: TBMM'nin açılması, Türk Dil ve Türk Tarih Kurumları'nın kurulmaları içe dönük; giyim kuşamın batıya uydurulması, Arap harfleri yerine Latin alfabesinin kabulü, takvim, saat ve ölçülerdeki değiştirilmesi gibi dışa dönük devrimler yapılmıştır (Özgen,1997: 90).

2.1.2.6. Cumhuriyetçilik

Cumhuriyet kelimesi dilimize Arapça "Cumhur" kelimesinden gelmiştir. Arapça "cumhur kelimesi, halk, ahali, büyük kalabalık anlamına gelir. Cumhur, toplu bir halde bulunan kavim yahut millet demektir. Cumhuriyet iktidarın millet topluluğuna, umuma ait olduğunu öngören devlet şeklidir (Eroğlu, 1990: 371).

Bir bütün olarak ele alındığında, cumhuriyet ilkesinin, Atatürk devriminin tüm ürünlerini simgeleyen bir devlet ve hükümet biçimi olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bu süreç, devlet yaşamında, yönetiminde ve bu yönetimin işleyişinde, Türk ulusunun istencinin egemen kılınmasını dayatmaktadır (Özgen,1997: 47).

Atatürk'ü Cumhuriyete yönelten sebeplere baktığımızda şunları görürüz:

- Atatürk'ün Cumhuriyeti, devletin siyasi rejimi olarak seçmesinin ilk sebebi, çok uzun bir süreden beri cumhuriyetin özlemini duymuş olmalarındandır.
- Cumhuriyet, Atatürk'ün ve Türk Milletinin karakterine uygundur. Cumhuriyet hürriyet rejimidir, hürriyetlerin en iyi korunduğu ve savunulduğu bir siyasi düzeni ifade eder.

Atatürk, "Hürriyet ve İstiklal benim karakterimdir. Ben milletimin ve büyük ecdadımın en kıymetli mirasından olan istiklal aşkı ile yaratılmış bir adamım. Ben yaşayabilmek için mutlaka müstakil bir milletin evladı kalmalıyım. Bu sebeple milli istiklal bence bir hayat meselesidir ." demekle, cumhuriyetin iki temel dayanağını dile getirmiştir (Eroğlu, 1990: 376).

- Atatürk'ü cumhuriyete yönelten nedenlerden biri de, cumhuriyetin en ileri devlet ve hükümet şekli olmasındandır. Atatürk'e göre, "Cumhuriyet rejimi demek, demokrasi sistemi ile devlet şekli demektir." (Eroğlu, 1990: 377).

2.1.3. Anayasalarda İlköğretim

Bilindiği gibi bir ülkenin siyasal, toplumsal, ekonomik düzeni, o ülkede yürürlükte olan anayasa ile biçimlenir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi döneminin Anayasası (1921) o günün koşullarına göre ülkemizin yönetimini biçimlendiriyordu. Bu nedenle kısa süre uygulanarak yürürlükten kaldırılmıştı. Cumhuriyet tarihinde ilk Anayasa 24.04.1924 tarihli T.C. Anayasasıdır. İkincisi 20.07.1961 tarihli, üçüncüsü de 07.11.1982 tarihli ve halen yürürlükte olan T.C. Anayasasıdır (Adem, 1993: 12).

Ülkemizde de Cumhuriyetin ilanından günümüze hazırlanan Anayasalarda toplumsal, ekonomik vb. düzenlemeler yanında eğitimi ilgilendiren maddelere de yer verilmiştir. Bu araştırma çerçevesinde ilköğretimin geldiği bugünkü noktanın ve izlenmiş olan politikaların iyi anlaşılabilmesi için üç Anayasada ilköğretimle ilgili maddelere yer verilmiştir.

1924 Anayasasında; “iptidai tahsil (İlköğrenim) bütün Türkler için mecburi, devlet mekteplerinde parasızdır” (Madde 87) ifadesi kullanılmıştır (Kaplan, 1999: 158).

Yukarıda 1924 Anayasasında yer alan madde 1961 (Madde 50) ve 1982 (Madde 42) Anayasasında aynen tekrarlanmış ve “ilköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburi ve devlet okullarında parasızdır” ifadesine yer verilmiştir.

2.1.4. Heyet-i İlmiye ve Milli Eğitim Şuralarında İlköğretim

Atatürk, İstiklal Savaşı'nın en kritik günlerinde bir yandan Cumhuriyeti kurma çalışmalarını sürdürürken, diğer yandan Milli Eğitim sisteminin esaslarını belirleme çalışmalarına yönelmiştir.

Eğitim alanında başlatılan bu çalışmaların planlanmasında ve geliştirilmesinde, İcra Vekilleri Heyeti, Birinci Maarif Kongresi, Heyet-i İlmiye ve Milli Eğitim Şuralarının büyük katkısı olmuştur (Gürkan ve Gökçe, 1999: 24).

2.1.4.1. İcra Vekilleri Heyeti

İcra Vekilleri Heyeti'nin 9 Mayıs 1920 tarihinde TBMM'de okunan ilk programında, Milli Eğitim alanında yapılacak çalışmalar açıklanmıştır. Yapılan açıklamaların belirgin noktaları aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Cicioğlu, 1985: 29–30).

- Verilecek eğitim her yönüyle dini ve milli olacaktır.
- Bütün okullar, en ilmi ve modem şekilde sağlık kurallarına uygun olarak yeniden düzenlenerek, programlar ıslah edilecektir.

- Milletin karakterine, coğrafi şartlara, tarih, geleneklerimize, sosyal bünyemize uygun ilmi ders kitapları meydana getirilecektir.

- Milli şuuru geliştirici tarihi, edebi ve sosyal eserler erbabına yazdırılacaktır. Bu hükümet programı ile, eğitim programlarında ileride yapılacak değişikliklerin ilk işareti verilmiş olmaktadır. (Çelenk vd., 2000: 30).

2.1.4.2. Birinci Maarif Kongresi

16.07.1921' de "Maarif Kongresi" Darülmüallimin konferans salonunda Mustafa Kemal Paşa'nın açılış konuşmasıyla çalışmalarına başlamıştır (Cicioğlu, 1985: 31).

Kongrenin gündeminde şu konular bulunmaktadır:

- Milli bir eğitim programı getirmek ve mevcut eğitim teşkilatımızı bu günkünden daha yararlı bir düzeye çıkarmak için çalışmalar yapmak (Çelenk vd., 2000: 31).

- Dört sene olan ilköğretimin beş seneye çıkarılması.
- Köylü ile kentlilerin ihtiyaçlarının farklı olması nedeniyle ilkokul programlarının buna göre ayrı ayrı düzenlenmesi (Gürkan ve Gökçe, 1999: 25).

2.1.4.3. Heyet-i İlmiyelerde İlköğretim

2.1.4.3.1. Birinci Heyet-i İlmiye

Bu toplantı, 15 Temmuz- 15 Ağustos 1923 tarihleri arasında Ankara'da yapılmıştır. 40 kişiden oluşan "Birinci Heyet-i İlmiye" altı gruba ayrılarak çalışmalarına başlamıştır. Bu altı gruptan ilköğretimle ilgilenen grup çeşitli yönetmelikler ve çalışma programları hazırlamıştır. Bu çalışmalarda ilköğretimle ilgili öngörülen maddeler şunlardır:

- İlkokul programında yapılacak değişiklikler.
- İlköğretimden sonra hayati öğretim programı.
- İlköğretim Talimatnamesinin değiştirilmesi.

Birinci Heyet-i ilmiyenin aldığı kararların büyük bir kısmının uygulanmasına geçilmiştir (Gülcan, 2003: 69).

2.1.4.3.2. İkinci Heyet-i İlmiye (1924)

Bu toplantı 1924 tarihinde Ankara'da yapılmıştır. Toplantıda alınan kararlar arasında

- İlköğretim altı yıldan beş yıla indirilmesi.

- Ortaokul ve liseden ibaret olan orta öğretimin yedi yıldan altı yıla indirilmesi.
- Öğretmen okullarının öğrenim süresinin ilkokuldan sonra, dört yıldan beş yıla çıkarılması.
- İlkokul programının geliştirilmesi.
- Ders kitaplarının yazdırılması, konuları görüşülmüş ve kararlar alınmıştır.

Bu kararlar, mali bir yükümlülük gerektirmediğinden hemen hepsi uygulanmıştır (Binbaşoğlu, 1999b:177).

2.1.4.3.3. Üçüncü Heyet-i İlmiye

Bu toplantı, 26 Aralık 1925–8 Ocak 1926 tarihleri arasında Ankara' da yapılmıştır. Birçok konuyu görüşüp karara bağlayan toplantının ilköğretimi ilgilendiren en önemli kararları arasında;

- Kayıt için başvuran bütün öğrenciler okula almak için gerekli her türlü önlemler alınacaktır.
- Talim ve Terbiye işleriyle meşgul olmak üzere, Bakanlık içinde bir “Talim ve Terbiye Dairesi” kurulacaktır.

Bu kararların hemen hepsi aynı yılda uygulanmaya başlanmıştır. Bu toplantıda alınan Talim ve Terbiye Dairesinin kurulması kararı, aynı yıl çıkan “Maarif Teşkilatı” hakkında kanunla gerçekleşmiştir (Binbaşoğlu, 1999b: 178).

2.1.4.4. Milli Eğitim Şuralarında İlköğretim

22.06.1933 tarihinde yürürlüğe giren 2287 sayılı kanunla Milli Eğitim Bakanlığının düzenlenmesiyle ilgili hizmetleri yürütmek için Talim ve Terbiye Kurulu ile Milli Eğitim Şurası görevlendirilmiştir. 1935 yılında toplanması kararlaştırılan ilk Milli Eğitim Şurası çeşitli nedenlerle 1939 yılında toplanabilmiştir. İlk toplantıdan günümüze 17 Milli Eğitim Şurası gerçekleştirilmiştir. Biz çalışmamızda konumuz olan ilköğretimle ilgili olanları aldık.

2.1.4.4.1. Birinci Milli Eğitim Şurası (17–19 Temmuz 1939)

Yeni ilkokul programı, Milli Eğitim müdürleri, memurları ve ilköğretim müfettişleri yönetmelikleri kabul edilmiş; üç sınıflı köy okulların beş-sınıfa çıkarılması benimsenerek 1940'da yürürlüğe konmuştur (Sakaoğlu, 2003: 248). Bu şura, diğer Milli Eğitim Şuralarının başlangıcı olmuş, bir geleneği başlatmıştır. İlk ve ortaöğretimdeki

gelişmelerin bir plana bağlanması sağlanmıştır (Binbaşıoğlu, 1999b: 181).

2.1.4.4.2. İkinci Milli Eğitim Şurası (15–21 Şubat 1943)

Bu şurada bütün öğretim kurumlarında anadil çalışmalarının veriminin artırılması, Türkçe özellikle yazma öğretiminin daha verimli hale getirilmesi hususları görüşülmüştür. Ulusal kültürü oluşturan Türk Ahlakı, Türk Dili ve Türk Tarihi eğitim programlarının geliştirilmesi konusunda kararlar alınmıştır (Gürkan ve Gökçe, 1999: 2).

İlk, orta tarih programlarının çocukların seviyelerine uygun olmadığı, mevcut konuların düşünceyi, milli duyguları, karakteri geliştirici nitelikte bulunmadığı, anadili öğretiminin arzulanan düzeyde yürütülemediği açıklanmıştır (Sakaoğlu, 2003: 249).

2.1.4.4.3. Dördüncü Milli Eğitim Şurası (22-31 Ağustos 1949)

Bu şurada gündemi, eğitim ve öğretimde dayanan demokratik esasların gözden geçirilmesi; ortaokullara ve liselere öğretmen yetiştiren eğitim enstitüleri ve yüksek öğretmen okulu teşkilatının ihtiyaçlara göre düzenlenmesi; 1948–1949 öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlanan ilkokul programlarının incelenmesi konusu oluşturmaktadır.

Şurada 1948 programındaki köklü değişiklikler gerekmediği, ancak bu programın başarı ile uygulanması için öğretmen yetiştiren kurumların programlarında gerekli değişikliklerin yapılması, yakın yurt araştırmaları yapabilecek nitelikte öğretmen yetiştirilmesi, ilkokul ikinci devrede ayrı ayrı okutulan tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinin bir ders halinde ve çocuk psikolojisine göre düzenlenmesi; köy enstitüleriyle ilk öğretmen okullarının, öğretmenlerin aynı kaynaktan yetiştirilmesi amacıyla birleştirilmesi kabul edilmiş ve Bakanlıkça uygulamaya konulmuştur (Gülcan, 2003: 73).

Şuraya, 1946'daki siyasal alanda demokrasiye geçişin yansıması ve 1948 İlkokul programının demokrasi anlayışına ne derece uygun olduğunun şura oturumlarında tartışılması önemlidir. Demokratik eğitim kavramı ilk kez bu şurada konuşulmuştur (Sakaoğlu, 2003: 249).

2.1.4.4.4. Beşinci Milli Eğitim Şurası (5-14 Şubat 1953)

Bu şurada ilkokul programının amaç ve ilkeleriyle içeriği arasında bir uyum sağlanması, "toplu öğretim" anlayışının ilkokul ikinci devresinde de uzatılması, yıllık

çalışma saatlerinin kullanımında bir esneklik olması, ilkokulda ilk okuma ve yazma öğretiminde büyük ve küçük harflerin birlikte kullanılması, programların yaygınlaştırmadan önce denenmesi ve geliştirilmesi önerilerinde bulunulmuştur (Binbaşioğlu, 1999b: 183).

Ayrıca bu şurada ilköğretim ikinci devrede coğrafya, tarih ve yurttaşlık bilgisi derslerinin "toplum ve ülke incelemeleri"; tabiat bilgisi, tarım ve aile bilgisinin "fen ve tabiat bilgileri" adı altında birleştirilmesi uygun görülmüştür. Dersleri bu şekilde gruplaştırmaktan amaç, bunları yalnızca birbirlerine eklemek değil, bir olay ya da problemi çeşitli bilgi ve anlayış açılarından çocuğa inceletmek ve araştırma olanakları sağlamaktır (Nalçacı, 2001: 12).

2.1.4.4.5. Yedinci Milli Eğitim Şurası (5-15 Şubat 1962)

Yedinci Milli Eğitim Şurasında, milli eğitimimizin amacının, “her yaştaki yurttaşları eşit eğitim imkânları içinde, istidat ve kabiliyetlerine göre en üstün seviyede yetiştirmek; milletimize ve insanlığa yararlı iyi ve verimli yurttaşlar haline getirmek; sosyal ve ekonomik kalkınma programlarının uygulanması için gereken çeşitli vasıftaki insan gücünü hazırlamak” şeklinde tespit edilerek milli eğitimimizin temel ilkelerinin bu görüş ve anlayışa uygun olarak hazırlanması kararlaştırılmıştır (MEB. Talim Terbiye Kurulu, 1999: 10).

Bu şurada ilköğretimi ilgilendiren gündem konularından birisini oluşturan ilköğretim kademesinde 222. sayılı ilköğretim kanunun getireceği yenilik ve gelişmelerle, ilkokul programı üzerinde yapılacak çalışmalara ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

Yeni hazırlanacak ilkokul programında; “milli tarih iyi öğretilmeli ve ilkokuldan sonra çocuklarda, yaşlarına göre bir milli tarih duygusu yaratılmış olmalıdır” önerisinde bulunulmuştur (Nalçacı, 2001: 12).

2.1.4.4.6. Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası (24 Haziran- 4 Temmuz 1974)

Bu şuranın gündemini milli eğitim sistemimiz içinde programlar ve öğrenci akışını düzenleyen kurallar oluşturmuştur.

Şurada ilkokul ve ortaokul programlarının kaynaştırılmış bir bütün halinde yeniden düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Kararlarda; İlkokulların 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler programı ile ortaokulların sosyal bilgiler programının temel eğitimin amaçlarına uygun olarak kaynaştırılmış bir bütün

oluşturacak şekilde yeniden düzenlenmesi ile ilgili çalışmalar sürdürülecektir. Bu amaçla hazırlanmış olan program taslağı Tebliğler Dergisinde yayımlanacak ve yeni programa göre 4. 5. 6. 7.ve 8. sınıflar için yarışma açma veya komisyon kurma yoluyla Bakanlıkça tek kitap yazdırılacaktır. 1805 sayılı Tebliğler Dergisinde ilkokul ve ortaokulun temel eğitim halinde bütünleştirilmesi ile programların (a) ortak dersler, (b) özel dersleri ve (c) seçmeli dersleri kapsayacağı, ortak derslerin ilkokul sekizinci sınıf sonuna kadar okul programlarına esas alınması kararlaştırılıp uygulanmak üzere yaygınlaştırılmıştır (Nalçacı, 2001: 13).

2.1.4.4.7. Onuncu Milli Eğitim Şurası (23–26 Haziran 1981)

Bu şurada eğitim politikalarının uygulanmaya dönüşmesinde aracılık işlevi olan eğitim programlarının geliştirilmesine büyük önem verilmiştir.

Programlar öğrencilerin dikey ve yatay geçişlerini kolaylaştırıcı bir esneklik içinde farklı ilgi ve yeteneklerin geliştirilmesine yanıt verecek şekilde düzenlenmiş, öğrencilerin çeşitli öğrenim alanlarına ve meslek dallarına yönlentilmeleri temel eğitimden başlayarak yüksek öğretimde devam edecek şekilde ele alınmıştır.

Onuncu Milli Eğitim Şurasında Türk Milli Eğitim sisteminin Atatürk İlkeleri doğrultusunda bütünleştirilmesini öngören bir model getirilmiştir. Bu modele göre ilk ve ortaokul programları temel eğitim programları halinde bütünleştirilmektedir. Temel eğitim 6- 14 yaşları arasındaki çocuklara eğitim veren bir öğretim kademesi olarak ön görülmüştür. Bu bütünleşme içinde programların 1–3, 4–5, 6–8 yıllar için çocuğun gelişim özelliklerine uygun olarak ve eğitimin bu çağlarla ilgili görev ve sorumluluğu göz önünde bulundurularak düzenlenmesi gereği üzerinde durulmaktadır (Gürkan ve Gökçe, 1999: s. 27).

2.1.4.4.8. On İkinci Milli Eğitim Şurası (18- 22 Temmuz 1988)

Bu şurada ilköğretimle ilgili pek çok konu ele alınmıştır. Liselerin bünyelerindeki ortaokulların ilköğretim bünyesine alınması, mevcut ortaokulların ilköğretimle bütünleştirilmesi, sekiz yıllık ilköğretimin ortak ve aynı bir öğretim programına kavuşturulması gibi konularda kararlar alınmıştır (Gürkan ve Gökçe, 1999: 28).

2.1.4.4.9. On Beşinci Milli Eğitim Şurası (13–17 Mayıs 1996)

Bu şurada temel eğitim kavramı yerine ilköğretim kavramının kullanılması, ilköğretimin 8 yıllık zorunlu eğitim olarak uygulanması, 8 yıl sonunda tek tip diploma

verilmesi, 9. sınıfın liseye ya da mesleki eğitime yönlendirme yılı olması, 8 yıllık ilköğretimin uygulanmasına geçilmeden önce ilköğretimin amaçlarının ve ders programlarının bütünlük, ilkesine uygun olarak yeniden düzenlenmesi gibi kararlar alınmıştır (Gürkan ve Gökçe, 1999: 29).

2.1.5. İlköğretimde Program Geliştirme Çalışmaları

Eğitim ve öğretimin en önemli unsurlarından birisi öğretim programlarıdır. Cumhuriyetimizin kuruluşundan bugüne kadar öğretim programlarının hazırlanması ve geliştirilmesi ile ilgili genel politika ve stratejilerde, Atatürk ilkeleri ve Cumhuriyetimizin temel nitelikleri esas alınmıştır.

Cumhuriyet tarihimizin belli dönemlerinde uygulamaya konulan temel eğitim stratejisi ile Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren eğitimin temel politikası, Cumhuriyet rejimini ve bu rejimin erdemlerini Türk ulusuna benimsetmek ve Türk toplumunun demokratik bir düşünce yapısı kazanmasını sağlamak olmuştur (MEB, 1999: 18).

Okul programlarında Cumhuriyetimizin kuruluşundan itibaren gittikçe artan bir tempo ile dünyaya açılma, dünyayı tanıma amacına yönelik program geliştirme çalışmaları gerek stratejik açıdan gerekse kapsam yönünden süreklilik gösteren dinamik bir konu olarak ele alınmıştır (MEB, 1999: 19).

Cumhuriyet ilan edildikten kısa bir süre sonra, eğitim sisteminde ve bu arada ilkokul programında bazı değişiklikler yapıldı. Cumhuriyet Döneminin ilk programı 1924 (1340) tarihli “İlk Mektepler Müfredat Programı”dır. Bu programda John Dewey’in etkilerini İlhan Başgöz şöyle belirtmektedir:

“1924 yılında Amerikalı Prof. John Dewey eğitim ve öğretim sistemini incelemek üzere ülkemize davet edildi. John Dewey, her dereceden okulları ziyaret etmiş ve eğitimcilerimizle görüşmüştür. John Dewey, tekliflerini ‘Türk Maarif Hakkında Rapor’ olarak Milli Eğitim Bakanlığına sunmuştur. İşte, 1926 İlkokul Programı Hayat Bilgisi, toplu öğretim ve iş okulu gibi esasları Dewey’in raporundan almaktadır ” (Dönmeztürk, 1985: 4).

1924 yılında tek tip ve 5 yıllık ilkokul için bir program yapılmıştır. 1926 yılında toplu öğretim, çocuğa özgelik, yakın çevre ilkelerine göre gözden geçirilen bu program 1936 ve 1948 yıllarında daha uygun duruma getirilmiştir (Varış, 1996: 34).

Beşinci Milli Eğitim Şurasında (1953) ilköğretimle ilgili problemlere yer verilmesi, yürürlükte bulunan 1948 programının bütünüyle yeniden ele alınmasına yol açmıştır (Varış, 1996: 35).

İlkokul programıyla ilgili olarak yapılan işlerin muhtemelen en önemlisi, Milli Eğitimin amaçlarına ek olarak, ilköğretim amaçlarının da belirlenmesi olmuştur (Binbaşıoğlu,1999a: 150).

Program geliştirme çalışmaları 1952 yılında Türkiye'ye gelerek köy okullarında incelemeler yapan K.V.Wofford'un hazırladığı raporda daha sistematik hale getirilmeye çalışılmıştır. Bu raporlarla ilgili olarak 1952 yılında 25 öğretmen, uygulamalar hakkında bilgi edinip bizzat yerinde görmek üzere Amerika'ya gönderilmiştir.

1953 yılında Beşinci Millî Eğitim Şûrası'nda, 1948 programının, günün değişen ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde yeniden gözden geçirilmesi üzerinde durulmuş, ancak geliştirilecek programın deneme okullarında uygulanıp yapılan düzenlemelerden sonra bütün okullarda uygulanmasına karar verilmiştir. Bu karar, Türkiye'de program geliştirme anlayışının uygulamaya konduğunun göstergesi olarak düşünülebilir.

1954'de Türkiye'ye geri dönen Amerika'daki 25 kişilik öğretmen grubu, ülkenin çeşitli bölgelerinde çalışmalar yapmış ve bu çalışmalar sonucunda, "Bolu Köy Deneme Okulları Taslağı"nı hazırlamıştır. Talim ve Terbiye Kurulu'nda da uygun görülen bu programın 1953–1954 öğretim yılında Bolu ve İstanbul'da pilot uygulaması yapılmıştır. Daha sonra 1954–1955 öğretim yılında Deneme Program Komisyonu tarafından taslak program hazırlanmış ve uygulanmıştır. Bu çalışmalar Türkiye'de program geliştirme çalışmalarının öncüsü sayılmaktadır (Varış, 1996: 41).

1960'lı yıllara gelindiğinde Türkiye'de program geliştirme çalışmaları tekrar ilkokul programları üzerinde yoğunlaşmıştır. 1961'de kabul edilen 222 sayılı İlköğretim Kanununun getirdiği hükümler programların geliştirilmesini zorunlu kılmıştır. 1962'de toplanan (bkz. s.33) Yedinci Milli Eğitim Şurası'nda alınan kararlar gereğince ilkokul program taslağı hazırlanmıştır. Hazırlanan bu taslak önce 14 ilden başlayarak deneme okullarında uygulanmıştır Programla ilgili çalışmalar illerde kurulan program geliştirme kurulları tarafından yürütülmüş ve desteklenmiştir. İllerdeki çalışmalar ışığında yeniden hazırlanan ilkokul programı taslağı Milli Eğitim Bakanlığı merkez teşkilatı merkez değerlendirme komitesine aktarılmıştır. Buradaki incelemeler Talim ve Terbiye Kurulu'na sevk edilmiştir. Talim ve Terbiye Kurulu 1 Temmuz 1968 tarih ve 171 sayılı kararı Milli Eğitim Şurasında görüşülerek 1968–1969 öğretim yılında uygulamaya konulmuştur.

İlköğretimde program geliştirme faaliyetleri genellikle, daha fazla sayıda ilgilinin program yapma işine katılması, hazırlanan programın tanıtılması şeklinde

uygulanmış, değerlendirme ve araştırmaya sürekli yer verilememiştir. Son yıllarda ilkokul programı ders programları boyutunda geliştirilmektedir. Bazı ders programları; hedef davranış ders konuları derslerin işlenişi ile ilgili açıklamalar boyutunda ele alınmıştır. Ancak ilkokul programının 1995’deki yeni baskısında hedef ve davranışların belirlenmesi yerine dersin amaçları ve konuların belirlenmesiyle yetinilmiştir. Ancak ders programları ayrı basılmış ve bu baskılarda hedef ve davranışlara önemle yer verilmiştir. (Büyükkaragöz, 1997: 231).

2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

- Kılıç (1994) tarafından yapılan “İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretmen Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi ” konulu bir araştırma yapılmıştır.

Bu araştırmanın amaçları şu dört noktada toplanmıştır:

- A) Sosyal Bilgiler öğretiminde; amaç, muhteva, yöntem, araç-gereç, süre, ölçme ve değerlendirme boyutları açısından mevcut durum nedir?
- B) Sosyal Bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunlar nelerdir?
- C) Bu problemler hangi nedenlerden kaynaklanmaktadır?
- D) Sosyal Bilgiler programında belirlenen amaçlara ulaşılabilmesi için ne gibi önlemler alınabilir?

Araştırma sonunda kıdemi 20 yıl ve üstünde olan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler ders programının toplulaştırılmış şekilde değil ayrı ayrı olması gerektiğini savundukları ortaya çıkmıştır.

- Pirinçdane (1997) tarafından yapılan “İlköğretim I. Kademe Sosyal Bilgiler Ders Programının Değerlendirilmesi” konulu araştırmada Sosyal Bilgiler ders programının mevcut durumu, programda belirlenen amaçlara ulaşılabilmesi için ne gibi önlemler alınabileceği ve programın uygulanmasında karşılaşılan sorunların neler olduğu ele alınmıştır.

Araştırma sonucunda ilköğretim okullarında okutulmakta olan Sosyal Bilgiler ders programını ihtiyaçlara yeterince uygunluk göstermediği ortaya çıkmıştır.

- Nalçacı (2001) tarafından yapılan “Cumhuriyetten Günümüze İlköğretim Sosyal Bilgiler Programlarındaki Değişmelerin Değerlendirilmesi” konulu araştırmada Sosyal Bilgiler ders programının amaçları, içerik, öğretim yöntemleri, değerlendirmeye ve bu programların geliştirilmesi ile ilgili olarak önerilere yer verilmiştir.

Araştırma sonucunda hazırlanan programlarda programın öğelerini oluşturan amaçlar ve eğitim durumlarıyla ilgili değişikliklerin yapıldığı, ancak değerlendirme öğesinin ihmal edildiği belirtilmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Cumhuriyetten günümüze İlköğretim Sosyal Bilgiler Programlarının Atatürk ilkelerine değerlendirilmesini amaçlayan bu çalışmada, tarama tekniği uygulanmıştır. Yine çalışmada, Cumhuriyetten günümüze ilköğretim programları, eğitimde program geliştirme ile ilgili kitaplar, Türk Eğitim Tarihini konu edinen kitaplar, dergiler, Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Arşiv ve Kütüphanesi, Milli Eğitim Bakanlığı Arşivi, İlköğretim programları ile Ankara ve İzmir Milli Kütüphanede bulunan belge, doküman ve kaynaklar taranmıştır.

3.2. Verilerin Toplanması

Cumhuriyetten günümüze İlköğretim Sosyal Bilgiler Programlarının Atatürk ilkelerine değerlendirilmesini amaçlayan bu çalışmada, verilerin toplanabilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Arşiv ve Kütüphanesi, Milli Eğitim Bakanlığı Arşivi, İzmir Milli Kütüphanesinden yararlanılmıştır

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. 1924 İlkokul Programı

Cumhuriyet ilan edildikten kısa bir süre sonra, eğitim sisteminde ve bu arada ilkokul programında bazı değişiklikler yapıldı. Cumhuriyet Döneminin ilk programı 1924 (1340) tarihli “İlk Mektepler Müfredat Programı”dır. Bu program, İlköğretim Dairesi tarafından hazırlanmıştır (Binbaşoğlu, 1999a: 147).

1924’de toplanan II. Heyeti İlmiye kararlarına göre, ilkokullar 6 yıldan 5 yıla indirilmiştir. Kız (kız ilkokulları ders dağıtım çizelgesine ulaşamamıştır) ve erkek ilkokulları için ayrı ayrı ders dağıtım çizelgeleri hazırlanmıştır.

Diğer yandan, 1924 programında Türkçe grubu içine giren dersler aşağıdaki gibidir: Okuma, inşad, imlâ, dil bilgisi, tahrir, yazı. Bu programda anlamlı okumaya, okunanı anlattırmaya, her derste 3–4 sözcüğün anlamını kavratırmaya ve cümle içinde kullanırmaya önem verilmiştir. Ayrıca okuma parçalarının, ahlâki ve edebi bir değeri olması yanında, ulusal tarih ve özellikle Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet ilkeleri ile ilgili olması istenmiştir (Gülcan, 2003: 123).

1924 yılında önemli bir değişiklik yapılmıştır. Osmanlı İmparatorluğunun, padişahlığın ve hilafetin övgüleriyle dolu olan eski kitaplar yeni Türkiye Cumhuriyetinin okullarında barınması mümkün değildi. Toplanan 43 kişilik bir program heyeti ilkokul, ortaokul ve lise ders kitaplarını değiştirmiştir. Eski devrin ideolojisine bağlı olan görüşler ortadan kaldırılmış ve yerine Türkiye Cumhuriyeti’nin benimsediği esaslar konulmuştur. İlkokul öğrencileri için çok ağır gelen ders programları bu suretle hafifletilmiştir (Dönmeztürk, 1985: 4).

Daha çok geçiş programı niteliğinde olan 1924 programının önceki programlardan temel farkı çok az sayıda bazı derslerin konulması, değiştirilmesi ve bazı ders konularının Cumhuriyet yönetimine uyarlanmasıdır (Akbaba, 2006: 3).

Tablo 1. Erkek İlk Mekteplerinin Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi (1924)

Dersler	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf
Alfabe	12	-	-	-	-
Kıraat(İnşad ve Temsil)	-	4	3	2	2
İmlâ	-	2	2	1	1
Tahrir	-	1	-	2	2
Sarf	-	-	-	1	1
Yazı(Sülüs-Rik'a)	-	2	1	1	1
Kuran-ı Kerim ve Din Dersleri	-	2	2	2	2
Hesap	2	3	3	3	2
Hendese	-	-	-	1	2
Tarih	-	-	1	2	2
Coğrafya	-	-	1	2	2
Tabiat Tetkiki, Ziraat, Hıfzısıhha	3	3	2	2	2
Müşahabat-ı Ahlâkiye ve Malumat-ı Vatanîye	1	1	1	1	1
Resim	2	2	2	2	2
El İşleri	2	2	2	2	-
Musiki	2	2	2	1	1
Terbiye-i Bedeniye	2	2	2	1	1

Kaynak: MEB, 2003: 123

4.2. 1926 İlkokul Programı

4.2.1. Amaçlar

1926 İlkokul programı Cumhuriyet prensiplerine göre yeni öğretim metodlarıyla, Fransız, Yunan, Bulgar, Alman ve diğer ulusların ilköğretim programlarından yararlanılarak hazırlanmıştır (Turgut, 1992: 18). Bu programda ilkokulların amacı, “çevresine etkin (faal) uyum yapabilecek iyi yurttaşlar yetiştirmek ” olarak tespit edilmiştir. “Uyum”un etkin ve edilgen olabilmesi ihtimalini dikkate alan program yapımcıları, Atatürk’ün sözlerindeki “işlevsel eğitim”e ilişkin düşünceleri dikkate alarak, bunu “etkin uyum” şeklinde ifade etmişlerdir. Etkin uyumda, çevresindekileri rahatsız etmeden, onların duygu, düşünce ve davranışlarını birbiriyle uyumlu hale getirmek söz konusudur. (Binbaşoğlu, 1999b: 197).

1926 programında tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri ayrı ayrı okutulmaktadır. Hepsinin genel amacı ise “İyi birer vatandaş yetiştirmek, gençleri mensup oldukları vatan ve milletine intibak ettirmektir”. Yurt bilgisi dersi ise, bu gayeyi doğrudan doğruya yapan bir derstir; bu nedenle diğer derslerin hepsinin bir merkezi ve temeli durumundadır (Nalçacı, 2001: 23).

Bu program ile ilk defa derslerin özel amaçlarına her dersin girişinde “Dersin Hedefleri” başlığı altında yer verilmiştir (Çelenk vd, 2000: 40).

4.2.2 İçerik

1926 İlkokul programı ile ilgili ilkokullarda okutulması öngörülen derslerin adı ile haftalık ders dağılımı Tablo 2’de verilmiştir. Bu programda derslerin adlarında önemli sadeleştirmeler yapılmış, özellikle derslerin konuları arasında Cumhuriyetle ilgili muhtevaya ağırlık verilmiştir (Çelenk vd, 2000: 38).

Tablo 2. 1926 İlkokul Programı Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi

Dersler	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf
Alfabe	10	-	-	-	-
Kıraat	-	4	4	3	3
İmla	-	2	2	1	1
Tahrir	-	2	2	2	2
Gramer	-	-	-	1	1
El Yazısı	-	2	2	1	1
Hayat Bilgisi	4	4	4	-	-
Hesap Hendese	4	4	5	5	5
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Tabiat Dersleri	-	-	-	2	2
Eşya Dersleri	-	-	-	-	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1
Resim-Elişi	4	4	4	2	2
Musiki	2	2	1	1	1
Jimnastik	2	2	2	2	1
Yekun	26	26	26	26	26
Ev İdaresi	-	-	-	1	1
Dikiş	-	-	-	1	1

Kaynak: Cicioğlu, 1985: 96

4.2.3. Öğretim Yöntem ve Teknikleri

Bu ilkokul programı 1925–1926 öğretim yılında seçilen birkaç ilkokulda denenmiş, oradan alınan sonuçlara göre bazı değişiklikler yapılarak 1927 yılında bütün ilkokullarda uygulanmaya başlanmıştır. Ancak bu programa ilk defa getirilen “Toplu Tedris” metodunu öğretebilmek ve öğretmenleri yeni esaslara hazırlamak için Bakanlık bazı kurslar açmış, yayımladığı dergilerde onlara toplu öğretim metodunu öğretmeye çalışmıştır. Ancak, toplu öğretim veya okulun iş ilkesine göre yenilenmesi, her şeyden önce okulun bünyesinde bir değişmeyi istemekteydi. Yeni okul binalarına, geniş

bahçelere, oyun yerleriyle laboratuvarlara ve bunları tamamlayacak ders araç gereçlerine ihtiyaç duyulmuştur (Cicioğlu, 1985: 96).

Toplu Tedris hakkında öğretmenleri aydınlatan S.Celal şunları yazar:

“Eski programlara göre tedrisat yaparken, çocuklara bir günün beş saatinde muhtelif derslerde birbirleriyle hiç bağ ve ilişkisi olmayan çeşitli bilgiler ve konular veriliyordu. Örneğin muallim tarih dersinde çocuklara son derece ilgilendiren bir konuyu açıklarken zilin çalmasıyla bir sonraki derste bir hendese ve kavaid dersi çok yanlıştır. Talebenin, gelecek tarih dersine kadar hararet ve heyecanı azalır, kaybolur. Oysa toplu tedris yönteminde bir konu işlenirken o alanda tarihi, coğrafi bilgiler verilecek, matematik problemleri çözdürülecek vs. Ancak, öğrenciler pasif bir halde kalarak böyle bir ders dinlerse, tedris değil, toplu takrir ve yapıştırma tedrisi olur. Toplu tedriste, derslerde ayrı ayrı konular işlenmeyecek, bir konu çeşitli yönleriyle işlenecek, hem de öğrenciler gözlem ve deneye, yöneltileceklerdir” Fakat, haftalık ders cetvelleri ve saatlerinin eskisi gibi sürüp gitmesi ve öğretmenlerin toplu tedris yöntemini genellikle anlamamaları, bu yöntemden umulan yararı sağlayamamıştır” (Akyüz, 1994: 300-301).

Bu program konular arasındaki bağlantıya büyük ölçüde önem vermiştir. Böylece ilköğretime “Toplu Öğretim Metodu” girmiş oldu. Bunun için eski programlarda ayrı ayrı gösterilen “Tabiat tetkiki, müsahabat, tarih, coğrafya derslerinin yeni programda birinci devrede “hayat bilgisi” adı altında toplanması ve derslerin buna dayandırılması görüşü benimsenmiştir (Cicioğlu, 1985:126).

Program değişikliklerinin güçlükleri devam ederken Latin Alfabesinin kabul edilmesiyle güçlükler bir kat daha artmıştır. Böylece yapılan program değişikliği, eskiden ayrı ayrı okutulan derslerin şimdi bir ad altında ama yine tamamıyla eski öğretim metodlarına göre okutulmasından başka bir sonuç vermemiştir. Ayrıca, programda çocuğun gelişim evreleri dikkate alınarak beş yıllık öğretim süresi, iki devreye ayrılmış ve bu iki devrenin özelliklerine göre birinci devrede “tek kitap”, ikinci devrede “çok kitap” esasları getirilmiştir (Cicioğlu, 1985: 96).

1926 yılında uygulanan öğretim metodunu kısaca özetlemek gerekirse, aşağıdaki ana noktalarda toplamamız mümkündür:

1. Derse girmeden önce dersin konusu öğrenciye duyurulmalı ve öğrenci dersin konusunu kavradıktan sonra derse başlamalıdır.
2. Her dersin başında, bir önceki derste anlatılan konular tekrar hatırlatılır, tarihler, önemli kavramlar, olaylar iyice ezberleninceye kadar tekrar edilmektedir.

3. Tarih ve coğrafya derslerinde kitaptan aynen ezber yaptırılmayıp, tarihlerin, isimlerin ve kahramanların ezberleneceği öngörülmektedir.
4. Öğretim sırasında kitaplar kapalı tutulmalıdır (Cicioğlu, 1985:125).

Öğrencilere işe yarar bilgi kazanmaları göz önünde bulundurulmuş program, olanaklar ölçüsünde derslerin hayat ve yakın çevre ile ilişkilerini dikkate alarak uygulanmasına önem vermiştir. Bu bakımdan 1926 programında özellikle Hayat Bilgisi ve Yurt Bilgisi derslerinin yakın çevre özelliklerini dikkate alınarak işlenmesi yönüne gidilmiştir (Çelenk vd., 2000: 40).

4.3. 1930 İlkokul Programı

1926 programı on yıl uygulamada kalmıştır. Fakat bu arada 1930 yılında köy çocuklarını köyün şartlarına, ihtiyaçlarına göre yetiştirmek için, şehir okulları müfredatının esasları temel olmak suretiyle, “Köy Mektepleri, Müfredat Programı” hazırlanmıştır. Eğitim programlarındaki bu değişikliğin özünü laiklik, batıya dönüş ve müspet bilimler oluşturmuştur (Türkoğlu, 2006: 330).

1930 İlkokul programı, programın öğeleri olan;

1. Amaçlar
2. İçerik
3. Öğretim Yöntem ve Teknikleri açılarından şöyle ele alınabilir.

4.3.1. Amaçlar

İlk mekteplerde okutulan tarih dersinin aşağıdaki gibidir:

1. Çocuklara Türk milletini mazisi hakkında malumat verip onlarda milli şuur uyandırmak.
2. Bugünkü medeniyetin uzun bir mazinin mahsulü olduğunu anlatmak.
3. Büyük şahısların hayat ve hareketleri tasvir edilerek çocuklara imtisale şayan numuneler göstermek (İlmektepler Müfredat Programı, 1930: 67).

İlk mekteplerde okutulan coğrafya dersinin amaçları aşağıdaki gibidir:

1. Çocuklara doğup büyüdüğüleri memleketi tanıtmak ve Türk vatanını sevdirmek.
2. Vatanın muhtelif yerlerinde yaşayan insanları birbirine tanıtmak, her birinin maişet tarzlarını ve ihtiyaçlarını öğretmek, aralarındaki rabıta ve muhabbeti artırmak.

3. Dünya ve dünyanın şems alemindeki mevkii, hareketleri ve bunun neticeleri, dünya üzerinde vukua gelen coğrafya hadiseleri hakkında çocuklara malumat vermek ve vatanımızla en çok temas ve münasebeti olan memleketler hakkında biraz daha mufassal olmak dünya üzerindeki diğer memleketleri ve milletleri tanıtmak.
4. Çocuğu daima görüp temas ettiği eşya ve hadiselerin sebeplerini araştırmağa ve hadiseler arasındaki rabıta ve münasebetleri bulup çıkarmağa sevk etmek suretiyle mülhaza ve muhakemelerini kuvvetlendirmek (İlk mektepler Müfredat Programı, 1930: 71).

Yurt Bilgisi dersinin ilk tedrisatta vazifesi pek büyüktür. Çünkü bu ders, diğer dersler için adeta bir telakki ve temerküz sahası teşkil eder. İlk tahsilin birinci maksadı vatandaş yetiştirmek, gençleri mensup oldukları vatan ve millete intibak ettirmektir. Yurt Bilgisi ise bu gayeyi doğrudan doğruya istihdaf eden derstir; bu itibarla diğer derslerin hepsinin bir merkez ve mihveri mahiyetindedir.

Dersin bu mahiyeti ve manası onun amaçlarını da tayin eder ki, aşağıdaki gibidir:

1. Çocuğa, etrafında olup biten işlerin, cereyan eden hadiselerin ahlaki, iktisadi ve hukuki... kısacası içtimai manalarını idrak ettirmek.
2. Ondan devlet, milliyet ve aile tenasüdüne iptina eden sağlam bir ahlakîyet hissi tevlit etmek ve yaşatmak.
3. Çocuğa içinde yaşadığı cemiyette kendisinin oynadığı ve oynayacağı rolü sezdirmek, onu demokratik bir devlette vatandaşların hak ve vazifeleri hakkında esaslı bir fikre sahip etmek.
4. Çocuğa en geniş mana ile yurdunu ve milletini sevdirmek.
5. Türk say ve teşebbüsü ile meydana gelen ve aynı say ve ikdam ile işleten müesseselere (mesela; şimendiferlere, seyrü sefaine, bazı fabrikalar, milli bankalara, vatani ve hayırsever cemiyetlere) bilhassa dikkati celp suretile çocukta Türk'ün iktisadi ve medeni kudret ve kabiliyeti hakkında itimat ve iman tevlit etmek, yaşatmak.
6. Çocuğu devlet teşkilatı ve hükümet makinesi hakkında esaslı fikirlere ve malumata sahip etmek (İlk mektepler Müfredat Programı, 1930: 79).

4.3.2. İçerik

1930 ilkokul programına göre tarih ve yurt bilgisi derslerinin içeriği aşağıdaki şekilde verilmiştir:

TARİH IV. SINIF

1. Beşeriyetin ilk zamanları. Eski insanların kablel tarih devirlerindeki hayatı.
2. Eski büyük medeniyetler.
3. Türkler. Eski Türklerin yayıldıkları saha. Türklerin bugünkü yaşamakta oldukları yerler.
4. Eski Türk Medeniyeti ve bu medeniyetin meydana çıkarılan eserleri.
5. Türkler arasında Müslümanlığın yayılışı.
6. Anadolu'da Türkler. Selçuklular, Selçuk medeniyeti, Anadolu'da Selçukilerden kalan eserler (İlk mektepler Müfredat Programı,1930: 68).
7. Osman Oğulları hükümetinin tecüssüsü. Karamanlılar, Akkoyunlular.

TARİH V. SINIF

1. Umumi tarihe icmalî bir nazar: Tarihin başlıca devirleri.
2. Orta asırlarda şark ve garp. Dini saltanatlar, ümmetler, halifeler, derebeylikler.
3. Garpta intibah devri. Seyahatler, keşifler, ihtiralar, dini teceddüt.
4. Avrupa'da mutlakîyetçi devletler. Amerika İstiklali. Fransa İnkılabı. Avrupa'da sınaî ve iktisadî inkılap.
5. İstanbul'un fethinden Tanzimat'a kadar Osmanlı İmparatorluğunun itila, tevakkuf ve ricat devirleri.
6. Eski Osmanlı hayat ve medeniyeti: Halk ve saray. İdare, ordu, arazi, ulum ve fûnun, edebiyat ve güzel sanatlar, iktisadî teşkilat ve bunların inhitat sebepleri.
7. Türklerde teceddüt hareketleri. Tanzimat, mahiyeti, sebepleri ve neticeleri.
8. İlk meşrutiyet hareketleri. 1876 Rus Harbi. İkinci Abdülhamit Devri.
9. Meşrutiyet. İtalya ve Balkan Harbi. Milliyet cereyanı. Cihan Harbi.
10. İstiklal Mücadelesi. Milli Türk Devleti. Laik Cumhuriyet.
11. Bugünkü dünyaya umumi bir nazar (İlk mektepler Müfredat Programı, 1930: 69).

YURT BİLGİSİ IV. SINIF

1. Bulunduğumuz mahalde halka bir nazar: Halkın muhtelif işleri.
2. Ayrılık ve topluluk: İnsanların büsbütün yalnız yaşamasının imkansızlığı, cemiyet hayatının zarureti.

3. Evde Hayat: Aile azası, evde iş. Aile azasının vazifeleri ve hakları.
4. Mektepte hayat: Mektepte işbirliği.
5. Köy hayatı: Köy, insanların toplu olarak yaşadıkları ve çalıştıkları bir yerdir.
6. Köyde en mühim say şekli ziraattır.
7. Köyde sıhhat ve medeniyet.
8. Köyde eğlence: Köy gençlerinin yaz ve kış eğlenceleri.
9. Kasaba ve şehirde hayat.
10. Kasabalarda iş şekilleri: Toprağı işleyen çiftçi ve bahçıvanlar.
11. Kasabalarda iş hayatını tanzim eden teşkilat(İlk Mektepler Müfredat Programı, 1930: 82)
12. Belediye kasaba hayatını nasıl tanzim ve saye nasıl yardım eder? Sokakların temizlenmesi, çarşı ve pazarlarda alışverişin tanzimi, kasabanın sıhhati.
13. Kasaba halkının istirahatı ve eğlencesi.
14. Belediye iş görebilmek için paraya muhtaçtır.Belediyenin masraflarını kasabalılar verir: Belediye vergileri, belediye bütçeleri.
15. Halkın belediyeye yardımını, belediye nizamlarına riayet.
16. Kasaba ve şehir hayatında herkesin riayet edeceği medeni kaideler.
17. Büyük şehirler: Belediye teşkilatı, büyük şehirlerin hususiyetleri.
18. Köyde hükümet: Asayişin muhafazası, jandarma, köy bekçisi, nahiye meclisi.
19. Kasabada hükümet: Kaymakam, mal müdürü, polis, jandarma, nüfus idaresi.
20. Büyük kasaba ve şehirlerde hükümet: Vali, maarif müdürü, defterdar, mahkemeler, sıhhiye müdürü, vilayet idaresi.
21. Türkiye hükümet teşkilatına kısa bir nazar: Devlet merkezi, merkezi hükümet, Vekiller, Başvekil, Reisicumhur (İlk Mektepler Müfredat Programı, 1930: 83–84)

YURT BİLGİSİ V. SINIF

1. Aile hayatını temin ve saye yardım eden milli büyük teşkilat: Türk Devleti ve Türk Milleti: Türkiye.
2. Bugünkü milli ve cumhuri devlet pek çetin cidallerin mahsulüdür. Büyük harbin neticesi işgal ve istilalar. Milli Kurtuluş ve İnkılâp. Cumhuriyet.

3. Hükümet say hayatına nasıl yardım eder? Asayiş muhafaza eder, başka devletlerle dostluk tesis eder, devletin masraflarını para işlerini idare eder, harice karşı devleti muhafaza ve müdafaa eder.
4. Hükümet say hayatına daha nasıl yardım eder? Milletın çocuklarını okutur, halkın davalarına bakar, memleketin sıhhat işlerine bakar, posta, telgraf, muharebe tesisat ve teşkilatı yapar.
5. Hükümet makinası nasıl işler? İntihap. Mebusluk, Büyük Millet Meclisi, Meclis hükümeti kontrol eder, Reisicumhur, Reisicumhur vazife ve selahiyetleri.
6. Hükümetin masrafları: Devlet işleri para ile döner. Hükümet bu parayı halktan vergi şeklinde alır(İlk mektepler Müfredat Programı, 1930: 85-86).
7. Türk vatandaşlarının vazife ve hakları.
8. Türkiye’de idari taksimat: Vilayetler ve vilayetlerde teşkilat.
9. Türkiye’de ecnebiler. Ecnebilerin mevkii. Resmi ecnebi mümessilleri ve vazifeleri.
10. Türkiye’de çalışmayan, işsiz insanlar. İşsizlerin cemiyete zararları.
11. Milletın çalışma kabiliyetini azaltacak fenalıklar: Sıtma, sıtmaya karşı mücadele.
12. Halkın tenvirine hizmet eden müesseseler; matbuat: gazeteler, kitaplar, sinema.
13. Yeni Türkiye’de iş faaliyeti, Türk Milleti çok kabiliyetlidir. Tasarruf edilen paranın işletilmesi: Milli bankalar.Bankaların ehemmiyet ve faideleri.
14. Yeni Türkiye’de gençlik. Gençlik faaliyetleri, spor kulüpleri, izciler sporun suistimali (İlk Mektepler Müfredat Programı, 1930: 87-88).

1930 İlkmektepler Müfredat Programında ilkokullarda okutulması öngörülen dersler ve bu derslerin haftalık dağılımı Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. 1930 İlk Mekteplere Mahsus Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi

Dersler		I.Devre			II. Devre	
		1.Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf
Türkçe	Alfabe	10	-	-	-	-
	Kıraat	-	4	4	3	3
	İmla	-	2	2	1	1
	Tahrir	-	2	2	2	2
	Gramer	-	-	-	1	1
	El yazısı	-	2	2	1	1
Hayat Bilgisi		4	4	4	-	-
Hesap- Hendese		4	4	5	5	5
Tarih		-	-	-	2	2
Coğrafya		-	-	-	2	2
Tabiat Dersleri		-	-	-	2	2
Eşya Dersleri		-	-	-	-	2
Yurt Bilgisi		-	-	-	2	1
Resim- Elişi		4	4	4	2	2
Musiki		2	2	1	1	1
Jimnastik		2	2	2	2	1
Yekun		26	26	26	26	26
Ev İdaresi		-	-	-	1	1

Kaynak: İlk Mektepler Müfredat Programı, 1930: 1

4.3.3. Öğretim Yöntem ve Teknikleri

Tarih dersinin tedrisinde aşağıdaki noktalara dikkat edilecektir:

1. İlk mekteplerde mufassal bir umumi tarih okutulmağa çocukların seviyesi ve programda bu derse tahsis edilen zaman müsait değildir. Bunun için tedrisatın asıl mihverini Türk Tarihi teşkil edecek ve umumi tarihin en mühim kısımları Türk tarihi ile münasebattar olarak gösterilecektir.
2. Savaşların tarihlerinden ve hükümdarların tercüme-i halinden ziyade medeniyet tarihine ehemmiyet verilecektir.
3. Tarih dersinin coğrafya dersi ile muvazi gitmesine dikkat edilecektir. Tedrisat esnasında harita istimal edilecek, eğer mektepte matbula muvafık harita yoksa muallim kendisi renkli tebeşirle siyah tahtaya krokiler çizecektir.
4. Tedrisat esnasında tarihi levhalarda gösterilecektir.
5. Mevcut olan yerlerde muallim talebesine müzeleri ve eski eserleri gösterecektir. Müze mevcut olmayan yerlerde muallim kale, kule, su kemerleri gibi antika sayılan eserleri gösterir ve bunların mazisi hakkında bilgi verir.

Coğrafya Dersinin tedrisinde aşağıdaki noktalara dikkat edilecektir:

1. Coğrafya dersinde en esaslı hedef, çocuklarda vatan muhabbeti uyandırmak ve vatana ait bilgileri artırmak olduğuna göre dersler hep vatan coğrafyası etrafında tevsi etmelidir.
2. Coğrafya çocuğu bulunduğu muhite tetkike alıştırmak ile işe başlamalı ve daima yakından uzağa, görülenden görülmeyene geçmek suretiyle çocuğun rü'yet ve mütelea ufkunu tedricen genişletmelidir.
3. Türkiye coğrafyasının tedrisinde mektebin bulunduğu merkezden başlanmak üzere o merkezin mensup olduğu vilayet coğrafyasından en mühim cihetler mütalea edilecek ve sonra o vilayetin bulunduğu mıntıkaya ve oradan umum Türkiye'ye geçilecektir.
4. Diğer kıta ve memleketler hakkında verilecek malumat bunların dünyanın neresinde ve nasıl memleketler olduklarından, oralarda yaşayan insanların yaşayış tarzlarından, bizimle olan münasebetlerinden ibaret olacaktır.
5. Coğrafya derslerinde çocukların yalnız hafızalarına müracaat etmeyerek onları evvela iyi görmeğe, sonra gördüğünü mülahaza ve muhakeme etmeye alıştırmalı, merak ve tecessüslerini uyandırmalıdır.
6. Mümkün olduğu kadar coğrafya derslerinde tarih dersleriyle muvazi gitmesine dikkat olunacaktır (İlk Mektepler Müfredat Programı, 1930: 72).

Yurt Bilgisi dersinin tedrisinde aşağıdaki noktalara dikkat edilecektir:

1. Yurt bilgisi hiçbir vakit sadece takrirî bir ders olarak tedris olmayacağı gibi bir nevi kıraat tarzında da okutulamaz. Bu ders tabiat tetkiki dersi derecesinde müşadeye, tetkik ve tefekküre istinat eder.
2. Tedrisatta talebenin münfail bir dinleyici mevkiinde kalmaması lazımdır. Bunun için dersler mutlaka talebe için cazip bir hareket noktasından başlanmalıdır: Bu hareket noktasını gerek mektep hayatı dahilinde her vakit hadis olabilecek meselelerde ve gerek çocuğun en yakın muhitindeki hadise ve vakalarda bulmak daima mümkündür. Mesela, Mektep sıralarını kesmek, duvarları çizmek, arkadaşlarına karşı haksız bir harekette bulunmak, kırılmasına sebebiyet verilen bir camı ödemek, dershanenin temizliğine ve intizamına dikkat etmek gibi vak'alar ve hareketler yurt bilgisinin ihtiva ettiği mevzulardan bir çoğuna iyi bir hareket noktası teşkil eder.
3. Yurt Bilgisi dersi diğer bazı derslerle, Coğrafya, Tarih, Türkçe dersleriyle pek ziyade münasebetdardır. Bu münasebetlerden istifa edilerek mesela tarih

derslerinde talebeye Yurt Bilgisi mevzularından biri hakkında küçük tetkik vazifesi yaptırmak pek faydalı olur.

4. Tedrisatta mektebin bulunduğu mahalleye daha çok önem verilecektir. Köylerde köy muhit ve hayatı tevsi edilecek, kasaba ve şehirlerde daha ziyade kasaba ve şehir hayatı ve teşkilatı mevzun asıl mihverini teşkil edecektir (İlkmektepler Müfredat Programı, 1930: 80)

4.4. 1936 İlkokul Programı

1936 yılında yapılan program değişiklikleri önceki değişikliklere göre ayrı bir öneme sahiptir. Bu tarihe kadar, yeni kurulan devletin yapısına uygun olarak yapılması gereken inkılâplar tamamlanmış ve bu inkılâplar yerleşmeye başlamıştır. Daha önceki değişikliklerin yapıldığı yıllarda inkılâplar henüz tamamlanmadığından, hazırlanan ilkokul programları yeni rejimin görüşlerini tam olarak yansıtmıyordu. Bu açıdan 1936 programı ayrı bir öneme sahiptir (Akbaba, 2006: 5).

Bu programda “İlkokulun hedefleri” başlığını taşıyan ilk bölümde aşağıda belirtilen ifadeler yer almıştır:

- Eğitim politikamızın temel taşı bilimsizliği gidermektir.
- Kuvvetli Cumhuriyetçi, ulusçu, halkçı, devletçi, laik ve inkılapçı yurttaş yetiştirmek.
- Fikir, beden ve karakter gelişimini sağlamak.
- Bilgiyi, yurttaşa hayatta başarı elde ettiren bir araç haline getirmek.
- Milli, vatansever ve bilimsel zihniyetli yurttaş yetiştirmek.
- Serbest disiplinli, düzenli ve iyi alışkanlıklar elde edilmesi.
- Milli tarihimizin sevdinilmesi.
- Türk dilinin milli bir dil olması için yapılan çalışmalara okulun yardımcı olması (Türkoğlu, 2006: 330).

Diğer yandan 1926 programında eğitim ve öğretim ilkeleri açık bir biçimde belirtilmemiştir. Bu ilkeler fikir parçaları halinde programın çeşitli yerlerine serpiştirilmiştir. 1936 programında tespit edilmiş bulunan eğitim-öğretim ilkeleri kısa ve öz biçimde maddeler halinde aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Milliyet ilkesi: İlkokul milli bir eğitim kurumudur.
- Gerçek topluluk İlkesi
- Etkinlik ilkesi

- Bilimsel kafa ilkesi
- İlgiden hareket edilmesi ilkesi
- Seviyeye uygun bilgi verilmesi ilkesi
- Ayniyet ilkesi: Eşya üzerinde öğretim
- Bireysel ayrılıkların dikkate alınması ilkesi
- Yakın yurt ve yakın zaman ilkesi
- Milli ekonomi ilkesi
- Toplu tedris ilkesi: Toplulaştırma-toplu öğretim
- Çeşitli yollarla ifade ilkesi
- Ahlaklı yaşama ilkesi
- Sanat İlkesi
- Boş zamanlarını iyi kullanma ilkesi
- Pratik bilgi ve beceriklilik ilkesi
- Çalışma metodu ilkesi
- Mahallilik ilkesi: Çevre konularının derinleştirilmesi (Arslan, 2000: 5–6).

1936 Programında Cumhuriyet Halk Partisinin eğilimleri doğrultusunda, programa “ileri derecede siyasi bir içerik” verildi. Bunda da “Cumhuriyet Halk Partisi’nin, yeni Türk Devleti’nin temeli olduğu” gerekçesine dayanıldı (Sakaoğlu, 2003: 212). Programa baktığımızda iktidardaki Cumhuriyet Halk Partisinin programındaki ulusal eğitime bağlı kalındığı görülmektedir (Binbaşioğlu, 1999a: 148). Programın birinci amacı, “Eğitim siyasamızın temel taşı, bilimsizliği gidermek”, ikincisi “Kuvvetli Cumhuriyetçi, ulusçu, halkçı, devletçi, laik ve devrimci yurttaş yetiştirmek” idi. Birçok açıdan eleştirilere maruz kalan bu programda, 1926 programına göre ders programlarının daha iyi bir düzene konulduğu, önceki bir takım sıkıntıların giderildiği, eğitim-öğretimde bireysellik ilkesinin ön plana çıktığı görülmektedir (Türkoğlu, 2006: 331).

1936 İlkokul programı, programın öğeleri olan;

1. Amaçlar
2. İçerik
3. Öğretim Yöntem ve Teknikleri açılarından aşağıdaki şekilde ele alınabilir.

4.4.1. Amaçlar

Tarih dersinin hedefleri

1. Türk çocuklarına Türk inkılâbının manasını, şümulünü ve tarihi önemini kavratmak.
2. İnsanlığın ve bilhassa Türk milletinin tarihte atmış olduğu ileri adımlara çocukların dikkatini çekmek ve bugünkü kültürünü nasıl uzun bir mazinin eseri olduğunu belirtmek.
3. Türk ırkının Orta Asya'da kültürü nasıl kurduğunu, dünyanın dört bucağına bu kültür ve dilini nasıl yaydığını çocuklara kavratmak, Türk milletinin dünya tarihinde yaptığı büyük rolü belirtmek, onlara milli benliklerini hissettirmek, Türk çocuklarına Türk milletine karşı içten bir sevgi ve derin bir saygı yaratmak, onları Türk milletinin ülkülerini tahakkuk ettirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakterde yetiştirmek, Türk milletinin istikbaline güvenlerini artırmak.
4. Tarihi şahsiyetlerin yaptıkları işler üzerinde durarak çocuklara ibret dersi vermek, tarihte büyük adamların rolünü göstermek, bilhassa Atatürk'ün Türk milleti ve bütün dünya için açtığı geniş ufukları tebaruz ettirmek.
5. Geçmişî tetkik ettirerek hali çocuklara daha iyi kavratmak ve istikbal için önlerine ufuk açmak; Türk milletinin istikbaldeki milli ve insani büyük rolüne onların dikkatini çekmek.
6. İnsanların muhitleriyle hayatları arasındaki sıkı ilgileri belirtmek ve insanların muhitleri üzerine nasıl tesir ettiklerini göstermek (İlk Mektepler Müfredat Programı, 1936: 77-78)

Coğrafya Dersinin Hedefleri

1. Çocuklara memleketimizi ve yurttaşları tanıtmak ve sevdirmek.
2. İnsanların birbirleriyle ve coğrafi muhitleriyle karşılıklı tesirlerini insan kümelerinin hayat şekillerini ve geçinme tarzlarını tetkik ettirerek Türk çocuklarını memleketin iktisadi kalkınmasında müessir unsur haline getirmek.
3. Dünya ve dünyanın güneş sistemindeki yeri, hareketleri ve bunun neticeleri, dünya üzerinde olagelen coğrafi hadiseleri hakkında çocuklara bilgi kazandırmak, vatanımızla en çok temasta bulunan ve ilgisi olan memleketler üzerine biraz daha etraflı olmak üzere dünya üzerindeki başka memleketleri ve milletleri tanımak.
4. Çocuğu sık sık görüp temasta bulunduğu coğrafi bölgelerin sebeplerini araştırmaya ve hadiseler arasındaki bağıllık ve ilgileri bulup çıkarmaya alıştırmak.

5. Harita fikri vermek, çocukları haritadan anlar ve istifade eder bir hale getirmek (İlk Mektepler Müfredat Programı, 1936: 92)

Yurt Bilgisi Dersinin Hedefleri

1. Millet mefhumunu ve Türk Milletinin karakterini, ululuğunu, kudretini çocuklara kavratmak, Türk milletini sevdirmek, saydırmak, bizim için askerliğin önemini kavratmak.
2. Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet rejiminin mahiyetini, Türkiye'de nasıl kurulduğunu, bu rejimin başka rejimlere üstünlüğünü, Türkiye'nin hayatı ve istikbali için ne kadar önemli ve zaruri bulunduğunu talebeye kavratmak ve onları Cumhuriyet rejimi için sadık ve fedakar birer yurttaş olarak yetiştirmek.
3. Türk İnkılâbının manasını, muhtelif cephelerin önemini, Türkiye'nin saadet ve refahına yaptığı ve memleketin istikbaline yapacağı tesiri talebeye kavratmak, onları Atatürk inkılâbının fedakar birer unsuru olarak yetiştirmek.
4. Türkiye'de devlet teşkilatını çocuklara onların seviyelerine göre anlatmak ve öğretmek.
5. Kanun mefhumunu talebeye kavratmak, kanuna ve devlet otoritelerine itaat duygusunu ve itiyadını vermek, talebeye vazife ve hak mefhumlarını kavratmak ve bu vazifelerle hakların önemini kendilerine telkin etmektir.
6. Millet ve yurt işlerine karşı, talebede son derecede alaka uyandırmak, millet ve yurt menfaatini her menfaatin üstünde tutmayı, millet ve yurda karşı canla, başla hizmet etmeyi kendilerine itiyat ve ülkü haline getirmek (İlk Mektepler Müfredat Programı, 1936: 103)

4.4.2. İçerik

1936 İlkokul programına göre tarih ve yurt bilgisi derslerinin içeriği aşağıdaki şekilde verilmiştir.

TARİH IV. SINIF

Üniteler ve konular belirlenmemiştir. Hedefler ve direktifler yazılmıştır.

TARİH V. SINIF

Ünite ve konular belirlenmemiştir. Hedefler ve direktifler yazılmıştır.

YURT BİLGİSİ IV. SINIF

Üniteler ve konular belirlenmemiştir. Hedefler ve direktifler yazılmıştır.

YURT BİLGİSİ V. SINIF

Üniteler ve konular belirlenmemiştir. Hedefler ve davranışlar yazılmıştır (Sönmez, 1994: 94).

1936 İlkokul Programı'nda ilkokullarda okutulması öngörülen dersler ve bu derslerin haftalık dağılımı Tablo 4 de verilmiştir.

Tablo 4. 1936 İlkokul Müfredat Programı Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi

Dersler	I. DEVRE			II. DEVRE	
	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf
Türkçe	10	7	7	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1
Tabiat Bilgisi	-	-	-	3	3
Aile Bilgisi	-	-	-	2	2
Hayat Bilgisi	5	6	7	-	-
Hesap- Hendese	4	4	4	4	5
Resim-iş	4	4	4	2	2
Yazı	-	2	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
Jimnastik	2	2	2	1	1
Yekun	26	26	26	26	26

Kaynak: Cicioğlu, 1985: 97

4.4.3. Öğretim Yöntem ve Teknikleri

1936 Programının uygulanmasıyla ilgili esaslar

1. Dersler öğrencilerin sadece dinleyerek öğrenmeleri yerine, bütün öğrencilerin işbirliğine dayalı bir iş çevresi haline getirilmeye çalışılmıştır.
2. Problem çözme tekniklerine uygun olarak, bir öğrenme sorunu ile karşılaşan öğrenci, sorunun çözümü için çeşitli yollar arayacak, işine yarayacak gerekli bilgiyi toplayacak, kanıtları karşılaştıracak, tartacak, daha sonra da bir sonuç çıkartarak gerekli hükmü verecek, en sonunda da çıkarılan sonucun doğru olup olmadığını inceleyecektir. Öğretmen bu süreç içerisinde öğrenciye kılavuzluk ederek, onların bilimsel bir kafada yetişmelerine yardımcı olacaktır.
3. Öğretimde çocuğun ilgisini uyandırmak esas olacaktır.
4. Eğitimde öğrencinin güdülenmesinden yararlanmak esas olacaktır.
5. Ders konuları öğrencilere ezberletilmekten sakınılacak, kavrama ve anlamaya önem verilecektir.
6. Görsel ders araç ve gereçlerinden yararlanacaktır.

7. Resim, şekil ve modellerle ders konularını somutlaştırma yoluna gidilecektir.
8. Kuramsal bilgilerden sakınılacak, hayatın gerekli kıldığı, zorunlu ve uygulamalı bilgilere önem verilecektir.
9. Okul öğrenciye çalışma yollarını öğretecektir (Çelenk vd., 2000: 45,46).
10. “Toplu öğretim” ilkokulun öğretim metodu olarak belirlenmiş ancak, üçüncü sınıfın sonuna doğru, öğrencilerin olayları ve cisimleri bilimsel kurallara göre inceleme yeteneklerinin artırılması amacıyla, “hayat bilgisi” dersinin derece derece gruplara veya dallara ayrılması istenmiştir. Dördüncü sınıfta, tarih, coğrafya, yurt ve tabiat bilgisi derslerinin ön planda işlenmesi kabul edilmiştir (Cicioğlu, 1985: 97).
11. Yakın çevreden hareket ederek uzak çevreyi kavratma ilkesi kabul edilmiştir (Cicioğlu, 1985: 97).

4.5. 1948 İlkokul Programı

1936 programı günün ihtiyaçlarına göre yeniden geliştirilerek 1948 ilkokul programı hazırlanmıştır. Bu program, 1948 -1949 öğretim yılında yürürlüğe konmuş ve 20 yıl süreyle Cumhuriyet tarihimizin en uzun yürürlükte kalan programı özelliğini kazanmıştır (Cicioğlu, 1985: 99).

1948 İlkokul programının temel ruhu ve felsefesi, Ulu Önder Atatürk’ün programın baş tarafına konulan direktif mahiyetindeki şu cümlelerde yer almaktadır:

“Hükümetin en feyizli ve en mühim vazifesi Milli Eğitim işleridir. Bunda muvaffak olabilmek için öyle bir program takip etmeye mecburuz ki, o program milletimizin bugünkü haliyle içtimai, hayati ihtiyacı ile, muhiti şartlarıyla ve asrın icaplarıyla tamamen mütenasip ve mütevafilek olsun. Bunun için muazzam ve fakat hayali, muğlak mütalaalardan tecerrüt ederek hakikate nafiz nazarlarla bakmak ve el ile temas etmek lazımdır.” (Arslan, 2000: 7-8).

Yukarıdaki direktiflerden Ulu Önderin milletimizin o günkü haline, toplumsal ve hayati ihtiyaçlarına, çevre şartlarına ve yaşanan yüzyılın isteklerine uygun, hakiki ve somut bir Milli Eğitim Programı istediği açıkça anlaşılmaktadır (Arslan, 2000: 7–8).

1948 programında ilkokulun amaçları yoktur; fakat Milli Eğitimin amaçları vardır. Bunların ilkokulun da amaçları olacağı vurgulanmıştır. Bu programda, çocuğun aşağıda belirtilen amaçlar doğrultusunda yetişmesi istenmiştir (Sönmez, 1997: 38).

1. Toplumsal Yönden Gelişmesi

A. Toplumsal Miras ve Tarih Şuuru (Büyük Millet)

- a. Büyük bir millete sahip olma şuuru.
- b. Devrimlere bağlı ve onları korur.
- B. Demokrasi ilkelerine bağlı.
 - a. Fikir ayrılıklarını hoş görür.
 - b. İnsanları sever.
 - c. Anayasa hak ve hürriyetlerine saygılı.
- C. Milli kalkınma ve bilimsel çalışma.
 - a. Kötü şartları düzeltmeye çalışır.
 - b. Bilimin genel refaha olan yardımını kavrar.
 - c. Milli kaynakları korur.

2. Kişisel Yönden Gelişimi

A. Zihin ve Beden Gelişimi

- a. Öğrenme ve gelişme isteğini almış, pratik bilgi ve beceriler kazanmış.
- b. Ana dilini doğru olarak okur, yazar ve konuşur.

B. Sağlık Eğitimi

- a. Kendisinin, çevresinin ve başkalarının sağlığını korur ve düzeltir.

C. Boş zamanlarını değerlendirme

- a. Sporlara ve diğer temiz eğlencelere katılır.
- b. Serbest zamanlarını temiz ve faydalı işlerle geçirir.

D. Karakter Eğitimi

- a. Kendi davranışlarını kontrol eder.

E. Güzel sanatları ve tabiatı sever.

F. Sorumlu işler almaya hazırlıklı.

3. İnsanlık İlişkileri Bakımından

A. Başkaları ile ilişki kurabilir.

B. Sözüne güvenilir.

C. Aileye değer verir ve üyelerine saygılı

4. Ekonomik Hayat Bakımından

A. Çalışmanın zevkini duyar, kendine uygun işleri seçer, başarılı ve işini geliştirir.

B. Geçimini düzenler, hesabını bilir yurttaşlar yetiştirmek (MEB, 1948: 3-15).

1948 İlkokul Programı, programın öğeleri olan

1. Amaçlar

2. İçerik

3. Öğretim Yöntem ve Teknikleri açılarından aşağıda verildiği gibidir:

4.5.1. Amaçlar

Tarih Dersinin Amaçları

1. Türk çocuklarını, Türk Devriminin manası ve tarihi önemi üzerinde düşündürmek ve onların devrim değerlerine bağlanmalarını sağlamak.
2. Bugünkü kültürün uzun bir geçmişin eseri olduğunu onlara kavratmak ve bu kültüre Türk Milletinin hizmetlerini ve payını belirtmek.
3. Çocuklara, şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evlatları olduklarını duyurarak, Türk ulusunun geleceğine olan güvenini artırmak ve onları Türk milletinin ülkülerini gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakterde yetiştirmek.
4. Tarihte milletlerine ve insanlığa hizmet etmiş büyük adamların hayatlarına ve hizmetlerine karşı öğrenciler de ilgi uyandırmak.
5. İnsanların çevreleriyle yaşayışları arasındaki sıkı ilişkiyi belirtmek ve insanların çevreleri üzerine nasıl tesir ettiklerini çocuklara kavratmak.
6. Çocukların bugünü daha iyi kavramaları için onlara geçmişi inceleterek gelecek için önlerine ufuk açmak ve milletler ailesi içinde Türk ulusuna düşen insani ödevler bulunduğunu belirtip bunu onlara duyurmaktır (MEB, 1948: 124).

Coğrafya Dersinin Amaçları

1. Çocuklara yurdumuzu ve yurttaşlarımızı tanıtmak ve sevdirmek.
2. İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceleterek öğrencilerin yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer öge haline getirmek.
3. Çocuklara dünya ve dünyanın güneş sistemindeki yeri, hareketleri ve bunun sonuçları hakkında bilgi kazandırmak ve onları, sık sık görüp temasta bulundukları coğrafya olaylarının sebeplerini ve bu olaylar arasındaki bağlılık ve ilişkileri bulup çıkarmaya alıştırmak.
4. Yurdumuzla en çok ilişkisi olan ülkelerle, dünyanın başka memleket ve uluslarını çocuklara tanıtmak.
5. Öğrencilere harita fikri vermek; haritadan anlar ve faydalanır bir hale getirmektir (MEB, 1948: 139).

Yurttaşlık Bilgisi Dersinin Amaçları

1. Topluluk halinde yaşamının bir zaruret olduğunu, ulus kavramını ve Türk ulusunun karakterini öğrencilere kavratmak, onların Türk ulusuna, Türk askerlerine ve Türk ordusuna karşı duydukları sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirmek.
2. Ulus ve yurt işlerine karşı öğrencilerde yakın ilgi uyandırmak, ulus ve yurt işlerini her işlerinin üstünde tutmayı, ulus ve yurda karşı canla başla hizmet etmeyi çocuklarda alışkanlık ve ülkü haline getirmek.
3. Öğrencileri Cumhuriyetçi, Ulusçu, Halkçı, Devletçi, Laik ve Devrimci birer yurttaş olarak yetiştirmek için ilk adımı atmak.
4. Cumhuriyet rejiminin niteliğini, Türkiye’de nasıl kurulduğunu, bu rejimin Türkiye’nin hayatı ve geleceği için ne kadar önemli ve zorunlu bulunduğunu öğrencilere kavratmak.
5. Türk Devriminin manasını, ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye’nin saadet ve refahına yaptığı ve yurdun geleceğine yapacağı etkiyi öğrencilere kavratmak ve onları Türk Devriminin değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır fedakâr birer Türk evladı olarak yetiştirmek.
6. Kanun kavramını öğrencilere benimsetmek, kanuna ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazandırmak, öğrencilere ödev ve hak kavramlarını kavratarak vatandaşlık hak ve ödevlerini onlara benimsetmek.
7. Türkiye’nin devlet teşkilatını seviyelerine göre çocuklara kavratmak (MEB, 1948: 147-148).

4.5.2. İçerik

1948 İlkokul Programına göre tarih ve yurttaşlık bilgisi derslerinin içeriği aşağıdaki şekilde verilmiştir:

Tarih IV. Sınıf

I- İlk İnsanların Yaşayışı:

- a) Yontma Taş Devri
- b) Cilalı Taş Devri
- c) Maden Devri

II- Türklerin Anayurdu:

- a) Orta Asya’da Hayat
- b) Göçler Sebepleri ve Sonuçları

III- Sümerler:

- a) Yaşayışları ve uygarlıkları
- b) Babiller ve Asurlar

IV- Etiler:

- a) Komşuları Mısırlılar ve Babillerle münasebetleri
- b) Etilerde ve Mısırlılarda uygarlık

V- Yunanlılar:

Uygarlıkları

VI- Romalılar:

- a) Yaşayış ve uygarlıkları
- b) Batı Hunlar ve Batı Roma İmparatorluğunun yıkılışı (MEB, 1948: 134-135).

VII- Anayurtta Kalan Türkler:

1. Orta Asya Hunları:
2. Yaşayış ve uygarlıkları
3. Göktürkler:
 - a) Göktürklerin Bizans ve İranlılarla münasebetleri
 - b) Göktürk Devletinin ikiye ayrılması
 - c) Göktürklerde uygarlık
4. Uygurlar:
 - a) Yaşayış ve uygarlıkları
 - b) Uygurların göçleri ve Uygur Devletinin yıkılışı

VIII- Müslümanlığın Doğuşu:

- a) Araplar ve Hazreti Muhammed
- b) Dört Halife Devri

IX- Müslümanlığın Orta Asya Türkleri Arasına Yayılışı ve Müslüman Türk Devletleri:

Emeviler, Abbasiler ve Müslüman Türk Devletlerinden Samanoğulları, Gazneliler ve Karahanlılar üzerinde durulacaktır.

X- Büyük Selçuklu Devleti:

- a) Türklerin Müslüman dünyasına hakim oluşları
- b) Bizanslılarla münasebetleri
- c) Anadolu'ya yayılmaları
- d) Uygarlığı (MEB, 1948: 135–136).

Tarih V. Sınıf

I- Anadolu Selçuklu Devleti:

- a) Kuruluşu ve yaşayışları
- b) Batıdan gelen akınlar: Haçlı Seferleri ve bunların sonuçları
- c) Doğu'dan gelen akınlar: Moğollar ve yayılışları
- d) Anadolu Selçukluların Uygarlığı
- e) Anadolu Selçuklu Devletinin yıkılışı ve belli başlı Türk Beylikleri

II- Osmanlı Devleti:

- a) Kuruluşu
- b) Rumeli'ye Geçiş
- c) Timur Devleti ve Timur'un Beyazıt'la savaşı
- d) Anadolu Birliğinin yeniden kurulması, Balkan ve Avrupa Devletleriyle savaşlar

III- İstanbul'un Türkler Tarafından Alınması:

- a) Fatih ve İstanbul'un alınması
- b) İstanbul'un alınmasının dünya tarihi üzerine etkileri
- c) Rönesans ve Reform hareketleri

IV- Osmanlı İmparatorluğunun Yükselmesi:

- a) Fatih Zamanı
- b) Beyazıt II. Zamanı
- c) Yavuz Selim Zamanı
- d) Kanuni Zamanı
- e) Sokullu Mehmet Paşa ve hizmeti

V- Osmanlıların Duraklama Devri:

- a) İran ve Avusturya Savaşları
- b) Köprülüler Devri
- c) İkinci Viyana Kuşatması ve Karlofça Antlaşması

VI- Gerileme Dönemi:

- a) Lale Devri
- b) Gerileme devrinde Ruslar ve Avusturyalılarla münasebetler

VII- Osmanlı Türk Uygarlığı

VIII- Avrupa'da Önemli Değişiklikler:

- a) Fransız Devrimi ve etkileri
- b) Bilim, sanat ve ticaret gelişmeleri

IX- Osmanlı Devletinde Islahat Devri:

- a) II. Selim ve yenileşme hareketleri
- b) Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa; Sırp ve Yunan İsyanları
- c) Yeniçeriliğin Kaldırılması
- d) Osmanlı Devletinin Avrupa Devletleriyle münasebetleri

X- Tanzimat ve Meşrutiyet Devirleri:

- a) Kırım Savaşı (MEB, 1948: 136–137).
- b) Tanzimat Devrinin memlekete getirdiği belli başlı yenilikler
- c) İlk Meşrutiyet
- d) Osmanlı- Rus Savaşı
- e) Abdülhamit'in idaresi ve bu idareye karşı tepki
- f) İkinci Meşrutiyet
- g) İtalyan, Balkan ve Birinci Cihan Savaşları

XI- Kurtuluş Savaşı:

- a) Cihan Savaşından sonra Osmanlı Devletinin durumu
- b) Atatürk ve Anadolu'ya Geçişi
- c) Türkiye Büyük Millet Meclisinin kuruluşu
- d) Yurdun düşmanlardan temizlenmesi
- e) Lozan Barışı ve İsmet İnönü
- f) Osmanlı saltanatının kaldırılması
- g) Cumhuriyetin kurulması

XII- Türk Devrimi:

- a) Din ve devlet işlerinin ayrılması
- b) Hukukta Devrim
- c) Kılıkta Devrim
- d) Takvim, saat ve ölçülerin değiştirilmesi
- e) Harf Devrimi
- f) Toplumsal yaşayışta devrim
- g) Ekonomi hayatında devrim

XIII- İkinci Cihan Savaşı (MEB, 1948: 138).

Yurttaşlık Bilgisi IV. Sınıf

I- Toplumsal Hayat

İnsanlar yalnız başına yaşayabilir mi? Bir ferdin ihtiyaçlarının, isteklerinin listesini yapmak.

II- Ailede ve Okulda Hayat

Üçüncü sınıf Hayat Bilgisinde verilen bilgilerin hatırlatılması .

III- Büyük Ulusum:

- a) İçinde doğup büyüdüğümüz ulus topluluğu nasıl bir topluluktur?
- b) Türk ulusunun özellikleri
- c) Ulusal duygu nedir?
- d) Ulusumuzun en değerli sembolü olan Türk bayrağı, bayrağın kutsallığı, ona gösterilecek sevgi ve saygı.

IV- Köylerde Hayat:

- a) Köy, insanların toplu olarak yaşadıkları ve çalıştıkları bir yerdir.
- b) Köylülerin birlik işleri
- c) Köyde ekonomik hayat
- d) Tarımda tehlikeler
- e) Köyde eğlence
- f) Köy ve bucak nasıl
- g) Köyde emniyet

V- Şehir ve Kasabalarda Hayat:

- a) Şehirlerde iş şekilleri
- b) Halk İdaresi: Belediye, belediyenin ödevleri, şehir ve kasaba halkının rahatlık ve eğlencesi, belediye masraf ve geliri, halkın belediyeye yardımı, kasaba ve şehir hayatında herkesin uyacağı medeni kurallar (MEB, 1948: 152-153).

VI- Yurdumuzun İdaresi ve Türkiye Devleti:

- a) Türkiye Devleti ve Türk ulusu: Bağımsız hükümeti olmayan uluslar esir ulustur. Türkiye Cumhuriyeti bağımsız bir devlettir. Türk Devriminin iki büyük önderi; Kemal Atatürk ve İsmet İnönü.
- b) Türkiye Devletinin idare şekli Cumhuriyettir, Cumhuriyet Halk idaresidir.
- c) Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası ve bunun özellikleri: Türkiye Devleti Cumhuriyetçi, Ulusçu, Halkçı, Devletçi, Laik, Devrimcidir.
- d) Türkiye’de egemenlik ulusundur. Ulus bu hakkını kendisini temsil eden Türkiye Büyük Millet Meclisi eliyle kullanır.

- e) Milletvekili seçimleri nasıl yapılır? Meclisin başlıca ödevleri.
- f) Cumhurbaşkanının seçilmesi, görev ve yetkileri, Cumhurbaşkanının görev süresi (MEB, 1948: 155).

Yurttaşlık Bilgisi V. Sınıf

- I- Hükümet Ne İş Görür?
 - a) Başbakanın tayini, hükümetin kuruluşu ve işe başlaması.
 - b) Bakanlıklar: Adalet, Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri, Maliye, Milli Eğitim, Bayındırlık, Ekonomi, Sağlık ve Sosyal Yardım, Gümrük ve Tekel, Tarım, Bayındırlık, Ticaret ve Çalışma Bakanlıkları, bu bakanlıkların görevleri.
- II- Hükümetin Masrafları:
 - a) Vergi nedir? Vergi çeşitleri. Vergi nasıl konur, nasıl toplanır? Kaçakçılık.
 - b) Devletin yıllık gelir ve giderini gösteren bütçe kanunu. Devlet bütçesinin anlamı.
- III- Devletle Yurttaşlar Arasındaki İlişki:
 - a) Devletin yurttaşa karşı görevleri: Yurttaşların malını, canını, namusunu, yurdun bağımsızlık ve bütünlüğünü korumak.
 - b) Yurttaşların devlete karşı ödevleri: Kanunlara uymak, vergi vermek, askerlik yapmak, seçim hakkını kullanmak.
- IV- Türkiye’de İdare Bölümü:
 - a) İller ve illerde yönetim örgütleri. İl bütçesi, illerde özel idareler, il genel kurulları, mahalli seçimler.
- V- Yurdumuzda Sosyal İşler ve Hükümet Teşkilatına Yardımcı Kurumlar:
 - a) Kızılay, Çocuk Esirgeme, Türk Hava Kurumu, Halkevleri ve Odaları, Yeşilay.
- VI- Halkın Aydınlatılmasına Hizmet Eden Kurumlar ve Vasıtalar:
 - a) Yayınlar, gazeteler, dergiler, kitaplar, tiyatro, sinema, konser ve konferanslar.
- VII- Ulusal Ekonomi:
 - a) Yerli malı kullanmak, bunun önemi.
 - b) Bankaların önemi ve ulusal bankalar.
- VIII- Gençlik ve Spor:
 - a) 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramının manası ve önemi.
 - b) Gençliğin çevresine, yurduna ve ulusuna karşı görevleri.
 - c) Sporun önemi, spor ve sağlık, spor ve karakter, iyi bir sporcunun özellikleri.
 - d) Gençlik hareketleri, spor kulüpleri, izcilik, kamplar.

IX- Demokrasi:

- Topluluk halinde yaşayan insanlar birbirlerinin haklarına saygı gösterirler.
- Topluluk halinde yaşayan insanlar birbirlerinin düşüncelerine, görüşlerine saygı gösterirler.
- Topluluk halinde yaşayan insanlar aralarında işbölümü ve el birliği yaparlar.
- Topluluk halinde yaşayan insanlar kendilerini idare edecek olanları gene kendileri seçerler.
- Yurdun iyiliği ve ilerlemesi için aynı düşünce ve görüşleri taşıyan insanlar bir araya gelerek siyasal partiler kurarlar.
- Devlet işlerini kontrol ve denetim bakımından partilerin görevleri.

X- Herkes Kendi Yeteneklerine Göre Hayatta Bir Geçim Yolu Tutmak Zorundadır:

- Elde edilen bir meslekte en hünerli olmaya çalışmalıyız. İlkokulu bitiren bir çocuk, içinde bulunduğu şartlara ve kendi yeteneklerine göre, sanata başlamak veya öğrenimine devam etmek bakımından hangi kurumlara gidebilir? Bunlara başvurma yolları (MEB, 1948: 156-157).

1948 İlkokul Programında ilkokullarda okutulması öngörülen dersler ve bu derslerin haftalık dağılımı Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. 1948 İlkokul Programı İlkokulların Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi

Dersler	I. Devre			II. Devre	
	1. Sınıf	2. Sınıf	3.Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf
Hayat Bilgisi	5	6	7	-	-
Türkçe	10	7	7	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1
Tabiat Bilgisi	-	-	-	3	3
Matematik	4	4	4	4	5
Aile Bilgisi	-	-	-	2	2
Resim- İş	4	4	4	2	2
Yazı	-	2	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	1	1
Toplam	26	26	26	26	26

Kaynak: MEB, 1948: 23

4.5.3. Öğretim Yöntem ve Teknikleri

1948 de okutulan Tarih dersinin öğretiminde göz önünde bulundurulacak hususlar

1. İlkokulda Tarih derslerinde temel Türk Tarihi olacaktır. Başka ulusların tarihine ait kısımlar, Türk tarihiyle ilgileri derecesinde incelenecektir (MEB, 1948: 124).
2. Tarih derslerinde bilhassa dikkat edilecek nokta, bugünkü insan ve toplum hayatının gittikçe değiştiğini öğrencilere kavratmaktır (MEB, 1948: 125).
3. Öğretmen, Türklerin tarihte oynadıkları büyük rolü belirtecektir. Türklerin Orta Asya’da nasıl üstün bir uygarlık kurduklarını; tarımı, hayvan yetiştirmeyi, maden işlemeyi, bina kurmayı, yazı yazmayı, heykel yapmayı nasıl ilk defa başardıklarını; sonra, bu kültür eserlerini nasıl dünyanın dört bucağına naklederek başka uluslara verdiklerini; bugünkü batı ulusları ortaçağda bilgisizlik içinde iken Türk bilginlerinin birçok bilimleri, ilerleterek başka uluslara nasıl örnek olduklarını; batı dünyasının Türk bilginlerinin eserlerini kendi dillerine çevirerek nasıl ilerlediğini; Türklerin askerlik, idare hukuk, tıp, bilim ve fen alanlarında nasıl başka uluslara önyak olduklarını öğretmen, çocuklara telkin edecek; son birkaç yüzyıldan beri İmparatorluğun ihmali yüzünden memleketimizin nasıl geri kaldığını, bu durumdan milletin yetiştirdiği kahraman Atatürk’ün gösterdiği yolda ilerlemeye devam ederek az zamanda nasıl modern bir seviyeye çıkacağımızı çocuklara kavratacak ve öğrencilerde, kendi uluslarını her alanda üstün görmek ve bu üstünlüğü sağlamak için imkânın son haddine kadar yılmadan, usanmadan çalışma aşkı uyandıracaktır.
4. Öğretmen, Türklerin dünyanın her tarafına nasıl ayrı ayrı adlar alarak kültürlerini yaydıklarını belirtecek; İslam kültürünü de vücuda getirenlerin çoğunun Türk olduklarını öğrencilere gösterecektir (MEB, 1948: 126).
5. Öğretmen, Türk ordusunun dünyanın dört bucağında yüksek ülkülerini gerçekleştirmek için hem kendisine, hem insanlığa ne kadar hizmet ettiğini, kahramanlıkları, yurtseverlikleri, uygar ve yüksek karakterleriyle nasıl insanlığa şeref verdiklerini öğrencilerin kavrayacakları canlı örneklerle çocuklara göstererek onlarda ulusal şuuru ve ulusal benliği yaşatacak; Atatürk’ün Cumhuriyetin onuncu yıldönümü dolayısıyla söylediği nutukta, “ *Ne Mutlu Türküm Diyene*” suretinde ifade ettiği hakikatin manasını çocuklara kavratacaktır (MEB, 1948: 126-127).
6. İlkokulda öğretmen, bilhassa Atatürk’ün başardığı Türk devriminin manasını, önemini çocuklara kavratmaya ve Türk Devrimini onlara benimsetmeye

çalışacaktır. Bunun için devrimin topluluğumuza sağladığı faydaları ve getirdiği iyilikleri ve yenilikleri öğrencilere kavratacaktır. Son yüzyıllarda imparatorluk devrinde hükümdarların ve devleti idare edenlerin beceriksizlikleri, bulundukları zamanın mahiyetini, önemini ve icaplarını taktir edememeleri, Türk ulusunun kudretini ve ihtiyaçlarını kavrayamamaları, ulusu yükseltecek çarelere başvurmayı akıl etmemeleri veya ona hıyanet etmeleri yüzünden Türkiye'nin her alanda nasıl geri bırakıldığını; memleketimizin birçok kısımlarının nasıl yabancı ellere düşürüldüğünü, yabancıların her fırsatta nasıl işlerimize karıştıklarını, bilhassa Birinci Cihan Savaşının sonunda memleketimizin nasıl yabancı devletler arasında paylaşıldığını, bağımsızlığının nasıl hiçe indirildiği, hükümdarın düşmanlarla nasıl bir olduğunu, fakat bütün bunlara karşılık büyük bir milletin gerekince nasıl önderini yaratarak harekete geçebildiğini, Atatürk'ün Anadolu'ya geçerek nasıl Türk ulusuna baş olduğunu ve ulusun, bütün kuvvetlerini toplayarak çetin ve şanlı savaşlarla, bağımsızlığını tekrar nasıl kazandığını, sonra saltanatı kaldırarak yerine Cumhuriyet rejimini kurmakla Türk ulusunun kendi egemenliğine nasıl kavuştuğunu çocukların kavrayacağı bir dille anlatacaktır.

Öğretmen, Kurtuluş savaşından sonra Atatürk'ün ayrı ayrı alanlarda yaptığı devrimleri öğrencilere inceletirken bu devrimlerden her birinin ne kadar zaruri olduğunu imparatorluk rejimindeki durumlarla karşılaştırarak belirtecek; bu devrimlerin memleketi, her alanda nasıl yükselttiğini, eskiden beri bizi geri bırakan etmenlerden kurtararak memleketimize nasıl ileri adımlar attırdığını, Türkiye'nin bu devrimlerle nasıl büyük ve çok geniş bir gelişim devresine girdiğini, Türk haysiyetinin, Türk şerefının bütün dünyada nasıl yükseldiğini çocuklara kavratacaktır (MEB, 1948: 127).

7. Geçmiş çocukların gözleri önüne getirmek ve onlara geçmişteki olayları kavratmak için bugün ile karşılaştırmalar yaparak ve bu karşılaştırmaları çocukların anlayabileceği konulardan ve örneklerden seçmek gerekir. Mesela imparatorluk devrindeki okul hayatında çocuklara bir fikir vermek için öğrencinin, eski okulu bugünkü okul ile karşılaştırmalı, eskiden çocukların şimdiki gibi yeni ve sağlıklı binalarda, rahat sıralarda değil dar, karanlık ve rutubetli binalarda, hasırlar üstünde dizüstü oturmaya mecbur olduklarını, teneffüsten ve oyundan mahrum edildiklerini, çocukların falakaya yatırıldıklarını, Türk çocuklarının Arap harflerini öğrenmek için ne kadar sıkıntı çektiklerini, öğrencilerin bugün olduğu gibi en iyi metotlarla kolayca dersleri anlamalarına, düşünmelerine ve öğrenmelerine önem verilmeyerek

sadece kitapları anlamadan ezberlemeye mecbur tutulduklarını anlatmalı; bu suretle, eski ile yeni okulun karakteristik noktalarını belirtmeli ve bilhassa öğretmen, eskiden kullanılan Arap harflerinin, her kelimenin birkaç türlü okunmasına yol açtığı için, kelimeleri doğru olarak okumayı çok güçleştirdiğine, yeni Türk harflerinin kabulüyle dilimizin ne kadar kolay bir surette yazılıp okunmasına imkan hasıl olduğuna çocukların dikkatini çekmelidir (MEB,1948: 127-128).

8. Çocuklara, tarih dersinde tarihi olayları göstermekle asıl onlara bugünü aydınlatmak amacını takip etmemiz unutulmamalı; tarihi sadece eski olayların bir firisti, hükümdarların ve türlü türlü şahısların bir listesi olarak telakki etmemelidir. Tarih öğrencilerin tecrübelerini ve görgülerini binlerce yıl önceki zamanlara kadar götürerek onların düşünüş ve kavrayış ufkunu genişletir ve bugünkü hayatı, hayatın bugünkü problemlerini daha iyi kavramalarına imkan hazırlar.

Bugünkü hayatı ve hayatın bugünkü problemlerini kavratmak için öğrencilere bugünkü hayatı eski hayat ile, hayatın bugünkü problemlerini dünkü ve daha önceki problemleriyle karşılaştırmalı, her birinin vaktiyle ne gibi şartlar altında geçmiş, ne gibi sonuçlar alınmış olduğunu kendilerine inceleterek bugünkü durumu aydınlatmalı; hayatta tutacakları doğru yolu arayıp bulmaları için onlara kılavuzluk etmelidir. Tarih, bilhassa bugünü aydınlatarak tutulacak en doğru yolu göstermeye ve gelecek için alınacak tedbirleri bize ilham etmeye yaradığı içindir ki önemli bir eğitim vasıtasıdır (MEB, 1948: 128).

9. Öğretmen tarihi olaylarda önemli şahsiyetlerin rolünü belirtmeli; büyük adamların tarihin akışı üzerine yaptıkları büyük etkiye çocukların dikkati çekilmelidir. Bilhassa Atatürk'ün, Türk tarihiyle cihan tarihinin akışını nasıl değiştirdiğini, Türk ulusuna nasıl yepyeni ilerleme ve yükselme ufuklarını açtığını, Türkiye'yi en yüksek kültür seviyesine çıkarmak için ne önemli devrimler yaptığını ve bu devrimlerin insanlık tarihinde de eşsiz olduğunu öğretmen çocuklara kavrayacakları bir dille ve canlı örnekler ve karşılaştırmalarla açıklayacaktır (MEB,1948: 128-129).
10. Tarihte şahsiyetler üzerinde konuşulurken onların yaptıkları işleri, onları harekete geçiren etmenleri, hareketlerin sonuçlarını çocuk seviyesine göre belirtilmelidir. Öğretmen her öğrencinin Türk devrim ordusunun sarsılmak bilmez bir eri olduğu duygusunu benliğinde yaşatması ve bu uğurda canını feda edecek bir karakterde yetişmesi için tarihten en müessir bir surette faydalanılmalıdır (MEB, 1948: 129).
11. Öğretmen, Tarih dersinin Yurttaşlık Bilgisi dersleriyle olan sıkı bağına daima dikkate almalı; mesela Cumhuriyet rejiminin Türk toplum hayatına daha uygun

olduğunu çocuklara anlatırken tarihten onların kavrayacağı canlı örnekler bularak eski rejim ile Cumhuriyet rejimi arasında karşılaştırmalar yapılmalıdır. Öğretmen, çocuklara yurttaşlık ödevlerini telkin ederken şu veya bu zamanda ulusun ödevlerine canla başla sarılması sayesinde nasıl büyük başarılar elde ettiğine tarihten örnekler bulmalı, bu suretle öğrencilerde yurt ödevi duygusunu artırmalıdır. Gene öğretmen, çocuklara yurttaşların haklarını öğretirken bu hakların imparatorluk devrinde nasıl tanınmadığını, bu hakları almak için Türk ulusunun ne kadar fedakarlıklara katlandığını, nihayet bu hakları Atatürk'ün önderliğiyle Cumhuriyet rejiminin nasıl sağlamış olduğunu tarihten alınan örneklerle çocuklara göstermelidir (MEB, 1948: 129).

12. Öğretmen tarih ile coğrafya arasında sıkı bir ilişki kurmalı, tarihi olayların açıklanması sırasında haritalardan da faydalanmalıdır.
13. Öğretmen, tarihte geçen “Akın”, “ Savaş”, “ Hücum”, “Kuşatma”, “Savunma”, “İstila Etmek”, “Zaptetmek”, “Memleket almak”, “Memleket vermek”, “Yenmek”, “Yenilmek”, “Esir etmek”, “Barış yapmak”, “Antlaşma imzalamak”, “Bağımsızlık kazanmak”, “Bağımsızlığını kaybetmek”, “Kültür kurmak”, “Kültür yaymak” gibi sözcükleri kuru kuruya öğrencilere söyleyip geçmemeli; bunların manalarını kavratmak için çocukların anlayabilecekleri örnekler bularak açıklamalı ve karşılaştırmalar yapmalı; bu kavramları kuru birer söz halinden kurtararak çocukların zihinlerinde canlı birer olgu halinde yaşatmaya çalışmalıdır (MEB, 1948: 130).
14. Tarihte incelenen olayların ne zaman geçtiğini çocuklara kavratmak, onlara zaman fikrini vermek önemli bir iştir. Çocuklara kendi hayatlarından örnek alarak gün, ay, yıl gibi zaman ölçülerinin ne kadar sürdüğü hakkında açık bir fikir edinmelerine çalışmalı; iki yıl, beş yıl, on yıl gibi müddetlerin ne kadar zaman tuttuğunu kendilerine kavratmalı; böylece, yüzyıllık bir zamanın ne kadar sürdüğünü, birkaç yüz yıl önce geçmiş olan bir olayın ne kadar eski bir zamanda geçmiş bulunduğunu çocukların anlamalarına çalışmalıdır. Öğretmen, tarih olayları arasındaki zaman ilişkilerini çocukların gözünde canlandırmak için tarih şeritleriyle levhalarından faydalanmalıdır.

Malazgirt Savaşı, İstanbul'un alınması, Birinci Dünya Savaşının başlangıcı ve sonu, Atatürk'ün Milli mücadelenin başına geçmek için Anadolu'ya gitmesi, Büyük Millet Meclisinin kurulması, İnönü, Sakarya, Başkumandan

savaşları, saltanatın kaldırılması, Lozan Barışının imzası, Cumhuriyetin ilanı gibi önemli olayların tarihlerinin çocukların belleğinde yer etmesine çalışmalıdır.

15. Öğretmen, tarih dersinde incelenecek olayların zamanını çocuklara kavratmaya ne kadar dikkat ederse, yerlerini de çocukların zihinlerinde tutturmaya o kadar önem vermelidir. Onun için öğrencilerin, olayların geçtiği yerleri harita üzerinde incelemelerine, Türklerin anayurtlarını, akan yollarını, dünyanın ayrı ayrı bölgelerinde kültürlerini yaymış oldukları yerleri haritada araştırmalarına dikkat etmelidir (MEB, 1948: 131).
16. Çocuklar, tarihte vakaların ve şahsiyetlerin adlarını öğrenirken, öğretmen bu adları tahtaya yazmalı, çocuklara yazdırmalı, onların bu isimleri doğru söyleyip yazmalarına dikkat etmeli, bir yandan o adı sırasını getirerek tekrar etmeli, öte yandan gene sırasını getirerek öğrencilere de hep birden ve ayrı ayrı tekrar ettirmelidir. Öğretmen, derslerde mümkün olduğu kadar az sayıda isim öğretmeli, bir derste geçen isimleri ondan sonraki derslerde öğrencilere tekrar ettirmeli, arada sırada o vakte kadar Tarih dersinde öğrenilmiş olan isimleri öğrencilere sormalı ve her biri hakkında kısa bilgi isteyerek bu isimlerin onların belleklerinde iz bırakmasına çalışmalıdır.
17. Öğretmen, eski bir olaydan, Kurtuluş Savaşı veya Türk Devriminin herhangi bir safhasından bahsederken o olayın, okulun bulunduğu yerde geçmiş olan veya o yerle ilgili bulunan noktasına çocukların dikkatini çekmeli, okulun bulunduğu yerde o olay ile ilgili tarih eserlerini göstermeli ve ziyaret ettirmelidir. Mesela, Atatürk, Birinci Cihan ve Kurtuluş Savaşları sırasında veya Türk Devriminin herhangi bir safhasının geçtiği sırada, okulun bulunduğu yerde bulunmuş, oradan geçmiş veya orada bir kongre toplamış, bir beyanname neşretmiş, bir nutuk söylemiş veya Türk Devriminin önemli bir safhasını başarmış ise, öğretmen bundan faydalanarak çocukların dikkatini bu noktalara çekecektir. Bu vesileler ile Atatürk adına okulun bulunduğu yerde dikilmiş bir heykel, yapılmış bir anıt, bir bina, açılmış bir cadde veya meydan varsa, bunlar veya resimleri öğrencilere gösterilecektir (MEB, 1948: 132).
18. Öğretmen, geçmiş çocukların gözünün önüne getirmek, onların yaratıcı imgelerine malzeme vermek üzere okulun bulunduğu yerlerdeki sur, kale, cami, medrese vb. eski eserleri ziyaret ettirecek, müzede veya başka yerde bulunan diğer eserleri gösterecek ve bunları çocukların seviyelerine göre açıklayacaktır.

Öğretmen, bir yandan tarihi şahsiyetlerin resimlerini, fotoğraflarını gösterecek onları öğrencilerin gözleri önünde canlandıracağı gibi, eski olayları, eski yaşayış tarzını, kültür eserlerini gösterir tablolar ve resimlerden faydalanarak bunlar hakkında çocukların somut bir fikir edinmelerine çalışılacak; sırasına göre öğrencilere resimler, kağıt ve mukavvadan ve başka maddelerden örnekler ve modeller yaptırarak bunları canlandıracaktır (MEB, 1948: 133).

19. Öğretmen, Cumhuriyet Bayramı, Egemenlik Bayramı önemli tarihi olayların yıldönümleri, büyük adamların doğum, ölüm tarihlerinin veya yaptıkları eserlerin yıldönümü dolayısıyla okulda ya da başka yerde yapılacak törenlere öğrencileri iştirak ettirirken törenden önce, tören sırasında veya törenden sonra bunun manası, bayramın, olayın, şahsiyetin tarihi önemi hakkında çocukları aydınlatacaktır.
20. Öğretmen, Türk tarihinin herhangi bir safhası, Türk büyüklerinin hayatı, eski Türk eserleri ve Türk kültürü hakkında çocukların seviyelerinde yazılmış kitapları, broşürleri, ansiklopedilerde gazete veya dergilerde çıkmış yazıları okumaya öğrencileri teşvik edecek, bilhassa, Tarih dersinde hangi konu inceleniyorsa bununla ilgili yazıları okumalarını çocuklara tavsiye ederek bu yazıların hangi eserin hangi sayfasında bulunduğunu kendilerine söyleyecek; okudukları yazıların özetini veya şu veya bu noktasını arkadaşlarına söz veya yazıyla anlatmalarına imkan verecektir (MEB, 1948: 133–134).
21. Öğretmen, bazı tarih olaylarını sınıfta öğrencilere basit bir şekilde dramatize ettireceği gibi, bunlar üzerine çocuk dilinde yazılmış piyeslerden kısa sahneleri de temsil ettirecektir (MEB, 1948: 134).

Coğrafya Dersinin Öğretiminde Göz Önünde Bulundurulacak Hususlar

1. Coğrafya öğretiminde başlıca amaç, çocuklarda yurt sevgisini artırmak ve yurda ait bilgileri genişletmek olduğuna göre, dersler hep yurt coğrafyası etrafında geliştirilecektir.
2. Coğrafya, çocuğa bulunduğu çevreyi incelemekle başlamalı ve her vakit yakından uzağa, görülenden görülmeyene geçerek çocuğun görüş ve düşünüş ufkunu derece derece genişletmelidir.
3. Türkiye coğrafyasının öğretiminde okulun bulunduğu merkezden başlamak üzere o merkezin bağlı olduğu ilin coğrafyasında en önemli kısımlar gözden geçirilecek ve sonra o ilin bulunduğu bölgeye, oradan da öteki bölgelere ve bütün Türkiye'ye geçilecektir.

4. Coğrafya derslerinde çocukların yalnız belleklerine başvurulmayarak onları iyi görmeye, gördükleri üzerinde düşünmeye alıştırmalı, merak ve ilgilerini uyandırmalıdır (MEB, 1948: 139–140).
5. Coğrafya derslerinin, Tarih, Yurttaşlık Bilgisi gibi dersler ile paralel ve bağlı gitmesine dikkat edilecektir.
6. Coğrafya derslerinde inceleme konusu teşkilden memlekete gelmiş olan çocuklar varsa, onların o memlekete ait anıları, duyuları söyletilmeli ve bu suretle dersler canlandırılmalıdır.
7. Türkiye'nin coğrafi bölümleri incelenirken her bölgenin turistik değeri ve turizmin yurt tanınmasında, ekonomisindeki önemi belirtilmelidir.
8. Çocuklara harita fikri vermek, onları haritadan faydalanan bir hale getirmek için plan fikrini kuvvetlendirmekten işe başlanmalıdır (MEB, 1948: 140).

Yurttaşlık Bilgisinin Öğretiminde Göz Önünde Bulundurulacak Hususlar

1. Bu derste öğretmen öğrencilere kuru kuruya bilgi vermekle dersin amacına varmış olamaz. Derste işlenecek konular üzerinde onları düşündürmeli, öğrencilerin anlayacakları ve görüp inceleyecekleri canlı örneklerle o problemlerin manasını kendilerine kavratmalıdır.
2. Bu derste birtakım ilkeleri öğretmekle ve kavratmakla kalmamalı, bu ilkelerin çocuklarda inanç ve ülkü haline gelmesine çalışmalıdır.
3. Öğretmen yurttaşlık bilgisi derslerinde sadece bilgi vermek, ilgi ve ülkü uyandırmakla da kalmamalı, öğrencilerde bu bilgi ve duyguları iş ve hareket haline geçirtebilmelidir.
4. Yurttaşlık Bilgisi derslerinde ulusal birlik ve dayanışmanın, ulusal disiplinin manasını ve önemini çocuklara kavratmak gerekir.
5. Öğretmen, bireylerin bir yandan kendi yeteneklerine, öte yandan da ulusun iyiliği için en uygun bir işe ve mesleğe sarılmalarının önemini belirtir.
6. Öğretmen her işte disiplinin ve karakterin büyük ve önemli rolünü belirtmeli, çocukları disiplinle çalıştırmayı ve onları sarsılmaz bir karakterde yetiştirmeyi iş edinmelidir (MEB, 1948: 148-149).
7. Yurttaşlık Bilgisi konularını canlandırmak için gezintilerden ve ziyaretlerden faydalanılmalıdır.
8. Öğretmen, Yurttaşlık Bilgisi konularını işlerken öğrencilere “Türk ahlakının ilkeleri”ni olaylardan hareket ederek telkin edecektir.

9. Öğrencilere yurtlarının yaşama şartlarını incelemek ve bu şartların iyileştirilmesi üzerinde onları düşündürmek amacıyla, yakın şehir, kasaba ve köyler arasında gezi imkanları hazırlamalı ve bu suretle öğrencilerin içten bir yakınlık duygusuyla yurttaşlarını tanımalarını ve onlarla yardım ve işbirliği ruhuyla kaynaşmalarını sağlamaya çalışmalıdır (MEB, 1948: 150-152).

4.6. 1962 İlkokul Programı

1961 yılında İlköğretim Genel Müdürlüğü 1948 programını inceleyerek “İlkokul Programında yapılacak değişikliklerle ilgili esasları” bir rapor halinde tespit etmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı, illere gönderdiği genelge ile öğretmenlerin ve eğitim kuruluşlarının, 1948 İlkokul Programı hakkındaki görüşlerini istemiştir. Yapılan inceleme ve deneme sonuçları gözden geçirilerek yeni program ana hatlarıyla tespit edilmiştir. 1962 yılında “ön program taslağı” hazırlanarak, 14 Nisan 1962 de son şeklini almıştır. 1962 Program taslağı, Talim ve Terbiye Kurulunca incelenmiş, 12 Eylül 1962 tarih ve 215 sayılı kararla beş yıl süreyle bazı okullarda denenmesi ve geliştirilmesi şartıyla uygulanmaya konulması uygun görülmüştür (Cicioğlu, 1985: 102).

1962 İlkokul program taslağında Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adı altında birleştirilmiştir. Bu programda ilkokulun amaçları saptanmış ve bunlar dört ana başlık altında toplanmıştır (Sönmez, 1997: 40).

A) Kişisel bakımdan

İlkokul, insanın karşılaşması gereken bedensel, ruhsal ve toplumsal bir takım ihtiyaçları olan; geliştirilmesi gereken çeşitli yetenekleri bulunan değerli bir varlık olduğunu çocuğa kavratmayı ve onu kişilik ve ahlaki karakter sahibi iyi bir yurttaş olarak yetiştirmeyi amaç bilir (MEB, 1962: 14).

B) İnsanlık İlişkileri Bakımından

İlkokul, bireyin aile içinde ve toplumun diğer üyeleri ile olumlu bağlar kurabildiği ölçüde mutlu bir kişilik geliştirebileceğini, çevresindeki insanlarla iyi işbirliği yapabildiği ölçüde başarıya ulaşabileceğini çocuğa duyurmayı ve benimsetmeyi amaç bilir (MEB, 1962: 18)

C) Ekonomik Hayat Bakımından

İlkokul, yurdun kalkınmasında, insan gücünün en değerli bir zenginlik kaynağı olduğunu ve bu kaynağı iyi şekilde geliştirmenin en verimli yatırım olacağını çocuğa kavratmayı amaç edinmiştir (MEB, 1962: 18).

D) Toplumsal Hayat Bakımından

İlkokul, “Türkiye Cumhuriyeti’nin insan haklarına dayanan milli, demokratik, laik, sosyal bir devlet olduğunu, Türkiye Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün” teşkil ettiğini ve dünya milletleri ailesinin şerefli ve yapıcı bir üyesi olduğunu çocuğa kavratmayı amaç bilir (MEB, 1962: 19).

1962 İlkokul programı, programın öğeleri olan;

1. Amaçlar
2. İçerik
3. Öğretim, Yöntem ve Teknikleri açılarından aşağıda verildiği şekilde ele alınabilir.

4.6.1. Amaçlar

1962 İlkokul Programına göre Hayat Bilgisi, Toplum ve Ülke İncelemeleri Dersinin Amaçları ;

1. Türk çocuğunu ailesine, ulusuna, yurduna, Türk Devrimlerine ve ülkülerine bağlı, çalışkan, araştıran, inceleyen, fedakar ve fazilet sahibi iyi bir yurttaş yetiştirmek.
2. Çocuklara şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evladı olduklarını duyurarak Türk ulusunun geleceğine olan güvenlerini artırmak ve onları Türk ulusunun ülkülerini gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek karakterde yetiştirmek.
3. Ulusal kaynakları tanımak ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavratıp benimsetmek.
4. Yurdu ve dünyayı tanımak; çocuklara plan, kroki ve harita fikri vermek, onları bu araçları anlar ve uygular hale getirmek.
5. Çocuğa uluslar ailesi içinde Türk ulusuna düşen insanlık ödevlerini öğretmek, Yurtta Sulh, Cihanda Sulh fikrini ve Birleşmiş Milletler ülküsünü benimsetmek.
6. Geçmişte uluslarına ve insanlara iyilikleri dokunmuş olan büyük Türk adamlarının hayatlarına ve hizmetlerine karşı öğrencilerde hayranlık uyandırmak, kötülükleri dokunan kimselerin akıbetlerinden de ibret dersi almalarını sağlamak (MEB, 1962: 26).

İlkokulun ilk üç sınıfında okutulan Hayat Bilgisi dersi çocuğa kazandırılması arzu edilen bilgi, beceri ve alışkanlıkları kazandırmakta, çocuk gelişimine uygunluğu bakımından özel bir önem taşımaktadır. İkinci devre dediğimiz dördüncü ve beşinci

sınıflarda da bu bütünlük ve beraberliğin devamı aynı sebeplerle zarurettir. Bu zorunluluk göz önüne alınarak ikinci devrede ayrı dersler halinde okutulmakta bulunan Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri de Toplum ve Ülke İncelemeleri adı altında ve üniteler halinde birleştirilmiştir (MEB, 1962: 27).

4.6.2. İçerik

Toplum ve Ülke İncelemeleri IV. Sınıf

I- İlimiz ve Bölgemiz:

A) İlimiz ve Bölgemizin yeri, sınırları, nüfusu.

B) Plan ve Harita.

C) Bölgemizin Doğal Durumu:

1. Yeryüzü şekilleri.
2. Depremler, toprak kayması.
3. İklim.
4. Doğal Bitki Örtüsü.

D) Bölgemizin Ekonomik Durumu:

1. Zenginlik Kaynakları
2. Halkın Geçimi, alışverişte dürüstlük, nezaket.
3. Yollar ve ticaret.
4. Bulunduğumuz yeri nasıl güzelleştirelim?

II- Ailede, Okulda ve Yakın Çevremizde Hayat:

A) Ailemiz:

1. Türk geleneğinde ailenin mevkii ve kutsallığı.
2. Aile fertleri arasında karşılıklı münasebetler.
3. Bu münasebetleri düzenleyen esaslar.

B) Okulumuz:

1. Okul topluluğunda karşılıklı münasebetler.
2. Bu münasebetleri düzenleyen esaslar.
3. İnsanlık görenek ve gelenek kuralları (MEB, 1962: 41).
4. Okul topluluğunun bir ferdi olarak öğrencilerin ödevleri.

C) Yakın Çevremiz ve Mahallemiz:

1. Komşuluk münasebetlerimiz.
2. Sokak, ev, apartman, bahçe, çeşme, temizlik bakımından komşuların işbirliği.

D) Boş Zamanlarımızı Nasıl Değerlendirelim?

E) Genel Yerlerde Davranış: Sokak, park, sinema vb.

III- Yönetim Örgütleri:

Köy, bucak, ilçe ve ilde yönetim örgütleri.

Mahalle muhtarı, köy ihtiyar heyeti, belediye ve bunların vatandaşlarla arasındaki karşılıklı ödevler.

IV- Trafik Kuralları:

V- İlimiz ve Bölgemizde Bizden Önce Kurulan ve İzleri Bulunan Uygarlıkları Tanıyalım

VI- Türkiye'miz:

1. Bölgemizden başlayarak Türkiye'nin komşu memleketler arasındaki yeri.
2. Türkiye'nin engebeleri.
3. İklimi.
4. Bitki Örtüsü
5. Akarsuları ve Gölleri.
6. Türkiye'nin coğrafi bölgeleri.
7. Türkiye'nin nüfusu.
8. Türkiye'nin tarım ve ticareti.
9. Yollar ve taşıtlar (MEB, 1962: 42).

VII- Türkiye'ye Nerden Geldik?

1. Mezopotamya'ya göçler (Sümerler)
2. Orta Asya'da en eski Türk Devleti (Mete).
3. Anadolu'nun en eski halkından Etiler.
4. Eti İmparatorluğunun yıkılışından Malazgrit Savaşına kadar geçen zaman içinde Anadolu'da kurulan ve izleri bulunan uygarlıklar

VIII- Türklerin İslamiyet'i Kabulü.

IX- Büyük Selçuklu İmparatorluğu:

1. Türklerin Anadolu'ya yayılışı.
2. Haçlı Savaşlarında Kılıçaslan'ın kahramanlıkları.
3. Anadolu Selçuklu Devleti.

X- Yurdumuzun İdaresi ve Türkiye Devleti

1. Cumhuriyetimiz nasıl kuruldu? (MEB, 1962: 43).

Toplum ve Ülke İncelemeleri V.Sınıf

I- Türkiye ve Komşuları:

1. Yurdumuza Toplu Bakış.

2. Komşu Devletler.
- II- Osmanlı Devletinin Kuruluşu:
 1. Devletin Genişlemesi.
 2. İstanbul'un Alınması.
 3. Fatih, Yavuz, Kanuni'nin tarihimizdeki yeri ve önemi.
 4. Mimar Sinan, Barbaros Hayrettin ve Sokullu Mehmet Paşa'nın hizmetleri.
- III- Avrupa'da İcatlar, Büyük Coğrafya Keşifleri, Rönesans.
- IV- Osmanlılarda Duraklama Sebepleri:
 1. İkinci Viyana Kuşatması.
 2. Karlofça Antlaşması.
- V- Islahat Hareketleri:
 1. Lale Devri, III. Selim ve II. Mahmud zamanında yapılan yenilikler.
 2. Gülhane Hattı Hümayunu ve Tanzimat'ın memleketimize getirdiği başlıca yenilikler.
- VI- Meşrutiyet Devri:
 1. II. Abdülhamit, I. ve II. Meşrutiyet.
 2. Mithat Paşa ve Namık Kemal'in hizmetleri.
 3. Pilevne Savaşı ve Gazi Osman Paşa.
 4. Balkan ve I. Dünya Savaşları.
- VII- Kurtuluş Savaşı:
 1. Atatürk'ün Hayatı ve Saltanatın Kaldırılması.
 2. Cumhuriyetin İlanı.
 3. Halifeliğin Kaldırılması ve Evrimleri (MEB, 1962: 44)
- VIII- İkinci Dünya Savaşı ve Birleşmiş Milletler
- IX- Demokrasimizin Gelişmesi, Çok Partili Hayata Geçiş, 27 Mayıs ve Yeni Anayasamız:
 1. Seçim ve Büyük Millet Meclisinin Kurulması.
 2. Siyasi Partiler.
 3. Hükümetin Kuruluşu.
 4. Devletin yurttaşlara karşı ödevleri.
 5. Yurttaşların devlete karşı ödevleri.
- X- Yurdumuzda Sosyal İşler ve Hükümet Teşkilatına Yardımcı Kurumlar:

1. Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu, Türk Hava Kurumu, Yardımsevenler Derneği, Yeşilay.

XI- Dünyamıza Toplu Bakış:

1. Bizimle münasebette bulunan büyük devletler: Birleşik Amerika, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Pakistan ve Japonya.
2. Kıtalar ve Okyanuslar.

XII- Turizm.

XIII- Meslek Seçimi.

XIV- Batı Uygarlığının Yapıcı, Yaratıcı ve Seçkin Bir Ortağı Haline Getirmek.

1962 İlkokulu Programı Taslağına Göre ilkokullarda okutulması öngörülen dersler ve bu derslerin haftalık dağılımı Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. 1962 İlkokul Programı İlkokullardaki Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi

DERSLER	I. Devre			II. Devre	
	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf
Hayat Bilgisi	5	6	6	-	-
Türkçe	10	9	9	6	6
Toplum ve Ülke İncelemeleri	-	-	-	6	5
Fen ve Tabiat Bilgileri	-	-	-	5	5
Din Bilgisi	-	-	-	1	1
Matematik	5	5	5	4	5
Resim-iş	3	3	5	2	2
Müzik	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	1	1
Toplam	26	26	26	26	26

Kaynak: MEB, 1962: 46

4.6.3. Öğretim Yöntem ve Teknikleri

Toplum ve ülke incelemeleri dersinde tarihle ilgili konularının işlenmesinde göz önünde tutulacak esaslar

1. İlkokullarda toplum ve ülke incelemeleri dersinin tarihle ilgili konularında temel, Türkiye tarihi olacaktır.
2. Tarih konularının işlenmesinde özellikle dikkat edilecek nokta, bugünkü insan ve toplum hayatının zamanla değiştiğini, öğrencilere kavratmaktır.

3. Öğretmen, her fırsattan faydalanarak Türklerin tarihte oynadıkları rolü belirtecek, askerlik, hukuk ve sanat alanlarından başka uluslara örnek olduklarını misallerle gösterecektir.
4. Öğretmen, tarihi bir olaydan kurtuluş savaşı veya Türk devletlerinin herhangi bir safhasından bahsederken bu olayların, çevredeki izlerini araştırmalı ve çocukların dikkatini çekmelidir.
5. Öğretmen geçmişten bahsederken çocuklara o devirde kullanılan eşyaları, sur vb. eski kültür eserlerini veya resimleri inceletmeli, tarihi tablo ve simalardan faydalanmalıdır.
6. Öğretmen, milli ve dini bayramları, önemli tarihi olayların ve büyük adamların doğum, ölüm günleri dolayısıyla okulda veya başka yerlerde yapılacak törenlerde öğrencileri o bayramın, o olayın, o şahsiyetin tarihi önemleri hakkında çocukları aydınlatmalıdır.
7. Öğretmen, bazı tarihi olayların sınıfta öğrencilere basit bir şekilde dramatize ettirebileceği gibi bunlar üzerinde çocuk dilinde yazılmış piyeslerin kısa sahneleri de temsil ettirilebilir (MEB, 1962: 32-34).

Toplum ve ülke incelemeleri dersinin yurttaşlık bilgisi konularının işlenmesinde göz önünde tutulacak esaslar

1. Bu derste öğretmen öğrencilere kuru kuruya bilgi vermekle dersin gayesine varmış olamaz.
2. İlkokullarda toplum ve ülke incelemeleri dersinin yurttaşlık bilgisi ile ilgili çalışmalarında her şeyden önce topluluk halinde yaşayan insanların saygı, sevgi ve anlayış duyguları içinde işbirliği yapmaları ve birbirlerine saygı göstermeleri birbirlerinin başarılarını takdir etme lüzumuna öğrencileri inandırmalıdır.
3. Öğretmen, yurttaşlık bilgisi konularında sadece bilgi vermek, ilgi ve ülkü uyandırmakla da kalmamalı, öğrencilerde bu bilgi ve duyguları iş ve hareket haline getirebilmelidir.
4. Yurttaşlık bilgisi konularından birlik ve dayanışmanın, ulusal disiplinin manası ve önemini çocuklara kavratmak gerekir.
5. Öğretmen, fertlerin bir yandan kendi kabiliyetlerine, öte yandan da ulusun iyiliği için en uygun bir iş ve mesleğe sarılmalarının önemini belirtmelidir.
6. Öğretmen, yurttaşlık bilgisi konularını öğrencilere kavratmak için okulun içinde ve dışında geçen olaylardan faydalanmalı ve öğrencileri hayat ile sıkı sıkıya temas ettirmelidir.

7. Öğretmen, yurttaşlık bilgisi konularını işlerken öğrencilere Türk ahlakının ilkelerini olaylardan hareket ederek telkin edecektir.
8. Yakın şehir, kasaba ve köyler arasında gezi imkânları hazırlanmalı ve bu suretle öğrencilerin içten bir yakınlık duygusu ile yurttaşlarını tanımalarını ve onlarla yardım ve işbirliği ruhu ile kaynaşmalarını sağlamalıdır (MEB, 1962: 34-36).

Toplum ve Ülke İncelemeleri Dersinde coğrafya ile ilgili konularının işlenmesinde göz önünde tutulacak esaslar

1. Coğrafya, çocuğa bulunduğu çevreyi incelemekte başlamalı ve her vakit yakından uzağa, görülenden görülmeyene geçerek çocuğun görüş ve düşünüş ufkunu derece derece genişletmelidir.
2. Türkiye Coğrafyasının öğretiminde okulun bulunduğu merkezden başlanmak üzere o merkezin bağlı olduğu ilin coğrafyasında en önemli kısım gözden geçirilerek ve sonra o ilin bulunduğu bölgeye ve oradan da öteki bölgelere ve bütün Türkiye'ye geçilecektir.
3. Coğrafya konularının işlenmesinde çocukların yalnız hafızalarına başvurulmayacak onları iyi görmeye, gördükleri üzerinde iyi düşünmeyi alıştırmalı, merak ve ilgilerini uyandırmalıdır.
4. Öğretmen konuları pratik olarak işlemek için okulun bahçesinden, kır gezintilerinden, pazar yeri incelemelerinden veya elbirliğiyle yapılabilecek ders araçlarından faydalanmalıdır (MEB, 1962: 36).

4.7. 1968 İlkokul Programı

1967–1968 öğretim yılında Bakanlıkta kurulan uygulayıcı, yönetici, eğitimci ve uzmanlardan oluşan bir komisyonda 1962 program taslağı ve bu taslağın uygulanan sonuçları üzerinde çalışarak “Geliştirilmiş İlkokul Program Taslağı ” hazırlanmıştır.

Geliştirilen bu taslak program 25–30 Nisan 1968 tarihleri arasında toplanan “İlkokul Programı Değerlendirme Semineri'nde” incelenmiştir (Çelenk vd., 2000: 98).

Geliştirilmiş İlkokul Program Taslağı, Değerlendirme Semineri çalışmalarından sonra birtakım değişiklikleriyle 1968 Mayıs ayında Talim Terbiye Kuruluna sunulmuş ve Talim Terbiye Kurulunun 1 Temmuz- 1968 gün ve 171 sayılı kararı ile 1968 İlkokul Programı kabul edilmiştir (Tekişik, 1969: 11).

Daha önceki programlarda ayrı ayrı dersler halinde yer alan Coğrafya, Tarih ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri adı altında birleştirilmeli; konular birleştirilirken, bunların hafifletilmesi cihetine de gidilmelidir.

Sosyal Bilgiler içerisinde Türkiye Coğrafyası ile Türkiye'nin temasta bulunduğu belli başlı memleketlerle; Türkiye Tarihi ile Türkiye'nin münasebeti olduğu milletlerin tarihine ait vakalara Yurttaşlık Bilgisi bakımından da bugünkü Türkiye Devletinin kuruluşu ile yurttaşların hak ve vazifelerine dair bilgi unsurları yer almalıdır. Ancak, bu unsurların çocukların, kavrayışına hitap edecek bir dozda ve birbirini tamamlayacak mahiyette tertip edilmiş olmaları icap eder Sosyal Bilgiler dersinin gerek konularının tertibinde, gerekse bu derste tatbik olunacak metot da çocukların iyi birer yurttaş olarak gelişmelerinin ön planda görülmesi büyük bir ehemmiyet taşır. Komisyonumuz, Beşinci Milli Eğitim Şurasına programla ilgili olarak hazırlanan raporun 6. maddesinde ileri sürülen hususları aynen benimsemiş bulunmaktadır.

Dersleri bu suretle gruplandırmaktan maksat, bunları sadece birbirine eklemek değil, bir hadiseyi veya bir problemi çeşitli bilgi ve anlayış zaviyesinden çocuğa inceleme ve araştırma imkânlarını sağlamaktır. Bu sebeple, bu derslerin öğretiminde yetişkinlere mahsus mantıki bir sıraya riayet etmek doğru değildir. Çocuğun çevresindeki hadise ve problemlerin hareket noktası olarak alınması zaruridir. Mesela bir Cumhuriyet Bayramı öğretmen için hem tarih, hem coğrafya, hem de yurttaşlık bilgisi ve anlayışı veren çeşitli bilgi unsurlarının birleştiği bir ünite teşkil eder (MEB, 1962: 14).

1968 programı zaman zaman değişikliklere uğrayarak günümüze kadar gelmiştir.

Bu bölümde 1968 programı:

1. Amaçlar
2. İçerik
3. Öğretim, Yöntem ve Teknikleri açılarından aşağıdaki gibidir.

4.7.1. Amaçlar

Bu derste öğrenciler:

1. Yurttaşlık görev ve sorumlulukları yönünden

- a) Ailelerine, ulusa yurda, Türk devrimlerine ve ülkülerine bağlanır; çalışkan, araştırmacı, inceleyici, fedakâr ve fazilet sahibi iyi bir yurttaş, mükemmel bir insan olarak yetişirler.

- b) Şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evlatları olduklarını anlar; milletin geleceğine olan güvenlerini artırır ve Türk milletinin ülkülerini gerçekleştirmek için her fedakarlığı göze alabilecek bir karakter kazanırlar.
- c) Her yönde görev ve sorumluluk alabilecek hale gelir, aile bütünlüğüne bağlılık kazanır, yuvanın saadetini gerçekleştirmedeki hizmet duygularını geliştirirler.
- d) Topluluk halinde yaşamının bir zaruret olduğunu, millet kavramını ve Türk milletinin karakterini kavrar; Türk milletine bayrağına, Türk askerine ve Türk Ordusuna karşı sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirirler.
- e) Millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutar, millet ve yurda karşı canla başla hizmet etmeyi alışkanlık ve ülkü haline getirirler.
- f) Türk devrimlerinin anlamlarını ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin saadet ve refahına yaptığı ve yurdun geleceğine yapacağı etkiyi kavrar, Türk devriminin değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır, fedakâr birer Türk evladı olarak yetişirler (MEB,1968: 63).
- g) Kanun kavramını benimser, kanuna ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazanırlar.
- h) Bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar ve bu uygarlıkta Türk milletini hizmetini ve payını anlarlar; Tarihte milletimize ve insanlığa hizmet etmiş olan Türk büyüklerini tanır ve onlara karşı ilgi ve sevgi duyarlar.
- i) Türkiye Cumhuriyetinin, İnsan haklarına dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu, cumhuriyet rejiminin özelliğini ve önemini kavrarlar.
- j) İnsanların birbirlerine muhtaç olduklarını anlar; grup faaliyetlerine katılmanın, başkalarına yardım etmenin önemini taktir eder ve bunu uygulayabilir hale gelirler.
- l) Çevresindeki eski yeni sanat, kültür eserlerini, müze ve anıtlar gibi milli değerlerimizi tanıyarak onları korumak gerektiğini öğrenirler (MEB, 1968: 63-64).

2. ***Toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden***

- a) Bütün çalışmalarını demokratik yaşayışın kurallarına göre düzenlemeyi öğrenirler.
- b) İnsanların karşılıklı hak ve sorumluluklar taşıdıklarını ve birbirlerinin görüş ve inanışlarına, saygı ve hoşgörülülükle karşılamaları gerektiğini benimserler.
- c) Beraber çalışma sorumluluk alma, yardımlaşma ve karar verme kurallarını uygulamayı öğrenirler.

- d) Aile okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri. ve topluluk. halinde yaşamının zorunluluğunu kavrarlar.
- e) Kanun ve nizamla karşı saygı duymayı ve devlet teşkilatımızı, seviyelerine göre öğrenirler (MEB, 1968: 64).

3. ***Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yeteneklerini geliştirmek yönünden***

Çevrelerini ve yurdu tanır; Türkiye'nin yakın ve uzak komşu memleketler ve dünya milletleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanırlar.

Gerekli plan, kroki ve harita bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilir hale gelirler.

İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceleyerek yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer yurttaş haline gelirler.

- d) Bilimin ve teknik gelişmelerin insan hayatındaki etkilerini kavrar; kaşiflere ve bilim adamlarına karşı sevgi duyarlar.
- e) Sık sık görüp temasta bulundukları coğrafya olaylarının sebeplerini araştırmayı ve bu olaylar arasındaki bağıllık ve ilişkileri bulup çıkarmayı öğrenirler (MEB, 1968: 64).

4. ***Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden***

- a) Kendi eşyasını, okulunu, okul eşya ve araçlarını dikkatli kullanma ve koruma alışkanlığı kazanırlar.
- b) Tutumlu olma ve planlı çalışma alışkanlığı elde ederler.
- c) Üretim, tüketim ve dağıtım ile ilgili temel bilgileri öğrenirler.
- d) Yakın çevrenin ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızı tanır ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrarlar.
- e) İnsan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yolları ile bunlar arasındaki ekonomik bağıllıkları inceleyebilirler.
- f) Turizmin anlamını, özellikle bizim yurdumuz için önemini kavrarlar (MEB, 1968: 65).

4.7.2 İçerik

1968 İlkokul Programına göre Tarih ve Yurt Bilgisi Derslerinin içeriği aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Ünite I. İlimiz ve Bölgemiz:

A. Yaşadığımız kasaba veya şehir, hangi il içinde bulunuyor, ilimiz hakkında neler biliyoruz?

B. Ailemiz ve bölgemiz Türkiye'nin neresinde bulunuyor?

1. İlimiz ve bölgemizin vatanımızın neresine düştüğünü nasıl biliriz? Yön ne demektir? Kaç türlü yön vardır? Yönler nasıl bulunur?
2. Türkiye haritasında ilimiz ve bölgemizin bulunması, yerinin ve sınırlarının gösterilmesi.
3. İlimizi hangi komşu iller çeviriyor?
4. İçinde bulunduğumuz bölgenin çevresinde hangi komşu bölgeler vardır?

C. İlimiz ve bölgemizin doğal durumu:

1. Yerşekilleri: Dağlar, yaylalar, ovalar, vadi ve çukurlar (MEB, 1968: 71).
2. İl ve bölgemizin hava durumu.
3. Akarsular, göller, baraj gölleri, varsa denizler.
4. İl ve bölgemizin bitki örtüsü.

Ç. İlimiz ve bölgemizde yaşayış:

1. İlimizde ne kadar insan yaşıyor?
2. Bölgemizin kalabalık ve تنها yerleri; önemli şehirleri.
3. İlimiz halkının başlıca geçim kaynakları.
4. İlimiz ve bölgemiz içinde ulaştırma ve ticaret.
5. İlimiz ve bölgemizde sergi, panayır ve fuar.

D. İlimizin Yönetimi:

1. İlin başında devletin ve hükümetin temsilcisi olarak valinin görev ve yetkileri.
2. Vatandaşların il yönetimine katılması.
3. İl sınırları içinde toplumun kalkınması ve halkın mutlu yaşaması için kurulan örgütler.
4. İlçe yönetimi ve ilçenin örgütlenmesi.
5. Şehir halkının kendi ihtiyaçları bakımından meydana getirdiği resmi kuruluş olarak belediye hakkında genel bilgi.
6. İl içinde en küçük bir bütün olarak köy.
7. Köyde muhtarın, ihtiyar heyetinin görev ve yetkileri (MEB, 1968: 72).
8. Köylünün muhtar ve ihtiyar heyetinin çalışmalarına yardımcı olması.
9. Köyde dirlik, düzenlilik, güvenlik, köyün gelişmesi için halkın muhtarla ve İhtiyar heyetiyle işbirliği.

E.İlimiz ve bölgemizin geçmişi hakkında neler biliyoruz?

F.İlimiz ve bölgemizin turistik yerleri.

G. Milli kalkınmada turizmin önemi.

Ünite II. Türkiye'miz:

A. Yurdumuza Genel Bakış:

1. Türkiye'nin etrafındaki denizler, boğazlar, karalarla bitişik olduğumuz ülkeler.
2. Türkiye'nin boyutları ve yüzölçümü.

B. Yurdumuzun doğal durumu:

1. Yer şekilleri.
2. Yurdumuzda su baskınları, deprem ve toprak erozyonu.
3. Deniz ve kıyılarımız.
4. İklim.
5. Akarsular ve göller (MEB, 1968: 73).
6. Yurdumuzun bitki toplulukları ve bunların yayılışı.

C. Yurdumuzda ilk yaşayan insanlar:

1. Bizden önce insanlar eskiden nasıl yaşamışlar ve yeni yeni buluşlarla nasıl ilerlemişlerdir?
2. Türkiye'ye nereden geldik?
3. Eti (Hitit) uygarlığı.
4. Eti imparatorluğunun yıkılışından sonra, Anadolu'da izleri ve eserleri bulunan başlıca uygarlıklar.

Ünite III: Yurdumuzda Bugünkü Hayat:

A. Yurdumuzda nüfus:

1. Yurdumuzda ne kadar insan yaşıyor?
2. Nüfusun ne kadarı köylerde ne kadarı şehirlerde yaşıyor?
3. Nüfus dağılışı, yurdumuzun kalabalık ve tenha bölgeleri ve sebepleri?
4. Genel nüfus sayımı ne demektir? (MEB, 1968: 74)

B. Yurdumuzda ekonomi:

1. Türk halkının en önemli geçim kaynakları ve çalışma alanları nelerdir?
2. Başlıca toprak ve hayvan ürünleri.
3. Başlıca madenlerimiz.
4. El sanatları.
5. Başlıca endüstri kolları ve dağılışı.
6. Milli gelir kaynaklarımızın korunması ve geliştirilmesi.
7. Ulaştırma işleri.

8. İç ve dış ticaretimiz.

C. Yurdumuzda yönetim:

1. Cumhuriyet idaresinin anlam ve önemi.
2. Cumhuriyete nasıl kavuştuk?

Ç. Yurdumuzda sosyal işler ve hükümet teşkilatına yardımcı kurumlar:

1. Kızılay, Türk Hava Kurumu, Yardım Sevenler Derneği, Yeşilay ve benzeri kurumlarla mahalli sosyal yardım kurumlarının çalışmaları ve amaçları.
2. Yurttaşların bu kurumların çalışmalarına katılması, amaçlarına saygı gösterme.

D. Yurdumuzda Spor:

1. Sporun önemi.
2. Bölgeler arası spor karşılaşmaları.
3. Ülkeler arası spor karşılaşmaları.
4. Yavrukurt çalışmaları.
5. 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı.

Ünite IV. İslamlık ve Türklerin İslamlığı kabulü: Kısaca Hz. Muhammed'in hayatı, İslamlığın yayılışı ve Türklerin Müslüman oluşu, Türklerin İslam Uygarlığına yaptıkları hizmetlere de ana çizgileriyle değinilecektir.

Ünite V. Türklerin Anadolu'ya yerleşmesi:

1. Büyük Selçuklu İmparatorluğu, Alparslan'ın kişiliği ve Malazgirt Savaşı.
2. Anadolu Selçuklu Devleti.
3. Türklerin özellikleri (MEB, 1968: 75).
- a) Cesurluk, konukseverlik, doğruluk, yardımseverlik, temizlik, hoşgörülük, büyüklere saygı, küçüklere şefkat.
- b) Türkleri birbirine bağlayan bağlar.

Sosyal Bilgiler V. Sınıf

Ünite I. Yurdumuz ve Komşularımız:

1. Türkiye hangi yarımkürede, hangi paralel ve meridyen daireleri arasında yer almaktadır?
2. Türkiye'nin çevresinde hangi ülkeler, hangi denizler yer alıyor?
3. Balkan yarımadası: Yarımada hakkında bilgi verilecek.

Ünite II. Osmanlı İmparatorluğu:

1. Osmanlı devletinin kuruluşu.
2. İstanbul'un alınması ve İmparatorluğun kuruluşu.
3. Güney komşularımız olan Arap ülkeleri.

2. Kıbrıs, İsrail ve İran.
3. Sovyetler Birliği.
4. Osmanlı İmparatorluğunun yükselme devri.
5. Osmanlı uygarlığı.

Ünite III. Dünya'ya Toplu Bakış:

1. Dünyanın hareketleri:
 - a) Kendi etrafındaki hareketleri.
 - b) Güneş etrafındaki hareketleri.
 - c) Dünyanın bu iki çeşit hareketlerinin sonuçları (Gece, gündüz ve mevsimler)

Yeryüzünde kara ve denizlerin dağılışı.

Kıt'alar.

Akdeniz hangi kıt'alar arasındadır?

Doğudan batıya uzanan Akdeniz kapalı bir deniz midir? (MEB, 1968 : 77).

Amerika ve Okyanusya Kıt'alarına toplu bir bakış.

Coğrafi keşiflere toplu bakış.

Ünite IV. Osmanlı İmparatorluğu:

Osmanlı İmparatorluğunun Duraklama ve Gerileme Devri:

1. Duraklama sebepleri.
2. Karlofça Antlaşmasından sonraki Osmanlı-Rus ve Osmanlı Avusturya ilişkilerine kısaca değinilecek ve Lale Devri' nin özellikleri belirtilecektir.
3. Yenileşme hareketleri:
 - a) III. Selim ve II. Mahmut zamanlarında yapılan başlıca yenilikler.
 - b) Tanzimat Devri.
 - c) Birinci Meşrutiyet Devri.
4. Trablusgarp, Balkan ve Birinci Dünya Savaşları.

Ünite V. Dünyanın başlıca ülkeleri:

- A. Türkiye'nin en çok alışveriş yaptığı ülkeler.
- B. Dünyanın öteki başlıca ülkelerine genel bakış.
- C. İç ve dış turizm, turizmin sağladığı gelirler. Turizm davamızda bize düşen ödevler.

Ünite VI. Cumhuriyetimiz:

A. Osmanlı İmparatorluğunun yıkılması ve Kurtuluş Savaşı:

1. Birinci Dünya Savaşından sonra Osmanlı İmparatorluğunun durumuna genel bakış.
2. Atatürk ve Anadolu'ya geçişi
3. Kurtuluş Savaşı hazırlıkları.

4. Yurdun düşmanlardan temizlenmesi.
5. Mudanya Mütarekesi ve Lozan Barışı.
6. Cumhuriyetin ilanı (MEB, 1968 : 79).
 - B. Devrimlerimiz.
 - C. İkinci Dünya Savaşı ve Birleşmiş Milletler.
 - D. İkinci Dünya Savaşından günümüze belli başlı dünya olaylarına toplu bir bakış.
 - E. Türkiye'de çok partili hayata geçiş ve demokrasi.
 - F. 27 Mayıs ve yeni Anayasamız. Yeni Anayasamızın rejime getirdiği yeni kuruluşlar.
 - G. Seçim ve Büyük Millet Meclisinin kuruluşu.
 - H. Cumhurbaşkanı'nın seçimi ve görevleri.
 - I. Hükümetin kuruluşu.
 - J. Hükümetin görevleri ve Bakanlıklar arasındaki işbölümü.
 - K. Yurttaşların Devlete karşı ödevleri
 - L. Meslek seçimi:
1. Çevremizdeki çeşitli meslekler.
2. İşimizde ve mesleğimizde başarılı olmanın yolları (MEB, 1968: 80).

1968 İlkokul Programına göre ilkokullarda okutulması öngörülen dersler ve bu derslerin haftalık dağılımı Tablo 7' de verilmiştir.

Tablo 7. 1968 İlkokul Programı İlkokullardaki Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi

Sıra No	Dersler	Sınıflar				
		1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf
1	Hayat Bilgisi	5	6	7	-	-
2	Türkçe	10	7	7	6	6
3	Tarih	-	-	-	2	2
4	Coğrafya	-	-	-	2	2
5	Yurttaşlık Bilgisi	-	-	-	2	1
6	Tabiat Bilgisi	-	-	-	3	3
7	Matematik	4	4	4	4	5
8	Aile Bilgisi	-	-	-	2	2
9	Resim-iş	4	4	4	2	2
10	Yazı	-	2	1	1	1
11	Müzik	1	1	1	1	1
12	Beden Eğitimi	2	2	2	1	1
	Toplam	26	26	26	26	26

Kaynak: Gülcan vd., 2003:159.

4.7.3. Öğretim Yöntem ve Teknikleri

Sosyal Bilgiler dersinin öğretimine ilişkin programda aşağıdaki açıklamalar yapılmıştır:

1. İlkokulun dördüncü ve beşinci sınıflarında “Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi” adı altında okutulan konular birbirleriyle olan yakın ilişkileri ve çocuğa uygunluğu bakımından birleştirilerek Sosyal Bilgiler adı altında bir bütün haline getirilmiştir. Bu ders konuları yalnız Tarih, Coğrafya veya Yurttaşlık Bilgisi yönünden değil, hem Tarih, hem Coğrafya, hem de Yurttaşlık Bilgisi olmak üzere çok yönlü bir bütün olarak işlenmelidir.
2. Sosyal Bilgiler dersine ait konular programda birleştirilerek üniteler halinde verilmiştir. Ünitelerin işlenmesinde programdaki sıraya uyulması zorunluluğu yoktur. Öğretmen bunlar arasında gerekli gördüğü değişmeyi yapabilir.
3. Sosyal Bilgiler dersinde öğretmen, çevre özelliklerini de dikkate alarak, programda verilmiş olan konuları daha değişik şekillerde birleştirip sınıfına ve bulunduğu yere uygun üniteler yapabilir veya verilmiş olan üniteler çevresine ve sınıfına uygun şekilde daha fazla parçalara ayırabilir.
4. Ünitelerin işlenmesinde “yakından uzağa” ilkesine uyulmalıdır. Çocuğa bulunduğu çevreyi incelemekle işe başlanmalı ve yakından uzağa, görülenden görülmeyene geçerek onun görüş ve düşünüş ufkunu derece derece genişletmelidir. Bunun için de önce çocuğun içinde yaşadığı il, bölge, sonra yurt ve dünyaya geçilmelidir.
5. Sosyal Bilgiler dersinde Yurttaşlık Bilgisi, yalnız bilgi vermekle, ilgi ve ülkü uyandırmakla kalmamalı, öğrenciler bu bilgileri ve duyguları uygulayabilme gücü kazanmalıdır. Mesela, öğretmen kanuna ve nizamla, milli gelenek ve göreneklere uymanın önemini öğrencilere kavratmakla beraber bu hükümlerin uygulanmasına da çocukları sevk etmeli, bir yandan sokağı temiz tutmanın yurttaş için ödev olduğunu telkin ederken, öbür yandan da çocukları sokağın temizliğini bozacak hareketlerden sakınmaya çalışmalıdır.

Öğretmen, çocukları daha okulda iken milli ödevlerini bir yandan öğrenmeye, bir yandan da yapmaya alıştırmalıdır. Biz okul hayatındayken çocukları milli problemlere karşı ne kadar ilgilendirir, kendilerine düşen milli ödevleri yapmaya onları ne kadar alıştırsak, hayata atıldıkları zaman milli işlere karşı ilgilenmelerini, milli ödevlerine karşı canla başla sarılmalarını o kadar sağlamış oluruz.

6. Sosyal Bilgiler dersinde ele alınacak üniteler, öğrencilerin ilgileri, bugünkü ve

yarımkı ihtiyaçları dikkate alınarak ortaklaşa hazırlanmalıdır.

7. Bu derste öğrencilere gereksiz bilgi vermekten, özellikle ezberden kaçınmalı, onlara günlük yaşayışlarında veya iler ki hayatında yararlı olacak bilgiler vermelidir (MEB, 1968: 66).
8. Sosyal Bilgilerde ğrencilerin, milletimize karşı güven takdir duygularını kuvvetlendirmek için gereken gayret harcanmalı ve Atatürk'n “Türk ğn, alış, Güven.” ve “Ne mutlu Türküm Diyene” sözleri bu çalışmaların temeli olmalıdır.
9. Bu dersin ğretiminde yalnız soru-cevap veya takrir değil, çeşitli metotlara yer verilmelidir. Özellikle, ğrenciyi kendi kendine aktif yapan ve onu araştırmaya ve incelemeye sevk eden metotlara öncelik verilmelidir.
10. Bu dersin ğretiminde yalnız ders kitabı ile yetinilmemeli, öğrencinin seviyesine uygun çeşitli kaynaklardan yararlanılması, böylece öğrencinin araştırma yapması ve bunu alışkanlık haline getirmesi sağlanmalıdır.
11. Öğretmen niteleri işlerken çalışmalara ve hazırlıklara bizzat katılmalı, öğrencilerin çalışmalarını kolaylaştırmalı ve onlara rehber olmalıdır.
12. Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin çalışma ve öğrenme yerleri, yalnız dersane değil, çeşitli alanlardır (Okul, aile, çeşitli topluluklar, kitaplıklar, müzeler, sergiler, kazılar vb.).
13. Ders konulan işlenirken, mümkün olduğu kadar ifade dersleriyle ilgi kurulmalıdır.
14. Ünitelerin işlenmesinde, çocukların yalnız hafızalarına başvurmamalı, onları iyi görmeye, gördükleri üzerinde iyi düşünmeye ve değerlendirmeye alıştırmalı; onlarda çevrelerine ve çevrelerindeki olaylara karşı merak ve ilgi uyandırılmalıdır.
15. Ünitelerin işlenmesinde, gezilerden, ziyaretlerden, canlı ve cansız kaynaklardan, hazır olarak elde edilebilecek veya öğrenciler tarafından yapılabilecek araçlardan faydalanmalı, uygun olan konular öğrencilere dramatize ettirilmelidir.
16. Milli ve dini bayramlarla, mahalli özellik gösteren kurtuluş ve kutlama günleri, önemli olaylar ve belirli günler, zamanında ele alınmalı, anlam ve özelliklerine, çevrenin imknlarına göre sınıfa veya okulca üzerinde durulmalıdır. Bu konulara karşı öğrencilerin ilgisini çekerek gazete ve dergilerde bu olaylarla ilgili yazılardan, resimlerden, istatistiklerden ve grafiklerden yararlanmalıdır.

17. Bu derste öğrencilerin yapacakları işleri arkadaşlarıyla beraber planlamaları ve bu plan çerçevesinde bazı sorumluluklar almaları üzerinde önemle durulmalıdır (MEB, 1968: 66)
18. Bu derste çocuğun özel görüşlerine ön planda yer verilmeli ve bunlar değerlendirilmelidir.
19. Sosyal Bilgiler dersi her şeyden önce topluluk halinde yaşayan insanların saygı, sevgi ve anlayış duyguları içinde işbirliği yapmalarını ve birbirlerinin görüş ve fikirlerine saygı göstermelerini, birbirlerinin başarılarını takdir etmelerini benimsetmelidir.
20. Öğretmen, fertlerin yeteneklerine uygun bir işe ve mesleğe sahip olmalarının önemini belirtmeli; insanın hangi meslekte olursa olsun işini en verimli şekilde yapmasının bir ödev olduğunu öğrencilere telkin etmelidir.
21. Öğretmen, her işte hürriyet havası içinde disiplin ve karakterin önemli rolünü belirtmeli ve çocukları disiplinli çalıştırmaya ve onları sarsılmaz bir karakterde yetiştirmeyi iş edinmelidir.
22. Öğretmen, Yurttaşlık Bilgisi konularını öğrencilere kavratmak için okulun içinde ve dışında geçen olaylardan yararlanmalı ve öğrencileri hayat ile sıkı sıkıya temas ettirmelidir. Mesela, öğretmen, okulda herkesin yararlanması için yetiştirilmiş olan ağaçlara ve çiçeklere öğrencilerden birinin zarar vermesinden hareket ederek bunun herkese zararı dokunduğunu belirtmeli, her işte topluluğun zararına dokunacak surette hareket etmekle genel hayatta ne kadar büyük zararlar meydana geleceğini göstermeli ve bu gibi işlerden öğrencilerin sakınmalarını sağlamalıdır. Yine okulda öğrencinin bir pencere camı kırılması, oturduğu sırayı lekelemesi, bozması, duvarları kirletmesi, okulun kitaplarını yırtması ve kaybetmesi, tebeşiri lüzumsuz yere kullanması gibi olaylardan başlayarak öğretmenin, devlet mallarına zarar vermenin kötülükleri üzerinde öğrencileri düşündürmesi, devlet malını kendi malımızdan fazla korumanın nasıl milli bir ödev olduğunu öğrencilerde inanç haline getirmesi gerekir.

Öğretmen, Cumhuriyet Bayramı, Milli Hâkimiyet Bayramı, Gençlik ve Spor Bayramı, Kurtuluş Savaşında bir zaferin veya Türk Devrimleriyle ilgili herhangi önemli bir olayın yıldönümünü, Büyük Millet Meclisinin açılması, geçit töreni gibi fırsatlardan yararlanarak, Sosyal Bilgiler konularına karşı öğrencilerin ilgisini uyandırmalı ve bu konuları canlandırmaya çalışmalıdır. Gazetelerde, dergilerde bu törenlerde yazılmış yazılardan çocukların seviyesine

uygun olan resimlere; istatistiklere ve grafiklere öğrencilerin dikkati çekilmelidir. Çocuklara bu törenlerin konusu ve mahiyeti belirtilmelidir (MEB, 1968: 68).

23. Bu ders konularının işlenmesinde öğrencilere özellikle, bugünkü insan ve toplum hayatının zamanla değiştiği kavratılmalıdır. Öğretmen, çocukların gittikçe büyümekte, ihtiyaçlarının ve yaşayışlarının değişmekte olduğuna, yeni doğumlar, ölümler, evlenmeler, yer ve mesken değiştirmeleri yüzünden aile hayatında ne gibi değişiklikler bulunduğu dikkati çekilmeli; bulunan şehirde, şurada burada yeniden dükkanlar, mağazalar, evler ve çeşmeler yapılması, sokaklar açılması, ağaçlar yetiştirilmesi, bahçeler, sinemalar, tiyatrolar yapılması, su, gaz ve elektrik getirilmesi, fabrika açılması, yol yapılması, otobüs işletmesi, demir yolu yapılması, telefon şebekesi kurulması, radyo getirilmesi gibi yeniliklerin o çevrenin hayatında ne gibi değişiklikler yaptığı üzerinde durulmalı; bugünün dünden farklı olduğu öğrencilere kavratılmalıdır. Bu değişikliklerin karşılaştırılmasını daha eski zamanlara götürerek bugünkü hayatın eski zamanlardaki hayata göre değişmiş bulunduğunu kavratmaya çalışmalıdır. Yine öğretmen, bugünkü yaşama şartlarının şimdiki gibi olmadığını, gittikçe değiştiğini, bugünkü uçak, tren otobüs gibi taşıtların her birinin hangi sırayla insanlar tarafından kullanılmaya başlandığını kavratmaya çalışmalı; aydınlatma, haberleşme, elbise gibi yaşama ihtiyaç ve araçlarının ayrı ayrı devirlerde uğradığı değişiklikleri çocukların anlayacakları bir dilde açıklamalı ve mümkün oldukça başka başka devirlerde ayrı ayrı şekiller alan bu gibi yaşama araçlarının asıllarını, modellerini veya resimlerini öğrencilere inceleterek ve yaptırarak onlara bu hususta fikirler vermelidir. Öğretmen bu yaşama araçlarının yalnız değişikliklerine çocukların dikkatlerini çekmekle kalmamalı, araçların gelişmesinin insan ve toplum hayatı üzerinde yaptığı etkileri de çocuklara kavratmaya çalışmalıdır. Öğretmen, toplum hayatında insan gücünün, insan zekasının gittikçe daha rahat, daha mutlu bir hayat sağlamak için yüzyıllardan beri güçlükleri yenmeye çalıştığını, elde edilen her yeni aracın ve her yeni başarının nasıl yüzyıllar boyunca birbirinin ardından gelen kuşakların çalışmalarının sonucu olduğunu çocuklara kavratmalıdır (MEB, 1968: 68).
24. Öğretmen her fırsattan yararlanarak Türklerin tarihte oynadıkları rolü belirtmeli, askerlik, idare, hukuk, ilim, fen ve sanat alanlarında başka milletlere örnek olduklarını göstermelidir.

25. Öğretmen, saltanatın son yıllarında memleketin nasıl geri kaldığını, parçalanıp yok olma durumuna geldiğini ve bu durumda Atatürk'ün önderliğinde Türkiye Cumhuriyetinin nasıl kurulduğunu, geliştiğini çocuklara kavratmalı, bu maksatla Atatürk devrimleri ve amaçları üzerinde önemle durulmalıdır.
26. Öğretmen, tarihi bir olay, Kurtuluş Savaşı veya Türk Devriminin herhangi bir yönü üzerinde dururken bu olayların, çevredeki izlerini araştırmalı ve çocukların dikkatini bunların üzerine çekmelidir. Atatürk, Birinci Dünya ve Kurtuluş Savaşları sırasında, Türk Devriminin herhangi bir safhasında okulun bulunduğu yerde bulunmuş, oradan geçmiş veya orada bir kongre toplamış, bir beyanname yayınlamış, bir nutuk söylenmiş veya Türk Devriminin önemli bir safhasını başarmış ise okulun bulunduğu yerde O'nun adına dikilmiş bir anıt varsa, bir binaya, bir caddeye veya bir meydana adı verilmiş ise bunlar üzerinde durulmalıdır.

Tarihi bir şahsiyetten söz edilirken o zat, eğer okulun bulunduğu yerde bulunmuş veya orada doğmuş, ölmüş ise veya orada camii, medresesi, kitaplığı, imareti, hanı, türbesi, mezarı, mahallesi, sokağı ve evi, herhangi bir eserde kitabesi varsa, bu eserlere, öğrencilerin dikkatleri çekilmelidir.

27. Öğretmen geçmişin üzerinde dururken, çocuklara o devirde kullanılan eşyayı, araçları, sur, kale, cami, çeşme, köprü, ev, kitaplık vb. gibi yerleri veya bunların resimlerini inceletmeli, tarihi tablo ve sinemalardan yararlanmalıdır. Öğretmen tarihi eserlerin ve anıtların Türk Tarihinin birer belgesi olduğunu çocuklara kavratmalı, bunları yıkılmaktan, bozulmaktan ve yabancı ellere geçmekten korumanın milli bir ödev olduğunu benimsetmelidir (MEB, 1968: 69).
28. Öğretmen, çevreyi tanıtmak, yurdun yaşama şartlarını inceletmek ve bu şartların iyileştirilmesi üzerinde onları düşündürmek amacı ile öğrencilere yakın şehir, kasaba ve köyler arasında gezi imkanları hazırlamalı ve bu suretle öğrencilerin içten bir yakınlık duygusu ile yurttaşlarını tanımalarını ve onlarla yardım ve işbirliği ruhu ile kaynaşmalarını sağlamalıdır.
29. Öğretmen Sosyal Bilgiler dersinde geçen Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi ile ilgili terimlerin çocuklar tarafından iyice kavranmasına özel bir yer vermelidir.
30. Öğretmen öğrencilere, Türk demokrasisinin ilkelerini, Türk vatandaşlarının demokratik düzen içindeki kişisel sorumluluklarını, Türk demokrasisinin

korunması yollarını kavratmalıdır (MEB, 1968 : 70).

Araştırmamızın buraya kadar olan kısmında Cumhuriyetten günümüze hazırlanan ilkokul programlarındaki (1924, 1926, 1930, 1936, 1948, 1962 ve 1968) Sosyal Bilgiler Programı Atatürk ilkeleri açısından ele alınmıştır. 1968 yılından günümüze yeniden ilkokul programı hazırlanmamış, bu program zaman zaman değişikliklere uğrayarak günümüze kadar gelmiştir. Çalışmanın bundan sonraki kısmında Sosyal Bilgiler programlarındaki değişme ve gelişmeler Atatürk ilkeleri açısından ele alınacaktır.

4.8. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Programının Kabulü (1977)

1968 Programında değişiklik yapılmasının sebebi programın giriş kısmında aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

“Programlar sabit bir şekle bağlı kalmadan, her ülkenin siyasi, sosyal ve ekonomik durumuna, özellikle son yıllarda bilim ve teknoloji alanında görülen hızlı ilerlemelere paralel olarak sürekli bir gelişme içindedir.

Ülkemizde Cumhuriyetin kuruluşundan beri, ilk ve ortaokul programlarında, ihtiyaç ve imkanlar ölçüsünde zaman zaman değişiklikler yapılmış, gerçekleştirilmesine çalışılan demokratik idare ve yaşayışın okul programlarına aksettirilmesine, milletimizin gücüne ve demokrasiye inanmış, demokratik yaşayışa tam uyabilen vatandaşlar yetiştirilmesine önem verilmiştir. Böylece ‘Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek’ Milli Eğitiminin amaçlarının başında yer almıştır.

Ancak; öğrencinin iyi bir vatandaş olarak yetişebilmesi için her şeyden önce içinde yaşadığı çevreyi, vatanını ve dünyayı iyi tanımasına; ortaya çıkan problemleri başarıyla çözebilmesine yarayacak sağlam temel bilgilere ve genel kültüre ihtiyacı vardır. Bu yüzden ilk ve ortaokul programlarındaki Sosyal Bilgiler (Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi) konularının payına çok önemli görevler düşmektedir.

İşte son yıllarda, programların daha hayati ve öğrencilere daha uygun, ona tam bir anlayış ve kavrayışla birlikte, olumlu bir davranış ve beceri kazandıracak bir niteliğe erişebilmesi amacıyla Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi konularının birbirleriyle olan sıkı ilişkileri göz önünde tutularak ‘Sosyal Bilgiler’ adı altında toplanmasına ve ünitelerin işlenmesinde, konuların çeşitli yönlerden ele alınmasını mümkün kılacak metodların uygulanması çalışmalarına 1962 yılından itibaren

ilkokullarda (Toplum ve Ülke İncelemeleri adı altında) 1970 yılından itibaren ortaokullarda deneme mahiyetinde başlanmıştır.

Beşinci Milli Eğitim Şurasında Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin ‘Sosyal Bilgiler’ adı altında toplulaştırılmasında ‘iki mihver dersten birisi olarak’ gözetilen amacın, bu dersleri sadece birbirine eklemek değil bir hadiseyi veya bir problemi çeşitli bilgi ve anlayış açısından incelemek ve araştırmak imkanlarının sağlanması olduğu belirtilmiştir.

Ayrıca, bu derslerin öğretiminde ‘yetişkinlere mahsus mantıki bir sıraya rivayetin doğru olmayacağı, çocuğun çevresindeki hadise ve problemlerin hareket noktası olarak alınmasının zorunlu bulunduğu’ da ifade edilmiştir.

Sosyal Bilgiler dersinde, aşağıda belirtilen amaçların gerçekleştirilmesi, konuların hayatilik ve olumlu davranış sağlayacak bir nitelik kazanabilmeleri için çocuğun yaşadığı çevrenin, bölgenin, yurdumuzun ve milletimizin ve nihayet bütün dünyanın bizi ilgilendiren problemleri ve bunların çözüm yolları incelenecek; aynı veya benzer problemlerin öteki ülkelerde ne şekilde belirdiği ve çözümlendiği, geçmiş çağlarda nasıl ortaya çıktığı, hangi şartlara ve imkanlara göre hangi yollardan çözümlenmek istendiği, neler yapılabildiği, çabaların yüzyıllar boyunca nasıl gelişip genişlediği, birbiri ardından ve çocuk seviyesine uygun olarak belli bir düzen içinde incelenecektir.

Milli Eğitim Temel Kanunu uyarınca Temel Eğitimin amaçlarına uygun olarak ve Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası kararları ışığında, Temel Eğitim Sosyal Bilgiler programının hazırlanmasında, program geliştirmenin ana ilkeleri yanında, I. kademe ile II. kademe programı arasında bütünlük ve devamlılık sağlanması ilkesine de önem verilmiştir. Ancak Temel Eğitim I. kademeyi (ilkokulu) bitirdikten sonra öğretime devam etmeyen çocuklarımızın durumu dikkate alınarak Türk Milli Eğitiminin amaçlarına uygun olarak I. kademedeki kazandırılması gereken temel kültür göz önüne alınmak suretiyle I. ve II. kademedeki bir kısım üniteler seviye farkı dikkate alınarak tekrarlanmıştır” (MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1977: 3).

1977 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi amaç, içerik ve öğretim yöntem ve teknikleri aşağıdaki şekilde verilmiştir:

4.8.1. Amaçlar

Bu derste öğrenciler:

1. Vatandaşlık Görevleri ve Sorumlulukları Yönünden

- a) Ailelerine, milletine, yurduna, Türk İnkılâplarına ve Anayasamızın başlangıç bölümünde ifade edilen milli ülkülerimize bağlı, çalışkan, araştırmacı, inceleyici, fedakar ve fazilet sahibi iyi bir vatandaş, mükemmel bir insan olarak yetişirler.
- b) Aile bütünlüğüne bağlılık kazanır, bu konuda görev ve sorumluluklarını kavrar, yuvanın mutluluğunu gerçekleştirmedeki hizmet duygularını geliştirirler.
- c) Şerefli bir geçmişi olan Türk Milletinin birer evladı olduklarını anlar, şeref ve sorumluluğunu duyarlar.
- d) Türk milletinin zeki, yetenekli, çalışkan, cesur ve kahraman olduğunu sanat severliğini, estetik zevkinin yüksekliğini ve insanlık duygusunun büyüklüğünü kavrarlar.
- e) Milletimizin üstün özelliklerini koruyup geliştirdikleri ölçüde geleceğe güvenle bakabileceğimizi, çağdaş medeniyet seviyesine erişebileceğimizi kavrarlar.
- f) Anayasamızın başlangıcında ifadesi bulunan Türk Milliyetçiliğinin ilkelerini benimserler.
- g) Kuvvetli, ileri, çağdaş Türkiye ülküsüne bağlı ve ülkeye ulaşma gereğine bütün varlığı ile inanır, bu uğurda her fedakârlığı göze alabilecek bir kişilik kazanırlar. Millet ve memleket işlerini her şeyin üzerinde tutmayı, milletimiz ve yurdumuz için canla başla çalışmayı benimserler.
- h) Türk milletine, Türk bayrağına, Türk askerine ve ordusuna, tarihte milletimize ve insanlığa hizmet etmiş olan Türk büyüklerine karşı sevgi, saygı ve güven duyarlar.
- i) Yurt savunmasının ve bu uğurda her türlü can ve mal fedakârlığının kutsallığı hakkında güçlü ve içten inanç kazanırlar. Bunun için de zengin tarihimizden alınmış örnekler üzerinde düşünerek bu yoldan ölmezliğe kavuşmanın mümkün olduğunu kavrarlar.
- j) Milletimizin ve yurdumuzun problemleri üzerine severek ve isteyerek eğilir, bunları esaslı bir şekilde seviyesine uygun olarak inceler, öğrenir ve bu problemlerin Millet ve yurt yararına çözümlenmesi yolundaki çalışmalara heyecanla, canla başla katılır ve aydın vatandaş olarak yetişirler.
- k) Türk inkılâbının anlamını, değerini, ayrı ayrı yönlerden önemini, ne gibi büyük güçlükler ve engeller yenilerek gerçekleştirildiğini, Türkiye'nin refah ve mutluluğuna yaptığı ve yurdun geleceği için yapacağı etkiyi anlar, korunması gerekliliğini ve Atatürk'ün gençliğe yaptığı hitabı derinliğine ve genişliğine

kavrarlar.

- İ) Türkiye Cumhuriyetinin insan haklarına dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal hukuki bir devlet olduğunu, Cumhuriyetin ve demokratik yaşayışın şeklinin ve demokrasinin millet olarak hayatımızda taşıdığı değeri ve önemi kavrarlar.
- m) Yurdumuzun nasıl yönetildiği, yasama, yürütme ve yargı organlarının nasıl çalıştığını ve TBMM' nin yurt işlerini nasıl denetlediği hakkında temel bilgileri kavrar ve değerini anlarlar.
- n) Kanun kavramını ve vatandaş sorumluluğunu benimser, kanuna ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazanır, kanuni ve sosyal kurallara uygun yaşamak gerektiğini kavrarlar.
- o) Çağdaş medeniyet ve kültürün uzun bir geçmişin eseri olduğunu, bu medeniyet ve kültürün her millet gibi Türk milletinin de önemli payı ve yeri olduğunu, ancak bundan sonra da aynı yolda çok daha fazla çalışmak gerektiğini kavrarlar.
- p) Başta Türk büyükleri olmak üzere milletlerine ve insanlığa hizmet etmiş büyük devlet, bilim ve fikir adamlarının hayatlarını uyulmaya değer örnekler olarak takdir eder, özellikle Atatürk'ün Türk milleti ve dünya için açtığı geniş ufukları görür ve anlarlar.
- q) Çevrede ve yurttaki sanat ve kültür eserlerini, müze anıtlar gibi tarihi ve milli değerleri tanır, bunların korunması gerektiğini öğrenirler.
- r) Turizmin manasını, önemini, özellikle yurdumuz için taşıdığı değerleri kavrarlar.

2. Toplumda İnsanların Birbiri ile İlişkileri Yönünden

- a) Bütün çalışmalarını demokratik yaşayışın kurallarına göre düzenlemeyi öğrenirler.
- b) İnsanların karşılıklı hak ve sorumluluklar taşıdıklarını, birbirlerinin görüş ve inanışlarını, sevgi, saygı, hoşgörü ve anlayışla karşılamaları gerektiğini kavrarlar benimserler.
- c) Birlikte çalışma ve işbirliğinin önemini, gerekliliğini, değerini, kurallarını kavrar, yardımlaşma ve birlikte çalışma alışkanlığını kazanır, kendine güvenir, başkalarına inanır, medeni cesaretini geliştirirler. Günlük hayatın ancak birçok kimsenin işbirliği ile yürütülebildiğini, toplumda meşru bir işe ve mesleğe sahip herkesin sevgiye ve saygıya değer olduğuna inanırlar.
- d) Ailenin, okulun ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri ve topluluk halinde yaşamının gerekliliğini kavrarlar. Milletimizin ve insanlığın refahı, huzuru ve mutluluğu için sorumluluk almaktan çekinmezler.
- e) İnsanların birbirlerine muhtaç olduklarını anlar, grup faaliyetlerine katılmanın,

başkalarına yardım etmenin önemini takdir eder ve bunu uygulayabilir hale gelirler.

- f) Ruh ve beden sağlığını dikkatle ve özenle korumasını bilen kişiler olarak yetişirler.
- g) Sosyal ve ahlaki bakımdan arzu edilen ve edilmeyen davranışları ayırabilme gücünü ve boş zamanlarını amaçlı olarak okuma, araştırma, inceleme, gezi ve spor yaparak değerlendirme alışkanlığını kazanırlar.

3. Çevreyi, Yurdu ve Dünyayı Tanıma Yeteneklerini Geliştirme Yönünden

- a) Çevrelerini ve yurdu tanır, komşu ve uzak memleketle ve dünya milletleriyle olan ilişkiler hakkında genel bilgi kazanırlar.
- b) Milletler ailesi içinde Türk milletinin şerefli yerini geleceğe ümit ve cesaretle bakarak görür, milletimize düşen insanlık görevlerini kavrar, insanların olduğu kadar milletlerin de birbirlerine muhtaç olduklarını, ortak problemlerin karşılıklı iyi niyetle ve ortak çalışma ile çözümlenebileceğini anlarlar; işbirliğinin yararını ve “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” ilkesinin değerini takdir ederler.
- c) İçinde yaşadığı fizik ve sosyal çevrenin şartları ve imkânları hakkında bilgi ve anlayış sahibi olurlar.
- d) Sosyal olayların gelişmesini görerek insan ve toplum hayatının gittikçe değiştiği düşüncesini benimser, gelişen ve baş döndürücü bir hızla çoğalıp genişleyen, yurt ve dünya problemlerini görür ve bunlar arasında şaşımaksızın doğruyu arayıp bulabilme yeteneği kazanır ve hayatın hızına ayak uydururlar; yurt ve millet yararına en uygun yolu seçerler.
- e) Türlü sosyal bilimlerden seviyesine göre dengeli bir şekilde yararlanır, aktüel konular üzerine eğilir, kendi payına düşen ölçüde bunlara çözüm yolu bulmaya çalışırlar.
- f) Bilim ve teknik gelişmelerin insan hayatındaki etkilerini kavrar kaşifler ve bilim adamlarına karşı sevgi ve saygı duyarlar.
- g) Geçmişini incelerken bugünü daha iyi anlar, yaşadıkları çağda geçen sosyal olayların sebepleri ve sonuçları üzerinde düşünme, araştırma ve muhakeme etme yeteneklerini geliştirir; böylece olayların çeşitli yönlerini inceleyerek kültürlerini artım ve olumlu davranışlar geliştirirler.
- h) Sık sık görüp temasta bulundukları coğrafi olayların sebeplerini araştırır ve olaylar arasındaki bağlantı ve ilişkileri bulup çıkarmayı öğrenirler, bunların sonuçlarının yaşayışımıza etkilerini kavrarlar. Bu arada günlük hayatımız da önemli yeri olan kroki, plan, harita, ölçek ile ilgili bilgileri kazanarak onlardan yararlanma ve onları kullanma becerisini kazanırlar.

4. Ekonomik Yaşama Fikrini ve Yeteneklerini Geliştirmek Yönünden

- a) İnsanların birbiri ile ve çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan ve toplulukların yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceleyerek yurdun, ekonomik bakımdan kalkınmasında bilgili ve etkili birer vatandaş haline gelirler.
- b) Milli refaha ve dolayısıyla kendi refahlarına yararlı olacak bilgi, anlayış, yetenek ve davranışları kazanırlar.
- c) Zenginlik kaynaklarımızı korur ve milletçe değerlendirmek gerektiğine inanırlar. Bu yolda iyi alışkanlıklar kazanmış vatandaşlar olarak gelişirler.
- d) Kendisine, ailesine, okuluna ve milletine ait eşya ve araçları dikkatli ve tutumlu kullanma, koruma anlayışını ve alışkanlığını kazanırlar.
- e) Üretim, tüketim ve dağıtımla ilgili temel bilgileri öğrenirler. Yurdumuzda Cumhuriyet dönemi ile başlayan ve her geçen gün gelişme çabası içinde olan ekonomik kalkınmamızın değerini ve önemini kavrarlar (MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1977: 4-5).

4.8.2 İçerik

IV. Sınıf:

I. Ünite: Günlerimiz Nerede ve Nasıl Geçiyor?

- A. Hangi Topluluk İçinde Yaşıyoruz?
- B. Köyümüzde, Kasabamızda veya Şehrimizde Toplum ihtiyaçları Nasıl Karşılanıyor?
- C. Halkın Kendi İhtiyaçlarını Karşılama İçin Meydana Getirdiği Resmi Kuruluş Olarak Belediye.
- D. Toplum Hayatında Uyulması Gereken Başlıca Kurallar.
- E. Çevremizde Sosyal İşler ve Yardım Kurumları.
- F. Köyümüz, Bucağımız, İlçemiz ve İlimiz Nasıl Yönetiliyor?
- G. Köyümüz, Kasabamız veya Şehrimiz Nasıl Bir Yerdedir?

II. Ünite: Yaşadığımız Bölgeyi Tanıyor muyuz?

Komşu ve Uzak Bölgeleri de Tanıyalım.

Not: Bu ünitenin hazırlanışında her bölge yaşadığımız bölge olarak düşünülmüştür. Ünitenin işlenişinde öğrencinin yaşadığı bölge geniş olarak ele alınacak, komşu ve uzak bölgeler ise daha çok birinci derecede göze çarpan özellikleriyle, yurt ekonomisindeki yeri, ayrıca yaşadığımız bölgeyi ilgilendiren yönleri bakımından genel olarak

değerlendirilecektir.

- A. İç Anadolu Bölgesi
- B. Ege Bölgesi
- C. Marmara Bölgesi
- D. Karadeniz Bölgesi
- E. Doğu Anadolu Bölgesi
- F. Güneydoğu Anadolu Bölgesi
- G. Akdeniz Bölgesi (MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1977: 10).

III. Ünite: Yurdumuza Toplu Bakış:

A- Yurdumuzu tanıyor muyuz?

1. Türkiye'nin çevresindeki denizler ve kıyılarımız.
2. Sıradağların genel doğrultuları ve İç Anadolu'yu kuşatmaları, Ege Bölgesinde sıradağlar arasındaki ovalar, Anadolu'nun batıdan doğuya doğru yükseltisi.
3. Büyük akarsuların akış yönleri, dar ve sarp boğazlar aracılığı ile sıra dağları asarak denizlere ulaşmaları ve kıyılarda meydana getirdikleri ovalar, yurdumuzun göllerinin özellikle dağlar arasında bulunduğu.
4. Akarsulardan ve göllerden yararlanma.
5. Yurdumuzda nüfus, nüfusun dağılışı, yurdumuzun kalabalık ve tenha bölgeleri.
6. Ana karayollarıyla, ana demiryollarının sıra dağlara ve bunlar arasındaki oluklara ve vadilere uyarak genellikle doğu-batı doğrultusunda uzandıkları.
7. Sıra dağların oldukça az geçit verdiği, bunlardan yararlanarak kıyıların, iç bölgelere ve doğu-batı doğrultulu ana yollara bağlandığı.
8. Şehirlerin ve eski büyük kalelerin önemli yol kavşaklarına kurulduğu ve bu arada kara yollarımızın bugünkü durumu ve trafik.
9. Türkiye'nin dünya üzerindeki yeri ve önemi.
10. Bütün bu özellikleriyle yurdumuzun bize bağışladıkları ve yurdumuzu korumak, geliştirmek ve güzelleştirmek konusunda her Türk çocuğuna düşen görevler.

IV Ünite: Yurdumuza Ne Zaman Nasıl Yerleştik?

A. Tarih öncesi Anadolu

Antalya Karain mağarası.

Konya-Çatalhöyük.

Çorum-Alacahöyük, Yozgat-Alişar, Kayseri ve Kültepe.

Tarih, takvim, yüzyıl kavramları, tarih şeridi örneklerinden faydalanılarak

kazandırılacaktır.

B. Büyük Göçler Sonunda Anadolu'da Yerleşme.

1. Büyük göçler, sebepleri ve sonuçları, göç yolları.

2. Anadolu'da ilk devletler

C. Göçlerden Sonra Orta Asya'da Kurulan Büyük Türk Devletleri:

1. Hun Türk İmparatorluğu.

2. Göktürk Devleti.

3. Uygurların Türk ve dünya medeniyeti üzerindeki etkileri.

4. İslamiyet'in doğuşu, Türklerin İslamlığı kabul edişi, ilk Müslüman Türk Devletleri.

5. Oğuz göçü ve Büyük Selçuklu İmparatorluğu, Malazgirt Savaşı ve sonuçları ve Alparslan'ın kişiliği.

6. Türk adı, manası ve kullanılışı (MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1977: 11).

V. Sınıf

I. Ünite: Yurdumuz ve Komşularımız:

A. Komşularımız ve ilişkilerimiz:

Batıdaki komşularımız

Doğudaki komşularımız

Güneydeki komşularımız

II. Ünite: Dünyaya Toplu Bakış ve İlişkilerimiz Olan Ülkeler:

A. Dünyaya Toplu Bakış:

1. Dünyanın yuvarlaklığı, Ekvator, kutup noktaları, paralel ve meridyen daireleri, dönenceler, kutup daireleri, yarım küreler.

2. Kıtalar ve okyanusların dağılışı.

B. İlişkimiz Olan Ülkeler:

1. Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, İsviçre, ABD, Libya, Pakistan, Çin, Japonya ve Avustralya.

III. Ünite: Osmanlı Devletinin Kuruluşu ve Yükseliş Dönemi:

A. Anadolu'da Yeni Bir Türk Devletinin Doğuşu:

1. Anadolu'nun fethi, Anadolu Selçuklu Devleti'nin kuruluşu ve dağılışı.

2. Türklerin Rumeli'ye geçişi ve sonuçları.

3. Hristiyanların, Türkleri Rumeli'den çıkarma çabaları ve sonuçları.

4. Anadolu'da Türk birliğinin kurulması çabaları.

5. İstanbul'un alınışı ve bu olayların Türklere sağladığı yararlar.

B. Osmanlı Devletinin Yükseliş Dönemi:

1. İmparatorluğun doğuda ve güneyde genişlemesi.
2. Türklerin Avrupa'da genişlemesi.
3. Denizlerde genişleme.
4. Osmanlıların kendilerine has bir uygarlığı vardı.

C. Avrupa'da Bilim ve Teknik Alanında Gelişmeler:

1. Yeni buluşlar ve sonuçları.
2. Düşüncede, güzel sanatlarda ve dinde yenileşmeler.

IV. Ünite: Osmanlı İmparatorluğunun Duraklama ve Gerileme Dönemi, İmparatorluğun Dağılması:

A. Osmanlı İmparatorluğunun Duraklama Dönemi:

1. Osmanlı İmparatorluğunun duraklama dönemine girişinin sebepleri.
2. Durumu düzeltmek isteyenler ve çalışmalarının sonuçları.
3. İkinci Viyana kuşatması ve başarısızlığın yarattığı sonuçlar.

B. Osmanlı İmparatorluğunun Gerileme Dönemi:

1. Osmanlı İmparatorluğunun gerileme dönemine giriş sebepleri.
2. Osmanlı-Rus ve Osmanlı-Avusturya ilişkileri.
3. Lale devri, matbaa ve etkileri.

C. Osmanlı İmparatorluğunun Dağılması:

1. Fransız Devrimi ve Osmanlı İmparatorluğunun üzerindeki etkileri.
2. Osmanlı İmparatorluğundan ayrılan devletler.
3. Osmanlı İmparatorluğunu dağılmaktan kurtarma çalışmaları (MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1977: 12).

V. Ünite: Cumhuriyetimizi Nasıl Kurduk?

A. Kurtuluş Savaşı.

B. Türk Milletinin Gelişmesini Sağlayan İnkılâplar.

C. II. Dünya Savaşından Önce Türkiye.

D. II. Dünya Savaşı.

E. Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş.

F. 27 Mayıs ve Yeni Anayasamız. Yeni Anayasamızın Demokrasimize Getirdiği Yeni Kuruluşlar.

G. Seçimler ve T.B.M.M. Kuruluşu.

H. Cumhurbaşkanı Seçimi ve Görevleri.

I. Hükümetin Kuruluşu ve Görevleri.

J. Yurttaşların Devlete, Devletin Yurttaşlara Karşı Görevleri.

K. Türklerin Özellikleri (MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1977: 13).

1. Türklerin özellikleri

2. Türkleri birbirine bağlayan bağlar

3. Bayrağımıza karşı sevgi ve saygı borcumuz, istiklal madalyasının değeri ve önemi.

4.8.3. Öğretim Yöntem ve Teknikleri

"1968 İlkokulun Programında" yer alan "İlkokulun Eğitim ve Öğretim ilkeleri" (1968 İlkokul Programı, 9-16), "Programın Uygulanmasıyla İlgili Genel Esaslar" (1968 İlkokul Programı, 17-19), Metot ve Teknikler" (1968 İlkokul Programı, 20-38), başlıklı bölümlerde yapılan açıklamalar 1. kademe (IV. ve V. sınıflar) yapılacak uygulama çalışmalarında göz önünde bulundurulacak; toplu öğretim ilkesi içerisinde sosyal bilgilerin payına düşen ölçüde gerçekleştirilmeye çalışılacaktır (MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1977: 5).

4.9. İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının Kabulü (1990)

1990 yılında Talim ve Terbiye Kurulunda görüşülerek uygun bulunan ilkokul 4. ve 5. sınıflar Sosyal Bilgiler programı 1990–1991 öğretim yılından itibaren denenip geliştirilmek üzere kabul edilmiştir. Hazırlanan program aşağıda sunulmuştur.

4.9.1. Amaçlar

1977 yılında uygulamaya konulan programdaki amaçların bazıları aynen tekrarlanmış, bazı maddeler sadeleştirilmiş, bazıları ise çıkartılıp yerine yeni maddeler eklenmiştir. Yapılan tüm değişikliklerle amaçlar aşağıdaki şeklini almıştır.

Öğrencilere bu derste:

1. Vatandaşlık görev ve sorumlulukları yönünden

- a) Ailesine, milletine, vatanına, Atatürk inkılâp ve ilkelerine bağlı, çalışkan, araştırmacı, inceleyici, fedakâr ve fazilet sahibi iyi bir vatandaş, mükemmel bir insan olarak yetişirler.
- b) Şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evladı olduklarını anlar; milletin geleceğine olan güvenlerini artırır ve Türk milletinin ülkülerini gerçekleştirmek için her fedakarlığı göze alabilecek bir karakter kazanırlar.
- c) Her yönde görev ve sorumluluk alabilecek hale gelir, aile bütünlüğüne bağlılık kazanır, ailenin refah ve mutluluğu için sorumluluk ve görev duygularını

geliştirirler.

- d) Topluluk halinde yaşamının bir zaruret olduğunu, millet kavramını ve Türk Milletinin karakterini kavrar; Türk milletine bayrağına, Türk askerine ve Türk ordusuna karşı sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirirler (MEB, Tebliğler Dergisi, Haziran 1990: 457).
- e) Millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutar, milletimiz ve yurdumuza karşı canla başla hizmet etmeyi alışkanlık ve ilke haline getirirler.
- f) Türk inkılâbının anlamını, ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin refah ve mutluluğuna yaptığı ve ülkenin geleceğine yapacağı etkiyi kavrar, Türk inkılâbının değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır, fedakâr birer Türk evladı olarak yetiştirirler.
- g) Kanun kavramını benimser; kanuna ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazanırlar.
- h) Bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar; bu uygarlıkta Türk milletinin hizmet payını anlarlar.
- i) Tarihte milletimize ve insanlığa hizmeti olan Türk büyüklerini tanır; onlara karşı ilgi ve sevgi duyarlar.
- j) Türkiye Cumhuriyetinin, insan haklarına dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu bilir; cumhuriyet rejiminin özelliğini ve önemini kavrarlar.
- k) İnsanların birbirine muhtaç olduklarını anlar; grup faaliyetlerine katılmanın, başkalarına yardım etmenin önemini takdir eder ve bunu uygulayabilir hale gelirler.
- l) Çevresindeki eski ve yeni sanat, kültür eserlerini, müze ve anıtlar gibi milli değerlerimizi tanır; onları korumak gerektiğini öğrenirler.

2. Toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkiler yönünden

- a) Bütün çalışmalarını, demokratik yaşamın kurallarına göre düzenlemeyi öğrenirler.
- b) İnsanların, karşılıklı hak ve sorumluluklar taşıdıklarını birbirlerinin görüş ve inanışlarını, saygı ve hoşgörü ile anlayışla karşılamaları gerektiğini benimserler.
- c) Beraber çalışma, sorumluluk alma, yardımlaşma ve karar verme kurallarını uygulamayı öğrenirler.
- d) Aile, okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri ve topluluk halinde yaşamının zorunluluğunu kavrarlar.
- e) Kanun ve kurallara karşı saygılı olmayı ve devlet teşkilatımızı, seviyelerine göre öğrenirler.

f) Trafik kurallarına uymayı öğrenirler.

3. Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yeteneklerini geliştirmek yönünden

- a) Çevrelerini ve yurdu tanır, Türkiye'nin yakın ve uzak komşu ülkelerle ve dünya milletleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanırlar.
- b) Gerekli plan, kroki, harita ve grafik bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilir hale gelirler.
- c) İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler; yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer vatandaş olarak yetişirler.
- d) Coğrafya olaylarının sebeplerini araştırmayı ve olaylar arasındaki bağıllık ve ilişkileri bulup çıkarmayı öğrenirler.
- e) Çevre korumasının günümüz ve gelecek yıllar için önemini kavrarlar.

4. Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden

- a) Kendi eşyasını, okulunu, okul eşya ve araçlarını dikkatli kullanma ve koruma alışkanlığı kazanırlar.
- b) Tutumlu olma ve planlı çalışma alışkanlığı elde ederler.
- c) Üretim, tüketim ve dağıtımla ilgili temel bilgileri öğrenirler.
- d) Yakın çevrenin ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızı tanır ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrarlar.
- e) İnsan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yolları ile bunların arasındaki ekonomik bağıllıkları inceleyebilirler.
- f) Turizmin anlamını, özellikle bizim yurdumuz için önemini kavrarlar (MEB, Tebliğler Dergisi, Haziran 1990: 458).

4.9.2. İçerik

IV. Sınıf

Ünite I. Yaşadığımız Yer:

Birinci Bölüm

Aile, Okul ve Toplum Hayatı

A. Aile Hayatı

B. Okul Hayatı

C. Toplum Hayatı

D. Dayanışma ve Dayanışmanın Toplum Hayatındaki Önemi

İkinci Bölüm

Yakın Çevremiz

A. Sokağımız, Caddemiz, Mahallemiz ve Semtimiz

B. Yakın Çevremizi Tanımak İçin Neler Bilmeliyiz?

Ünite II. İlimiz ve Bölgemiz:

Birinci Bölüm

Türkiye'nin Haritasında İlimiz ve Bölgemizin Yerini Nasıl Buluruz?

A. Harita ve Haritadan Yararlanma

B. Grafik ve Grafikten Yararlanma

İkinci Bölüm

İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım

A. Yurdumuzun Hangi İl ve Bölgesinde Yaşıyoruz?

B. Bölgemizdeki Yerleşme Birimleri ve Bunların Özellikleri

C. İlimiz ve Bölgemizin Yer Şekilleri

D. İlimiz ve Bölgemizin İklim Özellikleri ve Bitki Örtüsü

E. İlimiz ve Bölgemizde Ekonomik Hayat

F. Bölgemizde Ulaşım ve Trafik

G. İlimiz ve Bölgemizde Turizm (MEB, Tebliğler Dergisi, Haziran 1990: 463).

Üçüncü Bölüm

İlimizin Yönetimi

A. Merkezi Yönetim (kısaca Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu, Başbakan ve Bakanlar, çalışmaları)

a) İl Yönetimi (valinin görev ve yetkileri, ildeki başlıca resmi kuruluşlar, hizmetleri)

b) İlçe Yönetimi (kaymakamın görev ve yetkileri, ilçedeki başlıca resmi kuruluşlar)

c) Bucak Yönetimi

B. Yerinden Yönetim (tanımı ve merkezi yönetimle farklılıkları)

a) İl genel meclisi (çalışmaları, vatandaşın il yönetimine katılması)

b) Belediye (nerede ve nasıl kurulur? Halkın belediye çalışmalarına yardımcı olması)

- c) Köy (köy ve köyün önemi, köylünün muhtar ve ihtiyar heyetiyle işbirliği)
- d) Mahalle

Dördüncü Bölüm

Yurdumuzdaki Coğrafi Bölgeler

- A. Karadeniz Bölgesi
- B. Marmara Bölgesi
- C. Ege Bölgesi
- D. Akdeniz Bölgesi
- E. Güney Doğu Anadolu Bölgesi
- F. Doğu Anadolu Bölgesi
- E. İç Anadolu Bölgesi

Ünite III. Yurdumuz Türkiye

Birinci Bölüm

Yurdumuza Genel Bakış

- A. Türkiye'miz:
 - 1.Yurdumuzun çevresinde yer alan denizler ve boğazlar ile ülkeler
 - 2. Yurdumuzun boyutları ve yüzölçümü
- B. Yurdumuzun Doğal Durumu:
 - 1. Yer şekilleri
 - 2. İklimi
 - 3. Doğal bitki örtüsü
 - 4. Akarsu ve gölleri
 - 5. Denizleri, kıyıları ve özellikleri
- C. Yurdumuzda Sel Baskınları, Erozyon ve Deprem:
 - 1. Sel baskınları, zararları ve korunma çareleri
 - 2. Erozyon, zararları ve korunma çareleri
 - 3. Deprem, zararları ve korunma çareleri
- D. Çevre Korunması (MEB, Tebliğler Dergisi, Haziran 1990: 464).

İkinci Bölüm

Yurdumuzda, Eğitim, Sanat ve Spor

- A. Eğitim
- B. Güzel Sanatlar
- C. Türk Folkloru
- D. Türk Tiyatrosu ve Sahne Oyunlar
- E. Spor

Üçüncü Bölüm

Yurdumuzda Sosyal Yardımlaşma Kurumları

A. Devlet Kuruluşlarına Yardımcı Sosyal Yardım Kurumları:

1. Kızılay
2. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
3. Yeşilay
4. Türk Hava Kurumu
5. Milli Eğitim Bakanlığı Vakfı
6. Mahalli Sosyal Yardım Kurumları ve Çalışmaları

B. Vatandaşların Sosyal Yardım Kurumlarının Çalışmalarına Katılması, Amaçlarına Saygı Göstermesi ve Desteklemesi:

Ünite IV. Tarih, Tarihte Anadolu, Türkler ve İslamiyet

Birinci Bölüm

Tarihe Giriş

- A. Tarih (Tanımı ve konusu)
- B. Tarihin başlangıcı ve devirleri
- C. Takvim ve yüzyıl

İkinci Bölüm

Türklerin Anayurdu ve Anadolu Uygarlıkları

- A. Türklerin Anayurdu ve Göçler
- B. Orta Asya' da Kurulan Türk Devletleri
 1. Hunlar
 2. Göktürkler
 3. Uygurlar (MEB, Tebliğler Dergisi, Haziran 1990: 465).
- C. Türkler Köklü ve Zengin Bir Tarihe Sahiptir (Türk Tarihinin zenginliği, Türk Milletinin Tarihteki yeri, milli kültürün temelleri milli tarihtir)
- D. Anadolu Uygarlıkları
 1. Hititlerden önce Anadolu

2. Hititler ve Hitit Uygarlığı
3. Anadolu'ya komşu Mezopotamya ve Mısır uygarlıkları
4. Hitit devletinin yıkılışından sonra Anadolu'da kurulan uygarlıklar (Urartular, Frigyalılar, Lidyalılar, İyonyalılar, Romalılar ve Bizanslılar)

Üçüncü Bölüm

İslamiyet'in Doğuşu ve Türklerin İslamiyet'i Kabulü

A. İslamiyet'in Doğuşu

1. Hz. Muhammed'in Hayatı
2. İslamiyet'in Yayılışı
3. İslam Kültür ve Medeniyeti

B. Türklerin İslamiyet'i Kabulü

1. Türklerin İslamiyet'e Girişleri
2. İlk Türk İslam Devletleri
3. Türklerin İslam Kültürü ve Medeniyetine Hizmetleri

Ünite V. Türklerin Anadolu'ya Yerleşmesi

Birinci Bölüm

Büyük Selçuklu İmparatorluğu

A. Oğuzlar

B. Büyük Selçuklu İmparatorluğu

1. Devletin Kuruluşu
2. Malazgirt Meydan Savaşı ve Sonuçları
3. İmparatorluğun Yıkılışı

İkinci Bölüm

Anadolu Selçuklu Devleti

- A. Devletin Kuruluşu ve Yükselişi
- B. Devletin Yıkılışı
- C. Anadolu'da Kurulan Türk Beylikleri

Üçüncü Bölüm

Selçuklu Uygarlıkları

A. Devlet Yönetimi

B. Toplum Hayatı ve Ekonomi

C. Bilim ve Güzel Sanatlar (MEB, Tebliğler Dergisi, Haziran 1990: 466).

Dördüncü Bölüm

Vatan ve Millet

A. Vatan

1. Vatan nedir?
2. Vatan sevgisi

B. Millet

1. Millet nedir?
2. Milleti oluşturan unsurlar

- a) Tarih Birliği
- b) Yurt Birliği
- c) Kültür Birliği
- d) Ülkü Birliği
- e) Dil Birliği (Türkçenin yaşayan, canlı, tabii ve zengin bir dil olma özelliği, milli kültürün korunmasında dilin önemi)

C. Türk Milletinin Özellikleri (doğruluk, hoşgörülü olmak, diğer milletlerin örf ve adetlerine saygı, temizlik, konukseverlik, yardımseverlik, cesaret, çalışkanlık, büyüklere saygı, küçüklere sevgi)

D. Türk'ün Öz Vasıfları ve Atatürk (Atatürk'ün Türk'ün öz vasıflarını bütünlükle ve en gerçek ölçüler içerisinde ilk defa ortaya koyan Türk büyüğü oluşu)

Okuma Parçası: Atatürk'ün Onuncu Yıl Nutku

V. Sınıf

Ünite: I. Osmanlı İmparatorluğu

Birinci Bölüm

Osmanlı Devletinin Kuruluşu

A. Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu ve Önemli Olaylar

1. Osmanlı Beyliğinin Kuruluşu
2. Balkanlarda, Bizans İmparatorluğunda ve Anadolu'da Siyasi Durum
3. Osman Bey, Orhan Bey ve I. Murat Dönemlerinin Önemli Olayları
4. Yıldırım Beyazıt Dönemi ve Önemli Olayları

B. Ankara Savaşından Sonra Anadolu’da Durum

1. Fetret Devri
2. Çelebi Mehmet Dönemi
3. II. Murat Dönemi ve Önemli Olayları

İkinci Bölüm

Osmanlı Devletinin Yükselme Devri

- A. Fatih Sultan Mehmet Dönemi ve Bu Dönemin Önemli Olayları
- B. II. Beyazıt Dönemi ve Bu Dönemin Önemli Olayları
- C. Yavuz Sultan Selim Dönemi ve Bu Dönemin Önemli Olayları
- D. Kanuni Sultan Süleyman Dönemi ve Bu Dönemin Önemli Olayları
- E. Sokullu Mehmet Paşa (MEB, Tebliğler Dergisi, Haziran 1990: 467).

Üçüncü Bölüm

Osmanlı Uygarlığı ve Avrupa’daki Yenilikler

- A. Osmanlı Uygarlığı
 1. Devlet Yönetimi
 2. Ordu ve Donanma
 3. Sosyal ve Ekonomik Hayat
 4. Eğitim ve Öğretim
 5. Bilim ve Teknik
 6. Güzel Sanatlar
- B. Avrupa’da Yenilikler
 1. Buluşlar
 2. Rönesans
 3. Reform
- C. Bilim ve Teknoloji: Anlamı, önemi ve her alanda esas alınması, insan hayatındaki yeri ve önemi, “Hayatta En Hakiki Mürşit İlimdir” prensibi.

Ünite II. Dünyamız, Yurdumuz ve Komşularımız

Birinci Bölüm

Dünyamız ve Türkiye

- A. Dünyamız (Dünyanın şekli, eksen, kutup noktaları, ekvator, paralel ve meridyen daireleri, kuzey ve güney yarımküreler)
- B. Türkiye'miz:
 1. Türkiye'nin Dünya üzerindeki yeri

2. Kara sınırlarımız ve özellikleri
 3. Denizlerimiz ve önemi
 4. Boğazlarımız ve önemi
- C. Türkiye'nin Jeopolitik Önemi: Türkiye'nin konumunun en önemli öge olması, Avrupa ve Asya arasında bir köprü teşkil etmesi, Karadeniz ve Akdeniz arasında su yollarına egemen olması, stratejik bakımdan Dünyanın kritik bir bölgesinde bulunması, petrol yataklarına yakın olması (MEB, Tebliğler Dergisi, Haziran 1990: 468).

İkinci Bölüm

Yurdumuzda Nüfus

- A. Yurdumuzda Nüfus Sayımı
- B. Yurdumuzun Nüfusu
- C. Yurdumuzda Nüfusun Dağılışı

Üçüncü Bölüm

Yurdumuzda Ekonomik Hayat

- A. Başlıca Geçim Kaynaklarımız ve Çalışma Alanlarımız
- B. Milli Gelir Kaynaklarımızın Korunması ve Geliştirilmesi
- C. Yurdumuz Türkiye Geleceğe Güvenle Bakan Güçlü Bir Ülkedir.

Dördüncü Bölüm

Yurdumuzun Komşuları

- A. Sınır Komşularımız: Ülkenin adı ve yeri, önemli coğrafya özellikleri, ülkenin başkenti, ülkenin nüfus ve yüzölçümü, önemli zenginlik kaynakları, ekonomik ilişkilerimiz, Türklerin yoğun olarak bulundukları yerler.

1. Yunanistan
2. Bulgaristan
3. Sovyetler Birliği
4. İran
5. Irak
6. Suriye

- B. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (MEB, Tebliğler Dergisi, Haziran 1990: 469).

Ünite III. Osmanlı İmparatorluğunun Duraklama ve Gerileme Devri

Birinci Bölüm

Osmanlı İmparatorluğunun Duraklama Devri

- A. Osmanlı İmparatorluğunun Genel Durumu
- B. Duraklama Devrinin Önemli Siyasi Olayları
- C. İmparatorluğun Durumunu Düzeltmek İsteyenler

İkinci Bölüm

Osmanlı İmparatorluğunun Gerileme Devri

- A. Gerileme Devrinin Önemli Siyasi Olayları
- B. Gerileme Devrinde Osmanlı Devletinde Islahat Hareketleri
- C. Fransız İhtilali ve Sonuçları
- D. Mısır ve Boğazlar Meselesi
- E. Kırım Savaşı ve Sonuçları
- F. Osmanlı İmparatorluğu'nda Demokratikleşme Hareketleri
- G. Osmanlı İmparatorluğunun Yıkılması

Ünite IV. Cumhuriyet'e Nasıl Kavuştuk?

Birinci Bölüm

Birinci Dünya Savaşı Sonunda Osmanlı İmparatorluğunun Durumu

A. Mondros Ateşkes Anlaşmasından Sonra Yurdumuzun Durumu: Padişahın ve hükümetin durumu, siyasi durum, ekonomik durum, sosyal ve kültürel durum, askeri durum, bağımsızlık ihtiyacı (Tebliğler Dergisi, Haziran 1990: 470).

1. Mondros Ateşkes Anlaşmasının uygulanışı ve ilk işgaller
2. İşgaller karşısında Mustafa Kemal'in duruma bakışı

İkinci Bölüm

Kurtuluş Savaşı

- A. Hazırlık Dönemi (Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı, Amasya Genelgesi ve önemi, Erzurum ve Sivas Kongreleri, son Osmanlı Mebuslar Meclisi, Misak-ı Milli, İstanbul'un işgali)
- B. Büyük Millet Meclisinin Açılışı ve Çalışmaları (Büyük Millet Meclisi Hükümetine karşı ayaklanmalar, Sevr antlaşması, düzenli ordunun kurulması)
- C. Savaş Dönemi
 - a) I. İnönü Muharebesi ve sonuçları
 - b) II. İnönü Muharebesi ve sonuçları
 - c) Sakarya Meydan Muharebesi ve sonuçları
- D. Barış Dönemi (Mudanya Ateşkes Antlaşması, Lozan Barış Antlaşması ve önemi)

Üçüncü Bölüm

Türk İnkılâbı ve Önemi

A. Çağdaşlaşma ve Uygarlık

B. Siyaset Alanında İnkılâp (Saltanatın Kaldırılması, Cumhuriyetin ilanı, Halifeliğin kaldırılması)

C. Hukuk Alanında İnkılâp (Teşkilat-ı Esasiyenin Kabulü, Türk Medeni Kanunu ve Türk Ceza Kanunu)

Ç. Eğitim ve Kültür Alanında İnkılâp

1. Milli Eğitim (öğretim birliğinin sağlanması, eğitimde laiklik ilkesi, eğitimin önemi ve öğretimin yayımlaştırılması, karma eğitim, yeni Türk harflerinin kabulü)
2. Milli Kültür (medeniyet- kültür ilişkileri, taklitçilikten kaçınma)
3. Milli Ahlak (ahlakın kaynağı millettir, milli ahlaka uygun hareket milli birliği sağlar, milli ahlakımız medeni esaslara ters düşmez)

D. Toplumsal Alanda İnkılâp (kıyafette değişiklik, takvim, saat ve ölçülerde değişiklik, soyadı kanunu)

E. Ekonomi Alanında İnkılâp (milli ekonomimizin kurulması, tarım, ticaret, sanayi ve bayındırlık alanında gelişmeler)

F. Türk İnkılâbının Önemi, Bize Kazandırdıkları ve Bu Konudaki Sorumluluklarımız (MEB, Tebliğler Dergisi, Haziran 1990: 471)

Dördüncü Bölüm

Cumhuriyetimizin Kurucusu: Atatürk

A. Atatürk'ün Hayatı (çocukluk yılları, eğitim ve öğrenimi, askerlik hayatı, siyasi hayatı, fikir hayatı, karşılaştığı güçlükler)

B. Atatürk'ün Kişisel Özellikleri ve Çeşitli Yönleri (İleri görüşlülüğü, açık sözlülüğü, çok cepheliliği, yöneticiliği, rehberliği, birleştirme ve bütünleştirme gücü)

Ünite V. Dünyaya Toplu Bakış

Birinci Bölüm

Dünyayı Tanıyalım

A. Yeryüzünde Kara ve Denizlerin Dağılışı

1. Karaların Dağılışı
2. Denizlerin Dağılışı

B. Dünyanın Başlıca Ülkeleri

İkinci Bölüm

Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Siyaseti

A. Milli Dış Siyaset (“Yurtta Sulh Cihanda Sulh” prensibi, barışçılığın medeniyete katkısı)

B. Boğazlar Sorunu ve Montrö Sözleşmesi

C. Hatay'ın Anavatana Katılması

Üçüncü Bölüm

Atatürk'ün Son Günleri ve Ölümü

A. Son Günleri ve Ölümü

B. Yurt İçi ve Yurt Dışındaki Yankıları

C. Atatürk İle İlgili Anılar (MEB, Tebliğler Dergisi, Haziran 1990: 472).

Dördüncü Bölüm

Atatürkçü Düşünce Sistemi

A. Atatürkçülüğün Tanımı ve Önemi

B. Atatürkçülüğün Nitelikleri

C. Atatürk İlkelerinin Ortak Özellikleri

D. Atatürk İlke ve İnkılâplarının Dayandığı Temel Esaslar

E. Atatürk İlkeleri

F. Atatürk İlkelerine, Sahip Çıkmak ve Devamlılığını Sağlamak

Beşinci Bölüm

İkinci Dünya Savaşı

A. İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye

A. Milletler Arası Kuruluşlar (Birleşmiş Milletler, UNESCO, NATO, AT)

Ünite VI. Demokratik Hayat ve Anayasamız

Birinci Bölüm

Demokratik Hayat

A. Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş

1. Demokrasi ve Önemi

2. Okulda Ddemokratik Yönetim ve Önemi

B. Kamuoyu ve Basının Önemi

İkinci Bölüm

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

A. Anayasamız ve Önemi

B. Yeni Anayasamızın Dayandığı Temel Görüş ve İlkeler

C. T. C. Anayasasının Bazı Maddeleri

D. Anayasamızda Yer Alan Kurumlar ve Kuruluşlar

1. Yasama

- a. Türkiye Büyük Millet Meclisi
- b. Türkiye Büyük Millet Meclisinin Görev ve Yetkileri

2. Yürütme

- a. Cumhurbaşkanı
- b. Bakanlar Kurulu
- c. Milli Güvenlik kurulu

3. Yargı: Mahkemeler, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Devlet Güvenlik Mahkemesi, Sayıştay)

Üçüncü Bölüm

Devlet ve Vatandaş

A. Devletin Temel Amaç ve Görevleri

- 1. Devlet nedir?
- 2. Devleti meydana getiren unsurlar
- 3. Devletin Temel Amaçları
- 4. Devletin Vatandaşa Karşı Görevler

B. Vatandaşlık Temel Hak ve Ödevleri

- 1. Vatandaş nedir?
- 2. Vatandaşın temel hakları nelerdir?
- 3. Vatandaşın devlete karşı görevleri nelerdir? (MEB, Tebliğler Dergisi, Haziran 1990: 473–474).

4.9.3. Öğretim Yöntem ve Teknikleri

1977 yılında uygulamaya konulan programın öğretim yöntem ve teknikleri aynen kabul edilmiş yalnızca ek olarak iki madde eklenmiştir. Bu maddeler;

1. İlkokulun dördüncü ve beşinci sınıf Sosyal Bilgiler ders konuları yalnız Tarih, Coğrafya veya Vatandaşlık Bilgisi yönünden değil, hem Tarih, hem Coğrafya hem de Vatandaşlık Bilgisi olmak üzere çok yönlü bir bütün olarak işlenmelidir (MEB, Tebliğler Dergisi, Haziran 1990: 459).

2. Zaman zaman atalarımızın bizlere bıraktığı tarihi eserlerin önemleri üzerinde durulmalı, bunların korunması kadar bakım ve temizliklerinin de önemli olduğu belirtilmelidir. Yalnız tarihi eserlerin değil, bugün bir sorun haline gelen denizlerimizin, güzel doğamızın cadde ve sokaklarımızın kirletilmesi üzerinde de önemle durularak

bunların her zaman temiz ve bakımlı tutulması gerektiği belirtilmelidir (MEB, Tebliğler Dergisi, Haziran 1990: 461).

4.10. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Programının Kabulü (1998)

1998 yılında Sosyal Bilgiler programında yeniden düzenleme yapılmıştır. Hazırlanan program programın öğeleri olan

1. Amaçlar
2. İçerik
3. Öğretim Yöntem ve Teknikleri açısından aşağıda verildiği şekildedir.

4.10.1. Amaçlar

Genel Amaçlar

Öğrencilere bu derste:

A. Vatandaşlık görev ve sorumlulukları yönünden

1. Ailesine, milletine, vatanına, Atatürk inkılâp ve ilkelerine bağlı, çalışkan, araştırmacı, özverili, erdemli, girişimci, iyi insan, iyi bir vatandaş, olarak yetişirler.
2. Topluluk halinde yaşamanın bir zaruret olduğunu, millet kavramını ve Türk Milletinin karakterini kavrar, Türk Milletine, Türk bayrağına, Türk askerine ve ordusuna sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirirler.
3. Türk Milletinin zeka ve kabiliyetini, çalışkanlığını, ilim ve sanatseverliğini, estetik zevkini, insanlık duygusunun yüceliğini benimseyerek bu üstün özellikleri davranış haline getirirler.
4. Millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutarak milleti ve yurdu için canla başla hizmet etmeyi alışkanlık ve ilke haline getirirler.
5. Tarihte milletimize ve insanlığa hizmet etmiş olan Türk büyüklerini tanır; tarihi olaylara yön veren kişilerin yerinde ve zamanında gösterdikleri ileri görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakârlık ve kahramanlıklarını tarihin akışını nasıl etkilediğini kavrarlar.
6. Toplumu yönlendiren Mustafa Kemal Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin sadece milli değil, evrensel yönlerini de kavrayarak ve takdir ederek; milletimize de düşen insanlık görevleri bulunduğunu görür, insanlığa sevgi, saygı ve hizmet

verme bilincine varırlar.

7. Türk İnkılâbının anlamını, ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin refah ve mutluluğuna yaptığı ve ülkenin geleceğine yapacağı etkiyi kavrar'; Türk İnkılâbının değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır, fedakâr birer Türk evladı olarak yetişirler.
8. Bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar; bu uygarlıkta Türk milletinin hizmeti ve payını anlayarak Atatürk' ün direktifleri uyarınca "milli kültürümüzü çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma" yolunda her fedakarlığı göze alabilme bilincini kazanırlar.
9. Bugünü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasi olayların neden ve sonuçlarını günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma, ve akıl yürütme yeteneğini geliştirirler.
10. Her yönde görev ve sorunluluk alabilecek hale gelir, aile bütünlüğüne bağlılık kazanır, ailenin refah ve mutluluğu için sorumluluk ve görev duygularını geliştirirler.
11. Kanun kavramını benimser; kanuna ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazanırlar.
12. Çevresindeki eski, yeni sanat ve kültür eserlerini, müze ve anıtlar gibi milli değerlerimizi tanır; onları korumak gerektiğini öğrenirler (MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1998: 537).

B. Toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden

1. İnsanların birbirine muhtaç olduklarını anlar; grup faaliyetlerine katılmanın, başkalarına yardım etmenin önemini taktir eder ve bunu uygulayabilir hale gelirler.
2. İnsanların karşılıklı hak ve sorumluluklar taşıdıklarını ve birbirlerinin görüş ve inanışlarını, saygı ve hoşgörü ile karşılamaları gerektiğini benimserler.
3. Beraber çalışma, sorumluluk alma, yardımlaşma ve karar verme kurallarını uygulamayı öğrenirler.
4. Bütün çalışmalarını demokratik yaşayışın kurallarına göre düzenlemeyi öğrenirler.
5. Aile, okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri ve topluluk halinde yaşamının zorunluluğunu kavrarlar.
6. Trafik kurallarına uymayı alışkanlık haline getirirler

C. Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden

1. Yurdumuzun, dünya üzerindeki yerinin önemini kavrar, ülkemizin kalkınmasında

severek sorumluluk alma duygularını geliştirirler.

2. Türkiye'nin yakın ve uzak komşu ülkeler ve diğer dünya ülkeleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanırlar.
3. Türklerin yaşadığı diğer ülke ve bölgelerin coğrafi özelliklerini öğrenirler, Türklerin geniş bir alanda yaşayan büyük bir millet olduğunu kavrarlar.
4. İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler; yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer vatandaş olarak yetişirler.
5. Plan, kroki, harita ve grafik bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilir hale gelirler.
6. Çevre korumanın günümüz ve gelecek yıllar için önemini kavrarlar.
7. Yaşanabilir bir çevrenin temel insan hakkı olduğunu kavrarlar.

D. Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden

Yakın çevrenin ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızı tanır ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrarlar.

Kendi eşyasının, okulunu, okul eşya ve araçlarını dikkatli kullanma ve koruma alışkanlığını kazanırlar.

Tutumlu olma ve planlı çalışma alışkanlığı elde ederler.

Üretim, tüketim ve dağıtımla ilgili temel bilgileri öğrenirler.

İnsan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler ve bunlar arasındaki ekonomik ilişkileri öğrenirler.

6. Turizmin anlamını, özellikle bizim yurdumuz için önemini kavrarlar.
7. Nüfus artış hızını eğitime ve ekonomiye olan etkisini kavrarlar (MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1998: 538).

IV. Sınıf

Özel Amaçlar

Ünite 1

Aile, Okul ve Toplum Hayatı

1. “Aile, Okul ve Toplum Hayatı” ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi
2. Ailenin yapısını tanıyabilme
3. Ailenin önemini kavrayabilme
4. Akraba evliliklerinin sakıncaları bilgisi
5. Aile bütçesinin önemini kavrayabilme
6. Aile hayatında sosyal güvenceler bilgisi

7. Ailede demokratik hayatın oluşturulmasının önemini kavrayabilme
8. Ailede demokratik hayatın gereklerine uymaya istekli oluş
9. İnsan sağlığı ve çevre temizliği için suyu yeterince kullanmanın önemini kavrayabilme
10. Sağlığı ve temizliği için suyu kullanmaya istekli oluş
11. Okulu tanıyabilme
12. Okulda uyulması gereken kurallar bilgisi
13. Okulda uyulması gereken kuralların önemini açıklayabilme
14. Okul kurallarına uyabilme
15. Okuldaki görev ve sorumlulukları yerine getirmeye istekli oluş
16. Okulun ve okul eşyalarının korunmasının önemini kavrayabilme
17. Okulu ve okul eşyasını korumayı alışkanlık haline getiriş
18. Okulun çevresinin güzelleştirilmesi ve korunmasının önemini kavrayabilme
19. Okulun korunması ve çevresinin güzelleştirilmesi için yapılan etkinliklere katılmaktan zevk alış
20. Okul koruma demeğini tanıyabilme
21. Okul aile işbirliğinin önemini kavrayabilme
22. Okuldaki demokratik hayatın oluşturulmasının önemini kavrayabilme
23. Okuldaki demokratik hayatın gereklerine uymaya istekli oluş
24. Toplum içinde yaşamanın önemini kavrayabilme
25. Komşuluk ilişkilerinin toplum içinde taşıdığı önemi kavrayabilme
26. Toplumda demokratik hayatın önemini kavrayabilme
27. Toplumda demokratik hayatın gereklerine uymaya istekli oluş
28. Farklı düşüncede olan kişileri dinlemeye duyarlılık
29. Dayanışmanın toplum hayatındaki önemini kavrayabilme
30. Toplum hayatını düzenleyen kurallar bilgisi.
31. Toplum hayatını düzenleyen kurallara uyabilme
32. Toplum hayatında bize düşen görevlerin farkında oluş

Ünite 2

Yakın Çevremiz

1. Yakın çevremiz ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi
2. Yakın çevreyi tanıyabilme
3. Yakın çevreyi tanımanın önemini kavrayabilme

4. Adres bilgisi
5. Adres ile ilgili bilgileri kullanabilme
6. Yön bilgisi
7. Yön bulma yöntemleri bilgisi
8. Yön bulabilme
9. Kroki bilgisi
10. Krokinin yararlarını kavrayabilme
11. Kroki çizebilme
12. Ölçek çeşitleri bilgisi
13. Plan bilgisi
14. Planın kullanım alanlarını tanıyabilme
15. Sınıf planını yapabilme
16. Ölçek ve planın önemini kavrayabilme (MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1998: 538).

Ünite 3

İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım

1. "İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım" ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi
2. Harita çeşitleri bilgisi
3. Harita okumayla ilgili temel işaretler bilgisi
4. Haritadan yararlanmanın önemini kavrayabilme
5. Haritada yön bilgisi
6. Atlas kullanım bilgisi
7. Atlasta yararlanmanın önemini kavrayabilme
8. Atlas kullanabilme
9. Atlas kullanmaya istekli oluş
10. Yurdumuzun coğrafi bölgelerini tanıyabilme
11. İlimizin yeryüzü şekillerini tanıyabilme
12. Bölgemizin yeryüzü şekillerini tanıyabilme
13. İlimizin bulunduğu bölgenin iklimini tanıyabilme
14. İlimizin bulunduğu bölgenin bitki örtüsünü tanımlayabilme
15. İlimizin akarsularını tanıyabilme
16. Bölgemizin akarsularını tanıyabilme
17. İlimizin göllerini tanıyabilme

18. Bölgemizin göllerini tanıyabilme
19. İlimizin nüfus ve yerleşim birimlerini tanıyabilme
20. Bölgemizin nüfus ve yerleşim birimlerini tanıyabilme
21. İlimizde ekonomik hayatı oluşturan alanları tanıyabilme
22. Bölgemizde ekonomik hayatı oluşturan alanları tanıyabilme
23. İlimizde yaşanmış önemli tarihi olaylar bilgisi
24. İlimiz ve bölgemizi gösteren haritayı okuyabilme
25. İlimizin bulunduğu çevrenin korunması ve güzelleştirilmesinin önemini kavrayabilme
26. İlimizin bulunduğu çevrenin korunması ve güzelleştirilmesi için yapılan faaliyetlere katılmaktan zevk alış
27. Bölgemizin bulunduğu çevrenin korunması ve güzelleştirilmesinin önemini kavrayabilme
28. Bölgemizin bulunduğu çevrenin korunması ve güzelleştirilmesi için yapılan etkinliklere katılmaya istekli oluş
29. Ormanları korumanın önemini kavrayabilme
30. Ağaç dikme çalışmalarına katılmaya gönüllü oluş
31. Doğal parklarımızın önemini kavrayabilme
32. Tarihi eserlerimizin önemini kavrayabilme

Ünite 4

Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu

1. Tarih, Yurdumuz ve Tarihte Anadolu ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi
2. Tarihin konusu bilgisi
3. Tarih öğrenmenin gerekliliğini kavrayabilme
4. Tarihte zaman ile ilgili kısaltmalar bilgisi
5. Takvim ile ilgili sınıflamalar bilgisi
6. Tarihin başlangıcı bilgisi
7. Tarihin çağlarla ilgili sınıflamalar bilgisi
8. Türklerin ilk yurdu ve göçlerle ilgili olgular bilgisi
9. Türklerin ilk yurdu ve göçlerle ilgili olguları açıklayabilme
10. İlk yurtta kurulan Türk devletlerini tanıyabilme
11. İlk yurtta kurulan Türk devletlerindeki uygarlığın özellikleri bilgisi
12. İlkçağ Anadolu uygarlıklarını tanıyabilme
13. Anadolu'da ki kültür ve uygarlığın özellikleri bilgisi

14. Çevre uygarlıklarının Anadolu'ya etkilerini kavrayabilme
15. Tarihi eserleri korumanın önemini kavrayabilme
16. "Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu" ünitesiyle ilgili haritaları okuyabilme (MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1998: 540).

V. Sınıf

Özel Amaçlar

Ünite 1

Vatan ve Millet

1. "Vatan ve Millet" ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi
2. Vatan sevgisinin önemini kavrayabilme
3. Milleti oluşturan öğeler bilgisi
4. Millet sevgisinin önemini kavrayabilme
5. Türk milletinin özellikleri bilgisi
6. Vatanı ve milleti seven bir kişiliğe sahip oluş
7. Vatanın bütünlüğü ve birliği için özveride bulunma bilincine sahip oluş

Ünite 2

Cumhuriyet'e Nasıl Kavuştuk?

1. "Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?" ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi
2. Mondros Ateşkes Anlaşması ile ilgili temel olgular bilgisi
3. Mondros Ateşkes Anlaşması ile ilgili temel olguları açıklayabilme
4. Kurtuluş Savaşı döneminde geçen temel olgular bilgisi
5. Kurtuluş Savaşı döneminde geçen temel olguları açıklayabilme
6. Barış döneminde geçen temel olgular bilgisi
7. Barış döneminde geçen temel olguları açıklayabilme
8. "Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?" ünitesiyle ilgili haritaları okuyabilme
9. Türk İnkılâbı ile ilgili sınıflamalar bilgisi
10. Türk İnkılâbı ile ilgili olgular bilgisi
11. Türk İnkılâbının önemini kavrayabilme
12. Türk İnkılâplarının korunmasındaki sorumluluğumuzun farkında oluş

Ünite 3

Güzel Yurdumuz Türkiye

1. "Güzel Yurdumuz Türkiye" ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi

2. Türkiye'nin dünya üzerindeki yerini tanıyabilme
3. Yurdumuzun yeryüzü şekilleri bilgisi
4. Yeryüzü şekillerinin yaşantımız üzerindeki etkileri açıklayabilme
6. Yurdumuzdaki iklim çeşitleri ile ilgili sınıflamalar bilgisi
7. Yurdumuzdaki iklim çeşitlerinin etki alanları bilgisi
8. Yurdumuzun doğal bitki örtüsü bilgisi
9. Yurdumuzdaki doğal bitki örtüsünün önemini kavrayabilme
10. Yurdumuzun akarsularını tanıyabilme
11. Yurdumuzun akarsularının özellikleri bilgisi
12. Yurdumuzun akarsulardan sağlanan yararları açıklayabilme
13. Yurdumuzun göllerini tanıyabilme
- 13 . Yurdumuzun göllerinin özellikleri bilgisi
14. Yurdumuzun göllerden sağlanan yararları açıklayabilme
15. Türkiye'den doğup sınır aşan akarsuların bilgisi
16. Türkiye'den doğup sınır aşan akarsuların önemini kavrayabilme
17. Yurdumuzu çevreleyen denizleri tanıyabilme
18. Yurdumuzu çevreleyen denizlerin özellikleri bilgisi
19. Yurdumuzun boğazlarını tanıyabilme
20. Yurdumuzun boğazlarının özellikleri bilgisi
21. Yurdumuzun kara sınırlarını tanıyabilme
22. Yurdumuzun kara sınırlarının özellikleri bilgisi
23. Doğal çevrenin önemini kavrayabilme
24. Çevre sorunlarıyla ilgili sınıflamalar bilgisi
25. Çevre sorunlarının doğurduğu sonuçları açıklayabilme
26. Çevre sorunlarının çözümünde alınabilecek önlemleri açıklayabilme
27. Çevre sorunlarının çözümünde üzerine düşen görevleri yapmaya istekli oluş
28. Çevre sorunlarının çözümünde devlete düşen görevlerin farkında oluş
29. Doğal afetlerden korunma yolları bilgisi
30. Orman yangınlarının ülkemize verdiği zararların farkında oluş
31. Ormanların yurdumuz için önemini kavrayabilme

Ünite 4

İslamiyet'in Doğuşu Yayılışı ve Türkler

1. "İslamiyet'in Doğuşu, Yayılışı ve Türkler" ünitesinde geçen kavramların anlam

bilgisi

2. İslamiyet'ten önce Arapların yaşayış özellikleri bilgisi
3. Hz. Muhammed'in hayatı bilgisi
4. İslamiyet'ten önce Türklerin yaşayış özellikleri bilgisi
5. İslamiyet'in doğuşu ile ilgili temel olgular bilgisi
6. İslamiyet'in doğuşu ile ilgili temel olguları açıklayabilme
7. İslamiyet'in yayılışı ile ilgili temel olgular bilgisi
8. İslamiyet'in yayılışı ile ilgili temel olguları açıklayabilme
9. Türklerin İslamiyet'i kabulünü açıklayabilme
10. Türklerin İslamiyet'e hizmetlerinin farkında oluş
11. Orta Asya ve Yakın Doğu' da kurulan Türk Devletlerini tanıyabilme
12. Orta Asya ve Yakın Doğu'da kurulan Türk Devletlerindeki kültür ve uygarlığın özellikleri bilgisi (MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1998: 544–545).

4.10.2. İçerik

SOSYAL BİLGİLER IV. SINIF

Tablo 8. Sosyal Bilgiler IV. Sınıf Ünitelerinin Dağılımı

ÜNİTELER	Amaç Sayısı	Öngörülen Ders Saati	Oran %
1. Aile, Okul ve Toplum hayatı	32	27	25
2. Yakın Çevremiz	16	15	14
3. İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım	32	39	36
4. Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu	16	27	25
Toplam	96	108	100

Kaynak: MEB Tebliğler Dergisi, Nisan 1998: 541.

Ünite 1

Aile, Okul ve Toplum Hayatı

A-Ailemiz

1. Toplumun temel unsuru aile
2. Aile yapısı ve önemi
3. Aile bireyleri arasında sevgi, saygı ve hoşgörünün önemi
4. Aile bireyleri arasında dayanışma ve önemi
5. Aile bütçesi
6. Aile hayatında sosyal güvence
7. Ailede demokratik hayat
8. Ailede temizlik ve sağlık kurallarına uymanın önemi

B- Okulumuz

1. Okulumuzu tanıyalım
2. Okulun önemi
3. Okulda uyulması gereken kurallar
4. Okulun ve okul eşyalarının korunması
5. Okulun çevresinin güzelleştirilmesi ve korunması
6. Okul, aile iş birliği
7. Okulda demokratik hayat
8. Eğitim ve öğretimde öğretmenin rolü ve önemi

C- Toplum Hayatımız

1. Toplum içinde yaşamının gereği ve önemi
2. Toplumda demokratik hayat
3. Toplum hayatında sevgi, saygı, iş birliği ve dayanışmanın önemi
4. Toplum hayatını düzenleyen kurallar ve bize düşen görevler
5. Toplumda ve çalışma hayatında Türk kadının yeri (MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1998: 541).

Ünite 2

Yakın Çevremiz

A- Yakın Çevremizi Tanıyalım

1. Yakın çevremizi tanımanın önemi
2. Sokağımız, caddemiz, mahallemiz, semtimiz, köyümüz
3. Yönler
4. Pusula ve diğer yöntemlerle yönlerin belirlenmesi
5. Kroki, çizimi ve yararları
6. Ölçek ve ölçek çeşitleri

B- Plan

1. Plan ve kullanım alanları
2. Sınıfımızın planını yapalım

Ünite 3

İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım

A- Harita

1. Harita ve çeşitleri
2. Haritanın yönleri
3. Harita özel işaretleri
4. Haritadan yararlanma
5. Atlas kullanımı ve atlastan yararlanma

B - Yurdumuzun Hangi İl ve Bölgesinde Yaşıyoruz?

C - İlimizin ve Bölgemizin Doğal Özellikleri

1. İlimizin ve bölgemizin yeryüzü şekilleri
2. İlimizin ve bölgemizde iklim ve doğal bitki örtüsü
3. İlimizin ve bölgemizin akarsu ve gölleri

Ç - İlimiz ve Bölgemizde Nüfus ve Yerleşme

D - İlimiz ve Bölgemizde Ekonomik Hayat

1. Tarım
2. Hayvancılık
3. Su ürünleri
4. Orman ve orman ürünleri
5. Madenler ve enerji kaynakları
6. Sanayi
7. Ulaşım, iletişim
8. Ticaret
9. Turizm ve el sanatları

E - İlimizde Yaşanmış Önemli Tarihi Olaylar

F- İlimiz ve Bölgemizin Bulunduğu Çevrenin Korunması ve Güzelleştirilmesi

1. En az bir ağaç dikelim ve ormanlarımızı koruyalım
2. Doğal güzelliklerimizi, milli parklarımızı ve kültürel varlıklarımızı koruyalım

Ünite 4

Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu

A - Tarihin Konusu

B - Tarih Öğrenmenin Gerekliliği

C - Tarihte Zaman (yıl, yüzyıl, çağ)

Ç - Takvim ve Çeşitleri (Miladi ve Hicri takvim)

D - Tarihin Başlangıcı ve Çağlar (Örnekler Anadolu'dan verilecektir)

E - Türklerin İlk Yurdu ve İlk Türk devletleri

1. Türklerin ilk yurdu

- a) Orta Asya'nın yeri
- b) Türklerin buradaki yaşayışları
- c) Türklerin yerleştikleri bölgeler

2. İlk Türk Devletleri

- a) Büyük Hun Devleti (Asya Hun Devleti)
- b) Kavimler Göçü ve Avrupa Hun Devleti
- c) Göktürk Devleti
- d) Uygur Devleti

F - İlk Türk Devletlerinde Kültür ve Uygarlık

- 1. Devlet yönetimi
- 2. Din ve inanış
- 3. Sosyal ve ekonomik yaşam
- 4. Yazı, dil ve edebiyat
- 5. Bilim ve sanat

G - Türk Milletinin Tarihteki Yeri

H - İlk Çağda Anadolu Uygarlıkları

- 1. Hititler
- 2. Frigyalılar
- 3. Lidyalılar
- 4. Urartular
- 5. İyonyalılar

I — İlk Çağda Anadolu'da Kurulan Devletlerde Kültür ve Uygarlık

- 1. Devlet yönetimi
- 2. Din ve inanış
- 3. Sosyal ve ekonomik yaşam
- 4. Yazı, dil ve edebiyat

5. Bilim ve sanat

İ – Çevre Uygarlıkların Anadolu'ya Etkisi (MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1998: 542, 543).

SOSYAL BİLGİLER V. SINIF

Tablo 9. Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Ünitelerinin Dağılımı

ÜNİTELER	Amaç Sayısı	Öngörülen Ders Saati	Oran %
1. Vatan ve Millet	7	12	11
2. Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?	12	39	36
3. Güzel Yurdumuz Türkiye	31	36	33
4. İslamiyet'in Doğuşu, Yayılışı ve Türkler	12	21	20
Toplam	62	108	100

Kaynak: MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1998: 545

Ünite 1

Vatan ve Millet

A – Vatan ve Vatan Sevgisi

B - Millet ve Millet Sevgisi

1. Milleti oluşturan öğeler

- a) Dil Birliği
- b) Tarih Birliği
- c) Yurt Birliği
- d) Kültür Birliği
- e) Ülkü Birliği

2. Türk Milletinin Özellikleri (Mutlu ve başarılı olmanın temel ilkelerinden olan çalışkanlık, doğruluk, hoşgörülü olmak, konukseverlik, yardımseverlik, cesaret, büyüklere saygı, küçüklere sevgi özellikle vurgulanacaktır).

Ünite 2.

Cumhuriyet'e Nasıl Kavuştuk?

A - Mondros Ateşkes Anlaşması

- 1. Mondros Ateşkes Anlaşmasından sonra Osmanlı Devletinin durumu
- 2. Mondros Ateşkes Anlaşmasından sonra yurdumuzun durumu

B - Kurtuluş Savaşı

- 1. Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı

2. Milli bilincin güçlendirilmesi

- a) Genelgeler (Amasya Genelgesi)
- b) Kongreler (Erzurum ve Sivas kongreleri)
- c) Misak-ı Milli (Ulusal Ant) ve önemi
- d) Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışı

C - Savaş Dönemi

- 1. Doğu Cephesi
- 2. Güney Cephesi
- 3. Batı cephesi (MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan, 1998: 545)

Ç - Barış dönemi

- 1. Mudanya Ateşkes Anlaşması
- 2. Lozan Barış Anlaşması

D - Türk İnkılâbı ve Önemi

- 1. Çağdaşlaşma
- 2. Siyasal alanda inkılâp: Saltanatın kaldırılması, Cumhuriyetin ilanı, Halifeliğin kaldırılması
- 3. Hukuk alanda inkılâp: Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, Türk Medeni Kanunu, Türk Ceza Kanunu
- 4. Eğitim ve kültür alanında inkılâp
 - a) Milli eğitim: Öğretim birliğinin sağlanması, öğretimin yaygınlaştırılması, yeni Türk harflerinin kabulü
 - b) Milli kültür: Medeniyet- kültür ilişkileri, taklitçilikten kaçınma
- 5. Toplumsal alanda inkılâp: Kıyafette değişiklik, takvim, saat ve ölçülerde değişiklik, soyadı kanunu, Türk kadın hakları
- 6. Ekonomik alanda inkılâp: Milli ekonominin kurulması, tarım, ticaret, sanayi ve bayındırlık alanında gelişmeler
- 7. Türk inkılâbının önemi, bize kazandırdıkları ve bu konudaki sorumluluklarımız

E - Atatürkçü Düşünce Sistemi

- 1. Atatürk'ün kendi düşünce sistemini oluşturmaya neden olan etkenler
- 2. Atatürkçülüğün tanımı ve önemi
- 3. Atatürkçülüğün nitelikleri
- 4. Atatürkçü düşüncede milli güç unsurları
- 5. Atatürk ilke ve inkılâplarının dayandığı esaslar
- 6. Atatürk ilkeleri

- a) Cumhuriyetçilik
- b) Milliyetçilik
- c) Halkçılık
- d) Devletçilik
- e) Laiklik
- f) İnkılâpçılık ilkesi

7. Atatürk ilkelerine sahip çıkmak ve devamlılığını sağlamak

F - Cumhuriyetimizin Kurucusu: Atatürk

- 1. Atatürk'ün hayatı
- 2. Atatürk'ün kişiliği ve özellikleri
- 3. Atatürk'ün son günleri ve ölümü
- 4. Atatürk'le ilgili anılar (MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan, 1998: 546).

Ünite 3

Güzel Yurdumuz Türkiye

A - Yurdumuza Genel Bakış

- 1. Türkiye'nin dünya üzerindeki yeri
- 2. Türkiye'nin dünya üzerindeki yerinin önemi

B - Yurdumuzun Doğal Durumu

- 1. Yeryüzü şekilleri
- 2. İklimi ve etki alanı
- 3. Doğal bitki örtüsü
- 4. Akarsu ve gölleri
- 5. Yurdumuzu çevreleyen denizler ve genel özellikleri ile bunlardan sağlanan yararlar

- 6. Türkiye'nin kara sınırları ve genel özellikleri

C - Doğal Çevremizin Önemi ve Sorunları

- 1. Doğal çevremiz ve önemi
- 2. Çevre sorunları ve sonuçları; Hava, toprak, su kirliliği ve sonuçları

Ç - Çevre Sorunlarının Çözümü

- 1. Çevre sorunlarının çözümünde bize düşen görevler
- 2. Çevre sorunlarının çözümünde devlete düşen görevler

D - Doğal Afetlerden Korunma Yolları

- 1. Depremden korunma yolları
- 2. Erozyon ve önleme çalışmaları

3. Sel baskınları ve önleme çalışmaları
4. Toprak kayması ve önleme çalışmaları
5. Çığ ve buna karşı alınabilecek önlemler
6. Yangınlar

Ünite 4

İslamiyet'in Doğuşu, Yayılışı ve Türkler

A – İslamiyet'ten Önce Araplar

B – İslamiyet'in Doğuşu

1. Hz. Muhammed'in hayatı ve peygamberliği
2. Hicret ve Hz. Muhammed'in seferleri

C – İslamiyet'in yayılışı

Ç - İslam kültür ve uygarlığı

1. Devlet yönetimi
2. Din ve inanış
3. Sosyal ve ekonomik yaşam
4. Yazı, dil ve edebiyat
5. Bilim ve sanat

D - Türkler ve İslamiyet

1. İslamiyet'ten önce Türklerin din ve inanışları
2. İslamiyet'ten önce Türklerin sosyal hayatı
3. Türklerin İslamiyet'i kabulü
4. Türklerin İslamiyet'e hizmetleri

E – Orta Asya ve Yakın Doğu'da Kurulan Türk Devletleri

1. Karahanlılar
2. Gazneliler
3. Büyük Selçuklu Devleti
4. Eyyûbiler
5. Memlûkler

Bu devletlerin kurulduğu yer, kurucuları, önemli siyasal olayları ve yıkılışları üzerinde durulacaktır (MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan, 1998: 547).

F - Orta Asya ve Yakın Doğu'da Kurulan Türk devletlerinde Kültür ve Uygarlık

1. Devlet yönetimi
2. Din ve inanış
3. Sosyal ve ekonomik yaşam

4. Yazı, dil ve edebiyat

5. Bilim ve sanat (MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan, 1998: 548).

4.10.3. Öğretim Yöntem ve Teknikleri

Bu dersin eğitim ve öğretiminde;

1. Öğrencilerin Atatürk İlke ve İnkılâplarına bağlı, laik, demokratik ve çağdaş değerleri benimseyen ve koruyan bireyler olarak yetiştirmeleri sağlanır.
2. Öğrencilere, Atatürk'ün "Milli kültürümüzü çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma" idealini gerçekleştirmek gerektiği bilinci kazandırılır.
3. Her fırsattan yararlanarak öğrencilere, Atatürk'ün “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” ilkesinin ve devletin bağımsızlığının, yurt ve millet bütünlüğünün ancak güçlü olmakla sürdürülebileceği bilinci kazandırılır.
4. Toplumun bireyi olan öğrencilerin güven. duygularını kuvvetlendirmek için Atatürk'ün “Türk, Övün, Çalış, Güven” ve “Ne Mutlu Türk'üm Diyene!” sözleri temel alınır.
5. Öğrencilerin; Türk milletine, Türk bayrağına, Türk ordusuna ve vatanına hizmet eden kişilere karşı sevgi, saygı ve güven duyguları kuvvetlendirilir; milli birlik ve dayanışmanın anlamı ve önemi kavratılır.
6. Konular tarih, coğrafya vatandaşlık, ekonomi, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, hukuk ve eğitim alanlarıyla ilişkili olmak üzere çok yönlü bir bütün olarak işlenir.
7. Konuların işlenmesinde, programdaki sıraya uymak esas olmakla birlikte öğretmen, ünitelere çevre özelliklerini de dikkate alarak Türk milli eğitiminin genel amaç ve temel ilkelerine uygun yeni konular ekleyebilir veya verilmiş olan konuların yerini değiştirebilir.
8. Öğrencilere, demokrasinin çağımızın en güzel yaşam tarzı olduğu kavratılır, demokrasimizin, korunması ve geliştirilmesi gerektiği bilinci kazandırılır. Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik olduğu, cumhuriyetin demokrasi ile bütünleştiği belirtilir, vatan ve cumhuriyet sevgisi telkin edilir.
9. Öğrencilere, çoğulcu demokratik rejimin, başka rejimlerden üstünlüğü, tarihten örnekler verilerek kavratılır. Demokratik bir toplum hayatının gerektirdiği duyuş, düşünüş ve davranışları kazanabilmelerini sağlamak için okul içi eğitici faaliyetlerden yararlanılır. Özellikle, sınıf ve eğitici kol temsilciliklerine aday olmada, çeşitli iş ve grup çalışmalarında öğrenciler cesaretlendirilir.
10. Öğrenciler, vatandaşlık hak ve görevleri ile sorumlulukları kavratılır, yasalara

uyuma alışkanlığı kazandırılır.

11. Öğrencilere, topluluk halinde yaşayan insanların sevgi, saygı ve anlayış duyguları içinde iş birliği yapmaları, birbirlerinin görüş ve düşüncelerine saygı göstermeleri ve başarılarını takdir etmeleri gerektiği benimsetilir.
12. Milli bilince sahip, bilimsel düşünmeye açık, sorumluluk almaya istekli bireylerin yetiştirilmesi esas alınır.
13. Öğrencilere, insan ve toplum hayatının sürekli bir değişme ve gelişme içinde olduğu, insanların ihtiyaçlarının yaşadıkları zaman ve ortama göre farklılıklar ve gelişmeler gösterdiği belirtilir; teknolojinin getirdiği yeniliklerin, insanların yaşam tarzlarını etkilediği veya değiştirdiği, geçmişten ve günümüzden verilecek örneklerle açıklanır.
14. Toplum hayatında insan zekâsının ve gücünün; insana daha rahat, daha mutlu bir yaşam sağlanması için kullanıldığı, elde edilen her başarının birbiri ardından gelen kuşakların çalışmalarının bir sonucu olduğu vurgulanır (MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1998: 533).
15. İlköğretim okulunu bitirecek öğrencilerden bazılarının bir mesleğe yönelecekleri göz önüne alınarak istihdam alanı çok olan meslekler hakkında bilgiler verilir, bu mesleklerle ilgili iş yerlerine ziyaretler yapmaları bunları tanımaları sağlanır.
16. Öğrencilere, Anadolu uygarlıklarına ait tarihi eserlerin ve anıtların tarihin bir belgesi olduğu kavratılır, bunları yıkmaktan, bozulmaktan ve yabancı ellere geçmekten korumanın, bakım ve temizliklerine önem vermenin milli bir görev olduğu belirtilir.
17. Öğretmen, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 16 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı, Kurtuluş Savaşı'ndaki bir zaferin veya Türk İnkılaplarıyla ilgili herhangi önemli bir olayın yıl dönümü, Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılması, geçit töreni gibi fırsatlardan yararlanarak Sosyal Bilgiler konularına karşı öğrencilerin ilgisini uyandırır ve bu konuların canlandırılmasına çalışır. Ayrıca gazetelerde, dergilerde çıkan seviyeye uygun yazı ve resimlerle öğrencilerin dikkatini çeker.
18. Öğretmen, tarihi bir olay, Kurtuluş Savaşı veya Türk İnkılaplarının herhangi bir yönü üzerinde dururken, bu olayların çevredeki izlerini araştırır ve çocukların dikkatini bunların üzerine çeker. Atatürk, hayatının herhangi bir safhasında okulun bulunduğu yerde bulunmuş, oradan geçmiş ve orada bir kongre toplamış, bir beyanname yayınlamış, bir nutuk söylemiş veya Türk İnkılaplarının önemli bir

safhasını başlatmış ise okulun bulunduğu yerde onun adına dikilmiş bir anıt varsa, bir binaya, bir caddeye veya bir meydana adı verilmiş ise bunlar üzerinde durulur.

19. Öğretmen Osmanlı Devleti'nin son yıllarında ülkenin nasıl geri kaldığını, parçalanıp yok olma durumuna geldiğini ve bu şartlarda Atatürk'ün önderliğinde Türkiye Cumhuriyeti'nin nasıl kurulduğunu, geliştiğini öğrencilere kavratır; bu maksatla Atatürk İlke ve İnkılâpları üzerinde önemle durur.
20. Konuların işlenmesinde kavramlar, ilgili olduğu konu ile birlikte verilir.
21. Konularda olayların geçtiği yer, zaman, devlet ya da ilgili kişi (padişah, sadrazam, devlet adamı, bilim adamı, komutan vb.) adları belirtir.
22. Tarihi olaylara yön veren kişilerin yerinde ve zamanında gösterdikleri ileri görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakârlık ve kahramanlıkları örnek olaylarla kavratılır.
23. Öğretmen, tarihi konuları işlerken olayların seyrinden çok neden-sonuç ilişkisi üzerinde durur, varsa günümüze etkilerinden söz eder, ayrıntılı sayılabilecek tarih, yer ve kişi isimlerini ezberletmez. Aynı şekilde öğretmen, coğrafya konularını işlerken, ayrıntılı sayılabilecek yer adları ve devamlı değişen istatistik verileri ezberletmek yerine, coğrafi olayların neden sonuç analizlerini yapar, insanla doğal ortamın etkileşimi üzerinde durur, sözü edilen olayların farklı dağılış nedenlerini açıklar. Gerekli olan yer adları ve istatistiklerin en tipik olanlarını seçer, istatistikleri grafikler şeklinde sunarak ders sevimli hale getirir ve öğrenmeyi kolaylaştırır.
24. Öğrencilere; yurdumuzun doğal kaynaklarının (tarım toprakları, madenler, enerji kaynakları, akarsular, göller, denizler, ormanlar, çayır ve meralar vb.) tükenmez olmadığı, bunlardan gelecek nesillerinde yararlanacağını, dolayısıyla bunların korunması ve verimli kullanılması gerektiği bilinci kazandırılır (MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1998: 534).
25. Türkiye'nin coğrafi bölgelerini işlerken;
 - a) Karadeniz Bölgesi konusunda, Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkış ile Milli Mücadelemizin başlamış olduğu vurgulanır. Amasya Genelgesi'nin kapsam ve sonuçlarına değinilir, Kastamonu'dan bahsederken şapka ve dolayısıyla kılık kıyafet inkılâbından söz edilir.
 - b) Marmara Bölgesi konusunda, Boğazların önemine ve Lozan Antlaşmasının bu konudaki sonuçları ile daha sonra boğazlara yeni bir statü getiren Montreux Sözleşmesine de yer verilir.
 - c) Ege Bölgesi işlenirken, Milli Mücadele yıllarında bu bölgede yapılan savaşlar ve

sonuçlarından bahsedilir.

- d) İç Anadolu Bölgesi konusunda, Sivas Kongresi ve önemi, Atatürk'ün Ankara'ya gelişi, Sakarya Meydan Muharebesi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışı ve Ankara'nın başkent oluşunun coğrafi nedenleri üzerinde durulur.
 - e) Akdeniz Bölgesi konusunda, Atatürk'ün Hatay'ın ana vatana katılmasına verdiği önemden söz edilir.
 - f) Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri konularında, Erzurum Kongresi ile bu kongrede alınan kararların önem ve sonuçlarına yer verilir; ayrıca bölgeler incelenirken bu bölge halkının, Milli Mücadele sırasında kahramanlıkları (Gazi Antep, Şanlı Urfa ve Kahraman Maraş örnekleriyle) açıklanır.
26. Yurdumuzun jeopolitik konumunun önemi ve bunun doğurduğu sonuçlar üzerinde özellikle durulur.
27. Türkiye'de nüfus konusu işlenirken, Atatürk'ün eğitime ve öğretime verdiği önem, yeni Türk alfabesinin kabul edilmesi ve okuma yazma seferberliği üzerinde önemle durulur.
28. Türkiye'nin ekonomisi konusu işlenirken; Lozan Barış Antlaşması ile kapitülasyonların kaldırılması ve bunun ekonomik yönden sonuçları açıklanır. Atatürk'ün tarım, endüstri ve madencilik alanlarında yapılması gerekenler konusundaki görüşleri belirtilir.
29. Konuların işlenişinde, yalnız ders kitapları ile yetinilmez, öğrencinin seviyesine uygun çeşitli kaynaklardan da yararlanılır. Böylece, öğrencinin araştırma yapması ve bunu alışkanlık haline getirmesi sağlanır.
30. Konuların işlenişinde, yalnız anlatım ve soru-cevap teknikleriyle yetinilmeyip konuların özelliğine göre münazara, örnek olay incelemesi, problem çözme gibi öğrenciyi aktif kılan, onu araştırmaya ve incelemeye sevk eden tekniklere de başvurulmalıdır.
31. Öğrencilerin, çalışma ortamları - yalnız derslikler değil - aile, okul, çeşitli topluluklar, kitaplıklar, müzeler, sergiler, vb. yerleri de kapsar. Öğrenciler bu yerlerde incelemeler, gezi, gözlem ve ilgili kişilerle görüşmeler de yaptırılır.
32. Öğretmen belirleyeceği bazı ünitelerde küme çalışması yöntemi uygulanır. Bu suretle öğrencilerin; çeşitli kaynaklardan bilgi elde etme ve bilgilerini başkalarına sunma yolları, yardımlaşma, iş birliği yapma, birlikte çalışma, eleştirel düşünme, başkalarının görüşlerine saygı duyma, gruba katılma, grubu yönetme, kendine

- güvenme, sorumluluk alma, topluluk karşısında konuşabilme becerileri geliştirilir.
33. Konulardaki önemli tarihi olaylar, öğrencilerle birlikte tarih şeridinde işlenerek onlarda zaman kavramı geliştirilir.
34. Tarihi tablolar, resimler, kartpostallar incelenip bunlarla konular somutlaştırılır. Resimler, Ünite köşelerinde veya okulun çeşitli yerlerinde sergilenir ve gelecek yıllarda da kullanılabilecek albüm haline getirilir.
35. Programda araç listesinde belirtilen harita, yer küre, video kaset, film, film şeridi, slaytlar vb. eğitim araçları donatım merkez müdürlükleri ile Film-Radyo ve Televizyonla Eğitim Başkanlığından sağlanarak konuların işlenişi sırasında yeri geldikçe etkili bir şekilde kullanılır. Konularla ilgili bulunabilecek eğitim araç ve gereçlerinden -bilgisayar, CD ve disketlerden-yararlanılır
36. Konuların işlenişinde, “yakından uzağa, somuttan soyuta, basitten karmaşığa” ilkesine uyulur (MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1998: 535).
37. Konuların özelliklerine göre ilgili haritalar ve atlaslar üzerinde gerekli çalışmalar yapılır. Ayrıca gerekli bilgiler, dilsiz haritalar üzerinde işlenir.
38. Ders kitaplarında yer alan istatistiği bilgiler ile bunlara dayalı olarak hazırlanan harita, grafik ve şemaların en son verileri içermesine dikkat edilir ve çalışmalar buna göre yapılır.
39. Öğretmen ders kitabında yer alan milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerler bakımından besleyici; demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösterici ve bu değerlerle ilgili ders konularını sevdireci okuma parçalarından (her ünite de en çok iki okuma parçası) derslerin işlenişinde araç olarak yararlanılır.
40. Öğretmen, geçmiş uygarlıkları anlatıp tarihi kalıntılar üzerinde dururken öğrencilere, o devirden kalan yurda ve insanlığa hizmet etmiş, orada doğmuş ve orada yaşamış Türk büyüklerinin müzelerde korunan yazılı ve yazısız eserleriyle araç-gereçleri incelettirir.
41. 19.06.1995 tarih ve 2433 sayılı Tebliğler Dergisi ile 15.07.1996 tarih ve 2457 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yer alan "Atatürkçülükle ilgili konular", bütünüyle ve bütün yönleriyle (açıklamalar, hedefler ve davranışlar) 4, 5, 6 ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programı için de aynen geçerli olduğu belirtilmiştir. Bu konuların işleneceği üniteler, öğretim programı sonundaki tabloda verilmiştir (MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1998: 536).

4.10.4. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE YER ALAN ATATÜRKÇÜLÜK KONULARI (1998)

Ders: Sosyal Bilgiler

Sınıf: 4

Ünite 1 / Aile, Okul ve Toplum Hayatı

Konu: Dayanışma, Dayanışmanın toplum hayatındaki önemi, Milli birlik ve beraberlik yönünden dayanışmanın önemi

Hedef: Dayanışmanın toplum hayatındaki önemini kavrayabilme

Davranışlar

1. Toplumda dayanışmanın önemini açıklama
2. Dayanışmada iş bölümü yapmanın neden gerekli olduğunu açıklama
3. Toplumdaki iş bölümünü örneklendirme
4. Dayanışmanın milli birlik ve beraberliği güçlendirdiğini açıklama
5. Kurtuluş Savaşının kazanılmasında milli birlik ve beraberliğin önemini açıklama
6. Atatürk'ün milli birlik ve beraberliğe verdiği önemi örneklendirme

Konu: Türk kadınının toplumdaki yeri, Türk kadınının çalışma hayatındaki yeri

Hedef: Türk kadınının toplumdaki yerini fark edebilme

Davranışlar

1. Atatürk'ün kadın haklarına verdiği önemi açıklama
2. Kadınların, Cumhuriyet yönetimi ile elde ettikleri hakları açıklama
3. Türk kadınının günümüz toplumundaki yerini ve önemini açıklama

Konu: Toplumun temel unsuru aile

Hedef: Türk toplumunda ailenin önemini kavrayabilme

Davranışlar

1. Aileyi tanımlama
2. Ailenin toplumun temeli olduğunu açıklama
3. Ailede kazanılan davranışların toplum hayatını nasıl etkilediğini açıklama
4. Atatürk'ün Türk toplumunda aileye neden önem verdiğini söyleme (MEB, 2000a: 176).

Konu: Aile bireyleri arasında da dayanışmanın önemi

Hedef: Aile bireyleri arasında dayanışmanın önemini kavrayabilme

Davranışlar

1. Aile bireyleri arasında dayanışmanın önemini açıklama

2. Aile bireyleri arasındaki sevgi, saygı ve bağlılığın önemini açıklama
3. Aile bireyleri arasındaki dayanışmaya örnekler verme
4. Atatürk'ün aile bireyleri arasındaki dayanışmaya neden önem verdiğini açıklama

Konu: Eğitimde öğretmenin önemi ve rolü

Hedef: Atatürk'ün öğretmenlere önem verdiğini fark edebilme

Davranışlar

1. Atatürk'ün öğretmenlere verdiği önemi belirten sözlerinden örnekler verme
2. Atatürk'ün yeni Türk harflerinin öğretilmesinde öğretmenlik görevini üstlendiğini söyleme
3. Atatürk'e, eğitim ve öğretim alanındaki çalışmalarından dolayı Başöğretmen ünvanının verildiğini söyleme, yazma

Ünite 4 // Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu

Konu: Milli kültür, Atatürk'ün milli kültür konusundaki direktifleri

Hedef: Atatürk'ün milli kültüre önem verdiğini kavrayabilme

Davranışlar

1. Atatürk'ün milli kültürün korunması ve geliştirilmesine önem verdiğini söyleme
2. Atatürk'ün milli kültürün korunması ve geliştirilmesi için hangi çalışmaları yaptığını açıklama
3. Atatürk'ün milli kültürümüzü geliştirmeye yönelik direktiflerinden örnekler verme
4. Atatürk'ün bu direktiflerinde milli kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkarmayı hedef gösterdiğini söyleme

Konu: Türk tarihinin köklü ve zengin oluşu, Türk milletinin tarihteki yeri

Hedef: Atatürk'ün milli tarihimize önem verdiğini fark edebilme

Davranışlar:

1. Türklerin köklü ve zengin bir tarihe sahip olduklarını söyleme
2. Türklerin tarih boyunca birçok güçlü devlet kurduklarını söyleme
3. Türk milletinin dünya medeniyetinin gelişmesine katkıda bulunduğunu söyleme
4. Türk milletinin tarih boyunca insanlığa hizmet ettiğini söyleme
5. Atatürk'ün Türk Tarih Kurumunun kurulmasını sağladığını söyleme
6. Türk Tarih Kurumunun milli tarihimizle ilgili bilimsel araştırmalar yaptığını söyleme (MEB, 2000a: 177).

DERS: SOSYAL BİLGİLER

SINIF: 5

Ünite: 1 / Vatan ve Millet

Konu 1: Diğer din, örf ve adetlere hoşgörü

Hedef: Diğer din, örf ve adetlere hoşgörülü olmanın gereğini kavrayabilme

Davranışlar

1. Din ve vicdan hürriyetinin önemini açıklama
2. Diğer dini inançlara hoşgörü göstermenin önemini açıklama
3. Diğer örf ve adetlere hoşgörü göstermenin önemini açıklama
4. Atatürk'ün diğer milletlerin örf ve adetlerine hoşgörülü olduğunu söyleme

(MEB, 2000b: 178)

Konu 2: Türk dili ve edebiyatı, Türkçenin yaşayan ve zengin bir dil olma özelliği

Hedef: Atatürk'ün Türk dili ve edebiyatına önem verdiğini fark edebilme

Davranışlar

1. Atatürk'ün Türk dili ile yaptığı çalışmaları açıklama
2. Atatürk'ün Türk dili ve edebiyatı ile ilgili olarak söylediği sözlere örnekler verme

Konu 3: Milli kültürün korunmasında dilin önemi

Hedef: Milli kültürün korunmasında dilin önemini kavrayabilme

Davranışlar

1. Milli kültürün korunmasında dilin önemini açıklama
2. Atatürk'ün milli kültür ve dil arasındaki ilişkiyi belirten sözlerinden örnekler

verme (MEB, 2000b: 180)

Konu 4: Türk Milletinin temel özelliklerini vurgulayan Türk büyüğü oluşu, Vatan ve millet sevgisi, insan sevgisi

Hedef: Atatürk'ün kişiliğini ve özelliklerini kavrayabilme

Davranışlar

1. Atatürk'ün Türk milletinin temel özelliklerini vurgulayan bir Türk büyüğü olduğunu açıklama
2. Atatürk'ün vatan ve millet sevgisini örneklerle açıklama
3. Atatürk'ün insan sevgisine örnekler verme (MEB, 2000b: 177).

Ünite 2 / Cumhuriyet'e Nasıl Kavuştuk?

Konu 1: Atatürk'ün hayatı

Hedef: Atatürk'ün hayatıyla ilgili olayları ve olguları kavrayabilme

Davranışlar

1. Akılcılığın ve bilimselliğin neden Atatürk'ün fikir hayatını oluşturan temel ilkeler arasında yer aldığını açıklama
2. Dayanışma ve barışçılığın neden Atatürk'ün fikir hayatını oluşturan temel ilkeler arasında yer aldığını açıklama
3. İnsan sevgisi ve evrenselliğin neden Atatürk'ün fikir hayatını oluşturan temel ilkeler arasında yer aldığını açıklama
4. Atatürk'ün Trablusgarp savaşında kazandığı başarıyı açıklama
5. Atatürk'ün Çanakkale Zaferinin kazanılmasındaki rolünü açıklama
6. Atatürk'ün Kurtuluş Savaşında kazandığı başarılarla örnekler verme
7. TBMM'nin kimin önderliğinde açıldığını söyleme
8. Cumhuriyetin kimin önderliğinde ilan edildiğini söyleme
9. İlk Cumhurbaşkanıımızın Atatürk olduğunu söyleme
10. Atatürk'ün cumhurbaşkanı olarak devleti en iyi şekilde yönettiğini söyleme
11. Atatürk'ün en büyük eserinin neden Türkiye Cumhuriyeti olduğunu açıklama
12. Atatürk'ün önderliğinde çeşitli alanlardaki inkılâpları açıklama (MEB, 2000b: 175)

Konu 2: Atatürk'ün son günleri

Hedef: Atatürk'ün son günleri ile ilgili olaylar ve olgular bilgisi

Davranışlar

1. Atatürk'ün hastalığı sırasında bile görev ve sorumluluğunu yerine getirdiğini söyleme
2. Son günlerinde bile memleketin iç işleri ile ilgilendiğini söyleme
3. Hastalığı sırasında katıldığı yurt içi gezilerinin hangileri olduğunu açıklama
4. Memleketin dış işleri ile ilgilendiğini söyleme
5. Atatürk'ün, Hatay'ın Türkiye'ye katılması için çok çalıştığını söyleme
6. Atatürk'ün son günlerinde vasiyetini yazdığını ve servetinin büyük bir kısmını Türk milletine bıraktığını söyleme

Konu 3: Atatürk'le ilgili anılar

Hedef: Atatürk'le ilgili anılardan zevk alış

Davranışlar

1. Atatürk'ün siyasi hayatı, son günleri ilgili bir anıyı okuma
2. Anıda geçen önemli olayları açıklama
3. Anıda geçen olayların günümüz için önemini açıklama

Konu 4: Atatürk'ün kişiliği ve özellikleri

1. Çok yönlülüğü
2. Önder oluşu
3. Öğreticilik yönü
4. Yöneticiliği
5. İleri görüşlülüğü
6. Açık sözlülüğü
7. Birleştirme ve bütünleştirme gücü

Hedef: Atatürk'ün kişiliğini ve özelliklerini tanımaya ilgi duyuş

Davranışlar

1. Atatürk'ün çok yönlü bir önder olduğunu söyleme
2. Atatürk'ün öğreticilik yönünü açıklama
3. Atatürk'ün iyi bir yönetici olduğunu açıklama
4. Atatürk'ün ileri görüşlülüğüne örnekler verme
5. Atatürk'ün gerçekleri milletine açıkça anlattığına örnekler verme
6. Atatürk'ün Kurtuluş Savaşında Türk milletini nasıl aynı amaç etrafında birleştirdiğini

açıklama (MEB, 2000b: 176)

Konu 5: Atatürk'ün düşünce sistemini oluşturmaya neden olan etkenler

Hedef: Atatürk'ün düşünce sistemini oluştururken dünyadaki ve ülkedeki olaylardan etkilendiğini açıklayabilme

Davranışlar

1. Atatürk'ün dünyada meydana gelen siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve bilimsel gelişmeleri izlediğini söyleme
2. Bunlardan yararlanarak devletin ve ülkenin içinde bulunduğu siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve askeri durumu değerlendirdiğini söyleme
3. Ülkenin içinde bulunduğu durumdan kurtarılması için çözüm yolları aradığını söyleme
4. Atatürk'ün hürriyet ve bağımsızlığa verdiği önemi açıklama
5. Atatürk'ün milli egemenliği esas alan yeni bir devlet kurmanın gerekli olduğuna inandığını söyleme
6. Atatürk'ün yıkılmış olan Osmanlı Devleti'nin yerine yeni bir Türk Devletini kurmak için çalıştığını söyleme
7. Atatürk'ün gücünü, tarih boyunca bağımsız yaşamayı ilke edinmiş olan Türk milletinden aldığını söyleme

8. Atatürkçü düşünce sisteminin bu şartlarda oluştuğunu söyleme

Konu 6: Atatürkçü Düşünce Sistemi

Hedef: Atatürkçülüğü tanıyabilme

Davranışlar

1. Atatürkçülüğün, Türk milletinin bugün ve gelecekte tam bağımsız olmasını amaçladığını söyleme
2. Atatürkçülüğün, Türk milletinin bugün ve gelecekte huzur ve refah içinde yaşamasını amaçladığını söyleme
3. Atatürkçülüğün, devlet yönetiminde millet egemenliğini esas aldığını söyleme
4. Atatürkçülüğün, aklın ve bilimin rehberliğinde Türk kültürünü çağdaş uygarlık düzeyi üzerine çıkarmayı amaçladığını söyleme (MEB, 2000b: 177)
5. Atatürkçülüğün dayandığı esasların Atatürk tarafından ortaya konulduğunu söyleme
6. Atatürkçülüğün gerçekçi fikirlere dayandığını söyleme

Hedef: Atatürkçülüğün önemini kavrayabilme

Davranışlar

1. Atatürkçülüğün amacının Türk milletinin bağımsız yaşaması olduğunu söyleme
2. Atatürkçülüğün, Türk milletinin devlet idaresinde söz sahibi olmasına dayandığını söyleme
3. Atatürkçülüğün, aklın ve bilimin rehberliğinde Türk toplumunun huzur ve esenlik içinde yaşamasının esas alındığını açıklama
4. Atatürkçülüğün, Türk milletinin çağdaşlaşmasını hedeflediğini açıklama

Konu 7: Atatürkçülük bir bütündür.

Hedef: Atatürkçülüğün bir bütün olduğunu fark edebilme

Davranışlar

1. Atatürkçülüğü oluşturan ilke ve esasların birbirini tamamladığını ve bir bütün oluşturduğunu söyleme
2. Atatürkçülüğün Türk milletinin ihtiyaçlarından ve gerçeklerinden ortaya çıkan bir düşünce sistemi olduğunu söyleme

Konu 8: Türk kadınının toplumdaki yeri, Türk kadınının tarihteki yeri, sosyal hakları, siyasal hakları

Hedef: Türk kadınının toplumdaki yerini kavrayabilme

Davranışlar

1. Türk toplum hayatında kadına verilen önemi açıklama
2. Kadının toplum hayatında sahip olduğu haklara Türk tarihinden örnekler verme

3. Türk kadınının Kurtuluş Savaşındaki yerini örnekler vererek açıklama (MEB, 2000b: 178)

Hedef: Atatürk'ün kadın haklarına önem verdiğini kavrayabilme

Davranışlar

1. Kadınların Cumhuriyet yönetimi sayesinde elde ettikleri sosyal ve siyasal hakları açıklama
2. Türk kadınlarının Atatürk'ün sayesinde bir çok Avrupa ülkesindeki kadınlardan daha önce siyasal haklara kavuştuğunu söyleme
3. Atatürk'ün kadın hakları konusundaki görüşlerinden örnekler verme

Konu 9: Yurtta sulh cihanda sulh prensibi

Hedef: Atatürk'ün barışçı bir devlet adamı olduğunu kavrayabilme

Davranışlar

1. Atatürk'ün yurtta barışa önem verdiğini söyleme
2. Atatürk'ün dünyada barışa önem verdiğini söyleme
3. Atatürk'ün barışçı bir devlet adamı olduğunu açıklama

Konu 10: Taklitçilikten kaçınmak

Hedef: Atatürk'ün çağdaşlaşma anlayışında taklitçilikten kaçınmanın önemini kavrayabilme

Davranışlar

1. Atatürk'ün çağdaşlaşma anlayışının temel özelliklerini açıklama
2. Atatürk'ün çağdaşlaşma anlayışında taklitçiliğe yer olmadığını söyleme

Konu 11: Eğitim Politikası: Milli olmalı, çağdaş olmalı, Milli Eğitim sisteminin esasları, Öğretim Birliğinin sağlanması, Eğitimin yaygınlaştırılması, eğitimde laiklik ilkesi, milli kültürümüzün yaygınlaştırılması

Hedef: Atatürk'ün milli eğitim konusundaki düşüncelerini, uygulamalarını fark edebilme

Davranışlar

1. Atatürk'ün eğitimin milli ve çağdaş olmasına önem verdiğini söyleme
2. Atatürk'ün öğretim birliğine önem verdiğini söyleme
3. Atatürk'ün karma eğitime neden önem verdiğini açıklama
4. Atatürk'ün eğitim ve öğretimde laiklik ilkesine önem verdiğini söyleme
5. Eğitim ve öğretimde laiklik ilkesine niçin bağlı kalmak gerektiğini açıklama
6. Atatürk'ün eğitimin yaygınlaştırılmasını amaçladığını söyleme
7. Atatürk'ün milli kültürümüzün yaygınlaştırılmasına önem verdiğini söyleme (MEB,

2000b: 179)

Konu 12: Atatürk ilkeleri, Atatürk ilke ve inkılâplarının dayandığı esaslar

1. Milli tarih bilinci
2. Vatan ve millet sevgisi
3. Milli dil
4. Bağımsızlık ve özgürlük
5. Egemenliğin millete ait olması
6. Milli kültürün geliştirilmesi esası
7. Çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarılma
8. Milli birlik ve beraberlik, ülke bütünlüğü

Hedef: Atatürk ilke ve inkılâplarının dayandığı esasları kavrayabilme

Davranışlar

1. Atatürk ilke ve inkılâplarının milli tarih bilincine dayandığını söyleme
2. Atatürk ilke ve inkılâplarının vatan ve millet sevgisine dayandığını söyleme
3. Atatürk ilke ve inkılâplarının milli dili esas aldığını söyleme
4. Atatürk ilke ve inkılâplarının bağımsızlığı esas aldığını söyleme
5. Atatürk ilke ve inkılâplarının özgürlüğü esas aldığını söyleme
6. Atatürk ilke ve inkılâplarının egemenliğin millete ait olduğu anlayışını esas aldığını söylemez
7. Atatürk ilke ve inkılâplarının milli kültürün geliştirilmesini esas aldığını söyleme
8. Atatürk ilke ve inkılâplarının Türk milletini çağdaş uygarlık düzeyi üzerine çıkarmayı hedef aldığını söyleme
9. Atatürk ilke ve inkılâplarının milli birlik ve beraberliği esas aldığını söyleme
10. Atatürk ilke ve inkılâplarının ülke bütünlüğünü esas aldığını söyleme

Konu 13: Cumhuriyetçilik ilkesi, Cumhuriyetçiliğin Türk toplumuna sağladığı faydalar

Hedef: Cumhuriyetçilik ilkesini kavrayabilme

Davranışlar

1. Cumhuriyetin bir yönetim şekli olduğunu söyleme
2. Cumhuriyetin millet egemenliğine dayandığını söyleme (MEB, 2000b: 180).
3. Millet egemenliğinin milletin devlet yönetiminde söz sahibi olmasını sağladığını söyleme
4. Cumhuriyetçilik ilkesiyle vatandaşların hak ve hürriyetlerinin güvenceye alındığını söyleme
5. Cumhuriyet yönetiminde yöneticilerin halkın oyu ile seçildiğini söyleme

6. Cumhuriyet yönetiminde seçimle iş başına gelen yöneticilerin belli bir süre için seçildiklerini söyleme
7. Cumhuriyet yönetiminin Türk milleti için en uygun yönetim şekli olduğunu söyleme
8. Cumhuriyetçilik ilkesinde yönetim şekli olarak cumhuriyetin kabul edildiğini söyleme
9. Cumhuriyetin bir devlet şekli olarak anayasamızda yer aldığını söyleme
10. Türkiye Devletinin yönetim şeklinin cumhuriyet olduğunu belirten anayasa maddesinin değiştirilemeyeceğini söyleme
11. Anayasamızda Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğu hükmünün yer aldığını söyleme
12. Cumhuriyetçilik ilkesinin demokrasiyi esas aldığını söyleme
13. Cumhuriyetçilik ilkesinde demokrasinin esas alındığını Atatürk'ün sözleriyle açıklama
14. Cumhuriyetçilik ilkesini benimsemenin cumhuriyet yönetimine bağlılığı sağladığını söyleme
15. Cumhuriyetçilik ilkesinin, cumhuriyet yönetimini korumayı ve yüceltmeyi amaçladığını söyleme
16. Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'nin sonsuza kadar yaşatılmasını istediğini söyleme
17. Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyetini Türk gençliğine emanet ettiğini söyleme
18. Türk gençliğinin görevlerinin Atatürk'ün Gençliğe Hitabesinde yer aldığını söyleme
19. Cumhuriyet yönetiminin Türk milletine sağladığı yararları örneklerle açıklama (MEB, 2000b: 181).

Konu 14: Milliyetçilik ilkesi

1. Atatürkçü düşünce sisteminde milliyetçilik kavramı, Atatürk milliyetçiliğinin tanımı ve nitelikleri
2. Milli birlik ve beraberliğin anlam ve önemi
3. Milliyetçiliğin Türk toplumuna sağladığı faydalar
4. Türk milletine inanmak ve güvenmek

Hedef: Milliyetçilik ilkesini kavrayabilme

Davranışlar

1. Atatürk milliyetçiliğinin Türk milletini sevmeye ve yüceltmeye dayandığını söyleme
2. Atatürk'e göre, " Ben Türküm" diyen herkesin Türk olduğunu söyleme
3. Milliyetçilik ilkesinin milli birlik ve beraberliğimizin temel taşı olduğunu söyleme
4. Milliyetçilik ilkesinin milletin bağımsızlığını amaçladığını söyleme

5. Milliyetçilik ilkesiyle insanlara ve insanlığa değer verildiğini söyleme
6. Milliyetçilik ilkesine göre Türk vatandaşları arasında hiçbir ayırım yapılamayacağını söyleme
7. Milliyetçilik duygusunun Kurtuluş Savaşının kazanılmasında önemli bir rol oynadığını söyleme
8. Atatürk'ün Türk milletine güvendiğini ve inandığını söyleme
9. Atatürk'ün milliyetçilik konusu ile ilgili sözlerden örnekler verme
10. Atatürk milliyetçiliğinin yurttta ve dünyada barışa önem verdiğini söyleme
11. Atatürk milliyetçiliğinin Türk toplumuna sağladığı yararları örneklerle açıklama

Konu 15: Halkçılık İlkesi

Hedef: Halkçılık ilkesini kavrayabilme

Davranışlar

1. Bir ülkede oturan ve o ülkeyi vatan bilen insanlara halk denildiğini söyleme
2. Halkçılık ilkesinin milli egemenliğin dayanağı olduğunu söyleme
3. Halkçılık ilkesine göre herkesin kanun önünde eşit olduğunu söyleme
4. Halkçılık ilkesine göre herkesin devlet hizmetlerinden yararlanma hakkına sahip olduğunu söyleme
5. Halkçılık ilkesiyle, devlet ve vatandaş arasındaki ilişkilerin çağdaş bir anlayışla düzenlendiğini söyleme
6. Halkçılık ilkesine göre bütün vatandaşların kanunların öngördüğü şekilde haklarını arayabileceğini söyleme
7. Halkçılık ilkesinin, halkın refah ve mutluluğunu sağlamayı amaçladığını söyleme
8. Halkçılık ilkesinin Türk toplumuna sağladığı yararları örneklerle açıklama
9. Atatürk'ün halkçılık konusuyla ilgili sözlerinden örnekler verme (MEB, 2000b: 182).

Konu 16: Devletçilik İlkesi

Hedef: Devletçilik ilkesini kavrayabilme

Davranışlar

1. Devletçilik ilkesinin, Atatürk'ün ekonomi alanındaki görüşlerini ifade ettiğini söyleme
2. Devletçilik ilkesinin Türk ekonomisini geliştirmek amacıyla ortaya atıldığını söyleme
3. Devletçilik ilkesinin sosyal ve kültürel kalkınmayı da amaçladığını söyleme
4. Devletçilik ilkesiyle devletin, ekonominin her alanındaki faaliyetleri başlattığını ve geliştirdiğini söyleme
5. Devletçilik ilkesinde özel teşebbüse de yer verildiğini söyleme

6. Devletçilik ilkesinde, devletin kişileri üretim ve ticaret gibi işlere özendirdiğini söyleme
7. Devletin çıkardığı kanunlarla özel teşebbüsü koruduğunu söyleme
8. Devletçilik ilkesinin Türk toplumuna sağladığı yararları örneklerle açıklama
9. Atatürk'ün devletçilik konusuyla ilgili sözlerinden örnekler verme

Konu 17: Laiklik ilkesi

Hedef: Laiklik ilkesini kavrayabilme

Davranışlar

1. Laikliğin, din ve devlet işlerinin birbirinden ayrı olarak yürütülmesi olduğunu söyleme
 2. Laiklik ilkesiyle devlet yönetiminde din kuralları yerine millet egemenliğinin esas alındığını söyleme
 3. Cumhuriyetten önceki dönemde padişahların din ve devlet işlerini birlikte yürüttüğünü söyleme
 4. Laiklik ilkesinin, akla ve bilime önem verdiğini söyleme
 5. Laiklik ilkesi gereğince Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının din ve vicdan hürriyetinin anayasa ile güvenceye alındığını söyleme
 6. Laiklik ilkesiyle dini inanç ve duyguların istismar edilmesine izin verilmediğini söyleme
 7. Atatürk'ün dini istismar ve taassup konularındaki sözlerinden örnekler verme
 8. Laiklik ilkesiyle, Türk milletine çağdaşlaşma yolunun açıldığını örneklerle açıklama
 9. Laiklik ilkesinin, Cumhuriyet yönetiminin güçlenmesi için gerekli olduğunu söyleme
- (MEB, 2000b: 183).
10. Laiklik ilkesinin, ülkemizde demokrasinin yerleşmesine yardımcı olduğunu söyleme
 11. Atatürk'ün İslam dini hakkındaki görüşlerini örneklerle açıklama
 12. Atatürk'ün din ve vicdan hürriyeti ile ilgili sözlerinden örnekler verme
 13. Laiklik ilkesinin, Türk toplumuna sağladığı yararları örneklerle açıklama
 14. Laiklik ilkesinin milli birlik ve beraberliğimizin sağlanmasında çok önemli bir rol oynadığını açıklama

Konu 18: İnkılâpçılık ilkesi

Hedef: İnkılâpçılık ilkesini kavrayabilme

Davranışlar

1. İnkılâpçılık ilkesinin, yeniyi, iyiyi ve güzeli esas aldığını söyleme
2. İnkılâpçılık ilkesinin, Türk toplumunu bütün yönleriyle ve sürekli olarak

çağdaştırmayı hedef aldığını söyleme

3. Çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmanın yenilikleri kabul etmeye açık olmakla sağlanabileceğini söyleme

4. Atatürk'ün inkılâpçılık konusu ile ilgili görüşlerinden örnekler verme

5. İnkılâpçılık ilkesinin Türk toplumuna sağladığı faydaları örneklerle açıklama

Konu 19: Atatürk ilkelerine sahip çıkmak ve devamlılığını sağlamak

Hedef: Atatürk ilkelerine sahip çıkmanın ve devamlılığını sağlamanın önemini kavrayabilme

Davranışlar

1. Türkiye Cumhuriyetinin temelini Atatürk ilkelerine dayandığını söyleme

2. Atatürk ilkelerine bağlı kalmakla Türkiye Cumhuriyetinin varlığının devam edeceğini söyleme

3. Türkiye'ye demokratik yönetimin Atatürk ilkelerinin uygulanmasıyla sürdürüleceğini söyleme

4. Atatürk ilkelerine niçin sahip çıkılması gerektiğini açıklama

5. Atatürk ilkelerinin devamlılığını sağlamak için neler yapılması gerektiğini açıklama (MEB, 2000b: 184).

Konu 20: Atatürkçü düşüncede milli güç unsurları

1. Siyasi güç (Milli dış politika, Yurtta Sulh Cihanda Sulh)

2. Askeri güç (Türk silahlı kuvvetlerinin özelliği, önemi, yeri ve görevleri)

3. Sosyo – Kültürel Güç (Eğitimin önemi)

Hedef: Atatürk'ün milli dış politika hakkındaki düşüncelerini fark edebilme

Davranışlar

1. Atatürk'ün milli dış politikada bağımsızlık ilkesini esas aldığını söyleme

2. Atatürk'ün dış politikada devletlerin eşitliği ilkesini esas aldığını söyleme

3. Atatürk'ün, komşu devletlerle barış içinde yaşamamızı ilke edindiğini söyleme

4. Atatürk'ün dış politikada “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” prensibini esas aldığını açıklama

Hedef: Türk silahlı kuvvetlerinin önemini fark edebilme

Davranışlar

1. Türk Silahlı Kuvvetlerinin Türkiye Cumhuriyetinin varlığının teminatı olduğunu söyleme

2. Türk Silahlı Kuvvetlerinin milli birliğimizin simgesi ve geleceğimizin teminatı olduğunu söyleme

3. Türk Silahlı Kuvvetlerinin Türk milletinin içinden çıktığını söyleme
4. Türk Silahlı Kuvvetlerinin millet- ordu bütünlüğünün en güzel örneği olduğunu söyleme
5. Türk Silahlı Kuvvetlerinin Türk milletinin her zaman hizmetinde olmaktan gurur duyduğunu söyleme

Hedef: Türk Silahlı Kuvvetlerinin görevlerini kavrayabilme

Davranışlar

1. Türk Silahlı Kuvvetlerinin Türk yurdunu ve Türkiye Cumhuriyetini koruduğunu ve kolladığını söyleme
2. Türk Silahlı Kuvvetlerinin yurdumuzun güvenliğini sağladığını söyleme
3. Türk Silahlı Kuvvetlerinin ülkemizi iç tehlikelere karşı koruduğunu söyleme
4. Türk Silahlı Kuvvetlerinin ülkemizi dış tehlikelere karşı koruduğunu söyleme
5. Atatürk'ün Türk Silahlı Kuvvetleri ile ilgili sözlerinden örnekler verme

Hedef: Eğitimin önemini kavrayabilme

Davranışlar

1. Bir ülkenin gelişmesinde eğitimin önemli bir etken olduğunu söyleme (MEB, 2000b: 185)
2. Eğitimin sayesinde bireylerin ülke kalkınmasına bilinçli olarak katkıda bulunduğunu söyleme
3. Türk milletinin daha mutlu ve güçlü olmasının, eğitimde elde edilecek başarılarla bağlı olduğunu söyleme
4. Eğitimin dünya barışına her zaman katkıda bulunduğunu söyleme
5. Atatürk'ün eğitime önem verdiğini örneklerle açıklama (MEB, 2000b: 186).

Konu 21: T.C. Anayasası

1. 1921 Anayasası
2. 1924 Anayasası
3. 1961 Anayasası

Hedef: Türkiye Cumhuriyeti Anayasaları ile ilgili olaylar ve olgular bilgisi

Davranışlar

1. Yeni Türk Devleti'nin ilk anayasasının 1921 yılında hazırlandığını söyleme
2. Bu anayasanın esaslarının Atatürk tarafından belirlendiğini söyleme
3. Bu anayasanın T.B.M.M. kabul edildiğini söyleme
4. 1921 Anayasasının, egemenliği kayıtsız şartsız Türk milletine veren ilk anayasa olduğunu söyleme

5. 1921 Anayasasının Türk tarihinde ilk defa milleti devlet yönetiminde söz sahibi yaptığını söyleme
6. Bu anayasanın Kurtuluş Savaşı'nın devam ettiği sırada hazırlandığını söyleme
7. 1921 Anayasası ile bütün yetkilerin T.B.M.M.'de toplandığını söyleme
8. 1923 yılında, 1921 Anayasasına Türkiye Devleti'nin bir cumhuriyet olduğu hükmünün konulduğunu söyleme
9. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ihtiyaçlarına uygun olarak zaman içerisinde yeni anayasalar hazırlandığını söyleme
10. Türkiye Cumhuriyeti anayasalarının hepsinde, egemenliğin millete ait olduğu hükmünün korunduğunu söyleme (MEB, 2000b: 187).

Ünite 3: Güzel Yurdumuz Türkiye

Konu 22: Türkiye'ye Yönelik İç ve Dış Tehdit

1. Tehdidin nedenleri
2. Türkiye'nin jeopolitik önemi
3. Türkiye'nin stratejik bakımdan dünyanın kritik bir bölgesinde olması
4. Avrupa ve Asya arasında bir köprü teşkil etmesi
5. Akdeniz, Orta Doğu ve Avrupa uygarlıklarının kesiştiği yerde olması
6. Petrol kaynaklarına yakın olması
7. Dünyanın güç dengesini etkileyen bir noktada bulunması
8. Güçlü Türkiye'nin arzulanmayışı
9. Genç ve dinamik bir nüfus potansiyeline sahip olması
10. Ekonomik gücünün gelişmekte olması

Hedef: Türkiye'nin dünya üzerindeki yerinin önemini kavrayabilme

Davranışlar

1. Türkiye'nin hangi kıtaların birleştiği bölgede yer aldığını açıklama
2. Akdeniz ve Karadeniz'i birbirine bağlayan boğazların Türkiye'nin egemenliği altında olduğunu açıklama
3. Türkiye'nin hangi kıtalar arasında köprü oluşturduğunu açıklama
4. Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerin diğer denizlere açılmalarında Türkiye'nin konumunun önemini açıklama
5. Türkiye'nin dünya için önem taşıyan petrol kaynaklarına sahip ülkelere komşu olduğunu söyleme
6. Türkiye'nin hangi uygarlıkların kesiştiği yerde bulunduğunu açıklama

7. Türkiye'nin zengin yer altı ve yer üstü kaynaklarına sahip olduğunu açıklama
8. Türkiye'nin büyük bir tarımsal üretim potansiyeline sahip olduğunu söyleme, yazma
9. Türkiye'nin içinde bulunduğu bölgede güçlü bir devlet olduğunu açıklama
10. Türkiye'nin genç ve dinamik bir nüfusa sahip olduğunu açıklama.

Hedef: Diğer devletler tarafından Türkiye'nin güçlenmesinin istenmediğini fark edebilme
Davranışlar

1. Türkiye'nin gelişmekte olan büyük bir ekonomik güce sahip olduğunu söyleme
2. Türk toplumunda hızlı kalkınma ve modernleşme isteğinin olduğunu söyleme
3. Komşu bazı devletlerin kendi topraklarını genişletmek ve deniz hakimiyeti oluşturmak amacıyla Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin zayıflaması için çaba harcadığını söyleme (MEB, 2000: 186)
4. Bazı devletlerin Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin gelişip güçlenmesini istemediklerini söyleme
5. Genç ve dinamik bir nüfusa sahip olan Türkiye'yi bazı devletlerin kendileri için tehlike olarak gördüklerini söyleme (MEB, 2000b:187)

4.11. Yeni İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının Kabulü (2004)

Milli Eğitim Bakanlığı 2004 yılında ilk ve orta öğretim programlarının yeniden düzenlenmesine yönelik çalışmalar başlatmış, 2004–2005 öğretim yılında Ankara, Bolu, Hatay, İzmir, Kocaeli ve Van illerinde, 1-5 sınıflar için Fen ve Teknoloji, Sosyal Bilgiler, Hayat Bilgisi, Matematik ile Türkçe derslerine ilişkin hazırlanan yeni programların pilot uygulanmasına başlanmıştır.

Talim Terbiye Kurulu Başkanı Ziya Selçuk bu yeni programda kabul edilen ilkeleri aşağıdaki şekilde belirtmektedir:

- Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda Atatürk'ün çizdiği vizyonu esas almak.
- Dünyadaki gelişmeleri dikkate almak.
- AB normlarını gözden geçirmek.
- Anayasal ve yasal çerçevede öngörülen insan yetiştirme modelini dikkate almak.
- Bilim zihniyetini yapılan çalışmaların merkezine oturtturmak.
- Katılımcı bir yaklaşım izlemek.
- Uygulamacıların görüşlerini öne çıkarmaktır (Türkoğlu, 2006: 339).

Diğer yandan bu programın getirdiği yenilikler kısaca şöyle özetlenebilir:

- 1940’lardan beri ilk kez Milli Eğitim müfredatı uluslararası mukayese yapılarak bütünsel olarak ele alınmıştır.
- Katı davranışçı program anlayışından kognitif ve yapılandırıcı bir yaklaşıma geçilmiştir.
- Dünya ile entegrasyon ve AB standartları dikkate alınmıştır.
- Yüzeysel davranış ifadesi yerine bilgi, beceri, anlayış ve tutumları içerecek şekilde kazanımlar konmuştur.
- Programlar, etkinliklerle zenginleştirilerek öğretmen merkezli olmaktan, öğrenci merkezli hale getirilmiştir.
- Oluşturulan felsefenin bir sonucu olarak tüm dersler için yedi ortak beceri saptanmıştır.
- Her bir dersin 12 yıllık ilk ve orta öğretim için kavram analizleri yapılmıştır.
- Dersler sınıf seviyelerine göre kavram analizlerine tabi tutulduğu gibi, dersler arası karşılaştırmalar da yapılmış ve tüm dersler birbiriyle ilişkilendirilmiştir (Türkoğlu, 2006: 340).

Tüm dünyada bireysel, toplumsal ve ekonomik alanda yaşanmakta olan değişimi ve gelişimi; ülkemizde de demografik yapıda, ailenin niteliğinde, yaşam biçimlerinde, üretim ve tüketim kalıplarında, bilimsellik anlayışında, toplumsal cinsiyet alanında, bilgi teknolojisinde, iş ilişkileri ve iş gücünün niteliğinde, yerelleşme ve küreselleşme süreçlerinde görmek mümkündür. Tüm bu değişim ve gelişmeleri eğitim sistemimize ve programlarımıza yansıtmak bir zorunluluk haline gelmiştir.

Hazırlanmış olan program, dünyada yaşanan tüm bu değişimler ve gelişmelerle birlikte, mevcut programların değerlendirilmelerine ilişkin sonuçları ve ihtiyaç analizlerini dikkate almaktadır (MEB, 2005: 50).

4.11.1. Programın Vizyonu

Sosyal Bilgiler programının vizyonu;

21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve

sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir (MEB, 2005: 50).

4.11.2. Programın Temel Yaklaşımı

Bilgi, insanlık tarihinin her döneminde önemli olmakla beraber, iletişim olanaklarının küçülttüğü dünyamızda en önemli etken durumuna gelmiştir. Çağımızda tartışılmaz üstünlük “bilgiyi üreten” ve “bilgiyi kullanan”larıdır. Bilginin kazanılmasında, kullanılmasında ve donanımlı insan gücünün yetiştirilmesinde de en önemli görev eğitim sistemimize düşmektedir (MEB, 2005: 51).

Millî Eğitim Şûrası ve benzeri platformlarda sıklıkla, öğretim programlarının, öğrencilerin bilgiye ulaşma yollarını öğrenmelerine, sorun çözme ve karar verme becerilerini geliştirmelerine olanak sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmesine ihtiyaç olduğu dile getirilmektedir. Tüm bu ihtiyaçlar doğrultusunda dünyada yaşanan gelişmelere paralel olarak, öğretim programlarında yeni yaklaşımlar dikkat çeker duruma gelmiştir. Bu nedenle program, tümüyle davranışçı yaklaşımlardan öte, bilginin taşıdığı değeri ve bireyin varolan deneyimlerini dikkate alarak, yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmesini destekleyici ve geliştirici bir yaklaşım doğrultusunda yapılandırmayı önemseyen bir gelişim göstermektedir. Bu yaklaşımla öğrenci merkezli, dolayısıyla etkinlik merkezli, sosyal bilgiler açısından, bilgi ve beceriyi dengeleyen, öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine olanak sağlayan yeni bir anlayış yaşama geçirilmeye çalışılmaktadır (MEB, 2005: 51).

Bu anlayış doğrultusunda Sosyal Bilgiler Programı;

1. Her öğrencinin birey olarak kendine özgü olduğunu kabul eder.
2. Öğrencilerin gelecekteki yaşamlarına ışık tutarak, bireylerden beklenen niteliklerin geliştirilmesine duyarlılık gösterir.
3. Bilgi, kavram, değer ve becerilerin gelişmesini sağlayarak, öğrenmeyi öğrenmenin gerçekleşmesini ön planda tutar.
4. Öğrencileri düşünmeye, soru sormaya ve görüş alışverişi yapmaya özendirir.

5. Öğrencilerin fiziksel ve duygusal açıdan sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetişmesini amaçlar.
6. Millî kimliği merkeze alarak, evrensel değerlerin benimsenmesine önem verir.
7. Öğrencilerin kendi örf ve âdetleri çerçevesinde ruhsal, ahlâkî, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmesini hedefler.
8. Öğrencilerin haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetişmesini önemser.
9. Öğrencilerin toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmasını sağlar.
10. Öğrencilerin öğrenme sürecinde deneyimlerini kullanmasına ve çevreyle etkileşim kurmasına olanak sağlar.
11. Her öğrenciye ulaşabilmek için öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerindeki çeşitliliği dikkate alır.
12. Periyodik olarak, öğrenci çalışma dosyalarına bakılarak öğrenme ve öğretme süreçlerinin akışı içerisinde değerlendirmeye olanak sağlar.

Bu çerçevede Sosyal Bilgiler dersi aşağıdaki şekilde tanımlanabilir: Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir. Sosyal Bilgiler Programı, Barr, Barth ve Shermis'in (1977) ortaya koyduğu üç geleneği de önemsemektedir (MEB, 2005: 51). Bilindiği gibi bunlar:

1. Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler,
2. Sosyal Bilimler olarak sosyal bilgiler,
3. Yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgilerdir.

Sosyal Bilgiler dersi, demokratik değerleri benimsemiş vatandaşlar olarak öğrencilerin içinde yaşadığı topluma uyum sağlamalarını ve öğrencilere bu bilgi birikimini yaşama geçirilebilecek donanımlar kazandırmayı amaçlamaktadır (MEB, 2005: 51).

4.11.3. Programın Yapısı

Sosyal Bilgiler Programını oluşturan temel öğeler, beceriler, kavramlar, değerler ve genel amaçlardır.

4.11.3.1. Beceri Nedir?

Şimdiye kadar bilgi edinimi, yaşam ve okulun temel amacı olarak görülmüştür. Günümüzde ise bilgiye bakış değişmiştir. Bilgi olguları, kavramları, ilkeleri ve süreçleri ezberlemek olarak görülmemektedir. Bilgiyi kullanma, bilgiyi edinmeden daha fazla vurgulanmaktadır. Bilgiyi öğrenmenin önemi göz ardı edilmemekle birlikte, öğrenciler bilgiyi problem çözmede, anlamlı ortamlarda eleştirel düşünmede ve yaratıcı düşünmede kullanılmalıdır. Beceri ise bilgi gerektiren ve performans içeren karmaşık bir eylemdir. Hem bilgi hem beceri kısa zamanda kolayca öğretilir ve öğrenilebilir. Fakat yetenek daha geç gelişir ve daha karmaşıktır. Bilgi ve becerilerin birleşmesi ile yetenek ortaya çıkmaktadır (MEB, 2005: 51).

Beceri öğrencilerde, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetlerdir. Sosyal Bilgiler Programı, ilköğretim 4 - 8. sınıf düzeyinde diğer derslerle birlikte ilk 9 beceriyi kazandırmanın yanında, kendine özgü 5 beceriyi kazandırmayı da amaçlamaktadır. Bu beceriler aşamaları ile birlikte aşağıda gösterilmiştir. Bu becerilerin bazısına ya da aşamalarına, üniteler göz önünde bulundurularak, doğrudan verilecek beceri olarak programda yer verilmektedir.

Bu becerileri şöyle sıralayabiliriz:

1. Eleştirel Düşünme Becerisi
2. Yaratıcı Düşünme Becerisi
3. İletişim ve Empati Becerisi
4. Araştırma Becerisi
5. Problem Çözme Becerisi
6. Karar Verme Becerisi
7. İlgili Teknolojilerini Kullanma Becerisi

8. Girişimcilik Becerisi
9. Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisi
10. Gözlem Becerisi
11. Mekânı Algılama Becerisi
12. Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi
13. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi
14. Sosyal Katılım Becerisi
15. Empati Becerisi (MEB, 2005: 52).

4.11.3.2. Kavramlar

Sosyal Bilgiler programı, bireyin kendinden yola çıkarak yaşadığı topluma ve dünyaya kabul edilebilir bir anlam yükleyebilmesinin yollarını belirtmeye çalışmaktadır. İnsan ya da kendine, hayata ve dünyaya verdiği anlamı “dil” aracılığıyla yapılandırır, ifade eder ve başkalarıyla yine dil ile paylaşırlar. Bu anlamın yapılandırılması, dört ana evreyi içermektedir. Bu evreler “olgu-kavram-genelleme ya da ilke-kuram” olarak belirlenebilirler. Sosyal hayatı oluşturan insan deneyimlerinin bütünlüğü, bu evrelerin tek başlarına ele alınmalarını engellemektedir. Sosyal Bilgiler Programında ne olgu, ne kavram, ne genelleme/ ilke ve ne de kuram, tek başına ele alınmamaktadır. Denilebilir ki bu dört evre, dünyaya bakan insanın, ona bütüncül bir anlam verebilmesi yolunda sergilediği hiyerarşik zihinsel etkinliklerdir. Olgular, kavramlarla tanımlanmaya ihtiyaç duyarlar. Doğru belirlenen kavramlar genellemeler/ ilkeler türetirler. İlkeler hayatın sürekliliği içinde anlamlı açıklayıcı yapılara dönüşerek kuramları oluştururlar (MEB, 2005: 79).

Kavramlar benzer, geçişken ve ayırıcı özelliklerine göre oluşturulmuş varlık ve düşünce gruplarına verilen adlardır. Aynı zamanda deneyimler, denemeler, bilimsel çalışmalar gibi yollarla elde edilen bilgileri özelliklerine göre gruplandırarak varılan genellemelere de kavram denilmektedir. Bu açıklamalara paralel olarak kavramların belli başlı özellikleri aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

1. Kavram insan zihninde anamlanan farklı obje ve olguların değişebilen ortak özelliklerini temsil eden bir bilgi formudur.
2. Kavram, aynı zamanda obje ve olguların insan zihnindeki tasavvuru olarak da tanımlanabilir.
3. Kavramlar bireyin özel deneyimlerine dayanarak kendi dünyası ile ilgili genel fikirleri oluşturmasını saptamaktadır (Yel, 2006: 149).

Kavramlar belirli bir konuda birçok bilgiyi düzenleyen ve birleştiren unsurlardır. Eğitim, çoğu zaman, kavramların öğretilmesiyle ilgilidir. Coğrafya, sosyoloji, ekonomi, siyaset bilimi, tarih, vb. disiplinlere ait temel kavramlar bilgisi olmadan, kim olduğumuzu ve dünyanın ne olduğunu anlamamız büyük oranda sınırlandırılmış olacaktır.

Sosyal Bilgiler öğretiminde, kavramların öğrenilmesini, öğretimin odak noktası olarak belirlemenin birçok faydası vardır: Öğrenme ve hatırlamayı basitleştirir. İletişimi kolaylaştırır. Öğretimi kişiselleştirir. Gerçek ve yanlış algılamayı ayırt etmeye yardımcı olur (MEB, 2005: 80).

Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarından olan “Türk Milletinin bütün fertlerini; Atatürk ilke ve inkılâplarına ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak geliştirme...” amacının gerçekleşmesi için Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinin konuları uygun içeriklere sahip olması gerekmektedir.

Öğrenci, bu içeriklerde yeni kavramlarla karşılaşmakta, fakat çoğu zaman yeterli öğrenme-öğretme süreci gerçekleşmeden, yeni bir temaya geçiş mümkün olabilmektedir. Hâlbuki ilköğretim öğrencilerinin, sosyal bilgilerle ilgili ilkeleri öğrenerek, karşılarına çıkabilecek sosyal problemleri çözebilmeleri için temel kavramları çok iyi anlamaları gerekmektedir. Çünkü bu kavramlar, ilköğretim çağındaki çocukların zihinlerindeki temel bilişsel yapıların oluşmasına ve yeni bilgileri anlamlı bir şekilde öğrenmelerine yardımcı olmaktadır (Yel, 2006: 148)

Tablo 10. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Atatürkçülük Konularıyla ilgili Kavramlardan Bazıları

Aile Akrabalık Anayasa Barış Bilim Cumhuriyet Dayanışma Demokrasi Devlet Dil	Din Egemenlik Etkin Yurttaş Gelenek Göç İş Bölümü İşsizlik Kimlik Kültür Kültürel Öge	Laiklik Liderlik Millet Milli Egemenlik Milli Kültür Nüfus Ortak Miras Özgürlük Saltanat	Savaş Seçim Sosyal Etkileşim Sosyal Örgüt Sivil Toplum Örgütü Şehirleşme Teknoloji Temel Hak ve Özgürlükler Teşkilat	Tüketim Vatan Vergi Yargı Yasa Yasama Yerleşme Yönetim Yurttaşlık Yüzyıl
---	--	--	--	---

Kaynak: MEB, 2005: 85–86.

4.11.3.3. Değerler

Değer, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlardır.

Değerin özelliklerini aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

- 1) Değerler toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.
- 2) Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.
- 3) Sadece bilinç değil duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.
- 4) Değerler bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdülerdir.
- 5) Değerlerin normlardan farkı normlardan daha genel ve soyut bir nitelik taşımasıdır (MEB, 2005: 87).

Tablo 11. Sosyal Bilgiler Programının Değerleri

• Adil Olma • Aile Birliğine Önem Verme • Bağımsızlık • Barış • Bilimsellik • Çalışkanlık • Dayanışma	• Duyarlılık • Dürüstlük • Estetik • Hoşgörü • Özgürlük • Sağlıklı Olmaya Önem Verme	• Saygı • Sevgi • Sorumluluk • Temizlik • Vatanseverlik • Yardımseverlik
---	---	---

Kaynak: MEB, 2005: 87.

4.11.4. Amaçlar

Genel Amaçlar

7. sınıf sonunda öğrenci;

1. Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.
2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.
3. Atatürk ilke ve inkılâplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.
4. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.
5. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.
6. Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.
7. Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde kullanır, düzenler ve geliştirir.
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslar arası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.
9. Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.
10. Farklı dönem ve mekanlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlaki gözetir.
13. Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.
14. Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer.

15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak, yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
16. Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.
17. İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir (MEB, 2005: 9).

4.11.5. İçerik

İlköğretim okulu Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, 4 ve 5. sınıflarda haftada 3'er ders saati olmak üzere, her sınıf için toplam 36 haftada, toplam 108 saatlik bir ders süresi öngörülerek hazırlanmıştır.

Okulun çevre özellikleri ve öğrenci profili dikkate alınarak, Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak, gerektiğinde ünite sürelerinde değişiklik yapabilme imkanı verilmektedir.

Ayrıca programda öğrencilerin demokratik beceri ve değerlere sahip, bilimsel düşünmeye açık, insan haklarına saygılı, işbirliği içinde çalışabilen, cumhuriyet sevgisi gelişmiş, haklarını bilen ve sorumluluk sahibi Türk vatandaşı olarak yetişmeleri amaçlanmıştır. Milli ve dini bayramların, mahalli kuruluşların ve kutlama günlerinin önemli olayların, belirli gün ve haftalardan yararlanılarak, öğrencilerin tarihsel duyarlılığının geliştirilmesi, Atatürk'ün kişilik özelliklerinin, inkılaplarının, ilkelerinin ve düşüncelerinin anlatılması, Türk milletine, Türk bayrağına, Türk ordusuna ve Türk vatanına hizmet eden kişiler olarak sevgi ve saygı duygularının geliştirilmesi öğretmenlerden rica edilmiştir.

Yeni sosyal bilgiler programları, öğrenme alanı, kazanım, etkinlikler, doğrudan verilecek beceri ve değer gibi yeni terminolojileri gündeme getirdiği vurgulanmıştır. Öğrenme alanları 4. sınıftan başlayıp 7. sınıfa kadar getirilmiş, 9 tane öğrenme alanı belirlenmiştir.

Bunlar:

1. Birey ve Toplum
2. Kültür ve Miras
3. İnsanlar, Yerler ve Çevreler
4. Üretim, Dağıtım ve Tüketim

5. Zaman, Süreklilik ve Değişim
6. Bilim, Teknoloji ve Toplum
7. Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler
8. Güç, Yönetim ve Toplum
9. Küresel Bağlantılar

Her ünite bir öğrenme alanına denk gelmektedir. Programda 4. sınıflar için:

1. Kendimi Tanıyorum
2. Geçmişimi Öğreniyorum
3. Yaşadığımız Yer
4. Üretimden Tüketime
5. İyi Ki Var
6. Hep Birlikte
7. İnsanlar Ve Yönetim
8. Uzaktaki Arkadaşlarım

olmak üzere 8 ünite vardır. Bir ünite temel olarak 3 bölümden oluşmaktadır.

1. Kazanım sütunu
2. Etkinlik örnekleri sütunu
3. Açıklamalar sütunudur.

Aşağıda yeni Sosyal Bilgiler Programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler derslerindeki üniteler, öğrenme alanları, kazanımlar, konular, Atatürkçülük konularının ünitelere göre dağılımı, işlenişi ve etkinlikleri incelenmiştir.

Ünite 1. “*Kendimi Tanıyorum*”

Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum

Konular

- Ben Kimim?
- Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlığım
- Hayatım ve Ailem
- Duygu ve Düşünce Dünyam
- Onlar da Var
- Onlar Başardı

Kazanımlar

- Bireysel farklılıkları tanır ve kabul eder.
- Duyguları ve düşünceleri arasındaki ilişkiyi fark eder.
- Farklı durumlara ait duygu ve düşüncelerini ifade eder.
- Başkalarının duygu ve düşüncelerini saygı ile karşılar.
- Yaşamına ilişkin belli başlı olayları kronolojik sıraya koyar.
- Sahip olduğu resmi kimlik belgelerindeki bilgileri analiz ederek kişisel kimliğe ilişkin çıkarımlarda bulunur.

Ünite 2. “Geçmişimi Öğreniyorum”

Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras

Konular

- Aile Tarihi Yazıyoruz
- Kültürümüz
- Şenliğe Gidiyoruz
- Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk?
- Atatürk’ün Hayatı
- Mondros Ateşkes Anlaşması’nın Uygulanışı ve İşgaller
- Mustafa Kemal’in Samsun’a Çıkışı ve Milli Bilincin Uyandırılması
- Kurtuluş Savaşı
- Sevr Antlaşması
- Kurtuluş Savaşımıza Yön Veren Komutanlar
- Kurtuluş Savaşı ve Türk Kadını
- Cumhuriyet Bayramını Kutluyoruz

Kazanımlar

- Sözlü tarih yöntemi kullanarak ve nesnelere dayanarak aile tarihi oluşturur.
- Ailesinde ve çevresindeki milli kültürü yansıtan öğeleri fark eder.
- Tarihte Türklerin yaygın olarak oynadığı oyunlardan günümüzde de devam edenlere örnek verir.
- Kültür öğelerinin geçmişten bugüne değişerek taşındığına ilişkin yakın çevresinden kanıtlar gösterir.
- Yaşanmış olaylardan ve görsel materyallerden yola çıkarak Milli Mücadele sürecinde yakın çevresini ve Türkiye’yi betimler.

- Milli Mücadele'nin kazanılmasında ve Cumhuriyetin ilanında Atatürk'ün rolünü fark eder.

Ünite 3. “Yaşadığımız Yer”

Öğrenme alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler

Konular

- Yön Bulmanın Yöntemlerini Öğrenelim
- Kroki
- Hava Nasıl Olacak?
- Meteorolojiye Gidiyoruz
- Takvim Yaprağı ve Hava Durumu
- Yaşadığım Çevre
- Yaşam Çevremize Tehdit
- Doğal Afetler ve Türkiye

Kazanımlar

- Çeşitli yöntemlerle çevresindeki herhangi bir nesnenin kendisine göre bulunduğu yönü bulur.
- Çevresinde gördüklerini şekil ve şemalarla anlatır.
- Çizdiği şekil ve şemalarda kullandığı sembolleri açıklayan bir bölüm oluşturur.
- Çevresindeki bir yerin krokisini çizer.
- Çevresinde meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek bulgularını resimli grafiklere aktarır.
- Çevresinde gördüğü doğal ve beşeri unsurları ayırt eder.
- Efsane, destan, öykü, türkü ve şiirlerden yararlanarak yaşadığımız yerin coğrafi özellikleri ile ilgili çıkarımlarda bulunur.
- Doğal afetler karşısında hazırlıklı olur.

Ünite 4. “Üretimden Tüketime”

Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim

Konular

- Önce İhtiyaçlarım
- Yasemin'in Dişleri Kontrol Altında
- Şimdi Ne Olacak?
- Hesaplı Yaşıyoruz
- Geleceğime Biriktiriyorum

- Yasemin’in Bir Görevi Var
- Bir Tüketici Olarak Haklarım Neler?
- Bana Nasıl Ulaştı?
- Ellerinize Sağlık
- Nereden Nereye
- İhtiyaçlar ve Ustalar
- Tanıyor musunuz?

Kazanımlar

- İstek ve ihtiyaçlarını ayırt eder.
- İhtiyaçlarından hareket ederek insanların temel ihtiyaçları hakkında çıkarımlarda bulunur.
- Mevcut kaynaklarla ihtiyaçlarını ilişkilendirir.
- Satın alacağı ürünleri belirlenen standartlara göre değerlendirir.
- Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır. Kullandığı bazı ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını oluşturur.
- İhtiyaçlarla meslekleri ilişkilendirir.
- Atatürk’ün öğretmenlere önem verdiğini fark edebilme.

Ünite 5. “İyi ki Var”

Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum

Konular

- Çevremizdeki Teknoloji Ürünleri
- Yavuz’un Araştırması
- Telekomünikasyon Müzesini Geziyoruz
- Milli Mücadelenin Fedakar Telgrafçılarından Bir Örnek Hamdi Bey
- Telefon Makineleri ve Gelişimi
- Hayatımızı Renklendiren Cam: Televizyon
- İnsan ve Zaman
- Saat
- Takvim
- Teknolojide Gelişim
- Ulaşım Teknolojisindeki Gelişmeler
- Kıl Tabletten Kağıda
- Haydi Kendi Projemizi Geliştirelim

- Asuman'ın Projesi

Kazanımlar

- Çevresindeki teknoloji ürünleri kullanım alanlarına göre sınıflandırır.
- İnsanlığın kullandığı belli başlı zaman ölçme araçlarını ve belirleme yöntemlerini tanır.
- Kullandığı teknolojik ürünlerin zaman içindeki gelişimini kavrar.
- Teknolojik ürünlerin hayatımızda ve çevremizde yaptığı değişiklikleri dikkate alarak geçmişle bugünü karşılaştırır.
- Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlar.
- Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.

Ünite- 6 “*Hep Birlikte*”

Öğrenme Alanı: Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler

Konular

- Sosyal Gruplar
- Toplum Hayatında Dayanışma
- Aile Bireyleri Arasında Dayanışma
- Çevremizde Sosyal Örgütler
- Çevremizdeki Resmi Kurumlar
- Ben de Varım
- Eğitsel Kulüp Seçimi
- Çevremizi Nasıl Güzelleştirebiliriz?

Kazanımlar

- İnsanların belli bir amaç çerçevesinde oluşturdukları sosyal örgüt, resmi kurum ve grupları fark eder.
- Ön bilgi ve yaşantısını kullanarak çevresindeki belli başlı sosyal problemler ya da ihtiyaçlarla grup, kurum ve sosyal örgütleri ilişkilendirir.
- Kendisi ile çevresindeki gruplar ve kurumlar ve sosyal örgütler arasındaki etkileşime örnekler verir.
- Okulunda ve yakın çevresinde katılacağı sosyal ve eğitsel etkinliklere karar verir.
- Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel-sosyal etkinlikler önerir.

ÜNİTE 7. “İnsanlar ve Yönetim”

Öğrenme Alanı: Güç, Yönetim ve Toplum

Konular

- Muhtarlığımızı Tanıyalım
- Belediyemiz
- Bizim Bayramımız
- Ankara’da Bir Meclis

Kazanımlar

- Büyük Millet Meclisi’nin açılışı ile ulusal egemenliği ilişkilendirir.

Açıklama: Bu ünite de Atatürk’ün ulusal egemenlik hakkında söylediği sözlere ve Büyük Millet Meclisi’nin açılışına yer verilir (MEB, 2005: 20).

Etkinlikler: TBMM’nin kuruluşu, görevleri, önemi üzerinde durulur.

Atatürk’ün 23 Nisan’ı neden Türk ve dünya çocuklarına hediye ettiği üzerinde durulur.

Konuyla ilgili “Bizim Bayramımız” adlı okuma parçası okutulur. Bunun yanında 23 Nisan ile ilgili resim, şiir ve yazılara da yer verilir (Tekerek ve Kaya, 2005: 210)

Ünite– 8 “Uzaktaki Arkadaşlarım”

Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar

Konular

- Uzaklardan Geldiler
- Hollanda da İlk Laleler
- Ata Yurttan Bir Ülke
- Şimdi Güney Koreliler
- Merhaba Tunus

Kazanımlar

- Dünya üzerinde çeşitli ülkeler olduğunu fark eder.
- Görsel materyallerden faydalanarak çeşitli toplumların günlük yaşamlarına ilişkin çıkarımlarda bulunur.
- Kendisi ile başka bir toplumdaki yaşatlarının günlük yaşamlarını karşılaştırır.
- Toplumlar arası ortak kutlanan özel günlere örnek verir.

V.Sınıf

Ünite 1. “Haklarımı Öğreniyorum”**Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum****Doğrudan Verilecek Beceri:** Yazılı Anlatım**Doğrudan Verilecek Değer:** Sorumluluk**Konular:**

- Bir Günüm
- Yaşamın İçinden Kamptaki Yaşam
- Haklarım ve Sorumluluklarım
- Çocuğum, Haklarım Var (Karagöz, 2005: 6).

Kazanımlar

- Bulunduğu çeşitli grup ve kurumlar içindeki yerini belirler.
- İçinde bulunduğu gruplar ile gruplara ait rolleri ilişkilendirir.
- Katıldığı gruplarda aldığı roller ile rollerin gerektirdiği hak ve sorumlulukları ilişkilendirir.
- Çocuk olarak haklarını fark eder (MEB, 2005: 29).

Ünite 2. “Adım Adım Türkiye”**Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras****Doğrudan Verilecek Beceri:** Görsel Kanıt Kullanma**Doğrudan Verilecek Değer:** Estetik**Konular**

- Ah, Güzel İstanbul
- Gölge Oyunu
- Türkülerimiz
- Şehirlerin Hatırlattıkları
- Hünerli Eller
- Kültürel Zenginliğimiz
- Türk İnkılabı ve Atatürk
- Yaşasın Cumhuriyet
- Siyasi Alanda Yapılan İnkılâplar
- Hukuk Alanında Yapılan İnkılâplar
- Eğitim ve Kültür Alanındaki İnkılâplar

- Toplumsal Alanda Yapılan İnkılâplar
- Ekonomik Alanda Yapılan İnkılâplar
- Atatürkçü Düşünce Sistemi Nedir?
- Atatürk İlkeleri
- Atatürk'ün Son Günleri Ölümü
- Yurt İçi ve Yurt Dışındaki Yankıları (Karagöz, 2005: 6).

Kazanımlar

- Çevresindeki ve ülkemizin çeşitli yerlerindeki doğal varlıklar ile tarihi mekanları, nesneleri ve yapıtları tanır.
- Ülkemizin çeşitli yerlerindeki kültürel özelliklere örnekler verir.
- Ülkemizin çeşitli yerleri ile kendi çevresinin kültürel özelliklerini benzerlikler ve farklılıklar açısından karşılaştırır.
- Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki önemini açıklar.
- Kanıt kullanarak Atatürk inkılaplarının öncesi ile sonrasındaki günlük yaşamı karşılaştırır.
- Atatürk inkılaplarıyla ilkelerini ilişkilendirir (MEB, 2005: 30).

Ünite 3. “Bölgemizi Tanıyalım”

Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler

Doğrudan Verilecek Beceri: Gözlem

Doğrudan Verilecek Değer : Doğal Çevreye Duyarlılık

Konular

- Bölgemizin Coğrafi Özellikleri
- Merve Nerede Yaşıyor?
- Haritalar Konuşur mu?
- Bölgemizin İklimi
- Çevremizde Yerleşme
- Doğal Çevre İle El Ele
- Doğal Afetlerle Birlikte Yaşamaya Hazır mısınız? (Karagöz,2005: 6-7).

Kazanımlar

- Türkiye'nin kabartma haritası üzerinde, yaşadığı bölgenin yüzey şekillerini genel olarak tanır.

- Yaşadığı bölgede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.
- Yaşadığı bölgedeki insanların yoğun olarak yaşadıkları yerlerle coğrafi özellikleri ilişkilendirir.
- Yaşadığı bölgedeki insanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanma şekillerine kanıtlar gösterir.
- Yaşadığı bölgede görülen bir afet ile bölgenin coğrafi özelliklerini ilişkilendirir.
- Kültürümüzün sözlü ve yazılı öğelerinden yola çıkarak, doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklendirir.
- Yaşadığı bölgede görülen doğal afetlere neden olan uygulamaları fark eder (MEB, 2005: 31).

Ünite 4. “Ürettiklerimiz”

Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim

Doğrudan Verilecek Değer: Çalışkanlık

Konular

- Verimli Topraklar
- Bir Ekonomik Faaliyet
- Bereketli Memleketim
- Otomobil Fabrikasındayız
- Her İş Emek İster
- Ben Şiir Dokuyorum
- Halkın İlk Öğretmeni
- Biz de Üreticiyiz (Karagöz, 2005: 7).

Kazanımlar

- Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetleri fark eder.
- Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetler ile coğrafi özellikleri ilişkilendirir.
- Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetlere ilişkin meslekleri belirler.
- Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetlerin ülke ekonomisindeki yerini değerlendirir.
- Ekonomide insan etkisini fark eder.
- Üretime katkıda bulunma konusunda görüş oluşturur.
- İş birliği yaparak üretime dayalı yeni fikirler geliştirir (MEB, 2005: 32)

Ünite 5. “Gerçekleşen Düşler”

Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum

Doğrudan Verilecek Beceri: Kütüphane ve Referans Kaynaklarını Kullanma

Doğrudan Verilecek Değer: Akademik Dürüstlük

Konular

- Teknolojinin Serüveni
- Bilim Adamlarını Araştırıyoruz
- Atatürk, Bilim ve Teknoloji
- Bilimle El Ele (Karagöz, 2005: 7)

Kazanımlar

- Buluşlarla teknolojik gelişmeleri ilişkilendirir.
- Buluşların ve teknolojik ürünlerin toplum hayatımıza etkilerini tartışır.
- Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerinin farkına varır.
- Kanıtlara dayanarak, Atatürk’ün bilim ve teknolojiye verdiği önemi gösterir.
- Bilim ve teknoloji ile ilgili, düzeyine uygun süreli yayınları tanır ve izler.
- Yaptığı çalışmalarda yararlandığı kaynakları gösterir (MEB, 2005: 33).

Ünite 6. “Toplum İçin Çalışanlar”

Öğrenme Alanı: Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler

Doğrudan Verilecek Beceri: Sosyal Katılım

Doğrudan Verilecek Değer: Dayanışma

Konular

- Her İşin Başı Sağlık
- Sivil Toplum Kuruluşları
- Çevre İle İlgili Çalışan Sivil Toplum Örgütleri
- Kültür Varlıklarını Koruma
- Onlar Birer Hayırsever
- Türk Silahlı Kuvvetleri (Karagöz, 2005: 7).

Kazanımlar

- Toplumun temel ihtiyaçlarıyla bu ihtiyaçlara hizmet eden kurumları ilişkilendirir.
- Kurumların insan yaşamındaki yeri konusunda görüş oluşturur.
- Sivil toplum kuruluşlarını etkinlik alanlarına göre sınıflandırır.

- Sivil toplum kuruluşlarının etkinliklerinin sonuçlarını değerlendirir.
- Bireylerin rolleri açısından sivil toplum kuruluşlarını resmi kurum ve kuruluşlarla karşılaştırır (MEB, 2005: 34).

Ünite 7. “Bir Ülke, Bir Bayrak”

Öğrenme Alanı: Güç, Yönetim ve Toplum

Doğrudan Verilecek Değer: Adil Olma, Bayrağa ve İstiklal Marşı’na Saygı

Doğrudan Verilecek Beceri: Basılı ve görsel kaynakları kullanma ve değerlendirme

Konular

- Yasalar Bizim İçin Var
- Sigara Diyor ki!
- İyi ki Yasalarımız Var Bizim İçin Cumhuriyet ve Demokrasi
- Cumhurbaşkanımız
- Meclisimiz
- Başbakanımız
- Bakanlıklarımız ve Görevleri
- Valiliğimiz
- Kaymakamlığımız
- Ulusal Egemenlik ve Bağımsızlık Sembollerimiz
- Bayrağımız
- Milli Marşımız
- Ulu Önder Atatürk ve Anıtkabir
- Cumhurbaşkanlığı Forsu
- Başkentimiz Güzel Ankara
- Ses Bayrağımız: Dilimiz
- Paramız
- 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı (Karagöz, 2005: 8).

Kazanımlar

- Toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark eder.
- Yaşadığı yerdeki merkeze bağlı yönetim birimleri ile bu birimlerin temel görevlerini ilişkilendirir.
- Merkezi yönetim birimlerini tanıyarak bu birimleri temel görevleriyle ilişkilendirir.

- Demokratik yönetim birimlerindeki yetki ile ulusal egemenlik arasındaki ilişkiyi açıklar.
- Ulusal egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer verir (MEB, 2005: 35).

Ünite 8. “Hepimizin Dünyası”

Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar

Doğrudan Verilecek Beceri: Olgu ve Düşünceleri Ayırt Etme

Doğrudan Verilecek Değer: Tarihsel Mirasa Duyarlılık

Konular

- Almanya’dayız
- Nil’in Ülkesi
- Japonya’da Bir Gemi
- Bir Kahve Arası
- Beyaz Altın Ülkesi (Karagöz, 2005:8).

Kazanımlar

- Dünya çocuklarının ortak yönlerini ve ilgi alanlarını fark eder.
- Ülkeler arasında ekonomik alışveriş olduğunu fark eder.
- Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır.
- Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir.
- Ortak mirasını tanımasında turizmin yerini fark eder.
- Turizmin uluslar arası ilişkilerdeki yeri konusunda bakış açısı geliştirir (MEB, 2005: 36).

4.11.6. Öğretim Yöntem ve Teknikleri

“Yaşam boyu öğrenen, edindiği bilgi ve beceriyi yaşama geçiren bireylerin yetiştirilmesinde öğretim yöntem ve teknikleri de büyük önem taşımaktadır. Çağın gerektirdiği donanımlara uygun hedefler belirlenmiş olsa bile bu hedefleri tamamen geleneksel yöntemlerle gerçekleştirmek mümkün değildir. Öğrenme süreçlerinde, öğrencilerin düşünmelerini, araştırmalarını, sorun çözmelerini ve edindikleri bilgi ve beceriyi yeniden yapılandırıp yaşama geçirmelerini destekleyen yöntem ve teknikler işe koşulmalıdır (MEB, 2005:99).

Yapılan çeşitli araştırmalar, öğretimde anlatım yönteminin mümkün olduğu kadar az kullanılması gerektiği konusunda önemli ip uçları sağlamaktadır. Nitekim, öğretmen merkezli sınıflardan öğrencinin etkin kılındığı sınıflara doğru yaşanan değişimler ile birlikte öğretmenin öğrenme-öğretme süreçlerindeki rolünde de önemli değişiklikler olmuştur (MEB,2005: 99).

Öğrenme sürecinin sorumluluğunun öğrencide olması öğretmenin sorumluluğunun bittiği anlamına gelmemelidir. Öğrenci merkezli öğrenme ortamlarında öğretmenin rolünün geleneksel sınıflardaki rolünden farkı; kendi kararlarını uygulamak yerine öğrencilere yön göstermek, önerilerde bulunmak, gerekli durumlarda açıklama yapmak, fikir vermek, rehber olmak ve onların gelişimlerini gözlemektir” (MEB,2005: 99–100).

Sosyal Bilgiler programının uygulanması sürecinde uygulanabilecek öğretim yöntem ve teknikleri şunlar olabilir: Örnek olay incelemesi, Sonuç çıkarma, Geri plandaki düşünceleri bulma, slogan bulma, şiir-öykü yazma, görsel imge oluşturma, önem sırasına koyma, başlık bulma, sınıflama, örnek verme, bulmaca, dramatizasyon, karşılaştırma, problem çözme, alan gezileri, kavram haritası oluşturma, kanıtlama (MEB,2005: 101)

4.11.7. Mevcut Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Atatürkçülükle İlgili Konular

Türk Milli Eğitim sisteminin genel amaçlarından biri Türk Milletinin bütün fertlerini Atatürk İnkılâp ve İlkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürkçülüğe bağlı yurttaşlar olarak yetiştirmektir. Bu nedenle eğitim sisteminin tüm kademelerinde Atatürkçülük konularına yer verilmiştir.

İlköğretim kurumlarında bütün derslerde Atatürkçülük konularına yer verme zorunluluğu olmakla birlikte bu amaca katkıda bulunmak için mihver dersler olan Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde bu konu daha yoğun bir biçimde ele alınmaktadır.

IV Sınıf

Ünite 1. “Kendimi Tanıyorum”

Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum

Atatürkçülük Kazanımı: Atatürk’ün Kişiliğini ve özelliklerini tanıyıp, kavrayabilme

Açıklama: Atatürk’ün iyi bir yönetici ve çok yönlü bir lider oluşu, öğreticilik yönü, ileri görüşlülüğü, açık sözlülüğü, birleştirme ve bütünleştirme gücü, Türk milletinin temel

özelliklerini yansıtan bir Türk büyüğü olması, vatan, millet ve insan sevgisiyle ilgili örnek olaylar kullanılır (MEB, 2005: 23).

Etkinlik: Öğrencilere, “Atatürk hakkında ne biliyorsunuz?” sorusu sorulur ve böylece öğrencinin konuyla ilgili ön bilgileri ortaya çıkarılır.

Ders kitabında yer alan “Atatürk’ün Kişiliği ve Özellikleri” adlı okuma parçası öğrencilere okutulur. Okutulduktan sonra parçaya göre Atatürk’ün kişisel özelliklerinin neler olduğu öğrencilere sorulur ve konunun anlaşılması sağlanır. Öğrencilerin cevapları alındıktan sonra öğretmen Atatürk’ün millete uygulanmak istenen esaret kararına karşı çıkan bir lider olduğu, çok yönlü, öngörü sahibi bir lider olduğu, ileri görüşlü, birleştirici ve bütünleştirici bir güce sahip olduğu, Atatürk’ün tarihin yetiştirdiği önde gelen büyük devlet adamlarından biri olduğu, sadece kendi milleti için değil, birçok millet için de bir kurtarıcı bir önder olduğu dile getirilir.

Bu ünite de Atatürk’ün kimlik belgesi öğrencilere doldurulabilir. Atatürk’le ilgili anı ve yazılardan yararlanılabilir. Atatürk’ün örneğin vatan ve millet sevgisi vb. özelliklerini ele alan yazılardan yararlanılabilir (Tekerek, Kaya, 2005: 33).

Ünite 2. “Geçmişimi Öğreniyorum”

Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras

Atatürkçülük Kazanımları

1) Dayanışmanın toplum hayatındaki önemini kavrayabilme

Açıklama: Milli Mücadele’de yaşanan birlik ve beraberliğin temelinde dayanışmanın bulunduğu vurgulanır.

2) Milli Mücadelenin kazanılmasında ve Cumhuriyet’in ilanında Atatürk’ün rolünü fark eder.

3) Yaşanmış olaylardan ve görsel materyallerden yola çıkarak Milli Mücadele sürecinde yakın çevresini ve Türkiye’yi betimler.

Etkinlik: Atatürk ve Milli Mücadele temasını işleyen eğitsel filmlerden yararlanılabilir. Kurtuluş Savaşı döneminde Türk halkının ve savaş sürecini gösteren görsel materyallerden yararlanılabilir. Kurtuluş Savaşı’na ilişkin mektup, temsili resim, istatistikî tablo, şiir vb. yararlanılabilir (Tekerek, Kaya: 64–84).

4) Atatürk’ün milli kültüre önem verdiğini kavrayabilme

Açıklama: Atatürk’ün Milli Kültürün korunup geliştirilmesindeki katkılarını gösteren görüş ve uygulamaları değerlendirilerek Atatürk’ün bu görüş ve uygulamalarının milli

kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarmayı hedef gösterdiği vurgulanır (MEB, 2005: 22).

5) Atatürk'ün hayatıyla ilgili olayları ve olguları kavrayabilme.

Açıklama: Atatürk'ün hayatı anlatılırken iyi bir liderin özellikleri öğrencilere sorulup, Atatürk'ün babası, annesi ve kız kardeşinin resimleri gösterilip, Atatürk'ün Trablusgarp Savaşı'nda kazandığı başarı, Çanakkale Zaferi'nin kazanılmasında oynadığı rol, Kurtuluş Savaşı'nda kazandığı başarılar ve O'nun Türk milletini nasıl aynı amaç etrafında birleştirdiği vurgulanarak TBMM'nin açılışının ve Cumhuriyet'in ilan edilmesinde Atatürk'ün önderlik yaptığı belirtilir (Tekerek ve Kaya, 2005: 64-65).

6) Türk kadınının toplumdaki yerini kavrayabilme

Açıklama: Türk kadınının Kurtuluş Savaşı'ndaki yeri örnekler verilerek açıklanır (MEB, 2005: 23).

Ünite 3. “Yaşadığımız Yer”

Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler

Bu ünite “Söğütözü’nde Bir Kulübe adlı metinde Atatürk’ün doğa sevgisi dile getirilir. Atatürk’ün doğayı korumak için neler yaptığından bahsedilir. Öğrencilere doğa sevgisi kazandırılırken Atatürk’ü örnek almaları sağlanır.

Amaç: Atatürk’ün doğa sevgisini anlayabilme. Atatürk’ün doğaya verdiği önemi yazar ve söyler.

Etkinlik: Atatürk’ün doğaya verdiği önemi anlatan hikâye ve yazılardan yararlanılabilir. Atatürk’le ilgili anılardan yararlanılabilir.

Ünite 4. “Üretimden Tüketime”

Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim

Bu ünite “Öğretmenlik Mesleğine Saygı” adlı metinle Atatürk’ün öğretmenlere verdiği önem üzerinde durulur.

Amaç: Atatürk’ün öğretmenlere önem verdiğini fark edebilme

Kazanım: Atatürk’ün öğretmenlere önem verdiğini yazar ve söyler.

Etkinlik: Atatürk’ün öğretmenlere verdiği önemi anlatan hikâye ve yazılardan yararlanılabilir. Atatürk’le ilgili anılardan yararlanılabilir. Atatürk’ün öğretmenlerle ilgili söylediği sözlerden yararlanılabilir (Tekerek ve Kaya, 2005: 116).

Ünite 5. “İyi ki Var”

Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum

Bu ünite de Atatürk'ün bilime verdiği önem üzerinde durulur. Atatürk'ün takvim ve saat ölçülerinde yaptığı değişiklikler üzerinde durulur. Atatürk'ün çağdaşlaşmak ve uluslar arası ilişkileri kolaylaştırmak için miladi takvimi kabul ettiğine yer verilir.

Amaç: Atatürk'ün bilime verdiği önemi kavrayabilme.

Kazanım: Atatürk'ün bilime verdiği önemi açıklar.

Etkinlik: Atatürk'ün bilime verdiği önemi anlatan hikâye ve yazılardan yararlanılabilir. Atatürk'le ilgili anılardan yararlanılabilir. Atatürk'ün bilimle ilgili söylediği sözlerden yararlanılabilir (Tekerek ve Kaya, 2005: 146-160)

Ünite 6. “*Hep Birlikte*”

Öğrenme Alanı: Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler

Atatürkçülük Kazanımı: Aile bireyleri arasındaki dayanışmanın önemini kavrayabilme.

Açıklama: Atatürk'ün Türk toplumunda aileye ve aile bireyleri arasındaki dayanışmaya önem verdiği vurgulanır (MEB, 2005: 22)

Toplum hayatındaki dayanışma ve iş birliğinin en güzel örneğini Mustafa Kemal Atatürk ve Türk halkı vermiştir. Kurtuluş Savaşı, Türk halkının dayanışması sonucu kazanılmıştır. Toplum hayatındaki dayanışmanın önemi kavratılır.

Etkinlik: Atatürk'ün toplumsal dayanışmaya verdiği önemi vurgulayan “Toplum Hayatında Dayanışma” adlı okuma parçası okutulur (Tekerek ve Kaya, 2005: 182-183).

Ünite 7. “*İnsanlar ve Yönetim*”

Öğrenme Alanı: Güç, Yönetim ve Toplum

Kazanım: Büyük Millet Meclisi'nin açılışı ile ulusal egemenliği ilişkilendirir.

Açıklama: Bu ünite de Atatürk'ün ulusal egemenlik hakkında söylediği sözlere ve Büyük Millet Meclisi'nin açılışına yer verilir (MEB, 2005: 20).

Etkinlik: TBMM'nin kuruluşu, görevleri, önemi üzerinde durulur.

Atatürk'ün 23 Nisan'ı neden Türk ve dünya çocuklarına hediye ettiği üzerinde durulur. Konuyla ilgili “Bizim Bayramımız ” adlı okuma parçası okutulur. Bunun yanında 23 Nisan ile ilgili resim, şiir ve yazılara da yer verilir (Tekerek ve Kaya, 2005: 210)

Ünite 8. “*Uzaktaki Arkadaşlarım*”

Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar

Amaç: Atatürk'ün çocuklara verdiği önemi ve 23 Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın anlamını kavrayabilme

Kazanım: 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın anlamını yazar ve açıklar. Bu ünite de 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı etkinliklerine yer verilir. Atatürk'ün çocuk sevgisi ve çocuklara verdiği önem üzerinde durulur.

Kazanım: Dünya üzerinde çeşitli ülkeler olduğunu fark eder.

Etkinlik: “Uzaklardan Geldiler” okuma parçası okutularak burada Çanakkale Savaşlarının Türk Tarihindeki önemi üzerinde durulur ve Anzaklar için bu savaşın önemi belirtilir (Tekerek ve Kaya, 2005: 236).

V. Sınıf

Ünite 1. “Haklarımı Öğreniyorum”

Öğrenme Alanı: Birey ve Kimlik

Atatürkçülük Kazanımları:

1. Atatürk'ün kişiliğine ve özelliklerine ilgi duyuş
2. Atatürk'ün kişiliğini ve özelliklerini kavrayabilme

Açıklama: Atatürkçülüğün Türk Milleti'nin bugün ve gelecekte tam bağımsız olmasını, Türk Milleti'nin huzur ve refah içinde yaşamasını amaçladığı vurgulanır.

Atatürkçülüğün; devlet yönetiminde millet egemenliğini esas aldığını, aklın ve bilimin rehberliğinde Türk kültürünün çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarmayı amaçladığı ve Türk Milleti'nin çağdaşlaşmasını hedeflediği; Atatürkçülüğün gerçekçi fikirlere dayanarak esaslarının Atatürk tarafından ortaya konulduğu, ilke ve esaslarıyla olan bütünlüğü vurgulanır.

Bu ünite de ders kitabında “Atatürk'ü Tanıyalım” adlı metin yer alır. Bu metin 1881 yılında Selanik'te doğduğu, 7 yaşında okula başladığı, Ali Rıza Efendi ile Zübeyde Hanım'ın en büyük çocuğu olduğu, Makbule adında kız kardeşi olduğundan ve 12 yaşında Askeri Rüştiye'ye girdiğinden bahsediliyor. Başarılı ve çalışkan bir öğrenci olduğu, matematik öğretmeninin O'na Kemal adını verdiği, Trablusgarp, Balkan ve 1. Dünya Savaşları'na katıldığından, ülkesini işgalden kurtaran bir lider olduğundan, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı olduğundan, milletini kalkındıran ve çağdaşlaştıran büyük bir lider olduğundan bahsediliyor.

Etkinlik: Atatürk'ün hayatını anlatan anı ve olaylardan yararlanılabilir. Yenilikler öncesinde kullanılan saat, takvim vb. eşyalar sınıfa getirilerek öğrencilerin konuyu daha somut bir biçimde kavramaları sağlanır, drama çalışmasıyla bu daha da eğlenceli hale

getirilebilir. Atatürk'ün yaptığı yenilikler öğrencilere araştırma ödevi olarak verilebilir (Karagöz ve Tekerek, 2005: 38-39).

Ünite 2. “Adım Adım Türkiye”

Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras

Atatürkçülük Kazanımları:

1. Türk kadınının toplumdaki yerini ve Atatürk'ün kadın haklarına önem verdiğini kavrayabilme

Açıklama: Atatürk'ün kadınlara sağladığı sosyal ve siyasal haklar kanıt gösterilerek kadınların cumhuriyet yönetimi sayesinde elde ettikleri haklar vurgulanarak Türk kadınının günümüz toplumundaki yeri ve önemi vurgulanacaktır (MEB, 2005: 37).

Ders kitabında Kadın Hakları adlı metinde Osmanlı döneminde Türk kadınlarının Hiçbir sosyal ve siyasal haklarının olmadığından, seçme-seçilme haklarını kullanamadıklarından ve miras haklarından yeterince yararlanamadıklarından bahsediliyor. Türk kadını haklarını Atatürk'ün önderliğinde gerçekleşen Cumhuriyet yönetimi sayesinde kazandıklarından, 1926'da yürürlüğe giren Medeni Yasa'yla birlikte kadınlara mirastan eşit pay alma, istediği işte çalışma ve okuma haklarının verildiğinden bahsediliyor. 1934'te ise oy verme ve seçilme hakkının tanındığından, Atatürk'ün önderliğinde Türk kadınları birçok sosyal ve siyasal haklara kavuşmuştur. Bu metinde de Atatürk'ün kadınlara verdiği haklar göz önünde bulundurulmuştur.

2. Kanıt kullanarak Atatürk İnkılâpları'nın öncesiyle sonrasındaki günlük yaşamı karşılaştırır.

3. Atatürk ilkeleri ve İnkılâpları arasındaki ilişkiyi kavrar.

4. Atatürk'ün öğretmenlere önem verdiğini fark edebilme.

Açıklama: Atatürk'ün öğretmenlere verdiği önemi belirten sözleri ve onun yeni Türk harflerinin öğretilmesinde öğretmenlik görevi üstlendiği belirtilerek Atatürk'e eğitim-öğretim alanındaki çalışmalarından dolayı baş öğretmen ünvanı verildiği vurgulanacaktır (MEB, 2005: 37).

5. Atatürk'ün hayatıyla ilgili olay ve olguları kavrayabilme.

Açıklama: Atatürk'ün söylediği özlü sözlerden Atatürk'ün fikir hayatına ilişkin çıkarımlarda bulunur.

- Atatürk'ün fikir hayatını oluşturan temel ilkelerden olan akılcılık, bilimsellik, toplumsal dayanışma, insan sevgisi, barışçılık ve evrensellik ilkeleri nedenleri ile ilişkilendirilerek açıklanacaktır.

- Atatürk'ün ilk cumhurbaşkanımız olarak devleti en iyi şekilde yönettiği belirtilerek, eserlerinin neler olduğu belirtilerek en büyük eserinin neden Türkiye Cumhuriyeti olduğu açıklanacaktır (MEB, 2005: 37).

6. Atatürk'ün son günleriyle ilgili olaylar ve olgular bilgisi

Açıklama: Atatürk'ün hastalığına rağmen son günlerine rağmen ülkenin iç ve dış işleriyle ilgili yaptığı çalışmalar vurgulanır. Katıldığı yurt içi gezileri, Hatay'ın Türkiye'ye katılması için gösterdiği çaba ve vasiyetiyle servetinin büyük kısmını Türk milletine bırakması (MEB, 2005: 38).

7. Atatürk ile ilgili anılardan zevk alış

Açıklama: Atatürk'ün siyasi hayatıyla ve son günleriyle ilgili anıları ve bu anılarda geçen olayların günümüz için önemi (MEB, 2005: 38).

8. Diğer dinlere hoşgörü olmanın gereği ve vicdan hürriyetinin önemini kavrayabilme

Açıklama: Diğer dini inançlara hoşgörü göstermenin gereği, din ve vicdan hürriyetinin önemi Atatürk'ün uygulama ve sözlerinden örnekler verilerek vurgulanır (MEB, 2005: 39).

9. Atatürk İlke ve İnkılâpları'nın dayandığı esasları kavrayabilme

Açıklama: Milli Tarih bilinci, vatan ve millet sevgisi, milli dil, bağımsızlık ve özgürlük, egemenliğin millete ait olması, milli kültürün geliştirilmesi, Türk milletini çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarma gibi daha önce ele alınmış olan Atatürkçülüğün temel esasları Atatürk ilkeleriyle ilişkilendirilir. Milli birlik ve beraberlik ile ülke bütünlüğünü Atatürk ilke ve inkılâplarının dayandığı temel unsurlar açıklanır (MEB, 2005: 41).

10. Atatürkçülüğü tanıyabilme ve önemini kavrayabilme

Açıklama: Atatürkçülüğün; Türk Milleti'nin bugün ve gelecekte tam bağımsız olmasını, Türk Milleti'nin huzur ve refah içinde yaşamasını amaçladığı vurgulanır. Atatürkçülüğün; devlet yönetiminde millet egemenliğini esas aldığı, aklın ve bilimin rehberliğinde Türk kültürünü çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarmayı amaçladığı ve Türk milletinin çağdaşlaşmasını hedeflediği; Atatürkçülüğün gerçekçi fikirlere dayanarak esaslarının Atatürk tarafından ortaya konulduğu, ilke ve esaslarıyla olan bütünlüğü vurgulanır (MEB, 2005: 39).

11. Atatürk'ün Türk diline önem verdiğini fark edebilme

Açıklama: Atatürk'ün Türk Dili ile ilgili çalışmalar açıklanarak, dil ile ilgili özlü sözlerine yer verilir (MEB, 2005: 40).

12. Milli kültürün korunmasında dilin önemini kavrayabilme

Açıklama: Milli kültürün korunup geliştirilmesinde Türk dilinin önemi açıklanarak Atatürk'ün milli kültür ve dil arasındaki ilişkiyi belirten sözleri ile ilişkilendirilir (MEB, 2005: 41)

13. Atatürk'ün milli tarihimize önem verdiğini fark edebilme

Açıklama: Türk Milletinin dünya medeniyeti ve tüm insanlık üzerindeki etkileri vurgulanacaktır. Kanıtlara dayanarak Atatürk'ün milli tarihimize verdiği önem Atatürk'ün sözleri ve Türk Tarih Kurumu'nun açılışı ile ilişkilendirilerek Türk Tarih Kurumu'nun milli tarihimizle ilgili bilimsel araştırmalar yaptığına yer verilecektir (MEB, 2005: 41).

14. Atatürkçülüğün bir bütün olduğunu fark edebilme

Açıklama: Atatürkçülüğün Türk milletinin ihtiyaçlarından ve gerekçelerinden ortaya çıkan bir düşünce sistemi olduğu, Atatürkçülüğü oluşturan ilke ve esasların birbirini tamamladığı ve bir bütün oluşturduğu üzerinde durulur (MEB, 2005: 39).

15. Atatürk'ün çağdaşlaşma anlayışında taklitçilikten kaçınmanın önemini kavrayabilme

Açıklama: Atatürk'ün çağdaşlaşma anlayışı üzerinde durularak bu anlayışta taklitçiliğe yer olmadığı üzerinde durulacaktır (MEB, 2005: 40).

16. Atatürk'ün milli eğitim konusundaki düşüncelerini uygulamalarını fark edebilme

Açıklama: Atatürk'ün milli eğitim konusundaki düşünceleri ve uygulamalarından yola çıkılarak milli eğitim politikasını oluşturan temel düşünceleri belirtilecektir.

- Atatürk'ün Türk eğitiminin neden milli, çağdaş ve laik olmasına önem verdiği açıklanacaktır.
- Atatürk'ün öğretim birliğine ve karma eğitime neden önem verdiği açıklanarak, onun eğitimin ve milli kültürün yaygınlaştırılmasına önem verdiği vurgulanacaktır (MEB, 2005: 40).

17. Cumhuriyetçilik ilkesini kavrayabilme

Açıklama: Bu ilke çerçevesinde; Bir kişinin veya bir zümrenin egemenliğine dayanan yönetimlerle Cumhuriyet yönetimi Atatürk'ün Cumhuriyet ile ilgili sözleri de belirtilerek karşılaştırılacak ve demokrasinin esas alındığı Cumhuriyet yönetimi, Türk milleti için en uygun yönetim şekli olduğu için Cumhuriyet'in kabul edildiği açıklanır. Cumhuriyet'in bir devlet ve yönetim şekli olarak anayasamızda yer aldığı ve anayasadaki bu maddenin değiştirilemeyeceği açıklanarak, anayasamızda Türkiye

Cumhuriyeti'nin demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğu hükmünün yer aldığı vurgulanır. Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi'nde Türk gençliğinden beklentileri analiz edilerek Türkiye Cumhuriyeti'ni Türk gençliğine emanet ettiğı ve Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'nin sonsuza kadar yaşatılmasını istediğı açıklanır. Cumhuriyetçilik ilkesini benimsemenin Cumhuriyet yönetimine bağıllığı sağladığı, Cumhuriyet yönetimini korumayı ve yüceltmeyi amaçladığı vurgulanarak, Cumhuriyet yönetiminin Türk toplumuna sağladığı faydalar demokrasi, katılım, hak ve hürriyet kavramları çerçevesinde değerlendirilir (MEB, 2005: 42)

18-Milliyetçilik ilkesini kavrayabilme

Açıklama: Bu ilke çerçevesinde; Atatürk milliyetçiliğinin dayandığı esasları(inandığı ve güvendiğı Türk milletini sevmeye ve yüceltmeye dayandığı “Ben Türküm” diyen herkesin Türk olduğı, milli birlik ve beraberliğimizin temel taşı olduğı, milletin bağımsızlığını amaçladığı, insanlara ve insanlığa değer verildiğı, Türk vatandaşları arasında hiçbir ayırım yapılamayacağı, yurttta ve dünyada barışa önem verdiğı) Atatürk'ün milliyetçilik konusu ile ilgili sözleri ile ilişkilendirilerek, Atatürk milliyetçiliğinin Türk toplumuna sağladığı yararlar örneklerle açıklanır. Atatürk milliyetçiliğı açıklanırken milliyetçilik duygusunun Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasında önemli bir rol oynadığı vurgulanır (MEB, 2005: 42).

19.Halkçılık ilkesini kavrayabilme

Açıklama: Bu ilke çerçevesinde; halk kelimesinin bir ülkede oturan ve o ülkeyi vatan bilen insanlar için kullanıldığı belirtilerek, herkesin devlet hizmetlerinden yararlanma hakkına sahip olduğı, devlet ile vatandaş arasındaki ilişkilerin çağdaş bir anlayışla düzenlendiğı, halkın refah ve mutluluğunu sağlamayı amaçladığı açıklanır. Halkçılık ilkesinin milli egemenliğin dayanağı olduğı vurgulanarak Türk toplumuna sağladığı yararlar ve Atatürk'ün halkçılık konusuyla ilgili sözleri örneklerle açıklanacak, kanun önünde eşitlik, adalet, demokratik hak kavramları halkçılık ilkesiyle ilişkilendirilir (MEB, 2005: 43).

20. Devletçilik ilkesini kavrayabilme

Açıklama: Bu ilke çerçevesinde; Atatürk'ün ekonomi alanındaki görüşleri doğrultusunda devletçilik ilkesinin devleti ekonomik, sosyal ve ekonomik alanda yüklediğı görevler açıklanır. Devletin çıkardığı kanunlarla özel teşebbüsü koruduğı vurgulanarak devletçilik ilkesiyle ekonomide özel teşebbüs ile kamu iktisadi teşekküllerinin birlikteliğı vurgulanarak devletçilik ilkesinde devletin kişileri üretim ve ticaret gibi işleri özendirdiğı açıklanır. Devletçilik ilkesinin Türk ekonomisini

geliştirmek amacıyla ortaya atıldığı, ekonominin her alanındaki faaliyetleri başlattığı, Türk toplumuna sağladığı yararları örneklerle açıklanarak devletçilik ilkesinin niteliği Atatürk'ün sözleriyle açıklanır (MEB, 2005: 43).

21. Laiklik ilkesini kavrayabilme

Açıklama: Bu ilke çerçevesinde; laikliğin, dinin devlet düzeni, eğitim ve hukuk sistemleri ile toplumsal yaşayış üzerindeki etki, baskı ve denetimin kaldırılması şeklinde tanımlanabileceği belirtilerek, Cumhuriyetten önceki dönemde padişahların din ve devlet işlerini birlikte yürüttüğü belirtilecektir. Ülkemizde laikliğin yerleşmesi amacıyla yapılan değişikliklerden yola çıkılarak laiklik ilkesinin temel esasları(devlet yönetiminde din kuralları yerine millet egemenliğinin esas alındığı, akla ve bilime önem verildiği, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının din ve vicdan hürriyetinin anayasa ile güvenceye alındığı, dini inanç ve duyguların istismar edilmesine izin verilmediği, demokrasinin gereği olduğu) açıklanır. Laiklik ilkesinin milli birlik ve beraberliğimizin sağlamasında çok önemli bir rol oynadığı açıklanarak, Türk milletine çağdaşlaşma yolunun açıldığı örneklerle vurgulanır. Laiklik ilkesinin Cumhuriyet yönetiminin güçlenmesi için gerekli olduğu ve ülkemizde demokrasinin yerleşmesine yardımcı olduğu belirtilir. Atatürk'ün İslam dini, din ve vicdan hürriyeti ile dini istismar ve taassup konularındaki sözlerinden örnekler verilerek laiklik ilkesinin Türk toplumuna sağladığı yararlar örneklerle açıklanır (MEB, 2005: 44).

22. İnkılâpçılık ilkesini kavrayabilme

Açıklama: İnkılâpçılık ilkesi ile sürekli çağdaşlaşma kavramı ilişkilendirilerek; İnkılâpçılık ilkesinin yeniyi, iyiyi ve güzeli esas aldığı vurgulanarak çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmanın yeniliklere açık olmakla sağlanabileceği belirtilir. Atatürk'ün inkılâpçılık konusu ile ilgili görüşleri örneklerle açıklanarak inkılâpçılık ilkesinin Türk toplumuna sağladığı faydalar vurgulanır (MEB, 2005: 44).

23. Atatürk ilkelerine sahip çıkmanın ve devamlılığını sağlamanın önemini kavrayabilme

Açıklama: Türkiye Cumhuriyeti'nin temelinin Atatürk ilkelerine dayandığı, anayasada belirtilen devletin tanımıyla ilişkilendirilerek açıklanır, Atatürk ilkelerine sahip çıkmanın Türkiye Cumhuriyeti'nin devamlılığı üzerindeki etkisi vurgulanır. Atatürk ilkelerinin devamlılığını sağlama konusunda kişisel sorumluluk alınması gerektiği vurgulanır, bu ilkelere niçin sahip çıkılması gerektiği ve ilkelerin devamlılığını sağlamak için neler yapılması gerektiği açıklanır. Türkiye'de demokratik yönetimin Atatürk ilkelerine uygulanmasıyla sürdürüleceği belirtilir (MEB, 2005: 45).

24. Atatürk İnkılâpları'nın öncesiyle sonrasındaki günlük yaşam alanındaki farklılıkları yazar ve söyler.

Bu ünite de ders kitabında “Kültürel Farklılıklar Zenginliktir” başlıklı metine yer verilmiştir. Bu metinde Atatürk'ün aşağıdaki sözüne yer verilmiştir: “Hiç kimse başkalarını din, mezhep, örf, adet kabulüne zorlayamaz. Din ve mezhep hiçbir zaman politikaya alet olarak kullanılamaz”.

Ders kitabında “Dünden Bugüne Türkiye'miz” adlı metinde Medeni Kanun'un kadınlara tanıdığı haklara yer verilir. Kadınların çalışmaya ve üretmeye başladığı ve Türk kadınlarının Atatürk'e çok şey borçlu olduklarına yer verilir.

“Atatürk'ün Son Günleri” adlı metinde Atatürk'ün tüm hayatını Türk milletine adadığına, hastalığına rağmen ülkenin iç ve dış işleriyle ilgilendiğine, servetinin büyük bir bölümünü Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu'na bağışladığına yer verilir”.

“Atatürk ilke ve inkılâpları” adlı çalışmada Cumhuriyetçilik, laiklik, halkçılık, inkılapçılık, milliyetçilik, devletçilik ilkesi ve siyasi alanda, hukuk alanında, eğitim ve kültür alanında, toplumsal alanda yapılan inkılaplar hakkında bilgi verilir. Atatürk ilke ve inkılâplarının dayandığı temel esaslar:

- Milli tarih bilinci
- Vatan ve millet sevgisi
- Bağımsızlık ve özgürlük
- Egemenliğin millete ait olması
- Çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkma ülküsü
- Milli kültürün geliştirilmesi
- Milli birlik ve beraberlik anlayışı
- Türk milletine inanmak ve güvenmek
- Akılcılık (Hayatta en gerçek yol gösterici bilimdir, fendir prensibi)
- Barışçılık
- Yurtta barış dünyada barış prensibi

Yukarıdaki gibi açıklanır. “Güzel Dilim” adlı metinde Atatürk'ün dil konusuna ve Türk edebiyatına büyük önem ve emek verdiği bu amaçla Türk Dil Kurumu'nu kurduğuna yer verilir. Ayrıca Atatürk'ün aşağıdaki sözüne yer verilir: “Türk milletinin dili Türkçedir. Türk dili, dünyada en güzel, en zengin ve en kolay anlaşılabilir bir dildir. Onun için her Türk, dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır”.

Etkinlik: Grafiklerle Atatürk dönemi gelişmeleri yorumlanabilir. Atatürk ve Cumhuriyet konulu filmler izlenebilir. Fotoğraflar kullanılarak Cumhuriyet sonrası günlük yaşamdaki değişiklikler yorumlanır (MEB, 2005: 30).

Ünite 5. “Gerçekleşen Düşler”

Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum

Amaç: Atatürk’ün bilim ve teknolojiye verdiği önemi anlayabilme

Kazanım: Atatürk ‘ün bilim ve teknolojiye verdiği önemi açıklar.

Amaç: Ulusal egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer verebilme

Kazanım: Ulusal egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer verir ve onları korur.

(Karagöz ve Tekerek, 2005: 166–167)

Etkinlikler: Atatürk’ün bilimle ilgili sözleri öğrencilere araştırma ödevi olarak verilebilir. Atatürk’ün bilime önem verdiğini gösteren anılardan yararlanılır. Sınıfta Atatürk’ün bilim ve teknolojiye verdiği önemi ve bilim ve teknolojiye yaptığı değişimlerin etkilerini vurgulayan bir tartışma ortamı oluşturulabilir. Öğrencilere Atatürk ve Bilim- Teknoloji konulu bir yazı yazdırılabilir. Öğrencilerin bulmuş oldukları fotoğraf ve sözler sınıf panosuna asılabilir.

Ünite 6. “Toplum İçin Çalışanlar”

Öğrenme Alanı: Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler

Atatürkçülük Kazanımları:

1- Atatürk’ün milli eğitim konusundaki düşüncelerini, uygulamalarını fark edebilme

Açıklama: Atatürk’ün milli eğitim konusundaki düşünceleri ve uygulamalarından yola çıkılarak milli eğitim politikasını oluşturan temel düşünceleri belirtilir. Atatürk’ün Türk eğitiminin neden milli, çağdaş ve laik olmasına önem verdiği açıklanır. Atatürk’ün öğretim birliğine ve karma eğitime neden önem verdiği açıklanarak, onun eğitimin ve milli kültürün yaygınlaştırılmasına önem verdiği vurgulanır (MEB, 2005: 40).

Bu ünite de ders kitabında “Gönüllülük Esastır” başlıklı metinden önce Atatürk’ün şu sözlerine yer verilir:”En önemli, en temel nokta eğitim sorunudur. Eğitimidir ki bir ulusu ya özgür, bağımsız, şanlı, yüce bir toplum durumunda yaşatır; ya da bir ulusa tutsaklığa ve yoksulluğa sürükler.”

Etkinlik: Öğrencilerden Atatürk’ün milli eğitimle ilgili sözlerini araştırıp bulmaları istenebilir. Atatürk’ün eğitim alanında yaptığı çalışmaları gösteren fotoğraflar sınıf

panosuna asılabilir. Öğrencilere Atatürk'ün eğitime verdiği önemi anlatan bir yazı yazdırılabilir.

Ünite 7. “Bir Ülke, Bir Bayrak”

Öğrenme Alanı: Güç, Yönetim ve Toplum

Atatürkçülük Kazanımları:

1. Türkiye Cumhuriyeti anayasalarıyla ilgili olaylar ve olgular bilgisi

Açıklama: Yeni Türk Devleti'nin 1921 yılında hazırlanan ilk anayasanın esaslarının Kurtuluş Savaşı'nın devam ettiği sırada Atatürk tarafından belirlendiği, TBMM'de kabul edilen bu anayasaya göre yasama, yürütme ve yargı yetkilerinin TBMM'de toplandığı, bu anayasa ile ilk defa egemenliğin kayıtsız şartsız Türk milletine verildiği ve bu durumun daha sonraki, anayasalarda da bulunduğu belirtilir. 1923 yılında, 1921 Anayasası'na Türkiye Devleti'nin bir cumhuriyet olduğu hükmünün konulduğu, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ihtiyaçlarına uygun olarak zaman içerisinde yeni anayasalar hazırlandığı vurgulanarak yürürlükte olan anayasamızın değiştirilemez olan maddeleri gerekçeleriyle işlenir (MEB, 2005: 45).

2. Ulusal Egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer verir.

Açıklama: Ders kitabında “Saltanattan Ulusal Egemenliğe ve Bağımsızlığa” adlı metinde ulusal egemenliğimizi ve bağımsızlığımızı simgeleyen Sivas Kongresi'nin yapıldığı okul binasının, bayrağın, Erzurum Kongresi'nin yapıldığı okul binasının ulusal egemenliğimizin birer simgesi olduğuna yer verilir.

Bayrağımız ve Milli Marşımız parçaları öğrencilere okunarak ulusal bağımsızlığımızın simgesi olan bayrağımız ve İstiklal Marşı hakkında öğrenci bilgilendirilir (Karagöz ve Tekerek, 2005: 216-217).

Etkinlik: Sivas ve Erzurum Kongreleri işlenirken bu kongrelerin yapıldığı okul binalarının resimleri sınıfa getirilebilir. Öğrencilerin bulmuş oldukları fotoğraf ve sözler sınıf panosuna asılabilir. Öğrencilere nelerin ulusal egemenliğimizi ve bağımsızlığımızı simgelediği hakkında bir araştırma ödevi verilebilir.

Ünite 8. “Hepimizin Dünyası”

Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar

Atatürkçülük Kazanımları:

1. Atatürk'ün düşünce sistemini oluştururken dünyadaki ve ülkedeki olaylardan etkilendiğini açıklayabilme

Açıklama: Atatürk'ün, dünyadaki siyasi, askeri, ekonomik, sosyal, kültürel gelişmeleri izleyip bu gelişmelerin ışığında devletin ve ülkenin içinde bulunduğu olumsuz durumdan kurtarılması için çözüm yolları aradığı ve bu koşulların Atatürkçü düşünce sisteminin oluşmasında etkisi olduğu açıklanır. Atatürk'ün tarih boyunca bağımsız yaşamayı ilke edinmiş olan Türk milletinden aldığı güçle, fiilen yıkılmış olan Osmanlı Devleti'nin yerine milli egemenliği esas alan özgür ve bağımsız yeni bir devlet kurmanın gerekli olduğuna inandığı ve buna önem verdiği açıklanır.

2. Atatürk'ün barışçı bir devlet adamı olduğunu kavrayabilme

Açıklama: Atatürk'ün yurttta ve dünyada barışa önem verdiği vurgulanarak, Atatürk'ün barışçı bir devlet adamı olduğu belirtilir.

3. Atatürk'ün çağdaşlaşma anlayışında taklitçilikten kaçınmanın önemini kavrayabilme

Açıklama: Atatürk'ün çağdaşlaşma anlayışı üzerinde durularak bu anlayışta taklitçiliğe yer olmadığı belirtilir (MEB, 2005: 41).

4. Atatürk'ün milli dış politika hakkındaki düşüncelerini fark edebilme

Bu ünite de ders kitabında “Atatürk'ün Düşünce Sisteminin Oluşması” adlı metinde Atatürk'ü etkileyen iki önemli olay olan Fransız İhtilali ve Osmanlı Devleti'nin parçalanıp çöküşünün hızlanmasına yer verilmiştir. Ayrıca Atatürk'ün bildiği yabancı dil sayesinde de dünyada olup bitenleri yakından takip ettiğine ve düşünce sistemini oluştururken dünyadaki ve ülkedeki olaylardan etkilendiğinden bahsedilir (Karagöz ve Tekerek, 2005: 240).

Etkinlik: Atatürk'ün düşünce sistemi ve dış politika hakkındaki görüşleri öğrencilere araştırma ödevi olarak verilebilir. Atatürk'ün düşünce sistemini anlatan eğitsel film, anı ve olaylardan yararlanılabilir.

Atatürkçülük konuları ilkokul çağı çocukları için soyuttur. Bu yaştaki çocukların Atatürk ilkelerini ve düşünce sistemini gerçek anlamda kavramaları güçtür. Bu nedenle Atatürkçülük konuları işlenirken öğrencilere bol somut örnekler verilmeli, Atatürk'le ilgili anı ve olaylardan, resimlerden yararlanılmalıdır.

Atatürkçülük; Atatürk'ün yaptığı ilke ve inkılâpların, hayatının, kişiliği ve kişilik özelliklerinin tam olarak kavratılmasıyla anlaşılabilir. Bu nedenle Atatürkçülüğü kavratıp, yaşatıp, uygulamak gerekir.

Temel eğitimin birinci kademe sınıflarında; Atatürk ve eserlerinin tanıtılması, benimsetilmesi, sınıf öğretmenlerinin sadece belirli bir ders içindeki ünitelerin işlenmesi sırasında vereceği bilgilerle sınırlı tutulmamalıdır. Atatürk'ün kişiliği, Kurtuluş

Savaşı'ndaki önemli olaylar, Atatürk inkılâbı, Atatürk ilke ve görüşleri Ulu Önderimizin özdeyişleriyle birlik ve beraberlik içerisinde her fırsatta öğrencilere duyurulmaya çalışılmalı, öğrenciler Atatürkçülük konusunda bilinçlendirilmelidir.

Vatan ve millet sevgisi işlenirken, Atatürk'ün vatanını ve milletini çok sevdiği, vatan ve milleti için canını feda etmekten kaçınmadığı vurgulanmalıdır.

İdealist oluş işlenirken; milli birlik duygusuyla kenetlenmiş olmalı, ayrıca milletler arasında kardeşçe bir insanlık hayatı meydana getirmenin Atatürk'ün ideali olduğu vurgulanmalıdır. Mantıkçı ve gerçekçi oluşu, akla ve bilime önem verdiği, gerçeği akıl ve bilim yoluyla ulaşılabacağına inandığına kendi sözleriyle değinilmelidir. Yaratıcı düşüncesi, kazandığı askeri başarılar ve inkılâplarının yapılması sırasındaki uygulamalarla verilmelidir. Sabır ve disiplin anlayışı; bir konuda karar alışı ve uygulamadaki zamanlamasıyla; ileri görüşlülüğü olayların gelişmesiyle sonucu kestirebilmesiyle; açık sözlülüğü, gerçekleri millete ifade etmekten çekinmemesiyle; çok yönlülüğü, komutan, devlet adamı, inkılâpçı, öğretmen olmasıyla, öğreticilik yönü eğitim ve öğretime önem vermesi, harf inkılâbını yapması ve başöğretmenliğiyle; sanatseverliği, Türk sanatının gelişmesine, çağdaşlaşmasına verdiği önem ve bu alanda söylediği sözlerle, yöneticiliği, toplumun çıkarlarını kendi çıkarlarından üstün tutmasıyla, önder oluşu, Kurtuluş Savaşı'nda Türk milletine çağdaş inkılâpların yapımındaki önderliğiyle, kararlı ve mücadeleci oluşu, güçlülere direnmesi, yılmadan ümitsizliğe kapılmamasıyla; planlı çalışması, her işini planlı yapıyla; inkılâpçılığı, gerçekleştirdiği inkılâplarla; birleştirici ve bütünleştirici oluşu, Kurtuluş Savaşı öncesi hazırlık dönemindeki icraatlarıyla, insan sevgisi ise insanlara verdiği değer ve barışçı yaklaşımlarla kavratılmalıdır.

4.12.YORUMLAR

4.12.1. İlköğretim Programlarının Değerlendirilmesi (1924-1998)

Cumhuriyet ilan edildikten kısa bir süre sonra, eğitim sisteminde ve bu arada ilkokul programında bazı değişiklikler yapıldı. Cumhuriyet Döneminin ilk programı 1924 (1340) tarihli “İlk Mektepler Müfredat Programı”dır. Bu program, İlköğretim Dairesi tarafından hazırlanmıştır. Toplanan 43 kişilik bir program heyeti ilkokul, ortaokul ve lise ders kitaplarını değiştirmiştir. Eski devrin ideolojisine bağlı olan görüşler ortadan kaldırılmış ve yerine Türkiye Cumhuriyeti'nin benimsediği esaslar konulmuştur. İlkokul öğrencileri için çok ağır gelen ders programları bu suretle

hafifletilmiştir (Dönmeztürk, 1985: 4) Diğer yandan, 1924’de toplanan II. Heyeti İlmiye kararlarına göre, ilkokullar 6 yıldan 5 yıla indirilmiştir. (Gerekçe belirtilmemiştir) Kız ve erkek ilkokulları için ayrı ayrı ders dağıtım çizelgeleri hazırlanmıştır.

1926 İlkokul programı Cumhuriyet prensiplerine göre yeni öğretim metotlarıyla, Fransız, Yunan, Bulgar, Alman ve diğer ulusların ilköğretim programlarından yararlanılarak hazırlanmıştır (Turgut, 1992: 18). 1926 programında *çevreye uyum* ve *işlevsellik* esas alınmıştır. 1926 programında Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi dersleri ayrı ayrı okutulmaktadır. Bu programla ilk defa toplu tedris metodu getirilmiştir.

1926 programı on yıl uygulamada kalmıştır. Fakat bu arada 1930 yılında köy çocuklarını köyün şartlarına, ihtiyaçlarına göre yetiştirmek için, şehir okulları müfredatının esasları temel olmak suretiyle, “Köy Mektepleri, Müfredat Programı” hazırlanmıştır. Eğitim programlarındaki bu değişikliğin özünü laiklik, batıya dönüş ve müspet bilimler oluşturmuştur (Türkoğlu, 2006: 330).

1936 yılında yapılan program değişiklikleri önceki değişikliklere göre ayrı bir öneme sahiptir. Bu tarihe kadar, yeni kurulan devletin yapısına uygun olarak yapılması gereken inkılâplar tamamlanmış ve bu inkılâplar yerleşmeye başlamıştır. Daha önceki değişikliklerin yapıldığı yıllarda inkılâplar henüz tamamlanmadığından, hazırlanan ilkokul programları yeni rejimin görüşlerini tam olarak yansıtmıyordu. Bu açıdan 1936 programı ayrı bir öneme sahiptir (Akbaba, 2006: 5).

1936 Programında Cumhuriyet Halk Partisinin eğilimleri doğrultusunda, programa “ileri derecede siyasi bir içerik” verildi. Bunda da “Cumhuriyet Halk Partisi’nin, yeni Türk Devleti’nin temeli olduğu” gerekçesine dayanıldı (Sakaoğlu, 2003: 212). Programa baktığımızda iktidardaki Cumhuriyet Halk Partisinin programındaki ulusal eğitime bağlı kalındığı görülmektedir (Binbaşioğlu, 1999a: 148).. Birçok açıdan eleştirilere maruz kalan bu programda, 1926 programına göre ders programlarının daha iyi bir düzene konulduğu, önceki bir takım sıkıntıların giderildiği, eğitim-öğretimde bireysellik ilkesinin ön plana çıktığı görülmektedir (Türkoğlu, 2006: 331).

1936 programı günün ihtiyaçlarına göre yeniden geliştirilerek 1948 ilkokul programı hazırlanmıştır. Bu program, 1948 -1949 öğretim yılında yürürlüğe konmuş ve 20 yıl süreyle Cumhuriyet tarihimizin en uzun yürürlükte kalan programı özelliğini kazanmıştır (Cicioğlu, 1985: 99).

1948 İlkokul programının temel ruhu ve felsefesi, Ulu Önder Atatürk'ün programın baş tarafına konulan direktif mahiyetindeki aşağıdaki cümlelerde yer almaktadır:

“Hükümetin en feyizli ve en mühim vazifesi Milli Eğitim işleridir. Bunda muvaffak olabilmek için öyle bir program takip etmeye mecburuz ki, o program milletimizin bugünkü haliyle içtimai, hayati ihtiyacı ile, muhiti şartlarıyla ve asrın icaplarıyla tamamen mütenasip ve mütevafilek olsun. Bunun için muazzam ve fakat hayali, muğlak mütalaalardan tecerrüt ederek hakikate nafiz nazarlarla bakmak ve el ile temas etmek lazımdır”.

Yukarıdaki direktiflerden Ulu Önderin milletimizin o günkü haline, toplumsal ve hayati ihtiyaçlarına, çevre şartlarına ve yaşanan yüzyılın isteklerine uygun, hakiki ve somut bir Milli Eğitim Programı istediği açıkça anlaşılmaktadır (Arslan, 2000: 7-8).

1961 yılında İlköğretim Genel Müdürlüğü 1948 programını inceleyerek “İlkokul Programında Yapılacak Değişikliklerle İlgili Esasları” bir rapor halinde tespit etmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı, illere gönderdiği genelge ile öğretmenlerin ve eğitim kuruluşlarının, 1948 İlkokul Programı hakkındaki görüşlerini istemiştir. Yapılan inceleme ve deneme sonuçları gözden geçirilerek yeni program ana hatlarıyla tespit edilmiştir. 1962 yılında “ön program taslağı” hazırlanarak, 14 Nisan 1962’de son şeklini almıştır. 1962 Program taslağı, Talim ve Terbiye Kurulunca incelenmiş, 12 Eylül 1962 tarih ve 215 sayılı kararla beş yıl süreyle bazı okullarda denenmesi ve geliştirilmesi şartıyla uygulanmaya konulması uygun görülmüştür (Cicioğlu, 1985: 102).

1962 İlkokul program taslağında Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adı altında birleştirilmiştir (Sönmez, 1997: 40).

1967–1968 öğretim yılında Bakanlıkta kurulan uygulayıcı, yönetici, eğitimci ve uzmanlardan oluşan bir komisyonda 1962 program taslağı ve bu taslağın uygulanan sonuçları üzerinde çalışarak “Geliştirilmiş İlkokul Program Taslağı” hazırlanmıştır (Çelenk vd., 2000: 98).

Geliştirilmiş İlkokul Program Taslağı, Değerlendirme Semineri çalışmalarından sonra birtakım değişiklikleriyle 1968 Mayıs ayında Talim Terbiye Kuruluna sunulmuş ve Talim Terbiye Kurulunun 1 Temmuz- 1968 gün ve 171 sayılı kararı ile 1968 İlkokul Programı kabul edilmiştir (Tekişik, 1969: 11).

Diğer yandan, 1977’de programda yeniden değişiklik yapılmıştır. Buna göre 1977 programının giriş kısmında 1968 Programında değişiklik yapılmasının sebebi aşağıdaki şekilde açıklanmıştır: “Ülkemizde Cumhuriyetin kuruluşundan beri, ilk ve ortaokul programlarında, ihtiyaç ve imkanlar ölçüsünde zaman zaman değişiklikler yapılmış, gerçekleştirilmesine çalışılan demokratik idare ve yaşayışın okul programlarına aksettirilmesine, milletimizin gücüne ve demokrasiye inanmış, demokratik yaşayışa tam uyabilen vatandaşlar yetiştirilmesine önem verilmiştir. Böylece ‘Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek’ Milli Eğitiminin amaçlarının başında yer almıştır.

Ancak; öğrencinin iyi bir vatandaş olarak yetişebilmesi için her şeyden önce içinde yaşadığı çevreyi, vatanını ve dünyayı iyi tanımasına; ortaya çıkan problemleri başarıyla çözebilmesine yarayacak sağlam temel bilgilere ve genel kültüre ihtiyacı vardır. Bu yüzden ilk ve ortaokul programlarındaki Sosyal Bilgiler (Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi) konularının payına çok önemli görevler düşmektedir ” (MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1977: 3).

1990 yılında Talim ve Terbiye Kurulunda görüşülerek uygun bulunan ilkokul 4. ve 5. sınıflar Sosyal Bilgiler programı 1990–1991 öğretim yılından itibaren denenip geliştirilmek üzere kabul edilmiştir. Hazırlanan program 1990–1991 öğretim yılından itibaren uygulamaya konmuş ve 1998’e kadar yürürlükte kalmıştır. 1990 ilköğretim Sosyal Bilgiler programı amaç ve içerik olarak bu tezin 93–106 sayfaları arasında verilmiştir.

Sosyal Bilgiler Programının Amaçlar Açısından Değerlendirilmesi:

Türk Milli Eğitiminin Genel Amacı, Türk milletinin bütün fertlerini;

1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin milli, ahlaki, insani manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya

görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamaktır (Gülcan, 2003: 159).

Türk Milli Eğitiminin amaçlarında geçen bu bilgi ve becerilerin önemli bir kısmı, ilköğretim kurumlarında Sosyal Bilgiler dersi yoluyla kazandırılmaya çalışılır. (Erden, 5). Nitekim sosyal Bilgiler dersinin amaçları ile Milli Eğitimin amaçlarına baktığımızda örtüştüğünü görmekteyiz. Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarına arasında yer alan *“Ailesine, milletine, vatanına, Atatürk inkılâp ve ilkelerine bağlı çalışan, araştırmacı, inceleyici, fedakâr ve fazilet sahibi iyi bir vatandaş, mükemmel bir insan olarak yetişirler”* maddesi benzer amaçlar arasındadır.

1924 Programına baktığımızda eski devrin ideolojisine bağlı olan görüşlerin ortadan kaldırılması ve yerine Türkiye Cumhuriyeti’nin benimsediği esaslar konulması amacının güdüldüğü görülür.

1926 programında Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi dersleri ayrı ayrı okutulmaktadır. Hepsinin genel amacı ise şöyledir: “İyi birer vatandaş yetiştirmek, gençleri mensup oldukları vatan ve milletine intibak ettirmektir”. Yurt Bilgisi dersi ise, bu gayeyi doğrudan doğruya yapan bir derstir; bu nedenle diğer derslerin hepsinin bir merkezi ve temeli durumundadır (Nalçacı, 2001: 23).

1930 programı ile ilk defa derslerin özel amaçlarına her dersin girişinde “Dersin Hedefleri” başlığı altında yer verilmiştir (Çelenk vd., 2000: 40). 1930 Programında tarih ve yurt bilgisi derslerinin amaçları arasında aşağıdaki maddelere yer verilmiştir:

1. Çocuklara Türk milletini mazisi hakkında malumat verip onlarda milli şuur uyandırmak.
2. Bugünkü medeniyetin uzun bir mazinin mahsulü olduğunu anlatmak.
3. Büyük şahısların hayat ve hareketleri tasvir edilerek çocuklara imtisale şayan numuneler göstermek (İlk Mektepler Müfredat Programı, 1930: 67).
4. Çocuğa en geniş mana ile yurdunu ve milletini sevdirmek.
5. Ondan devlet, milliyet ve aile tenasüdüne iptina eden sağlam bir ahlakîyet hissi tevlit etmek ve yaşatmak.

Çocuğu devlet teşkilatı ve hükümet makinesi hakkında esaslı fikirlere ve malumata sahip etmek (İlk Mektepler Müfredat Programı, 1930: 79).

1936 Programının amacı, “Eğitim siyasamızın temel taşı, bilimsizliği gidermek”, ikincisi “kuvvetli cumhuriyetçi, ulusçu, halkçı, devletçi, laik ve devrimci yurttaş yetiştirmek” idi (Türkoğlu, 2006: 331).

Öte yandan 1948, 1962, 1968, 1977, 1990 İlkokul Programlarının amaçlarına baktığımızda “Türk çocuğunu ailesine, ulusuna, yurduna, Türk Devrimlerine bağlı, çalışkan, araştıran, inceleyen, iyi bir yurttaş yetiştirmek” olduğunu görürüz.

Sosyal Bilgiler Programlarının İçerik Açısından Değerlendirilmesi: 1930, 1948, programlarına baktığımızda özellikle tarih dersinin içeriğinin geniş bir alanı kapsadığı görülmektedir. Tarih Dersinde Yer Alan Konular aşağıdaki şekilde verilmiştir: Tarih öncesi devirler, Türklerin Orta Asya’daki kurduğu devletler, İlkçağ Uygarlıkları, Müslümanlığın Doğuşu, Müslüman Türk Devletleri, Büyük Selçuklu Devleti, Anadolu Selçuklu Devleti, Osmanlı Devleti, Avrupa’da Önemli Değişiklikler, Kurtuluş Savaşı, Türk Devrimi (MEB, 1948: 138).

Diğer taraftan 1962’de Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri de Toplum ve Ülke İncelemeleri adı altında ve üniteler halinde birleştirilmiştir (MEB, 1962: 27). 1962’de Toplum ve Ülke İncelemeleri dersine 2. Dünya Savaşı, Çok Partili Hayata Geçiş, 27 Mayıs ve Yeni Anayasamız konuları da eklenmiştir (MEB, 1962: 44). 1968 ve 1977 programı içerik olarak 1962 programıyla aynıdır. 1990 programında farklı olarak Vatan ve Millet, Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk?, Dünyaya Toplu Bakış Ünitelerini görmekteyiz.

Yine 1924, 1926, 1930, 1936, 1948 İlkokul programlarında yer alan coğrafya dersi içeriğinde Atatürkçülük konularına yer verilmediğini görmekteyiz. 1962, 1968, 1990 İlkokul programlarında ise Sosyal Bilgiler dersi içinde coğrafya konularını içeren ünitelerde yer verilen Atatürkçülük konuları aşağıdaki gibidir: “Türkiye’nin dünya üzerindeki yeri, Türkiye’nin jeopolitik önemi”.

4.12.2. 1998 ve 2004 Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi

Bireyin kişilik gelişiminde, ilköğretim yılları özel bir önem taşımaktadır. Bu yüzden, bireyin toplumla uyumlu yaşaması ve iyi bir yurttaş olması için “toplumsal kişilik” kazandırmayı amaçlayan Sosyal Bilgiler Dersi Programı’nın bilimsel ölçütlere ve ihtiyaca uygun bir şekilde hazırlanması gerekmektedir. Hiç kuşkusuz, ilköğretimde, Sosyal Bilgiler, temel derslerden birini oluşturmaktadır. Sosyal Bilgiler Dersi, öğrencilerin toplum ve sorunları hakkında bilgi sahibi olmalarında ve bir vatandaş olarak sorumluluklarını öğrenmelerinde, insan ilişkilerini anlamalarında, ulusal özellikleri kavramalarında en gerekli derslerden biridir (Aykaç, 2005: 345).

Sosyal Bilgiler, Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık Bilgisi gibi günümüzde ilköğretim programlarında yer alan, gerçekte sosyal bilimler denilen felsefe, sosyoloji, ekonomi, psikoloji, antropoloji gibi disiplinlerden seçilerek ilköğretime uygun biçime getirilmiş disiplinler arası konuları kapsamaktadır (Aykaç, 2005: 346).

Sosyal Bilgiler dersi halen uygulanmakta olan ilköğretim okulunun programında birinci kademedeki “*mihver*” derstir. Bu yönüyle de diğer derslerin işlenişine temel oluşturmaktadır. Yeni programda mihver ders uygulamasına son verilmekle birlikte, öğrenme alanları yine birbirleri ile ilişkilendirilmektedir (Aykaç, 2005: 346)

Eski ve yeni Sosyal Bilgiler programı karşılaştırıldığında, yeni Sosyal Bilgiler dersinde 4 olan ünite sayısı 8’e çıkarılmakta, ancak öğrenci kazanımları 8 ünite için toplam 46 ile sınırlandırılmaktadır. Programdaki bilgi yükü azaltılmakta ve öğrencilerin öğretim sürecine etkinlikler yolu ile aktif olarak katılması, araştırmaya yönlendirilmesi amaçlanmaktadır (Aykaç, 2005: 347). Bu yönüyle yeni program, öğretmen merkezli eğitimden öğrenci merkezli eğitime geçiş için önemli fırsatlar sunmaktadır. Hazırlanan program, bir çerçeve program olarak belirlenmesine rağmen, öğretmenin gerekli gördüğü durumda, ünite sürelerinde değişiklik yapılabilmesi ve yeni konular ekleyebilmesine olanak sağladığı için, esnek bir özellik taşımaktadır. Programda tutum ve değerlere de önem verilmektedir. Bu değerler, bir örnek olay ya da öyküden yola çıkarak kazandırılmaya çalışılmaktadır. Öğretmen programda üç türlü ilişkilendirme yapmaktadır. Bunlar, üniteler arası ilişkilendirme, dersler arası ilişkilendirme ve ara disiplinler arası ilişkilendirmedir. Programda, sınıfın gerçek anlamda demokrasinin yaşandığı bir yer olması gerektiği belirtilmiştir. Bu şekilde öğrenciler demokratik beceri ve değerlere sahip, bilimsel düşünmeye açık, insan haklarına saygılı, işbirliği içinde çalışabilecek, Cumhuriyet sevgisi gelişmiş, sorumluluk sahibi ve haklarını bilen bireyler olarak yetiştirilebileceklerdir.

Programda, bu amaçların gerçekleştirilmesi için, öğrencinin uyarılarla etkileşime girerek bunları yapılandığı “yapılandırmacı” yaklaşıma uygun olarak etkinlikler planlanmıştır. Bu planlama yapılırken, kazanımlar belirlenmiş ve her kazanıma ilişkin olarak öğrencilerin aktif katılacağı bir etkinlik düzenlenmiştir. Bu etkinlik temelli yaklaşımda, öğretme- öğrenme sürecinde öğrencilerin aktif olduğu, problem çözme, yaratıcı drama, inceleme, gezi, internet kullanımı, örnek olay, öykü oluşturma ve tartışma gibi yöntem ve tekniklere yer verilmeye çalışılmıştır (Aykaç, 2005: 348).

Öğretim sürecindeki etkinliklerde, fotoğraflar, haritalar, filmler, CD-ROM’lar, Tarih ve Sosyal Bilgiler Derslerinde benzeşim (simülasyon) programları, çoklu ortam (multimedya) ve (hipermedya) gibi ortam ve araçlar, telekomünikasyon hizmetleri, internet gibi olanakların kullanılması ve gezi düzenlenmediği zamanlarda internet aracılığıyla sanal alan gezilerinin yapılması planlanmıştır (Aykaç, 2005: 348).

2004 programında 1998 programında yer alan bazı üniteler kaldırılmıştır. Yeni programda yer almayan 4. ve 5. sınıf üniteleri aşağıdaki gibidir:

- Aile, Okul ve Toplum Hayatımız
- Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu (Türklerin ilk yurdu ve ilk Türk Devletleri, İlk Türk Devletlerinde Kültür ve Uygarlık, Türk Milletinin Tarihteki Yeri) (Aykaç, 2005: 364)
- Vatan ve Millet (Vatan ve Vatan Sevgisi, Millet ve Millet Sevgisi, Türk Milletinin Özellikleri)
- Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk? (Mondros Ateşkes Antlaşması, Kurtuluş Savaşı, Türk İnkılâbı ve Önemi, Atatürkçü düşünce sistemi, Cumhuriyetimizin kurucusu Atatürk)
- Güzel Yurdumuz Türkiye

Kaldırılan üniteler yerine şu üniteler konmuştur:

- Birey ve Kimlik
- Kültür ve Miras
- İnsanlar, Yerler ve Çevreler
- Üretim, Dağıtım ve Tüketim
- Bilim, Teknoloji ve Toplum
- Gruplar, Kurumlar, Sosyal Örgütler
- Güç, Yönetim ve Toplum
- Küresel Bağlantılar (Canerik, 2005: 365).

Eski ve yeni program üniteler, öğrenme alanları, amaç ve kazanımlar olarak karşılaştırıldığında aşağıda tablodaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Tablo 12. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanları, Üniteler ve Süreleri (2004)

Öğrenme Alanı	Üniteler	Kazanım Sayıları	Oran	Ders Saati
Birey ve Kimlik	Herkesin Bir Kimliği Var	6	11	12
Kültür ve Miras	Geçmişimi Öğreniyorum	6	14	15
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Yaşadığımız Yer	8	14	15
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Üretimden Tüketime	7	14	15
Bilim, Teknoloji ve Toplum	İyi ki Var	6	11	12
Gruplar, Kurum ve Sos. Örg.	Toplum İçin Çalışanlar	5	11	12
Güç, Yönetim ve Toplum	İnsanlar ve Yönetim	4	14	15
Küresel Bağlantılar	Uzaktaki Arkadaşlarım	4	11	12
Toplam		46	100	108

Kaynak: MEB, 2005: 10

Tablo 12 incelendiğinde ünite sayıları 8'e çıkmasına karşın, ünite ders saatlerinin ve kazanımlarının azaltıldığı görülmektedir.

Tablo 13. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ünitelerinin Dağılımı (1998)

Üniteler	Amaç Sayısı	Oran %	Öngörülen Ders Saati Sayısı
Aile, Okul ve Toplum Hayatı	32	25	27
Yakın Çevremiz	16	14	15
İlimizi ve Bölgemizi Tanıyalım	32	36	39
Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu	16	25	27
Toplam	96	100	108

Kaynak: MEB, 2000a: 168

Tablo 12 ve 13'de görüldüğü gibi, 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersindeki yeni eğitim programında 8 öğrenme alanında öğrencilere kazandırılmak istenen toplam 46 kazanım belirlenmiştir. Eski eğitim programında yalnızca bir ünite öğrencilere 32 amaç kazandırılmaya çalışılması dikkate alındığında, yeni uygulama ile programdaki bilgi yükü oldukça azaldığı için, öğretmenler bu sayede programı yetiştirme stresinden önemli ölçüde kurtulabileceklerdir.

İki program karşılaştırıldığında öngörülen ders saati oranları eşit olmasına karşın, eski programdaki Sosyal Bilgiler Dersinde 4 olan ünite sayısı, yeni programda 8 ünite görünmesine karşın, yeni programda kazanım olarak ifade edilen amaçların önemli

ölçüde azaltıldığı, konuların daha çok günlük yaşamla bağ kurularak belirlendiği söylenebilir.

Yeni Sosyal Bilgiler dördüncü sınıf programında birinci Ünite'de adı “*Kendimi Tanıyorum*”, Öğrenme Alanı Birey ve Toplum olan konuda, Atatürk’ün kişiliği ile ilgili bir kazanım vardır. Bu kazanımda Atatürk’ün kişiliği ve özelliklerini tanıyıp kavrayabilme üzerinde durulmuştur. Bu kazanımı gerçekleştirebilmek için sayfa 165’te belirtildiği üzere bu ünite'de; Atatürk’ün kişiliği ve özellikleri üzerinde durulurken, daha ziyade yuvarlak cümleler kullanılarak, Atatürk’ün cesur bir asker, çağdaş bir devlet adamı olduğu üzerinde durulmuş ve ileri görüşlülüğü sayesinde sadece tarih, eğitim, sanat, kültür ve ekonomi alanlarında yaptığı yenilikler vurgulanmış, ancak net örnekler verilmemiştir (Örneğin eğitim alanında yaptığı, Tevhid-i Tedrisat, Harf Devrimi vb. konular üzerinde durulmamıştır.)

Yine burada Atatürk’ün herhangi bir karar almadan önce etrafına danıştığı ve sonra karar aldığı belirtilerek; Atatürk’ün lider kişiliğinin Kurtuluş Savaşının kazanılmasında önemli rol oynadığı vurgulanmıştır. Ayrıca, Atatürk’ün barışçı bir lider olduğu üzerinde durulmuştur (Tekerek, 2005: 17).

Eski Müfredat Programında 1. Ünite “*Aile, Okul ve Toplum Hayatı*” olarak geçmekte, alt başlıklar ise a) ailemiz, b) okulumuz, c) toplum hayatımız isimlerinden oluşmaktadır. 4. sınıf ders kitabına baktığımızda; öğrenciler için verilen hazırlık çalışmalarında yer alan 2. soru: Atatürk, aile bireyleri arasındaki dayanışmaya neden önem vermiştir? Araştırmanızdır. Ancak ders kitabında sadece “...sevgi ailenin devamlılığını sağlar. Aile birliği bir sevgiyle doğar, bin sevgi üretir.” Atatürk’e göre de “çocuk sevgisi, insan için bir ihtiyaçtır.” ibaresi yer almaktadır.

Yine bu ünitenin davranışlarına baktığımızda yeni programda yer alan etkinliklerin bazı yönlerinin uyuştugu, bazılarında ise farklı bakış açılarının olduğu gözlenmektedir. Eski müfredattaki 5. ve 6. kazanımlarda Kurtuluş Savaşının kazanılmasında milli birlik (Şenünver, 2004: 34) ve bunun içerisinde Atatürk’ün yeri vurgulanırken, yeni müfredatta Kurtuluş Savaşının kazanılmasında sadece Atatürk’ün liderliği üzerinde durulmuştur.

Eski Programda Ünite 1’de “*Toplum Hayatımızı*” işlerken oluşturulan alt başlıklardan bir tanesi de “Toplumda ve Çalışma Hayatında Türk Kadınının Yeri” (Şenünver, 2004: 37) olarak atılmıştır. Bu başlık altında geçmişten günümüze Türk kadınının toplumdaki yerinin önemli olduğu vurgulanarak, Türk kadınının ailede ve Kurtuluş Savaşında oynadığı rol üzerinde durulmuştur.

Ayrıca Atatürk'ün Türk kadınına karşı daima büyük bir saygı duyduğu vurgulanmış ve Atatürk'ün “*yürüyeceğimiz yol, büyük Türk kadınına çalışmalarımıza ortak kılmak, hayatımızı onunla birlikte yürütmek, Türk kadınına bilimsel, ahlaki, toplumsal, ekonomik hayatta erkeğin ortağı, arkadaşı, yardımcısı, koruyucusu yapmak yoludur*” sözüne yer verilmiştir. Yine burada; Cumhuriyet Döneminde, Türk kadınının en önemli kazanımlarından birisinin de seçme ve seçilme hakkının olduğu belirtilerek, çalışma hayatında yeri vurgulanmıştır (Şenünver, 2004: 38-39).

Öte yandan, günümüzde uygulanan programda ise 2. ünite “*Geçmişimi Öğreniyorum*”, Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras” konusunda “Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk” başlığının altında alt başlık olarak, “Kurtuluş Savaşı ve Türk Kadını” başlığı atılmıştır. Ancak, önceki programda Türk kadınının ailede, toplumdaki yeri daha açık vurgulanırken yeni programda sadece Türk kadınının Kurtuluş Savaşı'ndaki yeri vurgulanmıştır. Önceki programdan ayrı olarak Kurtuluş Savaşında önemli rol oynamış olan kadınlarımızdan; Asker Saime, Kara Fatma (Fatma Seher Erden), Nene Hatun'un yaşam öyküleri verilmiştir. Bu uygulama güzel bir örnektir. Öte yandan, Türk kadınının elde ettiği kazanımlardan ve toplumdaki yeri ve öneminden bahsedilmemektedir. Diğer yandan, 5. sınıf “*Adım Adım Türkiye*” ünitesinde, Öğrenme alanı Kültür ve Miras işlenirken, “Türk İnkılâbı ve Atatürk” alt başlığında kısaca değinilmiştir (Tekerek, 2005: 55).

Önceki programda yer alan 2 ve 3. ünitelerde coğrafya konularına yer verilmiş, Atatürk İlkelerine ve Atatürkçülüğe değinilmemiştir.

4. Sınıf Ünite 4. *Tarih, “İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu”*, başlığında Atatürk ve Atatürkçülük konuları üzerinde durulmaktadır. Bu ünite hedef olarak, Atatürk'ün Milli Kültüre önem verdiğini kavrayabilme olarak belirtilmiş ve Atatürkçülükle ilgili dört davranışa yer verilmiştir (bkz. s. 130).

Ancak, ders kitabında yer alan konulara ve içeriğine bakıldığında belirtilen hedefin gerçekleşmesini sağlayacak yeterli bilgiye yer verilmediği görülmektedir. Nitekim, “*Atatürk, milli kültürümüzün çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkarılmasını istemiştir*” denilerek (Şenünver, 2004: 131), Atatürk'ün Türk kültürünün oluşturulmasında ortak tarih bilincinin önemi üzerinde durduğu belirtilmektedir. Buda Atatürkçülüğün dayandığı temel ilkelerden Ulusal Kültürü ve Anadili geliştirme istenci ile yeteri kadar olmasa da örtüşmektedir.

4. Sınıf 2. Ünite “Geçmişimi Öğreniyorum” başlığı adı altında işlenen konular; “Aile Tarihi Yazıyoruz”, “Kültürümüz”, “Şenliğe Gidiyoruz”, “Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?”tur.

Bu üniteye daha önceki programda olmayan sözlü tarih çalışmasının ilk defa gündeme geldiğini görüyoruz. Sözlü Tarih: Belirli bir konuda, o konuyla ilgili kişilerle söyleyişler yapılır. Sözlü tarih, elde edilen bu bilgilerin belirli bir sistem içinde değerlendirilmesi incelenmesidir. Sözlü tarih, tarihin kapsamını genişletir. Kahramanlar sadece devlet büyükleri değildir. Her türlü insan söz konusu olabilir. Sözlü tarih çalışması yapılırken şu basamaklar izlenir: Konu hakkında bilgi toplanır. Sorular hazırlanır. Bunlar, görüşülen kişinin anlayabileceği basit ve dolaysız sorulardır. Görüşme kaydedilir. Görüşmeden sonra alınan kayıt dinlenerek bilgiler düzenlenir (Tekerek, 2005: 35).

Nitekim Sözlü Tarih çalışmasına verilen örneklerden birisi “İstiklal Madalyası”dır. Aile Tarihi Yazıyoruz başlığı altında İstiklal Madalyası ve önemine yer verilmekte ve şu okuma parçası yer almaktadır. “*İstiklal Madalyası: Kurtuluş Savaşının başarıyla sonuçlanması üzerine, Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerine ve savaş sırasında yararlılık gösterenlere verilmek üzere 4 Nisan 1921 gün 66 sayılı kanuna göre çıkarılan madalyadır. Ön yüzünde, üstte Ankara şehrinin, ortada TBMM Binasının resmi bulunmakta, bunun arkasında zafer ve barış işaret eden güneş ışınları görülmektedir. Meclis’in sağında 23 Nisan, solunda ise 1920 tarihi yazılıdır. Meclis’in altında bulunan dünya haritası bilgiyi, orak ve tırpanlar tarıma önem verileceğini, iki taraftaki meşe dalları da barışı anlatır. En altta kağnısıyla birlikte bir köylü kadını görülmektedir*” (Tekerek, 2005: 36).

Böylece Atatürkçülüğün dayandığı temel ilkelerden bağımsızlık ve özgürlük tutkusuna doğrudan gönderme yapılmaktadır. Ayrıca bugüne kadar İlköğretim ve Orta Öğretim Sosyal Bilgiler ve Tarih derslerinde yer verilmeyen aile tarihine yer verilmektedir. Bu üniteye sözlü tarih çalışması ile tümevarım yöntemi uygulanarak, aile tarihini öğrenme ile başlayan bilgi akışı Kurtuluş Savaşını öğrenmeye kadar varmaktadır.

Yine bu üniteye eski programda yer alan dördüncü sınıf 4. Üniteye olduğu gibi Milli Kültür üzerinde durulmaktadır. Yeni program dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler öğrenci ders kitabının 41. sayfasında “Atatürk ve Milli Kültür” ismiyle yer alan çerçeve yazıda, “...Milli kültürün temelleri, milli tarihtir. Yani, kültür değerlerinin kökenlerini, yaşanan geçmişte aramak gerekir”... Atatürk, “ Milli Kültürün her alanda açılarak yükselmesini temin etmek” anlayışını esas almıştır. Atatürk Türk Milleti’nin uygar dünya içinde yerini almasını ve bu uygarlığı aşmasını ister. Bunu; “Milli Kültürümüzü çağdaş

uygarlık seviyesinin üstüne çıkaracağız.” diyerek belirtmiştir (Tekerek, 2005: 41). Görüldüğü üzere eski programda dördüncü Sınıf 4. Ünite de Atatürk’ün Milli Kültür tanımının benzeri verilmiştir.

Eski programda Milli Kültür derken, daha ziyade Türklerin İlk Yurdu, Orta Asya’nın Yeri, Türklerin Orta Asya’daki Yaşayışları, Türklerin Yerleştikleri bölgeler ile İlk Türk Devletleri Olan; Büyük Hun Devleti (Asya Hun Devleti), Göktürk Devleti, Uygur Devleti üzerinde durularak bu devletlerin kurdukları Devlet Yönetimi, Din ve İnaniş, Sosyal ve Ekonomik Yaşam, Yazı, Dil ve Edebiyat, Bilim ve Sanat anlayışı üzerinde durulmuştur. Ayrıca Türk Milletinin Tarihteki Yeri başlığında daha önce belirttiğimiz üzere Atatürk ve Milli Kültür üzerinde durulmuştur.

Yeni müfredatta önceki programdan farklı olarak, kültürümüzden bahsedilirken, İlk Türk Devletlerinden hiç bahsedilmediği gibi, kültürümüz olarak, Halkoyunları, Yağlı güreş, cirit, okçuluk üzerinde durulduğu görülmekte ve çerçeve yazıların bazılarında Atatürk’ten bahsedilmektedir. Örneğin; Türk Okçuluk Tarihi başlıklı çerçeve yazıda okçulukla ilgili bilgi verildikten sonra, “Atatürk’ün isteğiyle Okspor Kurumu adındaki kulüp kurulmuştur” denmektedir (Tekerek, 2005: 43).

Yeni program 4. Sınıf “*Geçmişimi Öğreniyorum*” ünitesinde geçen konulardan bir tanesi de “*Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?*” tur. Eski programa baktığımızda dördüncü sınıfta bu başlığı göremiyoruz. Ancak, eski programda beşinci sınıfta “*Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?*” (ünite 2) ünitesi yer almaktadır. Yeni programda yer alan ünite başlıklarına baktığımızda da böyle bir ünite başlığı göremiyoruz. Ancak, dördüncü sınıf “*Geçmişimi Öğreniyorum*” (Ünite 2) ünitesinde yukarıda belirttiğimiz üzere alt başlık olarak “*Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?*” yer almaktadır. İçeriğine baktığımız zaman, eski programda beşinci sınıfta yer alan Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk? ünitesiyle büyük oranda örtüştüğü görülmektedir.

Tablo 14. Eski Program Beşinci Sınıf Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk Ünitesinin Konu Başlıkları

ÜNİTE 2: Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?
A. Mondros Ateşkes Antlaşması
1. Mondros Ateşkes Antlaşmasından Sonra Osmanlı Devleti'nin Durumu
2. Mondros Ateşkes Antlaşmasından Sonra Yurdumuzun Durumu
B. Kurtuluş Savaşı
1. Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı
2. Milli Bilincin Güçlendirilmesi
a. Genelgeler
b. Kongreler
c. Misak-ı Milli ve Önemi
Ç. Türkiye Büyük Millet Meclisinin Açılışı
C. Savaş Dönemi
1. Doğu Cephesi
2. Güney Cephesi
3. Batı Cephesi
Ç. Barış Dönemi
1. Mudanya Ateşkes Antlaşması
2. Lozan Barış Antlaşması
D. Türk İnkılâbı ve Önemi
1. Çağdaşlaşma
2. Siyasal Alanda İnkılâp
3. Hukuksal Alanda İnkılâp
4. Eğitim ve Kültür Alanında İnkılâp
a. Milli Eğitim
b. Milli Kültür
5. Toplumsal Alanda İnkılâp
6. Ekonomik Alanda İnkılâp
7. Türk İnkılabının Önemi, Bize Kazandırdıkları ve Bu Konudaki Sorumluluklarımız
E. Atatürkçü Düşünce Sistemi
1. Atatürk'ün Kendi Düşünce Sistemini Oluşturmasına Neden Olan Etkenler
2. Atatürkçülüğün Tanımı ve Önemi
3. Atatürkçülüğün Nitelikleri
4. Atatürkçü Düşüncede Milli Güç Unsurları
5. Atatürk İlke ve İnkılaplarının Dayandığı Esaslar
6. Atatürk İlkeleri
a. Cumhuriyetçilik İlkesi
b. Milliyetçilik İlkesi
c. Halkçılık İlkesi
ç. Devletçilik İlkesi
d. Laiklik İlkesi
e. İnkılapçılık İlkesi
7. Atatürk İlkelerine Sahip Çıkmak ve Devamlılığını Sağlamak
F. Cumhuriyetimizin Kurucusu: Atatürk
1. Atatürk'ün Hayatı
2. Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri
3. Atatürk'ün Son Günleri ve Ölümü
4. Atatürk'le İlgili Anılar

Kaynak: Şenünver, 1998: 6

Yeni Programının dördüncü sınıf “*Geçmişimi Öğreniyorum*” Ünitesinde alt başlık olarak yer alan “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk?*” başlığının içeriği Tablo 15’de verilmiştir:

Tablo 15. Yeni Program 4. Sınıf Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk Alt Başlığında Yer Alan Konular

ÜNİTE 2. Geçmişimi Öğreniyorum
Aile Tarihi Yazıyoruz
Kültürümüz
Şenliğe Gidiyoruz
Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?
Atatürk’ün Hayatı
Mondros Ateşkes Antlaşmasının Uygulanışı ve İşgaller
Mustafa Kemal’in Samsun’a Çıkışı ve Milli Bilincin Uyandırılması
Kurtuluş Savaşı
Sevr Antlaşması
Mudanya Ateşkes Antlaşması
Lozan Barış Antlaşması ve Önemi
Kurtuluş Savaşımıza Yön Veren Komutanlar
Kurtuluş Savaşı ve Türk Kadını
Cumhuriyet Bayramını Kutluyoruz

Kaynak: Tekerek, 2005: 5

Yeni programın beşinci sınıf Adım Adım Türkiye Ünitesinde alt başlık olarak yer alan Türk İnkılâbı ve Atatürk başlığının içeriği Tablo 16’da verilmiştir:

Tablo 16. Adım Adım Türkiye Alt Başlığında Yer Alan Konular

ÜNİTE 2. Adım Adım Türkiye
Türk İnkılâbı ve Atatürk
Yaşasın Cumhuriyet
Siyasi Alanda Yapılan İnkılâplar
Hukuk Alanında İnkılâplar
Eğitim ve Kültür Alanındaki İnkılâplar
Toplumsal Alanda Yapılan İnkılâplar
Ekonomik Alanda İnkılâplar
Atatürkçü Düşünce Sistemi Nedir?
Atatürk İlkeleri
Atatürk’ün Son Günleri ve Ölümü
Yurt İçi ve Yurt Dışındaki Yankıları
İnkılâplarımızın Zaman Dizini

Kaynak: Karagöz, 2005: 6

Nitekim yeni programda “*Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?*” alt başlığı, Atatürk’ün hayatını anlatan çerçeve yazısıyla başlıyor ve Atatürk’ün okuduğu okullar hakkında bilgi verildikten sonra Trablusgarp ve Çanakkale Savaşlarında gösterdiği başarıya yer verilmektedir. Öte yandan, yeni programda görsel materyalin eski programa oranla daha çok kullanıldığı görülmektedir. Yeni programda Atatürk’ün hayatı ana hatları ile

anlatılırken, Atatürk'ün babası Ali Rıza Efendi, annesi Zübeyde Hanım, kızkardeşi Makbule Atadan'ın fotoğrafları ile Mustafa Kemal Atatürk'ün İstanbul Harp Akademisinde sınıf arkadaşları ile (1904-1905) çekilmiş fotoğrafı, Manastır Askeri İdadisi'nde (1908), Anafartalar Grubu Komutanı Kurmay Albay Mustafa Kemal ve emrindeki subaylar (1915) ile çekilmiş fotoğrafları yer almaktadır (Tekerek, 2005: 44-45).

Eski programda okutulan ders kitaplarındaki resimler yetersiz olduğu gibi, görüntü kalitesi de çok düşüktür. Yeni programdaki resimler çok kaliteli olmamakla birlikte öncekinden daha net ve bilgi veren içeriktedir. Öte yandan, yeni program öğrenmeyi daha görselleştirmiş, öğrenmenin bazı konularda daha iyi olmasını sağlamıştır. Nitekim, yaşanmış olaylardan ve görsel materyallerden yola çıkarak Milli Mücadele sürecinde öğrenci yakın çevresini ve Türkiye'yi betimler. Kazanım bu resimler sayesinde daha kolay olmaktadır.

Yeni program konumuz açısından öğrenciyi daha çok düşünmeye ve araştırmaya itmekte ve soyut kavramları daha somut hale getirdiği gözlenmektedir. Örneğin Mondros Ateşkes Antlaşmasının uygulanışı ve işgaller işlenirken, “Haydi Düşünelim” çerçeve yazısında öğrencilerin “anlaşma” ile “antlaşma” sözcüklerinin anlamlarını araştırmaları istenmektedir. Ayrıca, “Anahtar Sözcükler” çerçeve yazısında “*işgal, ordu, cephe, kongre, genelge, muharebe, taarruz*” sözcükleri verilerek öğrencilerin derse hazır hale gelmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Mondros Ateşkes Antlaşmasının maddelerini ve içeriklerini iki programda da karşılaştırdığımız zaman benzer bilgilere rastlamaktayız. Ancak, Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası bilindiği gibi, 13 Kasım 1918'de İngiliz ve Fransızlara ait altmış parça savaş gemisinden oluşan filo, İstanbul Limanı'na demir atarak Osmanlı Devleti'nin başkentini fiilen işgal etmişti. Eski programda adı geçen filodan bahsedilirken herhangi bir rakam verilmemekte “...İstanbul'a bir donanma gönderip Osmanlı Devleti'nin başkentini denetim altına aldılar (13 Kasım 1918)” (Şenünver, 1998: 29), derken yeni dördüncü sınıf ders kitabında İstanbul'u işgal eden filonun sayısı verilmekte ve böylece öğrencilerin kafalarında somut bilgiler oluşmaktadır (Tekerek, 2005: 46).

Öte yandan, eski programda “*Kurtuluş Savaşı*” başlığından sonra atılan alt başlık “Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı” diye isimlendirilirken, yeni programda “Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı ve Milli Bilincin Uyandırılması” başlığı verilerek, Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışıyla Milli bilincin uyanması daha konu başında vurgulanarak, öğrencilerin konunun önemini daha iyi kavraması amaçlanmaktadır. Eski beşinci sınıf

ve mevcut dördüncü sınıf programda milli bağımsızlığa yer verilirken, eski beşinci sınıf ders kitabında konular daha yuvarlak ifadelerle geçirtilirken (Şenünver, 1998: 31) yeni ders kitabında Mustafa Kemal'in “*Ya İstiklal, Ya Ölüm*” parolasıyla çalışmaya başladığı belirtilerek, milli bilincin oluşturulmasında Mustafa Kemal'in oynadığı rol vurgulanmaktadır (Tekerek, 2005:47).

Diğer yandan, yeni kitapta Mustafa Kemal'in Samsun'a çıktığı Bandırma Vapurunun resmi yer almakta ve Bandırma Vapurunun üstüne bir konuşma penceresi açılmakta ve Bandırma Vapurunun ağzından: “*Ben Bandırma Vapuruyum. Bu vatanseverleri, 16 Mayıs'ta İstanbul'dan aldım, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a bıraktım. Böylece Kurtuluş Savaşı başladı*” denilerek, Mustafa Kemal ve Bandırma Vapuru ile Samsun'a çıkan ve Kurtuluş Savaşı'nın başlamasında büyük rol oynayan kişilerin isimleri tek tek verilmektedir. Böylece öğrencilerin görsel materyal kullanılarak konuyu daha iyi öğrenmeleri amaçlanmaktadır (Tekerek, 2005: 47).

Yine eski ders kitabında konular anlatılırken düz anlatıma yer verilirken, yeni ders kitabında konular günlük yaşama ve sınıfa kadar indirgenmekte ve böylece öğrencilerin konuyu daha iyi anlamaları sağlanmaya çalışılmaktadır (Tekerek, 2005: 48).

Mevcut dördüncü sınıf ders kitabında eski programda ve ders kitabında yer alan ve Milli Mücadelenin programını, yöntemini, amacını açıklayan ve Atatürkçülüğün temelini teşkil eden Amasya Genelgesi ve Milli Mücadelenin örgütlenmesinde çok önemli rolleri olan Sivas ve Erzurum Kongrelerinden bahsedilmeyip sadece kronolojik olarak belirtilmesi çok büyük bir eksikliktir. Nitekim öğrenciler, Kurtuluş Savaşı'nın örgütlenmesini ve amacını yeteri kadar kavrayamayacaklardır.

Önceki ders kitabında, 10 Ağustos 1920'de imzalanan ve Türk Devleti'nin tarih sahnesinden silinmesi anlamına gelen Sevr Antlaşmasından hiç bahsedilmeyip, sadece Sevr Antlaşmasına göre sınırları gösteren bir harita eklenmiş iken, mevcut ders kitabında “Sevr Antlaşması” başlığı atılmış ve dördüncü sınıf öğrencilerinin anlayabileceği düzeyde konu hakkında açıklama yapılmış ve antlaşmadan, “*... Türk milletine yaşama hakkı tanımayan ve Türk vatanının parçalanmasını öngören bir belgedir...*” (Tekerek, 2005: 49), denilerek Türk Milletinin bunu kabul etmediği özellikle vurgulanmıştır.

Mevcut dördüncü sınıf ders kitabında, eski kitapta bulunmayan çok güzel bir örnek verildiğini görmekteyiz. Bilindiği gibi, Türk ulusu yokluklar içerisinde Kurtuluş Savaşına girdi. Buna rağmen cephede savaşan erlerin günlük tayın ihtiyaçlarını

karşlamak için büyük özveride bulundu. Bunu gösteren bir çerçeve yazısında Kurtuluş Savaşı sırasında erlere günlük olarak dağıtılan erzak aşağıdaki şekilde belirtilmektedir:

<u>Gram</u>	<u>Cins</u>
900	Ekmek
50	Çorbalık pirinç
150	Pilavlık pirinç veya bulgur
20	Tuz
10	Çorbalık sade yağ
30	Pilavlık sade yağ
120	Kuru sebze ya da 300 Yaş sebze
250	Et
150	Sebze ile et
90	Pilavlık (et on gram yağla)
9	Sabun
30	Soğan (Tekerek, 2005 : 49).

Öte yandan, ulusal bağımsızlık savaşında çok önemli yeri olan cepheler hakkında gerek eski beşinci sınıf ders kitabında ve gerekse mevcut dördüncü sınıf ders kitabında yeterli olmasa da bilgiler bulunmaktadır. Ancak, önceki ders kitabında konularla ilgili bilgiler daha detaylı verilmiştir. Mevcut ders kitabında önceki kitapta bulunmayan bir çerçeve yazısına yer verilmiştir. Bu yazıda bilindiği üzere; 15 Mayıs 1919'da İzmir'in işgali üzerine, Yunan Efsun alayının sancaktarını vurarak İzmir'de Yunanlılara ilk kurşunu atan Hukuk-u Beşer Gazetesi yazarı Osman Nevres (Hasan Tahsin) Beyin kahramanlığından bahsedilerek resmine yer verilmiştir. Böylece ülkenin kurtarılması için canını feda etmekten çekinmeyen Hasan Tahsin'in kişiliğinde pek çok kahramanın olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır (Tekerek, 2005: 50).

Mevcut kitapta, Birinci İnönü, Sakarya Savaşlarından bahsedilirken, bu savaşların sonuçlarından bahsedilmemiştir. Halbuki bu savaşların sonuçları önemlidir.

Birinci İnönü Savaşı sonucuna baktığımızda:

- T.B.M.M.'nin içeride ve dışarıda otoritesi artmıştır. Yunan ileri harekatı sebebiyle zor durumda kalmış olan Ankara Hükümeti rahatlamıştır.
- Düzenli ordunun batıda kazandığı ilk askeri zafer olup, düzenli orduya güven artmıştır.

- Başta İtilaf Devletleri olmak üzere bu savaşı Yunanlıların yenilgisi olarak kabul eden Batı dünyası, Ankara Hükümetini daha fazla dikkate almaya başladı.
- Ankara Hükümetinin gittikçe güçlendiğini gören İtilaf Devletleri bir taraftan Sevr Antlaşmasının bazı maddelerini değiştirmek, bir taraftan da Yunanistan'a nefes aldirmek için sözde barış planları hazırlamaya başlamışlar ve bu maksatla Londra'da bir konferans toplamışlardır (Yalçın vd., 2004: 270-271).

Sakarya Savaşı'nın sonuçlarına baktığımızda :

- Yunan ordusunun Sakarya'daki mağlubiyetiyle İngilizlerin Yunan ordusuna güveni sarsılmıştır.
- Sakarya Zaferi, dış politikada Türkiye lehine önemli sonuçlar doğurmuştur. O zaman kadar Türkiye ile anlaşma yapmakta tereddütlü davranan Fransızlar, Türkiye ile diyaloga girip anlaşmayı tercih etmişlerdir.
- Sakarya Savaşı sonunda birer Sosyalist Cumhuriyeti olan Kafkas Devletleri, Sovyet Rusya'nın aracılığıyla Türkiye ile 13 Ekim 1921'de Kars Antlaşmasını imzalamışlardır (Yalçın vd., 2004: 294-295).

Bu savaşların sonucunda yeni kurulan Türk Devleti tanınmış, İtilaf bloğu parçalanmış ve ulusal kurtuluş mücadelesi çok önemli bir ivme kazanmıştır. Yukarıda belirttiğimiz savaşların sonuçlarından bahsedilmemesi öğrencilerin konuyu bir bütün olarak algılayamamalarına yol açacaktır.

Ulusal Kurtuluş Savaşı sonrası imzalanan Lozan Antlaşması ve sonuçlarından her iki ders kitabında da bahsedilmekte, mevcut kitapta bağımsızlık savaşımızı taçlandıran siyasi bir zafer kazanıldığı vurgulanarak Mustafa Kemal Paşa'nın aşağıdaki sözüne yer verilmiştir: *“Bu antlaşma, Türk milleti aleyhine, yüzyıllardan beri hazırlanmış ve Sevr Antlaşmasıyla tamamlandığı sanılmış büyük bir suikastın yıkılışını ifade eden bir belgedir. Osmanlı tarihinde benzeri görülmemiş siyasi bir eserdir”* diyerek, Lozan'ın önemini vurgulamıştır (Tekerek, 2005: 53).

Ancak, Lozan Antlaşmasının maddelerinden bahsedilmemektedir. Eski kitapta ise Lozan Antlaşmasının aşağıdaki maddelerinden bahsedilmektedir:

- Meriç Irmağı sınır olmak üzere, Doğu Trakya Türkiye'ye bırakıldı.

- Bozcaada ve Gökçeada Türkiye'ye verildi. Yunanlılarda kalan adalardan Türk sınırına yakın olanlar, askersiz hale getirildi.
- Yunanistan, savaş tazminatı yerine Karaağaç'ı Türkiye'ye verdi.
- Kapitülasyonlar kaldırıldı.
- İstanbul ve Çanakkale Boğazlarından yapılacak geçişleri, Türkiye'nin başkanlığındaki uluslar arası bir komisyon düzenleyecekti. Boğazların her iki yakası askerden arındırılacaktı.
- Suriye sınırı, Ankara Antlaşması'ndaki şekliyle kabul edildi (Şenünver, 1998: 49).

Mevcut dördüncü sınıf kitabında Cumhuriyetin nasıl ilan edildiğine çok az yer verildikten sonra, Cumhuriyet Bayramı kutlaması yer almaktadır.

Yeni program dördüncü sınıf “*Hep Birlikte*” ünitesinde Atatürkçülük kazanımı olarak, “*Aile Bireyleri arasındaki dayanışmanın önemini kavrayabilme*” verilmiştir. Nitekim bu üniteye Kurtuluş Savaşının Atatürk önderliğinde Türk ulusunun dayanışması sonucu kazanıldığı bir kez daha vurgulanarak, Milli birlik ve beraberliğin üzerinde durulmuş ve örnek olarak çerçeve yazıda Tekalif-i Milliye Emirleri belirtilmiştir (Tekerek, 2005: 134-135).

Mevcut dördüncü sınıf “*İnsanlar ve Yönetim*” ünitesinde, kazanım olarak, Büyük Millet Meclisinin açılışı ile ulusal egemenliğin ilişkilendirilmesi üzerinde durulmuştur. Bu üniteye “*Bizim Bayramımız*” alt başlığında, Ankara’da bir meclisin neden açılma kararı verildiği üzerinde durulmuş ve bol görsel malzemeye yer verilmiştir. Öğrencilerin konuyu daha iyi anlayabilmeleri için şu anahtar sözcüklere yer verilmiştir: “*ulusal egemenlik, kurtuluş savaşı, meclis (parlamento), devlet, önerge, yasama, yürütme, hükümet, milletvekili*” Yine kitapta yer alan resimlere baktığımızda; birinci resimde 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramının öğrenciler tarafından bir stadyumda kutlanmasına yer verilirken, bu resmin altında yer alan ve ortasında TBMM’nin resmine yer verilirken Türkiye haritasının üstünde Atatürk’ün şu sözüne yer verilmektedir: “*Egemenlik Kayıtsız Şartsız Ulusundur*” Ayrıca haritanın altında yer alan çerçeve yazıda şu soru sorulmaktadır. “*Karanlıklar içinde yurdumuza tıpkı bir güneş gibi doğarak onu aydınlığa çıkaran güç nedir?*” sorusu sorularak, ulusal egemenliğe gönderme yapılmaktadır (Tekerek, 2005: 158). Bu da Atatürk’ün kişiliği ile özdeşleşmektedir. Bilindiği gibi Mustafa Kemal Atatürk bu durumu “*Özgürlük ve Bağımsızlık Benim Karakterimdir*” sözleriyle belirtmiştir.

Diğer yandan, İlk meclis üyeleri içerisinde İstiklal Marşımızın şairi Burdur Milletvekili Mehmet Akif Ersoy'un bulunduğu belirtilerek, TBMM'nin ilk açılış konuşmasını yapan Sinop Milletvekili Şerif Bey'in konuşmasına yer verilmiştir. *“Burada bulunan saygıdeğer insanlar, İstanbul yabancı kuvvetler tarafından işgal olunmuştur. Bütün temelleri ile halifelik makamının ve hükümet merkezinin bağımsızlığının yok edildiği hepimizce bilinmektedir. Bu duruma baş eğmek, milletimizin, teklif olunan yabancı köleliğini kabul etmesi demektir. Ancak tam bağımsızlık ile yaşamak için kesin olarak kararlı bulunan ve ezelden beri hür ve bağımsız yaşamış olan ulusumuz, kölelik durumunu son derece ve kesinlikle reddetmiş ve hemen milletvekillerini toplamaya başlayarak Yüksek Meclisimizi meydana getirmiştir. Bu Yüksek Meclisin en yaşlı üyesi sıfatıyla ve Allah'ın yardımıyla milletimizin iç ve dış tam bağımsızlık içinde alın yazısının sorumluluğunu doğrudan doğruya yüklenip kendi kendisini yönetmeye başladığını bütün dünyaya ilan ederek Büyük Millet Meclisini açıyorum”* (Tekerek, 2005: 160). Ayrıca Mustafa Kemal'in Meclisin açılışı sırasında yapmış olduğu konuşmalardan bölümler verilmiştir. Bu konuşmalar daha önceki programdaki ders kitaplarında yer almamaktadır (Tekerek, 2005: 161).

Mevcut dördüncü sınıf *“Uzaktaki Arkadaşlarım”* ünitesinde yer alan *“Uzaklardan Geldiler”* alt başlığı altında Çanakkale Savaşlarının Türk tarihindeki önemi üzerinde durulur ve Anzaklar için bu savaşın önemi belirtilmiştir. Dördüncü sınıf ders kitabında 1940'lı yıllarda Türkiye'yi ziyarete gelen Avustralya Genel Valisi Çanakkale Savaşları sırasında geçen insanlık dersi alınacak bir olay anlatır: *“...Conkbayırında korkunç siper savaşları oluyordu. Süngü hücumundan sonra savaşa ara verilince askerler siperlerine çekildi. İki siper arasında açıkta, ağır yaralı İngiliz subayı yardım istiyordu. En küçük kıpırdanışta yüzlerce kurşun yağdığı için kimse yardım edemiyordu. Bu sırada Türk siperlerinden beyaz bir iç çamaşırı sallandı. Bir Türk askeri, İngiliz subayı alarak bizim siperlere doğru ilerledi. Yaralıyı yere bıraktıktan sonra, kendi siperlerine döndü. Teşekkür bile edemedik...”*. Anzaklar her yıl 25 Nisan'da Gelibolu'da atalarını anmak için buluştukları mevcut ders kitabında vurgulanmıştır (Tekerek, 2005: 170).

Mevcut dördüncü sınıf ders kitabında öğrencilerin konuyu daha iyi anlayabilmeleri için şu anahtar sözcüklere yer verilmiştir: *“Anzak, Çanakkale Savaşları, Aborjin, kanguru, koala, okaliptüs”*

Mevcut dördüncü sınıf ders kitabında yine Mustafa Kemal Atatürk'ün 18 Mart 1934 tarihinde Çanakkale Savaşları ile ilgili söylediği aşağıdaki sözlerde yer almıştır: “Evlatlarınız, evlatlarımızdır... bu ülkenin toprakları üzerinde kanlarını döken kahramanlar, burada bir dost vatanın toprağındasınız, huzur ve dinginlik içinde uyuyunuz. Sizler Mehmetçiklerle yan yana, koyun koyunasınız. Uzak diyarlardan evlatlarını savaşa gönderen analar gözyaşlarınızı dindiriniz. Evlatlarınız bizim bağrımızdadır, huzur içindedirler. Ve huzur içinde rahat rahat uyuyacaklardır. Onlar bu toprakta canlarını verdikten sonra artık bizim evlatlarımız olmuşlardır” (Tekerek, 2005: 170).

Tablo 17. İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Programı Öğrenme Alanları, Üniteler ve Süreleri (2004)

Öğrenme Alanları	Üniteler	Kazanım Sayıları	Oran %	Süre/Ders Saati
Birey ve Kimlik	Haklarımı Öğreniyorum	4	11	12
Kültür ve Miras	Adım Adım Türkiye	6	14	15
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Bölgemizi Tanıyalım	8	14	15
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ürettiklerimiz	7	14	15
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Gerçekleşen Düşler	6	11	12
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Toplum İçin Çalışanlar	5	11	12
Güç, Yönetim ve Toplum	Bir Ülke, Bir Bayrak	5	14	15
Küresel Bağlantılar	Hepimizin Dünyası	6	11	12
Toplam		47	100	108

Kaynak: MEB, 2005: 11

Tablo 17'e göre, 5.sınıf düzeyinde Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Programında konuların günlük yaşamda bağ kurmaya yönelik olarak hazırlandığı ve kazanım sayılarının ve içeriğin azaltıldığı görülmektedir.

Tablo 18. Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Ünitelerinin Dağılımı (1998)

Üniteler	Amaç Sayısı	Oranı %	Öngörülen Ders Saati
Vatan ve Millet	7	11	12
Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?	12	36	39
Güzel Yurdumuz Türkiye	31	33	36
İslamiyet'in Doğuşu	12	20	21
Toplam	62	100	108

Kaynak: MEB, 2000b: 169

Tablo 17 ve 18 karşılıklı olarak incelendiğinde ise, 5. sınıflarda kazanımların amaç olarak ifade edildiği önceki programda 62 olan amaç sayısının yeni programda 42 kazanım olarak belirlendiği görülmüştür. Ünitelerin bazılarında da kazanım sayısının

düşürüldüğü ve içeriğin azaltıldığı saptanmıştır. Konular belirlenirken ise küresel bağlantılar dikkate alınarak belirlenmeye çalışıldığı, çocukların yaşadıkları dünyadan kopuk olmaması ve güncel konuları öğrenmesi, programda ünitelerin belirlenmesinde önemli bir etken olduğu görülmektedir (Aykaç, 2005: 352).

Eski programın eğitim felsefesinin temeli, Cumhuriyet, Atatürk ilkeleri ve ulusallıktır. Atatürk ilke ve devrimlerini benimsemiş, Cumhuriyeti korumaya kararlı, millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutan, ülkesi için her fedakârlığı yapmaya hazır, kendi mutluluğunun toplumun mutluluğuna bağlı olduğunu düşünen, tutumlu ve toplumcu kuşakların yetiştirilmesi, programın ulusalcı özü hakkında yeterli bilgi vermektedir.

Yeni programın temel belgelerine bakıldığında, eğitim programının felsefesinde köklü bir değişikliğe gidildiği ortaya çıkmaktadır. Sosyal Bilgiler programının girişinde, dünyada yaşanan değişimi yerelleşme ve küreselleşme süreçlerinde görmenin mümkün olduğu, hazırlanan programda, bu değişim ve gelişmelerle birlikte AB normları ve eğitim anlayışının dikkate alındığı belirtilmektedir. Türk eğitim felsefesi, Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana ilk kez, Türk toplumunun ihtiyaçlarına göre değil, üyesi olmadığımız bir birliğin gereksinimleri doğrultusunda biçimlendirilmektedir (Canerik, 2005: 363).

Yeni programda, önceki programda yer alan “*Vatan ve Millet*”, “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk?*”, “*İslamiyet’in Doğuşu*” ünitelerine yer verilmemiştir. 1998 Sosyal Bilgiler programının genel amaçlarında yer alan “*Atatürk, Türk, Vatan, Millet, Cumhuriyet ve Milli*” kavramları toplam 43 kez işlenmiştir. Söz konusu kavramlar yeni Sosyal Bilgiler programının genel amaçlarında 10 kez geçmektedir. Önceki programda beşinci sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan ulusal kavramların toplam sayısı 1139’dur. Ulusal kavramların özellikle beşinci sınıf ders kitabında yoğun olması, ünitelerin ulusalcı içeriği hakkında önemli ipuçları vermektedir. Bu kavramların 1074’üne, yeni programda yer verilmeyen “*Vatan ve Millet*” ile “*Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?*” ünitelerinde rastlanmaktadır (Canerik, 2005: 364).

Sosyal Bilgiler beşinci sınıf ders kitabında (Şenünver, 2004) yer alan toplam 103 resimden 54’ünde ulusal kavramlar (Atatürk, Türk, Milli Mücadele vb.) işlenmektedir. Yine bir başka beşinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında (Şahin, 2003) yer alan 87 fotoğraf ve resimden 39’u ulusal içeriklidir. Ulusal içerikli kavramların sayısı, dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler programındaki ünitelerin içeriğinden dolayı beşinci sınıfa oranla daha düşüktür (Canerik, 2005: 364).

Kaldırılan “*Vatan ve Millet*” ünitesinde vatan ve vatan sevgisi, millet ve millet sevgisi, milleti oluşturan öğeler, dil, tarih, yurt, kültür, ülkü birliği ve Türk Milletinin özellikleri bulunmaktadır. Bu konular mevcut programda bulunmamaktadır. Mevcut program önceki programın aksine küreselleşme üzerinde durmaktadır.

Eski 5. sınıf ders kitabında Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk? Ünitesinde yer alan alt başlıklardan Mondros Ateşkes Antlaşması, Kurtuluş Savaşı, Savaş Dönemi, Barış Dönemi yeni programda 4. sınıf “*Geçmişimi Öğreniyorum*” ünitesi adı altında verilmiştir. (bkz. Tablo 15).

Yine eski 5. sınıf ders kitabında “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk ?*” ünitesinde yer alan Türk İnkılâbı ve Önemi, Atatürkçü Düşünce Sistemi, Atatürk İlkeleri, Atatürk’ün Son Günleri ve Ölümü yeni 5. sınıf ders kitabında Adım Adım Türkiye Ünitesinde Türk İnkılâbı ve Atatürk alt başlığı altında verilmiştir (bkz. Tablo 16).

Yeni 5.sınıf ders kitabında “*Adım Adım Türkiye*” Ünitesinin “ Türk İnkılâbı ve Atatürk” alt başlığı altında yer alan Siyasi Alanda Yapılan İnkılâplar konusunda Saltanatın Kaldırılması, Cumhuriyetin İlanı, Halifeliğin Kaldırılması üzerinde kısaca durulmuştur. Oysa eski 5. sınıf ders kitabına baktığımızda bu konular ayrı başlık altında ele alınırken yeni programda bu konular geçirilmiştir (Karagöz, 2005: 50).

Eski 5.sınıf ders kitabında “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk?*” Ünitesinin Türk İnkılâbı ve Önemi alt başlığı altında yer alan Hukuk Alanında İnkılâp konusunda 1921 ve 1924 Anayasasına, Türk Medeni Kanunu ve Türk Ceza Kanununa yer verilirken; yeni ders kitabında 1921 Anayasasına “*Bir Ülke, Bir Bayrak*” ünitesinde Yasalar Bizim İçin Var alt başlığında yer verilmiştir. Yeni program 5. sınıf ders kitabında Yasalar Bizim İçin Var alt başlığında “Anayasamızın ilk üç maddesinden yararlanarak Türkiye Cumhuriyeti’nin niteliklerini belirtiniz?” araştırma sorusu yer almıştır. Bu sorunun hemen altında yer alan anayasamızın ilk üç maddesi yer almaktadır. Bunlar:

Madde 1. Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

Madde 2. Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.

Madde 3. Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir. Bayrağın şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır. Milli Marşı “*İstiklal Marşı*” dır. Başkenti Ankara’dır (Karagöz, 2005: 157).

Yine mevcut ders kitabında 1921 Anayasası’nın olağanüstü koşullarda hazırlanan, 24 maddeden oluşan, millet egemenliğine dayanan ve yeni Türk Devletinin ilk

anayasası olduğu belirtilmiştir. Ders kitabında 1924, 1961, 1982 anayasaları da kısaca yer almıştır (Karagöz, 2005: 157).

Eski ders kitabında “*Eğitim ve Kültür Alanında İnkılâplar*” konusunda Milli Eğitim, Öğretim Birliğinin Sağlanması, Milli Eğitimin Gözeteceği Esaslar, Yeni Türk Harflerinin Kabulü ve Milli Kültür üzerinde ayrı başlıklar altında verilirken, yeni 5. sınıf ders kitabında bu konular yüzeysel olarak ve tek başlık altında yer almıştır. Ayrıca eski ders kitabında yer alan Milli Eğitimin Gözeteceği esaslar yeni ders kitabında yer almamıştır. Milli eğitim sistemimizin planlanmasında ve uygulanmasında gözetilen esasların başlıcaları şunlardır:

- Öğretim Birliğinin Sağlanması
- Eğitimde erkek ve kız çocukların eşitliğinin sağlanması
- Öğretimin yaygınlaştırılması ve kolaylaştırılması
- Eğitimde fikir ve hareketin birlikte yürütülmesi
- Eğitim programlarının, sosyal hayatın ve çağımızın ihtiyaçlarını karşılayacak özellikte olması
- Eğitim programlarının bilimsel olması
- Eğitim ve öğretimde disiplinin sağlanması
- Görevlerini bilen, yetenekli öğretmenlerin yetiştirilmesidir (Şenünver, 1998: 57).

Diğer yandan yeni ders kitabında eski ders kitabından farklı olarak 1 Ocak 1929’da açılan Millet Mekteplerine yer verilmiştir (Karagöz, 2005: 53). Bu okullar bütün ulusu kapsıyordu. Türk halkına hızlı-okuma yazma öğretmeyi, yeni yazıyı büyük kitlelere yaymayı amaçlıyordu (Öztürk, 1999a: 29). Ders kitabında Millet Mekteplerinin Türk Eğitim Tarihindeki önemi üzerinde durulmuş ve Atatürk’ün Millet Mekteplerinin “*Başöğretmeni*” olduğu belirtilmiş ve Atatürk’ün Öğretmenlere hitaben söylediği “*Sizin başarınız Cumhuriyetin başarısı olacaktır*” sözüne de yer verilmiştir (Karagöz, 2005: 53).

Yine farklı olarak yeni ders kitabında Devlet İstatistik Enstitüsünün 2005 tarihli Eğitim alanındaki sayısal gelişmeleri içeren aşağıdaki tabloya yer verilmiştir:

Tablo 19. Eğitim Alanındaki Sayısal Gelişmeler

Eğitim Kademesi	Öğretim Yılı	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı
Okul Öncesi Eğitimi	1924	80	5.880	136
	1964	146	4.767	180
	2004	13692	358.499	19.122
İlkokul	1924	4894	341.941	10.238
	1964	27775	3.562.140	76.544
Ortaokul	1924	116	9.894	1.054
	1964	1150	417.385	16.362
İlköğretim	2004	36117	10.749.538	384.029

Kaynak: Karagöz, 2005: 53

Yeni 5.sınıf ders kitabında “*Adım Adım Türkiye*” Ünitesinde “Türk İnkılâbı ve Atatürk” alt başlığı altında yer alan Toplumsal Alanda İnkılâplar konusuna Atatürk’ün yaptığı inkılâplarda çağdaşlaşmayı ilke edindiği, Atatürk’ün çağdaşlaşma anlayışında taklitçiliğe yer olmadığı vurgulanarak giriş yapılmıştır. Bu konuda Şapka Kanunu, Takvim, Saat ve Ölçülerde Yapılan Değişiklikler, Soyadı Kanunu, Türk Kadınına tanınan haklar üzerinde durulmuştur. İçerik olarak eski ders kitabında verilen bilgilerle yeni ders kitabındaki bilgiler örtüşmektedir fakat yeni ders kitabında görsel materyal daha yoğun olarak kullanılmıştır. Yeni ders kitabında Atatürk’ün şapka inkılâbından sonra arkadaşlarıyla beraber çektiği fotoğrafı, Atatürk’ün manevi kızı Rukiye’nin düğün töreninde çekilen fotoğrafı ve Atatürk’ün modern Türk kadınlarıyla beraber çektiği fotoğrafa yer verilerek yapılan inkılâplar fotoğraflarla somut hale getirilmiştir (Karagöz, 2005: 55).

Türk İnkılâbı ve Atatürk alt başlığı altında yer alan “Ekonomik Alanda Yapılan İnkılaplar” konusunda bir ülkenin güçlenmesini sağlayan en önemli etkenlerden birinin ekonomi olduğu belirtilmekte, 17 Şubat 1923’te İzmir İktisat Kongresinin toplanması ve bu kongre sonucu kabul edilen Milli Ekonomi İlkesi, Aşar Vergisinin kaldırılması, 1926 yılında kabul edilen Kabotaj Kanunu ve devletin öncülüğünde açılan büyük sanayi kuruluşları (İzmit Kağıt Fabrikası, Karabük Demir-Çelik İşletmesi, şeker fabrikaları, İstanbul Çimento Fabrikası) vurgulanmıştır. Bu konu Atatürk’ün temel ilkelerinden olan devletçilik ilkesi ile örtüşmektedir. Diğer yandan verilen resimlerle Cumhuriyetin ilk yıllarındaki karayolu, demiryolu çalışmaları günümüzdeki çalışmalarla karşılaştırılmaktadır (Karagöz, 2005: 56–57). Eski programdaki ders kitabında içerik aynı olmakla beraber görsel malzeme yetersizdir.

Eski programdaki 5. sınıf ders kitabında, Atatürk’ün kendi düşünce sistemine neden olan etmenler başlığı altında değinilen konular: Atatürk’ü yaşadığı dönemde

etkileyen iki önemli olay üzerinde durulmuştur. Bunlardan biri Fransız İhtilalidir. Fransız ihtilali ile dünyaya yayılan özgürlük, bağımsızlık, milliyetçilik ve demokrasi gibi fikirler, Atatürk'ü çok etkilemiştir. Diğerisi ise, Osmanlı Devleti'nin parçalanıp, çöküşünün hızlanmasıdır (Şenünver, 1998: 64). Yeni 5.sınıf ders kitabında bu konuya yer verilmemiştir.

Mevcut program 5. sınıf ders kitabında *“Atatürkçülüğün Tanımı ve Önemi”* başlığı altında değinilen konular: Atatürkçülüğün, Atatürk ilkelerinden oluşan bir düşünce sistemi olduğu ve bu düşünce sisteminin temel esaslarının, Atatürk tarafından belirlendiği üzerinde durulmuştur. Yine Atatürkçülüğün, devlet hayatının her alanını ve toplumun fikir hayatını kapsadığı, Türk milletinin, bugün ve gelecekte tam bağımsızlığa, huzur ve refaha sahip olmasını amaçladığı, aklın ve bilimin öncülüğünde, Türk kültürünün, çağdaş uygarlık düzeyi üzerine çıkarılmasını hedef aldığı belirtilir (Karagöz, 2005: 58).

Mevcut program ve eski programdaki ders kitabında Atatürkçülüğün tanımı ve önemi, Atatürkçülüğün nitelikleri, Atatürk İlke ve İnkılâplarının Dayandığı Temel Esaslar başlıklarının içeriğinin aynı olduğunu görüyoruz. Eski ders kitabında bu konulardan farklı olarak *“Atatürkçü Düşüncede Milli Güç Unsurları”* başlığı altında aşağıdaki konulara değinilmiştir:

Siyasi Güç: *“Atatürkçü düşünce temeline dayanan Türk devletinin genel siyaseti, bu düşünce sistemindeki hedefleri gerçekleştirmeye yöneliktir. Türk Milletinin bu yolu izlerken gösterdiği büyük dinamizm, siyasi güçtür. Siyasi gücün dayandığı birinci ilke, milli egemenliktir”* cümleleriyle açıklanır.

Atatürkçü düşüncede siyasi gücün bir diğer yönü milli dış politika ile ilgilidir. Atatürkçü düşünce barışçı bir dış politika izlenmesini öngörür ve bu politika *“Yurtta Sulh, Cihanda Sulh”* anlayışı ile ifade edilir (Şenünver, 1998: 65).

Ekonomik Güç: Bu konuda Atatürk; *“Siyasi, askeri zaferler ne kadar büyük olursa olsunlar, ekonomik zaferler ile taçlandırılmazlarsa elde edilen zaferler kalıcı olamaz, kısa zamanda söner”* diyerek ekonomik gücün önemini vurgulamıştır (Şenünver, 1998: 66).

Askeri Güç: Yurdumuzun bağımsızlığını ve Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığını her türlü tehlikeden koruma ve kollama görevinin Türk ordusuna verildiği; Türk Silahlı Kuvvetlerinin milletin ayrılmaz bir parçası olduğu belirtilir (Şenünver, 1998: 66).

Sosyokültürel Güç: Milleti oluşturan insan gücünün özellikleri ve kültürünün oluşturduğu bir güç olarak tanımlanmıştır (Şenünver, 1998: 67).

Eski ve yeni 5. sınıf ders kitaplarını karşılaştırdığımızda “Atatürk İlkeleri” alt başlığında her iki kitapta da Atatürk’ün temel ilkelerine (Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik, İnkılâpçılık) yer verilmiştir. Ancak eski ders kitabında Atatürk İlkeleri daha kapsamlı bir şekilde işlenirken, Atatürk’ün konuyla ilgili sözlerine yer verilerek ilkeler somutlaştırılmıştır. Yeni ders kitabına baktığımızda ilkeler yüzeysel olarak tanımlanarak eski ders kitabından farklı olarak da ilkeleri kapsayan inkılâplardan örnekler verilmiştir. Örneğin, Cumhuriyetçilik ilkesi yeni ders kitabında şu şekilde verilmiştir:

“Cumhuriyetçilik

- *Cumhuriyet bir yönetim şeklidir.*
- *Halkın kendi kendini yönetmesidir.*
- *Atatürk; yeni kurulan Türk devletinin yönetim biçiminin insan onuruna en çok yakışan, egemenliği kayıtsız şartsız millete veren, yönetimde halkı söz sahibi yapan bir yönetim olmasını istiyordu. Bu değerlere en uygun yönetim şekli cumhuriyettir. Bu yönetim şeklinde vatandaşların hak ve hürriyetleri güvence altına alınır. Yöneticiler halkın oyu ile işbaşına gelirler. Anayasamızda Türkiye Cumhuriyeti’nin demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olduğu belirtilmiştir.*
- *Atatürk Türkiye Cumhuriyeti’ni Türk gençliğine emanet etmiştir.*
- *Atatürk’e göre: ‘Türk Milletinin tabiatına en uygun idare cumhuriyet idaresidir.’*

Cumhuriyetçilik ilkesini kapsayan inkılâplarımızdan bazıları şunlardır:

- *Saltanatın kaldırılması*
- *Cumhuriyetin İlânı” (Karagöz, 2005: 60).*

Eski ders kitabında “Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?” ünitesinde “Cumhuriyetimizin Kurucusu: Atatürk” alt başlığı altında yer alan “Atatürk’ün Hayatı” 4. sınıf “Geçmişimi Öğreniyorum” ünitesinde yer almaktadır (Şenünver, 1998: 74–78). Yine aynı alt başlık altında yer alan “Atatürk’ün Kişiliği ve Özellikleri” yeni 4.sınıf programında “Kendimi Tanıyorum” ünitesinde yer almaktadır (Şenünver, 1998: 78–81).

Yeni ve eski program 5. sınıf ders kitabında “Atatürk’ün Son Günleri ve Ölümü” başlığı altında Atatürk’ün bütün hayatını milletin mutluluğuna adanmış, yoğun çalışma nedeniyle genç sayılabilecek bir yaşta sağlığının bozulduğu, bu sırada hastalığına rağmen

memleketin iç ve dış işleriyle ilgilenmeye devam ettiği ve 10 Kasım 1938 sabahı ölümüne yer verilmiştir (Karagöz, 2005: 62-63).

Yeni ders kitabında farklı olarak Anıtkabir ve hemen üstünde Atatürk'ün resmi, sağ üst köşede de Atatürk'ün şu sözüne yer verilmiştir: “*Benim naçiz vücudum bir gün elbet toprak olacaktır. Fakat Türkiye Cumhuriyeti sonsuza kadar yaşayacaktır.*” (Karagöz, 2005: 63).

Eski 5. sınıf ders kitabından farklı olarak “*İnkılâplarımızın Zaman Dizini*” alt başlığı altında 23 Nisan 1920 TBMM'nin açılmasından 11 Kasım 1938 İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı seçilmesi sürecine kadar yapılan inkılâplar kronolojik olarak verilmiştir (Karagöz, 2005: 65).

Önceki programda yer alan “*Güzel Yurdumuz Türkiye*” ünitesinde coğrafya konularına yer verilmiş, Atatürkçülüğe değinilmemiştir (Şenünver, 1998: 87).

Eski 5.sınıf programında yer alan “*İslamiyet'in Doğuşu, Yayılışı ve Türkler*” kaldırılan üniteler arasında yer almaktadır. Üniteye şu bölümlere yer verilmiştir:

- İslamiyet'ten Önce Araplar
- İslamiyet'in Doğuşu
- İslamiyet'in Yayılışı
- İslam Kültür ve Uygarlığı
- Türkler ve İslamiyet
- Orta Asya ve Yakın Doğu'da Kurulan Türk Devletleri
- Orta Asya ve Yakın Doğu'da Kurulan Türk Devletlerinde Kültür ve Uygarlık (Şenünver, 1998: 131).

Yeni 5. sınıf programında yer alan “*Bölgemizi Tanıyalım*” ve “*Ürettiklerimiz*” ünitesinde coğrafya konularına yer verilmiş, Atatürkçülüğe değinilmemiştir.

Yeni 5.sınıf programında yer alan 5. ünite “*Gerçekleşen Düşler*”, Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum olan konuda bir kazanım vardır. Bu kazanımda Atatürk'ün bilim ve teknolojiye verdiği önem üzerinde durulmuştur.

Yeni 5. sınıf ders kitabında “*Atatürk, Bilim ve Teknoloji*” alt başlığında Atatürk'ün değişik dönemlerde konu ile ilgili sözlerine yer verilmiştir. Ders kitabında yer alan Mustafa Kemal Atatürk'ün 1924'de Samsun'da söylediği şu sözler Atatürkçülük bağlamında çok önemlidir: “*Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, başarı için en gerçek yol gösterici ilimdir, fendir. İlim ve fennin dışında yol gösterici aramak gaflettir, cahilliktir, doğru yoldan sapmaktır...*” (Karagöz, 2005:127).

Yeni programda ünite “*Toplum İçin Çalışanlar*”, öğrenme alanı: Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler konusunda Atatürk’ün milli eğitim konusundaki düşünceleri ve uygulamalardan yola çıkarak milli eğitim politikasını oluşturan temel düşünceleri belirtilir. Ünitinin Sivil Toplum Kuruluşları başlığı altında eğitim alanında çalışan sivil toplum örgütlerinin yürüttükleri çalışmalarla eğitime destek verdikleri vurgulanır. Ders kitabında Sivil Toplum Kuruluşları arasında eğitim alanında çalışan Eğitim Gönüllüleri Derneği ve hemen altında Atatürk’ün eğitimle ilgili şu sözleri yer alır: “*Bir ulusun gerçek kurtuluşu ancak eğitimle olur.*” (Karagöz, 2005: 143).

Yeni program 5.sınıf ders kitabında “*Toplum İçin Çalışanlar*” ünitesinde yer alan “*Türk Silahlı Kuvvetleri*” alt başlığında öğrencilerin konuyu daha iyi anlayabilmeleri için aşağıdaki anahtar sözcüklere yer verilmiştir: “*Tehdit, Türk Silahlı Kuvvetleri, Silah Gücü*” Diğer yandan Türk Silahlı Kuvvetlerinin görevinin Türk yurdunu ve Türkiye Cumhuriyetini her türlü iç ve dış tehditlere karşı korumak ve kollamak olduğu vurgulanmıştır. Yine konuyla ilgili Atatürk’ün 1937’de Ankara’da söylediği şu sözlerine yer verilmiştir: “*Ordumuz Türk birliğinin, Türk güç ve yeteneğinin, Türk yurtseverliğinin çelikleşmiş bir simgesidir*” (Karagöz, 2005: 150).

Yeni program 5. sınıf “*Bir Ülke, Bir Bayrak*” ünitesinde yer alan Bizim İçin Cumhuriyet ve Demokrasi alt başlığı altında öğrencilerin konuyu daha iyi anlayabilmeleri için şu anahtar sözcüklere yer verilmiştir: “*Cumhurbaşkanı, Başbakan, Bakan, Kamuoyu, Başkent, Vatandaş, Milletvekili*. Nitekim bu alt başlık altında demokrasi ve Cumhuriyet rejimi arasındaki ilişki üzerinde durulmuştur. “*Bunları biliyor muydunuz?*” ismiyle verilen çerçeve yazıda, “*Demokrasi, cumhuriyet yönetimine geçişi sağlayan temel esaslardan oluşur. Demokraside: İfade özgürlüğü vardır. Kişisel haklara saygı vardır. Herkesin yasa önünde eşitlik hakkı vardır. Çoğunluğun yönetimi vardır*” denilerek bu ilişki net bir şekilde ortaya konmuştur (Karagöz, 2005: 160). Öte yandan bu alt başlık altında Cumhurbaşkanımız, Başbakanımız, Meclisimiz, Bakanlıklarımız ve Görevleri konularına da yer verilmiştir (Karagöz, 2005: 161-165).

“*Bir Ülke, Bir Bayrak*” ünitesinde yer alan önemli diğer bir alt başlık “Ulusal Egemenlik ve Bağımsızlık Sembollerimiz”dir. Bu alt başlık içerisinde ulusal bağımsızlığımızın sembolü olan Bayrağımızın resmine ve hemen altında “Bayrağımızın üzerindeki renklerin anlamlarını biliyor musunuz ?” sorusuna yer verilmiştir. Buna göre; mevcut ders kitabında daha önceki ders kitabında yer verilmeyen Bayrağımızdaki kırmızı rengin eski Türk geleneklerine göre egemenliği, beyaz rengin güç, ululuk, adalet ve temizliği ifade ettiği vurgulanmıştır (Karagöz, 2005: 166).

Yine bağımsızlık sembollerimizden İstiklal Marşımızın iki kıtası, İstiklal Marşımızın yazarı Mehmet Akif Ersoy’u tanıtan bir çerçeve yazı ve A Milli Futbol Takımımızın bir maç öncesinde İstiklal Marşını okurken çekilmiş resmine ders kitabında yer verilmiştir. Ders kitabında, İstiklal Marşımızın nasıl kabul edildiğini biliyor musunuz? Sorusu sorulmuştur. Buna göre 1921 yılının zorlu günlerinde verilen mücadeleyi, bağımsızlık heyecanını, direnişi canlı tutmak gerektiği, bu nedenle bir marş hazırlanması fikrinin İsmet İnönü’den geldiği, bu fikri dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel’in de benimsediği belirtilir (Karagöz, 2005: 172).

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇ

Cumhuriyetin ilanını takip eden yıllarda Mustafa Kemal (Atatürk) ve Cumhuriyetin önder kadrosu dini eğitimden milli eğitime geçmek amacıyla bir dizi girişimde bulunmuşlardır (Öğretim birliğinin sağlanması, yeni Türk alfabesinin kabulü, vb.)

Diğer yandan, ilköğretimde yeni düzenlemelere gidilmiş ve yurt dışından yabancı uzmanlar çağrılarak, onların da katkılarıyla yeni ilköğretim programları oluşturulmuştur. Bunlar 1924, 1926, 1930, 1936, 1948, 1962, 1968 programlarıdır. Bu programlarda zamanla değişiklik yapılmış ve mevcut program öncesi köklü değişiklikler 1998’de yapılmış ve 2004–2005 öğretim yılına kadar sürmüştür. Daha sonra 2004–2005 öğretim yılında bir taslak program oluşturulmuş ve bu program 2005–2006 eğitim-öğretim yılında uygulanmaya konmuştur.

Eski ve yeni program üniteler, öğrenme alanları, amaç ve kazanımlar olarak karşılaştırıldığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Eski ve yeni sosyal bilgiler programı karşılaştırıldığında, yeni sosyal bilgiler dersinde 4 olan ünite sayısı 8’e çıkarılmakta, ancak öğrenci kazanımları 8 ünite için toplam 46 ile sınırlandırılmaktadır. Programdaki bilgi yükü azaltılmakta ve öğrencilerin öğretim sürecine etkinlikler yolu ile aktif olarak katılması, araştırmaya yönlendirilmesi amaçlanmaktadır (Aykaç, 2005: 347). Bu yönüyle yeni program, öğretmen merkezli eğitimden öğrenci merkezli eğitime geçiş için önemli fırsatlar sunmaktadır.
- Programda tutum ve değerlere de önem verilmektedir. Bu değerler, bir örnek olay ya da öyküden yola çıkarak kazandırılmaya çalışılmaktadır. Öğretmen programda üç türlü ilişkilendirme yapmaktadır. Bunlar, üniteler arası ilişkilendirme, dersler arası ilişkilendirme ve ara disiplinler arası ilişkilendirmedir. Programda, sınıfın gerçek anlamda demokrasinin yaşandığı bir yer olması gerektiği belirtilmiştir. Bu

şekilde öğrenciler demokratik beceri ve değerlere sahip, bilimsel düşünmeye açık, insan haklarına saygılı, işbirliği içinde çalışabilecek, Cumhuriyet sevgisi gelişmiş, sorumluluk sahibi ve haklarını bilen bireyler olarak yetiştirilebileceklerdir.

- Programda, bu amaçların gerçekleştirilmesi için, öğrencinin uyanıklarla etkileşime girerek bunları yapılandığı “yapılandırmacı” yaklaşıma uygun olarak etkinlikler planlanmıştır. Bu planlama yapılırken, kazanımlar belirlenmiş ve her kazanıma ilişkin olarak öğrencilerin aktif katılacağı bir etkinlik düzenlenmiştir. Bu etkinlik temelli yaklaşımda, öğretme- öğrenme sürecinde öğrencilerin aktif olduğu, problem çözme, yaratıcı drama, inceleme, gezi, internet kullanımı, örnek olay, öykü oluşturma ve tartışma gibi yöntem ve tekniklere yer vermeye çalışılmıştır (Aykaç, 2005: 348).
- 4. Sınıflarda Sosyal Bilgiler Dersindeki yeni eğitim programında 8 öğrenme alanında öğrencilere kazandırılmak istenen toplam 46 kazanım belirlenmiştir. Eski eğitim programında yalnızca bir ünite öğrencilere 32 amaç kazandırılmaya çalışılması dikkate alındığında, yeni uygulama ile programdaki bilgi yükü oldukça azaldığı için, öğretmenler bu sayede programı yetiştirme stresinden önemli ölçüde kurtulmuşlardır.
- İki program karşılaştırıldığında öngörülen ders saati oranları eşit olmasına karşın, eski programdaki Sosyal Bilgiler Dersinde 4 olan ünite sayısı, yeni programda 8 ünite görünmesine karşın, yeni programda kazanım olarak ifade edilen amaçların önemli ölçüde azaltıldığı, konuların daha çok günlük yaşamla bağ kurularak belirlendiği söylenebilir.
- 5. sınıflarda amaçların kazanım olarak ifade edildiği önceki programda 62 olan amaç sayısının yeni programda 42 kazanım olarak belirlendiği görülmüştür. Ünitelerin bazılarında da kazanım sayısının düşürüldüğü ve içeriğin azaltıldığı saptanmıştır. Konular belirlenirken ise küresel bağlantılar dikkate alınarak belirlenmeye çalışıldığı, çocukların yaşadıkları dünyadan kopuk olmaması ve güncel konuları öğrenmesi, programda ünitelerin belirlenmesinde önemli bir etken olduğu görülmektedir (Aykaç, 2005: 352).
- Eski programın eğitim felsefesinin temeli, Cumhuriyet, Atatürk ilkeleri ve ulusallıktır. Atatürk ilke ve devrimlerini benimsemiş, Cumhuriyeti korumaya kararlı, millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutan, ülkesi için her fedakarlığı yapmaya hazır, kendi mutluluğunun toplumun mutluluğuna bağlı olduğunu

düşünen, tutumlu ve toplumcu kuşakların yetiştirilmesi, programın ulusalcı özü hakkında yeterli bilgi vermektedir. Yeni programın temel belgelerine bakıldığında, eğitim programının felsefesinde köklü bir değişikliğe gidildiği ortaya çıkmaktadır. Sosyal Bilgiler programının girişinde, dünyada yaşanan değişimi yerelleşme ve küreselleşme süreçlerinde görmenin mümkün olduğu, hazırlanan programda, bu değişim ve gelişmelerle birlikte AB normları ve eğitim anlayışının dikkate alındığı belirtilmektedir. Türk eğitim felsefesi, Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana ilk kez, Türk toplumunun ihtiyaçlarına göre değil, üyesi olmadığımız bir birliğin gereksinimleri doğrultusunda biçimlendirilmektedir (Canerik, 2005: 363)

- Yeni programda, önceki programda yer alan “Vatan ve Millet”, “Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk?”, “İslamiyet’in Doğuşu” ünitelerine yer verilmemiştir. 1998 Sosyal Bilgiler programının genel amaçlarında Atatürk, Türk, vatan, millet, Cumhuriyet ve milli kavramları toplam 43 kez işlenmiştir. Söz konusu kavramlar yeni Sosyal Bilgiler programının genel amaçlarında 10 kez geçmektedir. Önceki programda beşinci sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan ulusal kavramların toplam sayısı 1139’dur. Ulusal kavramların özellikle beşinci sınıf ders kitabında yoğun olması, ünitelerin ulusalcı içeriği hakkında önemli ipuçları vermektedir. Bu kavramların 1074’üne, yeni programda yer verilmeyen “Vatan ve Millet” ile “Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?” ünitelerinde rastlanmaktadır (Canerik, 2005: 364).

Kaldırılan Üniteler

Yeni programda yer almayan 4. ve 5. sınıf üniteleri şunlardır:

- Aile, Okul ve Toplum Hayatımız
- Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu:Türklerin ilk yurdu ve ilk Türk Devletleri, İlk Türk Devletlerinde Kültür ve Uygarlık, Türk Milletinin Tarihteki Yeri (Aykaç, 2005: 364)
- Vatan ve Millet: Vatan ve Vatan Sevgisi, Millet ve Millet Sevgisi, Türk Milletinin Özellikleri
- Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk? Mondros Ateşkes Antlaşması, Kurtuluş Savaşı, Türk İnkılâbı ve Önemi, Atatürkçü düşünce sistemi, Cumhuriyetimizin kurucusu Atatürk
- Güzel Yurdumuz Türkiye

Kaldırılan üniteler yerine aşağıdaki üniteler okutulacaktır:

- Birey ve Kimlik
- Kültür ve Miras
- İnsanlar, Yerler ve Çevreler
- Üretim, Dağıtım ve Tüketim
- Bilim, Teknoloji ve Toplum
- Gruplar, Kurumlar, Sosyal Örgütler
- Güç, Yönetim ve Toplum
- Küresel Bağlantılar (Canerik, 2005: 365).
- Yeni programda vatan ve millet, Türkiye, Cumhuriyet vb. adlar taşıyan ünitelerin tamamı kaldırılmıştır. Yeni programda ulusal içerikli hiçbir ünite adına rastlanmamaktadır.
- Kaldırılan ünite de vatan ve vatan sevgisi, millet ve millet sevgisi, milleti oluşturan öğeler, dil, tarih, yurt, kültür, ülkü birliği ve Türk Milletinin özellikleri bulunmaktadır. Bu konular mevcut programda bulunmamaktadır. Mevcut program önceki programın aksine küreselleşme üzerinde durmaktadır.
- Sosyal Bilgiler beşinci sınıf ders kitabında (Şenünver, 2004) yer alan toplam 103 resimden 54'ünde ulusal kavramlar (Atatürk, Türk, Milli Mücadele vb.) işlenmektedir. Yine bir başka beşinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında (Şahin, 2003) yer alan 87 fotoğraf ve resimden 39'u (% 44) ulusal içeriklidir. Ulusal içerikli kavramların sayısı, dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler programındaki ünitelerin içeriğinden dolayı beşinci sınıfa oranla daha düşüktür (Canerik, 2005: 364).
- Eski programda okutulan ders kitaplarındaki resimler yetersiz olduğu gibi, görüntü kalitesi de çok kötüdür. Yeni programdaki resimler çok kaliteli olmamakla beraber öncekinden daha net ve bilgi veren mahiyettedir. Öte yandan, yeni program öğrenmenin görsel olarak da daha iyi olması açısından öncekinden daha iyi durumdadır. Nitekim, yaşanmış olaylardan ve görsel materyallerden yola çıkarak Milli Mücadele sürecinde öğrenci yakın çevresini ve Türkiye'yi betimler. Kazanım bu resimler sayesinde daha kolay olmaktadır.
- Yeni program konumuz açısından öğrenciyi daha çok düşünmeye ve araştırmaya itmekte ve soyut kavramları daha somut hale getirdiği gözlenmektedir.
- Eski programın genel amaçlarının 1. maddesi "*Ailesine, milletine, vatanına, Atatürk İnkılâp ve ilkelerine bağlı, çalışkan, araştırmacı, özverili, erdemli, girişimci iyi insan, iyi vatandaş olarak yetiştirir*" (MEB, 2000: 165). Yeni programın ilk maddesinde

özgür bireye vurgu yapılmaktadır: “Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal, özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır” şeklindedir (MEB, 2005: 95). İki programın genel amaçlarının 1. maddesinde görüldüğü üzere, eski programda daha ziyade millet ve vatan kavramları üzerinde durularak bunun Atatürkçülükle ilişkilendirildiği gözlenmektedir. Mevcut programda daha ziyade öğrencilerde fiziksel ve duygusal özellik ön plana çıkmakta AB’nin istediği bireysel insan tipi yaratılmaya çalışıldığı görülmektedir.

- Yine bir önceki maddede belirttiğimiz gibi eski programın genel amaçlarında, öğrencilere ulus ve yurt için çalışma bilincinin kazandırılacağı belirtilmektedir: “Millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutarak milleti ve yurdu için canla başla hizmet etmeyi alışkanlık ve ilke haline getirirler” (MEB, 2000: 165). Yeni programın genel amaçlarında millete ve yurda hizmet etme düşüncesi yer almamıştır.
- Nitekim, eski programda, öğrenciye Türk Milletinin ülküsünü gerçekleştirmek için her türlü fedakârlığı göze alabilecek bir karakter kazandırılması hedeflenmektedir (MEB, 2000:165). Mevcut Sosyal Bilgiler programının genel amaçlarında Türk Milleti kavramı geçmemektedir.
- Öte yandan, eski programın genel amaçları arasında yer alan cesaret, kahramanlık, fedakârlık vb. kavramlara yeni programın genel amaçları ve değerler bölümünde yer verilmemiştir (MEB, 2005: 86–95).
- Yeni program, bir bölümü yurtdışında üretilen nesneleri doğal tüketim maddesi biçiminde sunmaktadır. Oysa Cumhuriyet, öğrencilere ulusal ekonomi bilincini çok küçük yaşlardan itibaren kazandırmaya çalışmıştır. Eski programda, öğrenciye tutumlu olma alışkanlığının kazandırılması ve yakın çevrenin ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızın tanıtılması ve bunları korumanın bir görev olduğu düşüncesinin kavratılması amaçlanmaktadır (MEB, 2000: 166). Mevcut programda, ülke kaynaklarının sınırlı olduğu ve bunları korumak gerektiği ifade edilirken, tutumlu olma konusuna yer verilmemekte, bilinçli tüketici olmanın önemine işaret edilmektedir (MEB, 2005: 25, 35, 98).
- Her ne kadar eski program, vatan, millet, ulusal, bağımsızlık, Atatürkçülük kavramları konusunda geniş bilgiler verse de bu ezberden öteye gidememiş ve Atatürk ilkeleri toplumun bütününe yayılamamıştır. Mevcut programda bu durum fazla değişmediği gibi içi de boşaltılmıştır.

ÖNERİLER

- Ünitelerde Atatürk, Türk, Cumhuriyet, vatan, millet vb. adlar ve ulusal içerikleri korunmalıdır.
- Program geliştirmede, Türk Milli Eğitiminin amaçları dikkate alınarak, Türk toplumunun ihtiyaçları belirleyici olmalıdır.
- Sınıflarda bakanlık tavsiyeli Atatürk’le ilgili yayınlardan öğrenci seviyesine uygun Atatürk kitaplığı oluşturulmalıdır.
- Öğrenciler Atatürk’le ilgili şiir ve özdeyişleri toplamaya ve bir Atatürk şiirleri antolojisi meydana getirmeye teşvik edilmelidir.
- Yaşayan Atatürk adı altında her ay değişen ve öğrencilerin kendilerinin oluşturdukları bir Atatürk Köşesi düzenlenmelidir.
- Yıl içinde yazdırılacak kompozisyon ödevlerinden en az birisi Atatürk’ün ilke ve görüşleriyle ilgili özdeyişlerinin de açıklanması konusunda verilmelidir.
- Öğrencilerin bulundukları yerdeki Atatürk’le ilgili müze ve anıtları görmeleri istenmeli, derslerde gezi notları Atatürkçülük duygusuyla birleştirilerek sözlü ve yazılı olarak anlattırılmalıdır.
- Türkçe kitaplarında yer alan Atatürk’le ilgili serbest okuma parçaları da kitaptaki esas metinler gibi işlenmelidir.
- Sözlü ve yazılı açıklamalardaki Atatürk’ün özdeyişleri anlatım içine girmelidir.
- Atatürk’ün sözleriyle dersler arasında bağlantı kurulmalıdır.
- Osmanlı zamanındaki savaş, ıslahat, anlaşmalar, siyasi olaylar anlatılırken Cumhuriyetimizdekilerle karşılaştırılmalı, böylece Cumhuriyetin önemi öğrencilere kavratılmalıdır.

Okullarımız Atatürk’ü anlayan, O’nun ilke ve devrimlerine bağlı kuşaklar yetiştirmeye özen göstermelidir. Atatürk’ü anlamak barışı sevmektir. Çok çalışıp kalkınmak, ileri gitmek, çağdaş olmak, her türlü düşünce ve inanca saygı duymaktır. Geleceğimiz O’nu iyi anlamaya bağlıdır.

KAYNAKÇA

- Adem, Mahmut. (1993). *Ulusal Eğitim Politikamız ve Finansmanı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Adem, Mahmut. (2000). *Atatürkçü Düşünce Işığında Eğitim Politikamız*, İstanbul: Cumhuriyet Gazetesi Yayınları.
- Akbaba, Toper (06.01.2006). “Türkiye’de Yürütülen Program Geliştirme Çalışmaları”, [http:// yayim.meb.gov.tr/dergiler/ sayı. 54–55, \(06.01.2006\).](http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayı.54-55,(06.01.2006).)
- Akça, Bayram. (1996). *Türk İnkılâp Tarihi ve Atatürk İlkeleri*, Muğla: Ünyay Basımevi.
- Akyüz, Yahya. (2004). *Türk Eğitim Tarihi*, 9. baskı, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Alpargu, Mehmet, İsmail Özçelik ve Nuri Yavuz. (2003). *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Arar, İsmail (1991). “Gazi Alfabetesi”, *Harf Devriminin 50. Yılı Sempozyumu*, 2. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, ss. 147–167.
- Arslan, Mehmet. (2000). “Cumhuriyet Dönemi İlkokul Programları ve Özellikleri”, *Milli Eğitim Dergisi*, sayı 146, ss. 1–13.
- Ata, Bahri. (2006). “Sosyal Bilgiler Öğretim Programı”, *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Pegem Yayıncılık, ss. 71–83.
- Atatürk, M. Kemal. (1997). *Yurttaşlık Bilgileri (Atatürk’ün yazdığı)*, Yenigün Haber Ajansı.
- Anonim (1961). *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, c.I, 2. baskı, Ankara.
- Aybars, Ergün (2000). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, 7. baskı, İzmir: Ercan Kitabevi.
- Aykaç, Necdet, Erdoğan Başar (2005). “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi” *Yeni İlköğretim Programları Değerlendirme Sempozyumu*, Ankara: Tekışık Eğitim Araştırma Geliştirme Vakfı, ss. 343–371.
- Başar, Erdoğan. (2004). *Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920–1960)*, İstanbul: MEB. Yayınları.
- Baydar, Mustafa. (1973). *Atatürk ve Devrimlerimiz*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Binbaşioğlu, Cavit. (1999a). “Cumhuriyet Döneminde İlkokul Programları ”, *75.Yılda Eğitim*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, ss. 145–170.
- Binbaşioğlu, Cavit. (1999b). *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Bilimleri Tarihi*, Ankara: Tekışık Yayıncılık.
- Büyükkaragöz, Savaş. (1997). *Program Geliştirme*, 2. baskı, Konya: Öz Eğitim Yayınları,
- Canerik, Hüseyin. (2005). Sosyal Bilgiler Programı ve Öğretimi, *Yeni İlköğretim Programları Değerlendirme Sempozyumu*, Ankara: Tekışık Eğitim Araştırma Geliştirme Vakfı, ss. 362–371.
- Çaycı, Abdurrahman. (1995). “Tevhid-i Tedrisat Kanununun Cumhuriyet Eğitimindeki Yeri ve Önemi”, *T.C. Laikleşmesinde 3 Mart 1924 Tarihli Kanunların Önemi*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, ss. 29–32.
- Çelenk, Süleyman, Neşe Tertemiz ve Nurdan Kalaycı. (2000). *İlköğretim Programları ve Gelişmeler*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Cicioğlu, Hasan. (1985). *Türkiye Cumhuriyetinde ilk ve Ortaöğretim*, 4 baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, No. 140.
- Dündar, Ali. (2002). *Atatürk Devrim ve İlkeleri Işığında Eğitim ve Dil*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Dönmeztürk, Bennabi. (1985). *Cumhuriyet Döneminde İlkokul Programlarının Gelişimi*, Ankara: Ankara Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi.
- Erden, Münire. (t.y.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Erden, Münire. (1998). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, İstanbul: Alkım Yayıncılık.
- Ergün, Mustafa. (1982). *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, Ankara: AÜDTCF. Yayınları.
- Eroğlu, Hamza. (1990). *Türk İnkılâp Tarihi*, Ankara: Savaş Yayınları, 1. baskı.
- Ertürk, Selahattin. (1998). *Eğitimde Program Geliştirme*, 10. baskı, Ankara: Meteksan A.Ş.
- Giritli, İsmet. (1985). “Atatürk Cumhuriyetinin Laiklik İlkesi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, c. 2, sayı 4, ss. 55–63.
- Gülcan, Murat, Yahya Türkeli, Fatma Parabakan, Aysun Şölen, Fadime Albayrak. (2003). *Türkiye’de İlköğretim (Dünü, Bugünü, Yarını)*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

- Gürkan, Tanju, Erten Gökçe. (1999). *Türkiye’de ve Çeşitli Ülkelerde İlköğretim*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- İnan, Afet. (1988). *Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk’ün El Yazıları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kaplan, İsmail. (1999). *Türkiye’de Milli Eğitim İdeolojisi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karagöz, Demet, Meltem Tekerek, Niyazi Kaya, Melek Derya Alıç, Bekir Yılbat, Niyase Koyuncu, Kadir Ulusoy. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Karagözoğlu, Galip. (1966). *İlkokullarda Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Kışlalı, Ahmet Taner. (1994). *Kemalizm, Laiklik ve Demokrasi*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Lewis, Bernard. (2000). *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1999). *Cumhuriyet Dönemi Eğitim*, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1930). *İlk Mektepler Müfredat Programı*, İstanbul.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1936). *İlk Mektepler Müfredat Programı*, İstanbul.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1948). *İlkokul Programı*, İstanbul.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1968). *İlkokul Programı*, İstanbul.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1962) *İlkokul Programı Taslağı*, Ankara: İlköğretim Genel Müdürlüğü Program Geliştirme Bürosu Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1977). *1931 Sayılı Tebliğler Dergisi*, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1990). *2315 Sayılı Tebliğler Dergisi*, c. 53, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1998). *2487 Sayılı Tebliğler Dergisi*, c. 61, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2000a). *İlköğretim Okulu Ders Programları 4 .Sınıf*, İstanbul.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2000b). *İlköğretim Okulu Ders Programları 5. Sınıf*, İstanbul.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2005). *Sosyal Bilgiler Programı 4–5 Sınıf Programı*, Ankara.
- Nalçacı, Ahmet. (2001). *Cumhuriyetten Günümüze İlköğretim Sosyal Bilgiler Programlarındaki Değişmelerin Değerlendirilmesi*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Naylor, T.D. ve R. Diem. (1987). *Elementary and Middle School Social Studies*, New York: Random House.
- Oğuzkan, Turhan. (2001). *Atatürkçülük*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Ozankaya, Özer. (1981). *Atatürk ve Laiklik*, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

- Özgen, Bekir. (1994). *Düşünce Özgürlüğü ve Laiklik*, İstanbul: Çınar Yayınları.
- Özgen, Bekir. (1997). *Atatürkçü Düşünce ve Atatürkçülük*, İzmir: Özgen Yayınları
- Özoğlu, S. Çetin. (1974). *Liselerde Sosyal Bilimler Öğretimi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 38.
- Öztürk, Adil Adnan. (1999a). *Türkiye’de Modern Eğitimin Gelişimi ve Aydın İli*, Aydın: Aydın Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Cumhuriyetin 75. Yılı Kültür Eserleri Dizisi: 2.
- Öztürk, Adil Adnan. (1999b). “ Ulusal Modernleşme İdeolojisi: Atatürkçülük”, *Cumhuriyetimizin 75. Yılına Armağan*, Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları, No: 8, ss. 3–27.
- Öztürk, Cemil. (2006). “Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış”, *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Pegem A Yayıncılık, ss. 22–49.
- Sakaoğlu, Necdet. (2003). *Osmanlı’dan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sarpkaya, Ruhi. (1998). *Atatürk’ün Eğitim Politikasında Tevhid-i Tedrisatın Yeri ve 1950 Sonrası Uygulamaların Sonuçları*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Sönmez, Veysel. (1997). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Sönmez, Veysel. (1994). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Pegem Yayıncılık, 1. baskı.
- Şenünver, Güler, Ezdihar Karabulut, H. Samim Kesim, Rıfat Turgut, Nesime Ercan, Mustafa Küçükbaycan, Hasan Uslu, Aliye Akay (2004). *Sosyal Bilgiler 4*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Şenünver, Güler, Ezdihar Karabulut, Samim Kesim, Rıfat Turgut, Nesime Ercan, Mustafa Küçükbaycan, Hasan Uslu, Aliye Akay. (1998). *Sosyal Bilgiler 5*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Taşdemir, Mehmet, Nuri Baloğlu, Cemal Topcan. (1997). *Milli Eğitimin Yasal Temelleri*, Ankara: Gazi Büro Kitabevi.

- Tekerek, Meltem, Niyazi Kaya Melek Derya Alıç, Bekir Yılbat, Tuğrul Yıldırım, Niyase Koyuncu, Kadir Ulusoy. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Tekışık, H. Hüseyin. (1969). *Yeni İlkokul Programı Uygulama Rehberi*, Ankara: Rehber Yayınevi.
- Turan, Şerafettin. (2000). *Türk Kültür Tarihi*, 3. basım, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Turan, Şerafettin. (1972). “Tevhid-i Tedrisat”, *Atatürk Önderliğinde Kültür Devrimi*, Ankara: Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, ss.79-84.
- Turgut, Orhan. (1992). *Cumhuriyet Dönemi İlk ve Ortaöğretim Programları ve Bu Programlardan Alınan Öğrenim Belgelerinin Değerlendirilmesi* Ankara: Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Türk, Ercan. (1999). *Türk Eğitim Sistemi*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Türk Devrimi Tarihi Enstitüsü. (1946). *Cumhurbaşkanları, Başkanlar ve Milli Eğitim Bakanlarının Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri*, c.I, Ankara.
- Türkoğlu, Adil, Mediha Sarı. (2006). “Cumhuriyetten Günümüze Türkiye’de Program Geliştirme Çalışmaları”, *Türkiye’de Eğitim Bilimleri: Bir Bilanço Denemesi*, Ankara: Nobel Yayıncılık, ss. 327–367.
- Ülker, Halil. (1994). “Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları” , *Türkiye I. Eğitim Felsefesi Kongresi*, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, ss. 85-93.
- Varış, Fatma. (1997). *Eğitimde Program Geliştirme: Teori ve Teknikler*, 6. baskı, Ankara: Alkım Yayınları.
- Villalta, Jorge. (2000). *Atatürk*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Yalçın, Durmuş, Yaşar Akbıyık, Yücel Özkaya, Gülnihal Bozkurt, Dursun Ali Akbulut, Erdinç Tokgöz, Refik Turan, Mustafa Balcıoğlu, Nuri Köstüklü, M. Akif Tural, Cemal Avcı. (2004), *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, 3. basım, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, c. 1.
- Yamaner, Şerafettin. (1999). *Atatürkçü Düşüncede Ulusal Eğitim*, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Yel, Selma. (2006). “Kavram Geliştirme ve Öğretimi”, *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Pegem A Yayıncılık, ss. 147–148.

ÖZGEÇMİŞ:**Kişisel Bilgiler**

Adı Soyadı: Dilek AKALIN YALNIZ

Doğum Yeri ve Tarihi: Aydın/ 26.08.1976

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Muğla Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi: Adnan Menderes Üniversitesi İlköğretim Sosyal Bilgiler
Eğitimi

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce

Bilimsel Faaliyetler:

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar: Adnan Menderes Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi
Bölümü

İletişim

e-posta Adresi: dilekyalniz009@hotmail.com.

Tarih: 6/ 8/ 2007